

Александър Литвиненко

Лубянската престъпна
групировка

Показанията на един офицер от
ФСБ

Книгата е изготвена въз основа на поредица от интервюта, взети от А. Литвиненко през пролетта на 2002 година в Лондон от московския журналист Акрам Муртазаев.

Авторът му поднася дълбоката си благодарност.

На Владимир Цхай и на всички мои приятели, загинали при изпълнение на служебния си дълг.

Александър Голдфарб НЕПРЕДВИДЕНИ ПОСЛЕДСТВИЯ Вместо предговор

Научих, че Саша Литвиненко се намира в Турция, от олигарха Борис Березовски.

Телефонът ме събуди посред нощ на 20 октомври 2000 година. Ка-то се прокллинах, задето снощи не бях го изключил, аз го затърсих пип-нешком и натиснах бутона.

– Здравсти – каза Борис. – Къде се намираш?

– В леглото вкъщи, в Ню Йорк.

– Извинявай, мислех, че си в Европа. Там нощ ли е?

Погледнах часовника.

– Четири сутринта.

– Е, прощавай, ще ти се обадя по-късно.

– Не, не, кажи, какво има?

Борис ми се обаждаше от къщата си в Кап-д-Антиб в Южна Фран-ция, където неотдавна, на връщане от Москва за Ню Йорк, го бях посе-тил. Тогава той вече окончателно бе скъсал отношенията си с Путин, бе се отказал от мястото си в Държавната дума и бе обявил, че няма да се върне в Русия. Конфликтът между него и президента заради контрола над телевизионния канал ОРТ [Обществена руска телевизия – б. пр.] бе-ше в разгара си.

– Спомняш ли си Саша Литвиненко? – попита Борис.

Година преди това подполковникът от ФСБ [Федерална служба за сигурност – б. пр.] Литвиненко се бе прославил в цяла Русия, като бе за-явил на пресконференция, че ръководството му е възложило да убие Бе-резовски. След това го бяха изхвърлили от органите и той бе прекарал близо година в Лефортово [Затвор в Москва – б. пр.]. Аз се бях запознал с него скоро след освобождаването му в московския офис на Борис.

– Да, спомням си Литвиненко – казах. – Онзи твоят кагебист. Мно-го мил човек за кагебист.

– Именно, сега е в Турция – каза Борис.

– И ме будиш, за да ми съобщиш това?

– Не ме разбра – каза Борис. – Избягал е.

– Как така е избягал, нали го пуснаха?

– Щели са пак да го затворят и затова е избягал, докато е бил под домашен арест.

– Браво на него, добре е сторил – казах. – По-добре в Турция, отколкото в Лефортово. Впрочем Лефортово е по-свестен затвор от турските. Надявам се, че не е зад решетките?

– Не, не е в затвора, отседнал е в хотел в Анталия с жена си и детето. Иска да се предаде в американското посолство. Ти си ни стар дисидент, пък си и американец. Сигурно знаеш как се прави това?

– Последно дисидентите бягаха чрез американските посолства преди петнайсет години – казах аз.

– Скоро пак ще започнат да бягат. Та какво би го посъветвал?

– Не знам, трябва да проуча нещата. Ще ти се обадя довечера по наше време.

Бях се запознал с Березовски пет години преди това. Тогава ръководех голям американски научен проект в Русия. Всеки път, когато пристигах в Москва, отивах да се видя с Борис в „клуба“ – приемната на неговата фирма „Логоваз“ на улица „Новокузнецкая“, където се събираше „цяла Москва“, а в бара предлагаша най-доброто в града червено вино. Говореше се, че го докарвал направо от лозето си най-близкият партньор на Борис – грузинецът Бадри Патаркацишвили.

Борис ми беше интересен не само като едно от главните действащи лица в грандиозната драма на руската политика от онези години. Към него ме привличаше общият ни произход. С него бяхме на една възраст и произлязахме от една и съща среда – московската научна интелигенция. Но преди четвърт век аз се бях увлякъл по политиката и след няколко години дисидентска дейност в кръга на А. Д. Сахаров заминах за Америка – както си мислех, страната на неограничените възможности, за да възобнова научните си занимания. Колкото до Борис, този способен математик остана в Русия и също постигна много в науката. Но избухна революцията от 1991 година и неограничените възможности се разкриха – кой би помислил! – в Русия. Борис приказно забогатя, като стана първият голям вносител на автомобили, а после „олигарх“ – изключително преуспял участник в скандалните приватизационни търгове от средата на 90-те години. Березовски изигра ключова роля в победата на Елцин над комунистите през 96-а година – той организира консорциума на олигарсите, които финансираха и ръководеха предизборната кампания.

Именно по онова време започна неговият конфликт със

спецслужбите. В разгара на предизборната кампания началникът на охраната на Елцин генерал Коржаков и шефът на ФСБ Барсуков се опитаха да направят преврат – да придумат президента да отмени изборите, да разпусне Думата и да забрани компартията. Борис беше един от хората, които убедиха Елцин да продължи по пътя на демокрацията. Конфронтацията между олигарсите и генералите в Елциновото обкръжение завърши с поражение на последните и с оставката на Коржаков и Барсуков.

Но след като на власт дойде Путин, звездата на Борис Березовски помръкна на кремълския небосклон. Влиянието на спецслужбите в Кремъл рязко се засили. Започна се ограничаване на свободата на печата, преразпределение на силите в държавните структури – по „вертикалата“ на властта, възобнови се войната в Чечения. Борис, който беше член на Думата, неговият телевизионен канал и няколко вестника открито критикуваха политиката на новия президент. Преломен момент стана катастрофата с подводницата „Курск“. След като действията на Путин в дните на трагедията бяха подложени на остра критика от страна на ОРТ, президентът поиска Березовски да предаде контрола над канала в ръцете на Кремъл. Получил отказ, Путин даде команда на старите неприятели на Борис – спецслужбите – да го „газят“, без изобщо да се ограничават. В момента, когато неговото среднощно телефонно обаждане ме вдигна от леглото ми в Ню Йорк, Борис Березовски бе станал „първият политемигрант“ в постсъветска Русия.

Няколко часа след обаждането на Борис аз влизах в канцеларията на Белия дом във Вашингтон, където имах уговорена среща със стар познат – специалист по Русия, който работеше като един от съветниците на президента Клинтън в Съвета по национална сигурност.

– Вторият етаж, левият коридор – процеди тъмнокожият полицаи, след като погледна бегло паспорта ми.

– Мога да ти отделя десет минути – каза приятелят ми, като стана от бюрото и приближи, за да се ръкуваме. – След две седмици са изборите и, нали разбираш, руските проблеми са последната ни грижа. Говори сега, каква е тази спешна работа, за която не можеше да кажеш нищо по телефона.

Разказах му за Литвиненко.

– Мисля да взема самолета за Турция и да го заведа в нашето посолство казах.

– Като длъжностно лице трябва да ти кажа, че американското

правителство не се занимава с привличане на служители на руските спецслужби и поощряване на прибежчици – отговори той. – Като твой приятел ще ти кажа – не се набърквай в тази история. Това е работа за професионалисти, какъвто ти не си. Може да се окаже опасна. Знаеш ли какво е верига от непредвидени последствия? Ако се набъркаш в това, няма да контролираш ситуацията, едно ще повлече друго и не се знае докъде може да се стигне. Така че те съветвам – прибирай се вкъщи и забрави за тази история.

– Но какво ще стане с Литвиненко? – зададох тъпия въпрос, като си спомних развълнувания глас на Саша по телефона.

– Това не е твой проблем – отговори приятелят ми. – Той е голямо момче, знаел е какво рискува.

– Добре де, а ако той все пак отиде в нашето посолство, какво го очаква?

– Първо, няма да го пуснат вътре. Там мерките за сигурност са много сериозни, Анкара не е Копенхаген. Между другото, какви документи има?

– Не знам.

– Второ, ако все пак успее да влезе, с него ще разговарят консулски служители, чиято задача е – той се усмихна – никого да не пускат в Америка.

– Но той все пак не е обикновен кандидат за посещение – казах аз.

– Е, ако успее да докаже това, с него може да си поприказват... – той потърси подходящата дума – и други хора. По принцип може и да му окажат някаква подкрепа, но това ще зависи...

– От това, което той ще им предложи? – сетих се аз.

– Сече ти пипето.

– Нямам представа какво може да им предложи.

– Ето виждаш ли, нали ти казах, че не си професионалист – усмихна се моят познат. – По-добре забрави за всичко това.

– А ако заемем публична позиция? Ако организираме пресконференция?

– За турските медии ли? – усмихна се приятелят ми.

– Добре, всичко разбрах. Ще помисля. Ако все пак реша да отида там, искаше ми се някой тук да е в течение, за всеки случай. Нали все пак съм американски гражданин.

– Ние сме свободна страна, купуваш си билет – заминаваш – каза той. – Но имаш право – ако нещо се случи с теб, няма да е зле, ако в посолството знаят за теб. Имаш ли познати в Държавния департамент?

– Имам, N.

N. беше един от съветниците на Мадлийн Олбрайт за Русия.

– Познаваш N.? Прекрасно. Обади му се.

– Чао – казах. – Успех на изборите!

N. беше на някаква среща. Обади ми се едва привечер. Обясних му накратко ситуацията и го помолих за разрешение да му звънна в случай на непредвидено развитие на събитията в Турция.

– Разбира се, обади се, по всяко време – каза той и ми даде домашния си телефон.

Следващото ми посещение беше в телевизионната компания Си Би Ес в Ню Йорк, където имах друг близък познат – продуцента Хари, който навремето ми беше помогнал да направим предаване за туберкулозната колония в Томск.

– Прибежчик в Турция ли?! – Хари възбудено закръстосва стаята. – Ще изпратя камера пред посолството! Той ще ни даде ли интервю, преди да влезе там? Но трябва да бъде ексклузивно! О, това е супер! Ще издаде ли на нашите цялата руска мрежа?

– Чакай, чакай, Хари, не бързай толкова. Няма да издаде никаква мрежа, той не е шпионин, а милиционер. И не пращай камера. Просто исках да те предупредя за всеки случай. Знам ли какво може да се случи. Ако например руснаците го отвлекат или турците решат да го предадат, тогава пращай камера. А засега – нито дума на никого.

– Добре, добре, обещавам. А ти не би ли взел една портативна камера, за да го заснемеш, преди да отидете там – ексклузивно, о'кей? Не дай си Боже да го гръмнат там – каква история, а! Шегувам се, шегувам се.

– Да ти имам шегичките. Ще взема камерата, само ме научи как се брави с нея.

Следващата ми задача беше да обясня плановете си въкъщи. Жена ми Светлана не беше във възторг от идеята ми да замина за Турция и да водя руски подполковник в американското посолство.

– Полудял си – каза тя. – Турците ще те тикнат в затвора – как ще ти идвам на свиждане?

– Защо ще ме тикат в затвора?

– Ти дори не познаваш този човек. Може да е бандит или убиец, или пък тъкмо него да са пратили да убие Березовски. После ти ще излезеш виновен.

– Светлана, ти чувала ли си за презумпцията за невинност? Съмненията се тълкуват в полза на потърпевшия. Ами ако не е бандит или убиец? Та ако го върнат в Русия, там ще му откъснат главата!

– Нека Борис сам да си го прибира. Чете ли „Голямата подялба“? Там всичко е написано. Всички наоколо изпозастреляни, а олигархът – нищо общо.

– „Голямата подялба“ е творческа измислица, драматизация, та книгата да се продава по-добре. Между другото, Борис не ме е молил за нищо. Да замина за Турция е моя собствена идея.

– Но обясни ми все пак – какво те запали толкова?

– Честно казано, не знам, просто не мога да се удържа. Чувствам, че ако не отида, после ще съжалявам. Неизразходван авантюризмъ.

– Тогава и аз ще дойда. Ако те застрелят, искам да присъствам. Пък и никога не съм ходила в Турция.

За непосветен човек отседналото в малък крайморски хотел семейство Литвиненко изглеждаше като всички курортисти, които са десетки хиляди в Анталия. Спортен тип глава на семейството, който прави сутрешен джогинг по крайбрежната улица, неговата миловидна съпруга, добила двуседмичен тен, и тяхното палаво шестгодишно дете – те не будеха никакви подозрения у местните жители, за които руският турист е източник на благополучие и основен двигател на местната икономика. Когато ние пристигнахме, те вече се чувстваха като местни хора, с удоволствие изпълняваха ролята на екскурзоводи и тълкуватели на местните нрави.

– Знаеш ли какво крещи той? – взе да обяснява Толик Литвиненко на Светлана, когато се разнесе обедният вопъл на моллата, разнасян от високоговорители на минарето. – Вика „Аллах акбар!“ – призив хората да се молят на турския бог.

И все пак след известно вглеждане се забелязваше, че психическите натоварвания от последните месеци се бяха отразили на бегълците. Това личеше по изпитателните погледи, които Саша впиваше във всеки нов човек, попаднал в полезрението му, по зачервените очи на Марина и по припряността на Толик, който постоянно се стремеше да привлече вниманието на възрастните.

– Как мислиш, ще ни вземат ли американците? – беше първият въпрос на Саша.

– Първо трябва да се доберем до тях – отвърнах. – Ями покажи документите.

Турция е една от малкото страни, където гражданите на повечето държави, включително Русия, могат да влязат без виза, по-точно, да получат виза при влизането си, като платят 30 долара. Марина и Толик бяха дошли в Турция с обикновен руски чуждестранен паспорт от Испания, където бяха ходили с туристическа група на курорт. Документът на Саша беше фалшив; истинският му паспорт бил иззет при обиска. Показа ми паспорт от една граничеща с Русия страна (по молба на Саша не я назовавам), с неговата снимка, но с друго име.

– Откъде го взе? – учудих се аз.

– Забрави ли къде работех? Колеги ми го направиха. Само приятели да имаш на този свят.

– Много солидно е изработен. А по какво личи, че това си ти?

– Ето – той ми показва вътрешен руски паспорт, шофьорска книжка и удостоверение на ветеран на ФСБ.

– Каж ми, а твоите шефове в Москва вече разбрали ли са, че липсваш?

– Да, обаждах се там – вече цяла седмица са в паника и ме търсят.

– Обаждал си се оттук – значи знаят, че си в Турция.

– Обадах се с това – той ми показва фонокарта на английска телефонна компания. – Това минава през централния компютър, позвъняването не може да се проследи. Впрочем не съм сигурен.

– Не биваше да се обаждаш.

– Слушай, нали трябваше да съобща на старите, че съм добре. Защото не бях казал на никого, че заминавам. И Марина се обади на майка си, каза, че са в Испания с Толик. По дяволите тези псета, погнали са ни, сякаш сме зайци!

Спогледахме се с Марина и Светлана. Това беше първото емоционално избухване през неколкочасовия разговор, но си личеше какви усилия полага Саша, за да запазва спокойствие.

– С една дума, трябва да изхождаме от обстоятелството, че те знаят, че си в чужбина. Каж ми – ако, да речем, си обрал банка или си убил някого, колко бързо могат да те обявят за издирване? – попитах аз.

– Доста бързо, но те не биха дали на Интерпол явна лъжа. Първо трябва да изфабрикуват сериозно обвинение, като го направят конкретно за мен, та да изглежда правдоподобно.

– Значи имаме още няколко дена.

Заминахме за Анкара с кола под наем – не посмяхме да вземем самолета – там трябва да се представят паспорти, затова решихме, че ще е по-добре фалшивото име на Саша да не попада в компютъра на

авиокомпанията. Беше безоблачна нощ, пълнолуние. Летяхме по пустото шосе през каменистата пустиня и Саша ми разказваше истории из живота на ченгетата, та да не заспя на волана.

В Анкара в хотел „Шератън“ ни чакаше Джо, дребничък мустакат нийоркски адвокат, специалист по бежански права, когото бях придумал да прескочи за един ден до Анкара от Европа, където той имаше дела. След като изслуша Саша, Джо каза:

– Да молиш за политическо убежище в Щатите може само когато се намираш на територията на Щатите. Посолството не ни върши работа. Когато се намирате в чужбина, можете да поискате бежанска виза, ако смятате, че в родината ви преследват по религиозни, политически или етнически причини. При това съществува ежегодна квота за бежанци, която винаги е надвишена. Затова за влизане в САЩ трябва да се чака месеци, а понякога и години. А вие, както разбирам, нямате време.

– Правилно е разбрал – потвърди Саша, след като чу превода.

– Навремето съветските дисиденти, а и не само дисидентите, а просто невъзвращенците ги пускаха в Америка веднага – казах аз.

– Но това беше по времето на студената война – възрази Джо. – По принцип съществува такава форма на влизане – без да се чака ред, ние я наричаме „парол“, когато виза се дава поради „обществена значимост на случая“. За това е нужно решение от високите етажи на Държавния департамент или Белия дом. Ти имаш ли връзки там? – попита ме той.

– Имам връзки, но сега е предизборна кампания, не им е до нас.

– При всяко положение ви съветвам официално да поискате бежанска виза, та документите ви вече да бъдат в системата, после те да останат да чакат тук, а ти замини за Щатите и се опитай да им издействаш „парол“.

– Не искам да оставам в Турция – каза Марина.

– Да, от Турция депортират без проблеми – каза Джо. – Обикновено хората молят за политическо убежище от Турция, а не в Турция.

– Каж ми, че до депортиране няма да се стигне. Щом нашите научат, че съм тук, ще дойдат на крака и ще ни видят сметката направо в някой бар – каза Саша.

– Джо, но нали Саша е все пак офицер от Държавна сигурност, а не някакъв си еврейн репатриант. Наистина ще го пречукат.

– По този повод мога да ви съобща под секрет – каза Джо, – че в ЦРУ винаги имат резерв от чисти бланки на зелени карти – тоест разрешения за постоянно жителство. Трябва само да се попълни името. Ако човекът им трябва, след няколко часа той се озовава във Вашингтон,

заобикаляйки всички имиграционни процедури. Но това е сделка. Вие им давате стока, те на вас – убежище. Трябва да решиш: дали си жертва на тирания, или търговец на тайни. Трудно е да се съвместят двете неща.

– Саша, имаш ли тайни за Продан?

– Единствената тайна, която знам, е кой колко взема в Кантората и по каква тарифа. Какви тайни мога да знам, помисли само! Мога да дам още една пресконференция. За това, как ФСБ вдигна във въздуха жилищни блокове, за да стовари това върху чеченците. Или да им разкажа кой уби Листев, ако това ги интересува.

– А кой е този Листев? – попита Джо.

– Един застрелян руснак, но това няма отношение към проблема – казах аз.

– А да имате случайно застрелян американец?

– Имам американец, Пол Тейтъм, спомняш ли си? Знам кой го премахна.

– Кой е той? – попита Джо.

– Собственикът на хотел „Радисън“ в Москва – разстреляха го неизвестни лица в центъра на града – обясних му аз.

– Това вече е по-добре. Този клетник Пол може ли да е имал отношение към разузнаването, към ЦРУ?

– Едва ли – каза Саша. – Това беше бандитска разправа. Поръчка, Но нашите момчета, са участвали в това.

– Не става за пред ЦРУ – каза Джо. – Но за тази история може да се организира материал във вестник, за да се получи по-лесно „парол“. Че нали, в Турция има един човек, който знае кой е убил американски гражданин. В крайна сметка основният ви проблем е липсата на време. Ако той беше вече в Щатите, с такъв материал можех да му издействам убежище най-много за три седмици. Ако беше в Москва, за около два месеца можех да организирам „парол“ и бежанска виза без ред.

– Ами ако просто се качи на самолета, пристигне в Ню Йорк и се предаде на полицията?

– За да го допуснат в самолета, му трябва американска виза. Ако пък проникне в Щатите без виза, например с плуване, това е нелегално преминаване на границата и ще го вкарат в затвора, докато се гледа делото му.

– Ясно – казах. – Значи планът е следният. Отиваме в посолството, подаваме молба и се опитваме да организираме медийна изява. После ще действаме за „парол“. Всички ли са съгласни?... Мълчанието е знак

за съгласие. Джо, благодаря за консултацията, ще се видим в Ню Йорк.

Сутринта на следващия ден Светлана тръгна на разузнаване. Върна се и каза:

– Чакат ви в консулството точно в един следобед. Обясних им всичко и те някак твърде бързо ме разбраха. Имах усещането, че знаеха за вас. С една дума, ще влезете без ред в отдела за обслужване на американски граждани.

Преди да тръгне за посолството, Саша разказа пред камерата историята на живота си, обясни причините, поради които ще търси убежище в САЩ, както и че знае кой е убил американеца Пол Тейтъм. Връчихме лентата на Светлана и тя тръгна за летището със заръката тази лента да се предаде в редакцията на Си Би Ес в Ню Йорк. След като я изпратихме, Саша, Марина, Толик и аз тръгнахме за посолството.

Минахме покрай дългата опашка от турци, застанали покрай оградата под надзора на две полицейски коли, и спряхме пред стъклената будка. Аз извадих американския си паспорт. Наистина ни очакваха. Учтив младеж по риза и с вратовръзка каза нещо на морския пехотинец и той, след като ни взе мобилните телефони и моя паспорт, ни даде посетителски пропуски на железни верижки.

– Аз съм консул... – представи се по име младежът. – Добре дошли в посолството на Съединените американски щати. Поканени сте на интервю. Ако обичате, господин Литвиненко, може ли да взема документите ви?

Преведоха ни през празния двор, нашият придружител набра комбинация на цифровата брава, желязната врата се отвори и друг морски пехотинец ни заведе в странна стая без прозорци, с тапицерия за звукоизолация. Насред стаята имаше маса със столове, а под тавана бръмчеше вентилатор. Отгоре в нас се вираше око на видеокамера.

Спогледахме се със Саша. Очевидно това беше въпросният звуконепроницаем бокс, недостъпен за подслушване, за който бях чел в шпионските романи.

Щом се настанихме около масата, вратата се отвори и влезе още един американец с очила, наглед на около четирийсет години.

– Това е Марк, мой колега, втори секретар от политическия отдел – каза консултът.

Всичко беше, както ми го беше обяснил моят вашингтонски приятел: хората от консулството и „другите хора“.

– Слушам ви, господин Литвиненко – каза консултът. – С какво

можем да ви помогнем?

По-нататък всичко стана точно по сценария на адвоката. Саша повтори историята си и помоли да предоставят на него и семейството му убежище в САЩ, а консулт произнесе приблизително онова, което ни беше казал Джо: разбираме вашата ситуация и много ви съчувстваме, но в посолствата не се дава убежище. Колкото до бежанска виза, нейното издаване отнема време, ако обичате, попълнете анкетата, ние, естествено, ще се постареем да ускорим процеса, но решенията се вземат във Вашингтон, оставете ни телефон, чрез който можем да се свържем с вас.

Казах, че ще се опитам да получа за тях „парол“ във Вашингтон, където имам връзки.

– Това е разумно – съгласи се консултът.

Въпреки вентилатора в бокса беше горещо, ожадняхме. Толик беше притихнал, явно чувстваше, че става нещо много важно. По бузите на Марина се стичаха едри сълзи.

– Предвид специфичната ситуация, в която се намира господин Литвиненко казах аз, – имам основания да се опасявам за сигурността на семейството. Не е ли възможно, докато се решава техният проблем, те да бъдат настанени на някое безопасно място, например където живеят служителите на посолството?

– За съжаление нямаме тази възможност.

– В кой хотел сте отседнали? – изведнъж се включи в разговора Марк, който до този момент беше мълчал.

– В „Шератън“.

– На чие име е резервирана стаята?

– На името на жена ми – казах аз. – Тя има друго фамилно име.

– Знаем – каза Марк, – тя дойде при нас сутринта. Мисля, че надценявате опасността. „Шератън“ е американски обект. Освен това ние сме в мюсюлманска страна: тук има опасност от терористични актове, тъй че вероятно в „Шератън“ гледат сериозно на мерките за сигурност. Бих искал да разменя няколко думи насаме с господин Литвиненко. – И като изпревари въпроса ми, добави на руски: Няма да ни е нужен превод.

Саша кимна и ние излязохме от бокса. После консултът ни откара до охранявания портал, върна ни документите и като ни пожела успех, се сбогува с нас...

След няколко минути се появи Саша. Общо взето, се държеше, макар че беше блед.

– Е, какво? – попитах го, когато се качихме в таксито.

– Нищо. Това момче е напълно в течение. Попита ме познавам ли

този, онзи. Не познавам лично повечето от хората, за които ме питаше, макар да съм чувал за тях. Попита ме разполагам ли с нещо, което би могло да ги заинтересува. Казах не. Попита ме дали смятам да кротувам, или ще се изказвам публично. Казах, че няма да мълча, че искам да напиша книга за взривовите. Той каза: „Желая ви успех, това не е по нашата част.“ Това беше.

Вечерята ни онази вечер представляваше тъжна гледка. Толик беше капризен, Саша мълчеше и обмисляше нещо, Марина и аз поддържахме разговора на най-общии теми. На другата сутрин трябваше да се разделим.

Изведнъж Саша каза:

– Вече ни следят. Виждаш ли онзи мъж с вестника на бара? Той седеше в хола на нашия етаж, а после слезе тук. Сега ще проверим.

Той стана от масата и тръгна към тоалетната. Мъжът се обърна така, че да вижда вратата на тоалетната. Саша излезе и тръгна към фойето. Мъжът отново се премести, за да го държи под око.

– С такова външно наблюдение отдавна щяха да ме изгонят от работа – каза Саша и ми подаде вестника, който бе купил от павилиона, за да изглежда разходката му естествена. – Ето, почети.

Хвърлих бегъл поглед на първата страница. Това беше местен вестник на английски език – „Търкиш таймс“. Заглавие, разпространено на половината страница, гласеше: „Хайка за руснаци“. Статията съобщаваше, че в Турция се намират двеста хиляди руснаци с просрочени визи, свързани с проституцията и прехвърлянето на нелегални емигранти към Западна Европа, властите ги ловели и ги депортирали в Русия. „Ама че късмет – казах си. – Добре, че Саша не може да чете на английски.“

– Как мислиш, сам ли е? – попитах го.

– Сам е, иначе нямаше да ме последва от етажа до бара. Нощем не е и нужен втори човек – къде ще се денем от хотела. Сигурно са ни засекли около посолството. Ако наблюдават посолствата, определено са ни засекли там. Трябва да се махаме оттук.

Спогледахме се и казахме едновременно: „Добре, че не върнахме колата.“

– Марина, вземи от Алик ключа за неговата стая, но незабелязано – каза той. Тръгни нагоре, уж ще си лягате с Толик, събери багажа, премести всичко в стаята на Алик на осмия етаж и го чакай там.

Той разчиташе на обстоятелството, че наблюдателят беше сам – не би изпуснал лично него, а движенията на Марина щяха да останат незабелязани.

Марина се прозя и каза: „Е, ще ви кажем лека нощ...“, после повлече към асансьора съннения Толик. След петнайсетина минути се качихме и ние със Саша. Човекът в бара остана на мястото си.

– Вземай Марина и тръгвай към гаража – изкомандва Саша. – Щом бъдете готови, звънни ми по мобилния.

Саша слезе на седмия етаж и тръгна към стаята си. Аз слязох на осмия, тихо се върнах по стълбището и предпазливо надникнах в хола на седмия етаж. Мъжът от бара вече беше там и четеше вестник. Качих се в нашата стая. Марина четеше, Толик спеше облечен на моето легло.

Бяха ни необходими две слизания с асансьора и четвърт час, докато пренесем всичкия багаж и спящия Толик в колата. Когато всичко беше готово, звъннах на Саша. След три минути нашата кола изскочи от подземния гараж на хотел „Шератън“ и пое в посока, неизвестна и на нас самите, тъй като няхаме карта на града. Погледнах си часовника. Беше един и половина през нощта.

– Как мислиш, избягахме ли им? – попитах Саша.

– Знам ли! Ако е бил сам, избягали сме им, но в града е невъзможно да се каже. Когато излезем на шосето, тогава ще се разбере.

– Стига да знаех накъде да карам – казах аз.

На едно кръстовище имаше група жълти таксита. Шофьорите, скупчени около първата кола, разпалено обсъждаха нещо. Спрях до тях.

– Как да стигнем до Истанбул? – попитах на английски. – Стамбул, Стамбул!

Последва дълго обяснение на турски. С жестове обясних на таксиметровия шофьор, че ще го последвам – ако ни изведе до шосето за Истанбул. След половин час се разплатихме с шофьора и поехме по верния курс.

– Спри за малко – помоли ме Саша след един остър завой на шосето. – Пстой така десетина минути. Така... Май няма никого, да продължаваме.

По-голямата част от пътя пътувахме мълчаливо. Вместо жизнерадостното настроение от предишното ни нощно пътуване сега ни бе обзело униние.

– Няма да се дам жив – изведнъж каза Саша. – Ако се стигне до рептиране, ще се самоубия.

Погледнах в огледалото. Марина и Толик спяха.

– Саня, не се напругай – посъветвах го, като си припомних една книжка по популярна психология. – Старай се да мислиш позитивно.

Защото после, когато всичко се оправи, ще излезе, че напразно си се тревожил.

– Ти имаш ли план за действие?

– Да стигнем до Истанбул, да се настаним в хотел и да се насним. А после да помислим.

– Искаш ли аз да карам?

– Не, не искам. Ако ни спрат, в шофьорската ти книжка фигурира едно име, а в паспорта ти – друго. Веднага ще ни арестуват.

На разсъмване падна гъста мъгла. Според километража излизаше, че би трябвало вече да влизаме в Истанбул, но пред нас имаше само гъста млечна стена. Дали този турчин, таксиметровият шофьор, не си бе направил с нас лоша шега? Ами ако ни е запратил в обратната посока? Пък и бензинът беше на привършване. Карах колата и си мислех, че моят Вашингтонски приятел беше прав – към неизвестността ме е повлякъл мъгливият поток, наречен „непредвидено развитие на събитията“, и кой знае къде ли ще се озовем след един час, когато бензинът ни свърши и ние спрем край пустото шосе, а после дойде полицията и провери документите ни.

За пръв път през тези пет дена след среднощното обаждане на Борис имах време да помисля над въпроса на жена ми, на който не бях обърнал внимание в Ню Йорк: какво ме запали толкова, та хукнах за Турция? Не беше просто жаждата за приключения. По-скоро носталгията по миналото, възможността да се върна 25 години назад, когато при други обстоятелства самият аз изпитах онова, което вероятно сега изпитваше Саша – опияняващата смесица от вътрешна свобода и безгранична уязвимост на човек, предизвикал репресивната система, и въпреки това непремазан, жив и може би дори изиграл чудовището! Това чувство за победа над собствения ми страх, забравено през годините на американското благополучие, бе дремало в дълбините на съзнанието ми четвърт век – от времената, когато в мрачната Москва на 70-те години бях разпространявал книгите на Солженицин и бях предавал на западни кореспонденти сведения за политически затворници. Борис беше прав – скоро дисидентите отново ще се втурнат към американското посолство, а млади безумци – да препечатват самиздат. Чудовището КГБ не е загинало и отново набира сили, след като се е насмукало с кръв в двете чеченски войни. Как можех да изпусна шанса още веднъж да премеря сили с него?

Изведнъж от мъглата изплува зелен транспарант „Аерогара «Кемал Ататурк» Истанбул“, а след още двеста метра се показва

дългоочакваната бензиностанция.

Следвайки вече проверената система, ние наехме таксиметров шофьор, който ни изведе до истанбулския хотел „Хилтън“. Наехме апартамент с две спални, с последни сили се добрахме до леглата и се тръгнахме да спим, като окачихме на вратата табелка „Молим, не ни безпокойте“.

Към пет часа вечерта, след като се наспахме и вкусихме прелестите на турската баня в спортния клуб на хотел „Хилтън“, се събрахме на съвещание. Вече се бях обадил в Държавния департамент и бях чул в отговор: „Господин N. е в командировка, ще бъде тук утре, какво да му предадем?“ Бях се обадил и на Березовски – от фойето, та Саша и Марина да не чуят разговора ни.

– Мислиш ли, че твоят познат ще ти помогне за получаване на „парол“? попита Борис.

– Честно казано, съмнявам се – отговорих аз. – N. е формалист и няма да действа в разрез с правилата, макар да изпитва симпатия към мен. Ако нещо се случи с мен, разбира се, ще помогне, защото аз съм гражданин на САЩ. Колкото до Саша, необходимо е ясно да се документираща „обществената значимост“ на влизането му в Щатите и аз виждам само една възможност – той казва, че знае кои са убийците на Тейтъм. Но бюрокрацията работи бавно, това ще се проточи със седмици. Можем да опитаме да организираме за Саша интервю в „Ню Йорк Таймс“, това определено ще облекчи получаването на „парол“. Но ако дадем гласност, Русия незабавно ще поиска репатрирането му и тогава ще си имаме неприятности с турците. Още повече че Саша нарушава турския закон – тук е с фалшив паспорт. Между другото, не ми е ясно в какъв паспорт американците биха му поставили визата – дори да получим „парол“. Във фалшивия ли? Името в него е друго.

– А ти смяташ ли, че в Анкара наистина са ви следили?

– Мисля, че да.

– Тогава те могат да поискат репатриране всеки момент.

– Няма да ни намерят, ако кротуваме. Проблемът е, че аз не мога да остана тук дълго, а и нервите на Саша са на скъсване.

– Защо не наемете яхта и не поплавате в неутрални води?

– Ами после? Вечно ли ще плава – като „Летящия холандец“? В големия град поне може да се смеси с тълпата, а на яхтата не може да се скрие. Рано или късно ще трябва да слезе на някой бряг и да представи документите си.

- Какво да правим тогава?
- Имам един план – казах, – но засега няма да го споделя с теб, знам ли кой може да ни подслушва.

Планът ми беше прост. Щом за искане на убежище в САЩ е необходимо да се озовеш на американска територия, трябва да си вземеш билет до коя да е страна, в която пускат без виза, с прехвърляне в американско летище, и да помолиш за убежище при прехвърлянето. Влязох в Интернет. Разбрах, че Барбадос и Доминиканската република не искат визи от руснаци. „Ура – казах, – утре летим за Маями.“ Да, обаче не. Позвъняването в авиокомпанията „Делта“ ми донесе разочарование. Дори за прехвърляне в САЩ се иска транзитна виза. Без нея няма да ни качат в самолета.

Но ние вече бяхме видели светлина в края на тунела. Отново влязох в Интернет и започнах да проучвам разписанието на сутрешните самолети за Западна Европа. Определено знаех, че в Европа транзитът вътре в летището се допуска без виза. След известно време казах:

- Приятели мои, закъде искате да летим? За Франция, за Германия или за Англия?
- Все ми е тая – каза Саша, – само по-бързо да се махаме оттук.
- И на мен ми е все тая – каза Толик.
- Аз искам за Франция – каза Марина.
- Аз пък мисля, че все пак най-добре ще е за Англия. Там поне ще мога лесно да обясня кои сте.

На другата сутрин една странна компания застана пред гишето за регистриране на пътници по турските авиолинии: брадат американец, говорещ руски, без багаж, но с паспорт, изпъстрен с десетки печати от всевъзможни страни, красива рускиня с изнервено дете и пет куфара и мъж с вид на спортист и гражданство от незначителна малка държава – с тъмни очила въпреки мрачното време, професионално оглеждащ тълпата на летището. „Интересно какво ли си помисли – мярна се в главата ми, когато улових погледа на турския полицаи, спрял се върху нашата група. – Сигурно реши, че Саша ми е телохранител.“

Регистрирахме се за самолета, излитащ за Лондон, с прехвърляне на летище „Хийтроу“ за Москва. Регистрирането премина гладко, но на паспортния контрол граничарят се заинтересува от паспорта на Саша. Стояхме на различни опашки и ние тримата трябваше да чакаме от вътрешната страна, докато той въртеше в ръцете си документа на Саша, разглеждаше го от всички страни, пъхаше го под ултравиолетовата

светлина, което се проточи около три минути. Най-сетне му удари печата и махна с ръка: „Минавайте!“ Размина ни се, помислих си аз.

До излитането оставаха пет минути. Тичахме с всички сили през полупразните салони на летището.

– Край ли вече? Край ли? – питаше сияещата Марина. И тогава ги видях. Двама турци с доста специфичен вид ни следваха, изоставайки само с няколко метра. Беше невъзможно да греша – те бяха единствените, които се движеха със същата скорост като нас, сякаш всички заедно бяхме от един отбор.

– Виждаш ли? – попитах. Саша кимна:

– Лепнаха ни се при паспортния контрол.

– Заради твоя паспорт – казах.

– Да, но нали никой не го е видял.

– Освен американците.

– Глупости – каза Саша.

Дотичахме до вратата за извеждане на пътниците. Качването приключваше, ние бяхме последни. Нашите придружители седнаха във фотойлите наред празния вестибул и се втренчиха в нас, без изобщо да се притесняват. Младо момиче в униформа на турската авиокомпания взе билетите и паспортите ни.

– При вас всичко е наред – каза тя на мен, – обаче вие нямате британска виза – и погледна въпросително Саша и Марина.

– Те имат пряка връзка за Москва – обясних й аз. – Нали виждате билетите.

– А къде са билетите Лондон-Москва? – попита тя.

– Ще ги вземем от Лондон.

– Странно – каза момичето. – Защо летите през Лондон, след като има директен полет Истанбул-Москва?

– Винаги летим през Лондон, там пазаруваме в безмитните магазини, имат чудесни стоки – сети се да каже Саша.

– Не мога да ги допусна в самолета. Нужно ми е разрешение от началството каза момичето и произнесе няколко думи на турски по своята радиостанция. Колежката ми ще занесе документите им в офиса, за да ги види началникът. Не се тревожете, ще задържим полета.

Саша беше смъртно пребледнял. Единият от „придружителите“ ни последва туркинята. Вторият продължаваше да ни наблюдава невъзможно. Хванах Толик за ръка и отидохме да му купим бонбони от близко павилионче. Минаха десетина минути. В края на коридора се появиха двете фигури: момичето и нашият човек.

– Всичко е наред – каза тя и връчи документите на Саша. – Приятно пътуване!

Втурнахме се в „ръкава“, водещ към самолета. Преди излитането успях да звънна на бившата си съпруга в Лондон и да я помоля спешно да намери адвокат Джордж Мензис. Синовете ни са съученици.

– Ще бъда в Лондон след три часа – казах ѝ. – С мен лети човек, който се нуждае от юрист.

– Ти разбра ли какво стана? – попита Саша.

– Да, турците ни придружиха до самолета, за да ни осигурят качването.

– И в техния компютър е фигурирало моето фалшиво име. Кое то може да са получили само от американското посолство. Какво значи това?

– Това значи, че американците са съобщили за нас на турците, а турците са решили, че ще е по-добре да се махнем от Турция – казах. – Няма човек, няма проблем.

– Това значи: добре, че си плюхмем на петите – каза Саша. – Турците можеха да решат друго и сега щях да летя за Москва.

Същата вечер, след многочасови разпити пред британските власти, ние ядохме сандвичи на летище „Хийтроу“. Изведнъж в джоба ми звънна телефонът.

– Господин Голдфарб ли е? Обаждаме ви се от Държавния департамент във Вашингтон. С вас ще говори господин N.

– Алекс? – чух гласа на господин N. – Вчера си ме търсил. Къде си?

– В Лондон. Моят познат току-що поиска убежище от англичаните.

– От англичаните? Е, прекрасно – те да се оправят. А тука ми казват, че са те изгубили. Че си изчезнал от хотела в неизвестно направление. Значи всичко мина добре? Е, желая ви успех.

– Саша, знаеш ли кой ни е следил в хотела в Анкара? – попитах го. Американците. Изгубили са ни.

– Блейки! – каза той. – От нашите нямаше да се измъкна.

* * *

Мина година и половина и ето че на екрана на моя компютър се появи съобщение за електронна поща от Лондон:

„Алик, прочети!“ Бе пристигнал ръкописът на книгата на Саша. Отворих файла... и не можах да се откъсна чак до сутринта. И изведнъж разбрах какъв е бил висшият смисъл на пътуването ми до Турция и на

всички непредвидени последствия от него.

Има книги, които, без да са голяма литература, оставят следа, не по-малко дълбока от икономически сътресения или обрати в голямата политика. Такива книги преобръщат общественото съзнание. Тези книги-свидетелства просто и достъпно обясняват на хората какво всъщност се е случило с тях. И очите на хората се отварят. И се променя ходът на събитията. И се създава историческа памет. Такива книги са „Пътешествие от Петербург до Москва“, „Дневникът на Ана Франк“ и „Архипелагът ГУЛаг“. Такава книга е и „ЛПГ – Лубянската престъпна групировка“ на Литвиненко. Ако тази книга стигне до руския читател днес, тя ще промени хода на събитията в страната. Ако ли не стигне... поне потомците ни ще научат как е станало така, че сумракът, който ние навивно бяхме взели за развиделяване, всъщност се бе оказал начало на дълга студена нощ.

Ню Йорк, юни 2002 г.

Акрам Муртазаев БЕЛЕЖКИ НА ЖУРНАЛИСТА

Бягство от спецслужбите – това е история скандална и вълнуваща. Десетки версии, стотици догадки и хиляди небивалици.

Но пред нас е едно особено бягство. Избягал е не „бяла якичка“, не разузнавач с шифри, кодове и адреси на конспиративни квартири. Избягал е един черноработник на спецслужбите. Ловджийско куче. Ченге.

Избягал е сам – без помощта на чужди резиденти.

И това става за пръв път.

Паниката, обзела ФСБ, е разбираема: той знае твърде много. Но спецслужбите се опасяват не от неговите контакти с контраразузнаването на Запада. Най-страшно за тях ще бъде, ако информацията на ченгето стане известна на народа. На руския народ.

Защото всичко, с което се е занимавало ченгето, е борба срещу тероризма и корупцията. А тъй като корупцията е проникнала във всички структури на властта, включително в кремълските кабинети – това, както и да го мислим, си е държавна тайна.

На всичко отгоре по нечие недоглеждане това ченге е било допуснато до работа в най-секретното управление на ФСБ – УРПО [Управление по разработка и пресичане дейността на престъпни организации при ФСБ на РФ. – Б. пр.].

Това управление се е занимавало с „неутрализиране на източници, представляващи опасност за държавата“. По-просто казано – с извънсъдебни разправи. По замисъл всичко е изглеждало достатъчно оптимистично: имаме закоравял престъпник, спрямо когото не можем да действваме със законни методи, но пък можем с куршум. Работата обаче е там, че самата Система е започнала да решава кой „източник“ представлява опасност за държавата и го е унищожавала. Тоест спецслужбите са получили своеобразен лиценз за разстрели.

В историята на Държавна сигурност вече е съществувала структура, занимаваща се с „неутрализация на източници, представляващи опасност за държавата“ Четвърто управление на НКВД, ръководено от прочутия Павел Судоплатов, осъден по делото на Берия на петнайсет години затвор. Днес Судоплатов е реабилитиран и чекистите го смятат за легендарна личност. Защото според техните разбириания той не е предал родината, а само е унищожавал хора.

А после в зданието на Лубянка са „реабилитирали“ и Четвърто управление. Така се е появило УРПО. Именно от него е избягал подполковникът от ФСБ Александър Литвиненко.

При това ченгето не е избягало с празни ръце – а с документи, видео- и аудиозаписи. Избягало е с невероятната си памет, запечатала най-нелепите и трагични моменти от историята на Русия.

С една дума, избягал е компютър на два крака, чиито файлове съхраняват известни имена и нашумели произшествия. Достатъчно е просто да изброим наименованията на тези файлове, за да оценим обема и тежестта на „избягалата“ информация: Листев и Елцин, Путин и Березовски, Патрушев и Коржаков, Ала Дудаева и Татьяна Дяченко, Ястржембски и Филатов.

Литвиненко получи убежище в Англия и ФСБ веднага го включи в списъка на прибежчиците, двойните агенти, предателите. Макар че всичко, с което се е занимавал той, няма никакво отношение към сигурността на Русия. Във всички страни с това се занимават министерствата на вътрешните работи и данъчната полиция и по никакъв начин – контраразузнаването. Но защо в Русия всичко стои другояче? Ами защото у нас се извършва преразпределение на собствеността, защото у нас борбата с организираната престъпност е най-доходната работа. А пък да работиш с бандити и да следиш бизнесмени си е направо златно находище!

Година и половина преди бягството си Литвиненко организира скандално известната си пресконференция, завежда свои колеги и озвучава обвиненията си по адрес на ФСБ: там се вършат престъпления.

Те са си мислели, че ще бъдат чути. Но обществото в Русия, народът остават безмълвни. Дори да са чули – премълчали са го.

Започва се натиск спрямо бунтовниците. По лъжливо обвинение Литвиненко е арестуван. И макар че съдът го оправдава, след първото обвинение идва второ, трето – и му дават да разбере, че Кантората няма да отстъпи – в края на краищата той ще бъде наказан за постъпката си.

Нещата приключват с бягство. И с нов – задочен – съдебен процес.

Той избяга, защото там ни нямаше мен и вас – обществото. Той използва всичките си лични методи за защита, а обществени се оказа, че липсват.

Естествено, ние се досещаме какво става със спецслужбите на Русия. Те се внедряват в банки и участват в конкурентната борба, занимават се с откровен рекет и терористични актове, „работят“ със СМИ [Средства за масова информация. Б. пр.] и Държавната дума. Но досега

сме имали само отделни факти или само подозрения.

Докато са ни плашили с връщането на комунистите на власт и с повторение на тоталитарното минало, тихо и незабелязано се е зародила държава на чекистите, в която политическите процеси започнаха да напомнят спецоперации.

И най-печалното е, че в обществото се възроди страхът. Ние започнахме при разговор да изключваме мобилните си телефони, да защитаваме компютрите си, да шифроваме съобщенията си за пейджърите. Какво ти ние – дори в Кремъл са започнали да се страхуват от подслушване и сега там служителите не си говорят, а си пишат (с мек молив, за да не остават следи на листа отдолу). Изглежда вече е крайно време ние, гражданите на Русия, сами да поемем разработката на спецслужбите, да осъществим техническо и агентурно проникване в тях (те така го наричат), за да ги лишим от главното им оръжие – секретността.

И ето – Литвиненко е един наш агент. Ето неговите агентурни съобщения.

Всичко, за което разказва Литвиненко, е агентурна информация. Ясно е, че тя се нуждае от проверка. Но той е готов да отговаря пред съд за всяка своя дума. Затова аз го слушам. Той изсипва на масата десетки хиляди думи и диктофонът ги гълта послушно и с немска прецизност („Грундиг“!). После аз изваждам тези думи и просто ги поставям по местата им, като изчиствам хиляди подробности и излишни детайли. И изведнъж забелязвам, че почти не съм му задавал въпроси. Той припряно си ги е задавал сам. Така че аз просто съм се оказал свидетел на разпит, на който подполковникът от ФСБ Александър Литвиненко е извикал сам себе си.

Глава 1 ЗАТВОРЪТ

„ФСБ! Арестуван сте.“

– Нека започнем от арестуването, което промени целия ти живот. Арестувах те...

– На 25 март 1999 година. Около три часа следобед.

– На какво ниво е било взето решението за арестуване?

– Путин в качеството си на директор на ФСБ лично наблюдаваше Управлението за собствена сигурност, което ме е разработвало. Арестуването не може да се е състояло без негово знание.

Задържаха ме по постановление на старши следователя по особено важните дела на Главна военна прокуратура на Русия подполковник Барсуков. Заповедта е издал заместник главният прокурор генерал-лейтенант Яковлев. Той е санкционирал арестуването. А ме задържаха служители на ФСБ. Отделът по спецоперациите при Управлението за икономическо контраразузнаване (бившите служители на група „Алфа“). Интересно е, че групата ръководеше мой колега, с когото бяхме провели не една и две съвместни операции – Борис Дицеев.

– Къде стана това?

– В центъра на Москва, близо до хотел „Русия“.

– Като опитен оперативен работник ти сигурно си знаел, че ще те арестуват? Предчувстваше ли го?

– Да, знаех. Но не знаех, че ще го направят толкова демонстративно и грубо. По онова време работех в Комитета по делата на ОНД при Березовски. Предишната вечер, когато вече се канех да си тръгна, по телефона ми се обади бившият ми колега полковник Шебалин и ми каза: „Трябва спешно да се видим.“ Уговорихме си среща пред хотел „Спутник“ на проспекта „Вернадски“.

Той се качи в колата ми, помоли да го закарам до тях и започна да ми задава някакви странни въпроси: „Хората много се интересуват какви са отношенията между Путин и Березовски.“

Всички знаят, че веднъж Путин бе почел рождения ден на съпругата на Березовски. Беше трудно време и никой не отишъл – само Путин. С цветя. После в едно интервю Березовски разказа как попитал Путин:

„Володя, не смяташ ли, че ще си имаш проблеми?“ и той отговорил: „Но нали съм ти приятел.“

Едва сега разбирам, че хората, които са планирали арестуването ми, са си имали наум този ден. Представете си, че двамата пак са били на вълна приятелски прегръдки...

Казах му: „Витя, не знам нищо за това. Попитайте тях... А защо те интересува?“ Той: „Хората се интересуват. Хората много се интересуват.“ аз: „Какво ги засяга това хората?“ – „Ами разбираш ли, може Путин да работи срещу интересите на родината. И такъв човек е поставен за директор на ФСБ.“ аз: „Витя, затова ли ме помоли спешно да дойда в другия край на Москва – за да ми съобщиш, че Путин работи срещу интересите на родината? Можем да поговорим за това утре.“

Той дълго мисли, а после каза: „Виж какво, ще те арестуват. Най-вероятно утре.“ Изненадах се: „А ти защо започна с Путин и интересите на родината, а не с тази новина? И кой ще ме арестува? А ти откъде го знаеш?“

Той отговори: „Не мога да ти кажа, чух го от моите хора. Но ще те арестуват, тъй че е добре да се скриеш.“

– Той те е провокирал да избягаш?

– Да. Сега го разбирам. А тогава казах, че няма да бягам, защото не съм вършил никакви престъпления и нямам от какво да се страхувам. Щом са решили да ме арестуват (което беше естествено след пресконференцията), да го направят.

– И на другия ден...

– На сутринта започнах да се приготвям за работа. Качвам се в колата – не пали. Обаждам се на един приятел. Дълго я бърникахме – нищо. Приятелят ми каза, че трябвало да се смени някаква част. Излязохме от Москва и тръгнахме към Подолск, там има голям магазин за резервни автомобилни части. Една любопитна подробност: на улицата продаваха печени кренвирши, а аз не бях успял да закуся. Викам си: дали да си взема кренвирши? Но бързах и реших, че ще хапна по-късно. А в Лефортово често си спомнях за тези кренвирши.

Поправихме колата и аз прескочих до къщи да се преоблека. Когато си събличах анцуга, си помислих – дали да взема един душ, или да го оставя за довечера? После неведнъж си спомнях и за душа.

Още един интересен факт: през целия ден на пейджъра ми се обаждаше Понкин: „Саша, къде си?“, „Саша, къде си?“

– Тоест вече са те следели? Контролирали са всички твои придвижвания?

– После, когато вече излязох от затвора, попитах Понкин: „Андрей, защо тогава през целия ден ме търсеше на пейджъра?“ Той ми каза, че до него бил Шебалин и постоянно го молел: „Звънни на Литвиненко, попитай го къде се намира.“ А после излизал от кабинета и се обаждал на някого. Явно от ФСБ са питали Шебалин: „Къде е той? Уговорете си среща.“ Тъй че, когато тръгнах за работа, те са знаели къде съм и накъде поемам.

Винаги оставях колата си под навеса до хотел „Русия“, при северния вход. Заключих я, направих две крачки и не щеш ли – покрай мен минава бял фолксваген, а от него изскачат някакви цивилни...

Познавах този фолксваген – и аз съм ходил с него и с тази група на задържане. Със същата бяла кола карахме освободените заложници. И – каква ирония! – с нея прибират и мен! Видях Боря Дицеев. Извади документа и извика: „ФСБ! Арестуван сте.“ Грубо извиха ръцете ми назад. Първата ми мисъл беше – ето, виждам Боря. С него бяхме в добри отношения. Често сме ходили на операции, имал съм му абсолютно доверие, и той също. А сега ми извива ръцете. И моят Боря вади удостоверение от ФСБ и крещи: „Арестуван сте.“ А аз стоя и се усмихвам.

Другите се развикаха: „Той има пистолет, вземете му пистолета.“ Казвам нямам пистолет. Започнаха да ме удрят. Два-три пъти ме удариха по гърба. Питам ги: „Какво, олекна ли ви сега?“ Някой се обади: „Не го бийте.“ Качиха ме във фолксвагена. Вътре седеше следователят. Той ми каза: „Арестуван сте.“

Попитах го: „А в какво съм обвинен?“

„Преди година и половина при задържане сте превишили длъжностните си пълномощия.“

Показа ми постановлението за задържане под стража.

– Къде те закараха?

– Във военната прокуратура, при следователя Барсуков. Вече бях чувал за него. В началото на март бях ходил в командировка и при едно обаждане до вкъщи тъща ми каза: „Търсеше те някакъв Барсуков.“ Тогава първо си помислих, че може да ме е търсил Михаил Иванович Барсуков, бившият директор на ФСБ, познавах го лично. Попитах тъща си: „Как се представи?“ – „Сергей Валериевич Барсуков от военната прокуратура.“ Това е било на 3 март. А после, когато се върнах от командировка, около 10 март, веднъж ме спря старши лейтенант Латишонок, мой бивш подчинен, и каза: „Викаха ме в Главна военна прокуратура и поискаха да дам показания – да пиша, че си бил някого.“ – „И ти какво, Костя?“ – попитах го.

Той отговори: „Не го написах. Та ти не си бил никого. Започнах да ме заплашват, че щели да ме тикнат в затвора – пиши, та пиши.“

Между другото, Латишонок каза това и във военния съд. Каза го точно така: „Следователят ме заплаши с арестуване и настояваше да дам показания срещу Литвиненко.“

Та да се върнем към арестуването. Закараха ме в Главна военна прокуратура, сложиха ме да седна срещу следователя, а тук бяха вече и служителите, които ме бяха задържали. Белезниците здраво стискаха ръцете ми. На няколко пъти помолих: „Разхлабете белезниците, ръцете ми се подува.“ А после дори имах белези по китките. „Не. Така ще се диш.“ Казах им: „Ако не ми свалите белезниците, няма да говоря.“ Барсуков даде команда и ми свалиха белезниците. Влезе генерал-майор Баграев. С морска униформа и златна верижка на врата (сега той е адвокат на Гусински). Винаги са ме смайвали тези дрънкулки по хора с военна униформа. И той каза: „Какво, арестуваха ли те?“

Отговорих: „Както виждате, седя пред вас, другарю генерал, значи са ме арестували. Само не разбирам за какво.“

„Сега всичко ще ви обяснят – успокой ме генералът. – Къде са ключовете от жилището ви?“

Избухнах: „Какво, обиск ли ще правите?“ – „Отговаряйте на въпросите ми.“ Отвърнах въсен: „Вижте какво, нямам намерение да отговарям на въпросите ви.“

Започнаха да ме претърсват. Пребъркаха чантата ми, извадиха два бележника. Баграев грабна единия, започна да го прелиства, а там има много имена. Зачете: Валя Юмашев, Борис Березовски. И каза: „Какъв човек сме пипнали! Каква едра риба! И какво, всичките ли ги познаваш?“

Пак попитах: „В какво съм обвинен?“ Барсуков ми показа постановлението за привличането ми под наказателна отговорност в качеството на заподозрян и постановлението за задържане под стража. „Сега – каза Барсуков – ви предлагам да дадете показания.“ – „Сергей Валериевич, няма да давам показания. Ако обичате, дайте ми адвокат и тогава ще работим.“ – „Обаче знаете ли, Александър Валтерович, били сте идентифициран.“ – „Обяснете ми – ако съм набил някого, защо той е мълчал година и половина, никъде не е отишъл, не се е оплакал?“ – „Не биваше – каза – да давате пресконференция.“

– Каза ви го така, направо?

– И веднага добави: „Защо отидохте в телевизията? Да ви е молил някой? Да си бяхте кротували. А вие отидохте на пресконференцията и

тъкмо от екрана са ви идентифицирали.“

Тогава в кабинета влезе Баграев и попита: „Какво, дава ли показани-
ния?“ Аз отговорих, че няма да давам показания без присъствието на ад-
вокат. Баграев: „Тогава – в затвора.“ Пак ме качиха в буса и ме закараха
в затвора.

По пътя Дицев се опита да поговори с мен: „Разбери, в Лефортово
може и да те убият, в килията всичко може да ти се случи. И никога да
не излезеш жив оттам...“

– И това ти го казва твой приятел?

– Да, Дицев. Попитах го: „Но какво мога да направя, Боря?“ –
„Ама защо, защо ти трябваше? Защо излезе пред телевизията? Защо се
опълчи срещу системата? Нали те предупреждаваха...“ – И така се вай-
ка през целия път.

Приблжихме Лефортово. Пред затвора бусът изведнъж обърна и
потегли в обратната посока. Попитах: „Защо не ме предадохте в затво-
ра?“ Обясниха ми, че са забравили постановлението за задържане под
стража. Както разбирам, дали са ми време да си помисля. Смятали са, че
щом наближим затвора, ще падна на колене и ще ги замоля: „Момчета,
не ме затваряйте. Готов съм да напиша всичко срещу когото искате.“

„Взеха“ постановлението, отново ме подкараха към затвора. Пъту-
вахме мълчаливо. Никой вече не ме предупреждаваше, че ще ме „убият
и никога няма да видя семейството си“. Бяха разбрали, че е безполезно
да ме заплашват. „Демонстрацията“ беше приключила.

Докараха ме в затвора и още в двора един от групата по задържане-
то насочи към мен видеокамера и каза: „Ако обичаш, декларирай, че ня-
маш претенции към групата по задържането.“

Ей тази глупост винаги ме е убивала. И им казах: „Нищо няма да
декларирам.“ Слезе и Дицев: „Хайде кажи го, нали сме приятели, кажи
го заради старото ни приятелство.“ Досмеша ме. В името на старото ни
приятелство той ме докара в Лефортово, а аз в името на това старо прия-
телство трябва да кажа, че ме е докарал най-любезно.

Пребъркаха ме, иззеха личните ми вещи, прибраха връзките на
обувките ми, колана. Това е такова унижение – стоиш и си придържаш
панталоните с ръце. Дадох ми въженце. После дойде една лекарка. Та-
кова женище, че веднага си спомняш филмите за Освиенцим... Едно та-
кова... лице. Може и да е добра отвътре, но отвън по-добре да си спял.
Та това лице казва: „Съблечете всичко.“ Надничаха във всяка дупка, чак
до сливиците: може да съм скрил там нещо тайно.

В прокуратурата ми бяха свалили кръстчето и часовника. Тук ми

взеха колана и връзките за обувки.

– Защо ти взеха кръста?

– Защото беше златен. Златото е забранено в затвора. И венчалната халка ми прибраха. За теб не съществуват нито кръст, нито халка. Такъв е затворът. Претърсиха ме, огледаха ме отвсякъде, надникнаха навсякъде, опипаха ме. После ме заведоха в една килия на втория етаж. В съседната килия имаше жена, която постоянно пишеше ношем. Мислех си – дали не я измъчват? После научих, че била съпругата на Рохлин.

Дадох ми тюфлек, канче, лъжица, сапун не ми дадох. Дадох ми сода. Миех си ръцете със сода. Нима за двайсет години служба във ФСБ не бях заслужил един калъп сапун? Пет дена си миех ръцете със сода, докато жена ми не ми донесе най-необходимото.

Който не е бил в затвора, не е виждал звездите в небето

– Колко време прекара в Лефортово?

– В Лефортово прекарах осем месеца. Затвориха ме в единична килия и ме държаха там трийсет и шест денонощия. Обявих гладна стачка. Това беше най-страшното време. Когато те вкарат в килията и зад теб се затръшва железната врата – страшно е. Светът ти сега е това – седем крачки, решетка, тоалетна чиния и мивка.

Отначало изпитах шок. Просто шок. Първата нощ изобщо не мигнах, лежах, втренчен в тавана. Денят, в който ме затвориха, 25 март, беше отвратителен: ситен сняг, примесен с дъжд, разкаляно. Не обичам този сезон и в края на март винаги живея в очакване на слънцето. А на 26-и ме изведоха на разходка. Едно такова малко дворче. Пет-шест крачки в едната посока и толкова в обратната. Гледам – небето синьо. И грее слънце. И аз снова като звяр между тези стени. Над мене – бодлива тел, решетка и небе – от синьо по-синьо. Просто издивявах: в града е дошла пролетта, а мене ме няма там. Аз съм тук, в това дворче за разходки, където е влажно и студено.

Разходката е един час. Походих двайсетина минути, не можех повече, сърцето ми се късаше на парчета. За пръв път истински почувствах какво нещо е ограниченото пространство.

Вече в Англия прочетох една история: как в Бристолската зоологическа градина докарала една мечка от Русия. Едва ли не целият град участвал в подготовката на клетката ѝ. Направили я просторна,

украсили я, направили и басейн. Пристигнала мечката, пузнали я вътре, а тя се държала странно. Три крачки напред, три крачки назад. Оказало се, че не ѝ трябва пространство. И красотата не ѝ трябва. Само това – три крачки напред, три крачки назад.

Помолих да ме приберат. Изведоха ме от дворчето и ми казаха: „Друг път не искай да те прибираме преждевременно, не е редно.“ Там те извеждат на разходка по схема. Законът не позволява да се разхождаш по-малко от определеното.

– Защо говориш за ограниченото пространство, та нали са ти отнели свободата?

– Знаеш ли, колкото и да е странно, но кой знае защо, именно след арестуването ми се почувствах някак вътрешно свободен. Като при скок с парашут. Свободен полет. Късно е да се страхуваш, по-лошо няма да стане. В затвора те лишават от въздух, от храна, от човешко достойнство, но не и от свобода – именно затова се опитват да те прекършат, та да ти отнемат и вътрешната свобода.

– А за какво си мислеше, докато беше затворен в единичната килия?

– Няма да повярваш, но най-обидното беше, че ме бяха вкарали в затвора заради жалба на човек, когото бях задържал за въоръжен грабеж и отвличане на хора. По-добре да ми бяха подхвърлили патрони. Могат да се измислят различни претексти, за да бъде затворен един човек. Но да го арестуваш, задето е изпълнявал дълга си?... За мен, оперативния работник, това беше просто ужасно. Сигурно звучи наивно, но в затвора аз „доузрях“, седях и си мислех: държавата няма право да затваря човек, който ѝ служи. Това не може да се прави.

Когато излязох от затвора, моите бивши сътрудници ми казаха, че направлението, което бях ръководил, вече не се занимава с нищо. Именно с такава цел „организирай“ работата на отдела неговият началник Сергей Илич Музашвили. Оперативен работник тръгва из града и го пита: „Къде? Защо?“ – „Имам среща с агент.“ – „Я стига! Литвиненко ей докъде се докара от много работа – прибраха го на топло. Зарежете това, вземете да прочетете някой вестник...“ – „Но нали трябва да получаваме информация!“ – чудят се служителите. А началникът: „Вземайте вестниците и си пишете сведенията – журналистите знаят повече от нас.“

– В Лефортово разрешиха ли ти свиждания?

– Да. Идваше жена ми. Два пъти месечно по един час. Разговаряхме през решетка и пластмасова преграда, само по телефона. От наивност жена ми веднъж се опита да каже нещо без апарата, веднага я скастриха:

„Говорете по телефона.“ Маруся се учуди: „И така се чуваме.“ Наложите се да ѝ обяснят, че разговорите ни се записват.

– Докато беше в затвора, как се издържаше семейството ти?

– При първото ни свиждане Марина ми каза: „Борис ме покани и ми предложи помощ. Какво да правя?“

– Казах ѝ: „Марина, аз вече не съм подполковник. В затвора съм. Именно сега ще разберем кои са приятелите ни. Не отказвай помощ.“

Първото ми семейство, където имам две деца, и второто, с което живея синът ми Толик, Марина – всички останаха без средства за съществуване. Жена ми работеше, но заплатата ѝ беше нищожна. Детето беше малко, трябваше да се занимава с него. Отказаха да ми изплатят заплатата. И до ден днешен нищо не съм получил, а те ми я дължат. Лежах в затвора, бях оправдан – държавата трябва да ме обезщети за принудителното отсъствие от работа. По закон. Но те си присвоиха дори тези пари. Пенсията, която ми определиха, получих за пръв път, когато излязох от затвора.

Докато бях в затвора, много хора са помагали на семейството ми, не само Борис.

– Никакви спестявания ли нямаше?

– Нищо. Абсолютно нищо.

– Ти замина с жена си и сина си, а какво става с първото ти семейство?

– С моите по-големи син и дъщеря съм разделен не по собствена воля. Те са там, а аз – тук. Сега поне мога да им помогна. По-лесно е да го правя от Англия, отколкото от затвора.

Синът ми отива в казармата. Майка му плаче. Какво мога да кажа на сина си?...

Вчера в телефонен разговор дъщеря ми помоли да ѝ пратя кожухче и за късмет едни познати заминават за Москва. Бързо намерих кожухче, но изникна проблем. Колко високо може да бъде едно десетгодишно момиче? Не съм я виждал две години. Купих по-големичко, да има резерв. Интересно, колко ли трябва да порасне, за да ѝ стане таман?

А колко се тръшкаше Путин по телевизията, че не съм плащал издръжка на първата си съпруга.

– Какво, лично Путин е говорил за това по телевизията?

– Да, след като говорих на пресконференцията, трябваше да ме орезили. Каза, че към него се обърнала съпругата на един от участниците в пресконференцията. Била е първата ми съпруга Наталия. Вярно, не лично към него, а към Мадекин, офицер от Управлението по собствената

сигурност, който е водел оперативното дело срещу мен, събирал е компромати. Те сами са я извикали и са я помолили да се оплаче.

Защо трябваше Путин да падне толкова ниско, че да прибегва до лъжи? Всички прекрасно знаеха, че си плащам издръжката.

– Може би Путин е бил подведен от сътрудниците си?

– Та тя им е занесла всички квитанции! Те са ѝ ги взели. И до ден днешен не са ѝ ги върнали. Директорът на ФСБ не е някаква си пешка, можел е да провери... Но разбери, те не са имали нищо друго срещу мен!

– Бившата ти съпруга разбирала ли е, че с лъжата си те доубива?

– Да. Но са я заплашили. После тя плачеше: „Страх ме е, аз съм самотна жена, те ме заплашвах.“ Та те дори са я накарали да напише в жалбата си: „Ако с мен и децата ми се случи нещо, моля за това да се смята виновен бившият ми съпруг.“ Защо федералната служба за сигурност е трябвало да кара една жена да пише такива неща?

Изгубили са елементарен човешки срам. „Наталия – казвам, – ти разбираш ли на какво са способни тези хора? Ти предварително си ги насочила към мен. Не дай си Боже да стане убийство или да осакатят някого от вас – виновният вече е посочен...“

– Кого другико са викали?

– Освен престъпниците, които съм вкарвал в затвора, те са привиквали за разпити всички мои роднини и родителите на жена ми, много близки приятели. Търсели са под вола теле. На два пъти съм печелил дела срещу данъчната машина. Много мислих за това в затвора. Време имах колкото щещ. Преравах в паметта си цялата ни семейна история. Тя е някак печална. Защото аз знам родословното си дърво от 1822 година насам. Между другото при обиска прокуратурата иззе записките ми по моето родословие. Защо? Диваци такива! Ако кажа това на английските, на френските юристи – ще си умрат от смях.

– Казват, че голямото се вижда от разстояние. Или от високо. А как е от ямата?

– Разхождах се тук из Лондон, видях паметника на Оскар Уайлд. На него е изписан един цитат: „Всички сме в яма, но някои от нас виждат отгук звездите.“ Та това е то – който не е бил в затвора, не знае... що е звезди.

– А какво общо имат тук звездите?

– През лятото в килията е горещо. Има дни, в които температурата стига до четирийсет градуса. Няма въздух. Успях да получа разрешение да проветрявам килията и започнаха да ни отварят прозореца за четири

часа седмично. В края на лятото се мръква рано. Моят съкилийник веднъж дълго гледа през прозореца и каза: „От три години не бях виждал звездите.“

– Имаше ли приятели в затвора?

– В затвора няма приятели. В затвора си сам. Ако започнеш да търсиш приятели, си загубен. Преди затвора бях воювал. Войната е нещо страшно. Но затворът е по-страшен. На война до теб е другарят ти, рамената ви се опират. Там е цялата разлика.

Но в затвора не бива да се страхуваш от арестантите. Трябва да се страхуваш от властта.

– Говориш така, защото си бил в петзвезден затвор. За ВИП личности.

– После лежах в Бутирка.

– В обща килия ли?

– Бях в килия, където лежат бивши служители на милицията, на прокуратурата.

– А в Лефортово слагаха ли други хора в килията ти?

– Да. В Лефортово лежах с хора, осъдени за най-тежки престъпления. И никой от тях не криеше, че са агенти на ФСБ вътре в килията, провокатори.

– Е, ти и без това си го знаел.

– Разбира се. Казвах им, че като изляза от затвора, от любопитство ще взема да прочета агентурните им досиета – нали за пари сега всичко може... Започнаха да се страхуват от мен. После ме извика началникът по оперативната част: „Защо разправяш, че агентите имали досиета? Нали знаеш, че за действащите в затвора не се завеждат досиета?“

Аз пък знам, че за такива не само непременно трябва да се заведе досие, ами и без подпис за сътрудничество не могат да бъдат използвани като агенти.

– Така е по закон ли?

– По заповед от ФСБ. Нещо повече, агент отвън (тоест неосъден) не може да се вкарва в килия без неговото писмено съгласие. А без подпис за сътрудничество не може да се вербува арестант или затворник. Там има и хора, които се съгласяват да влязат, без да са осъдени, и такива, които са вербувани вече като затворници. Но не ми се спореше с офицера. Той сигурно си мислеше, че не знам техните порядки.

– И те драговолно ли се съгласяват да вършат такава работа?

– Различно. Едно е да гниеш в Бутирка, друго – да доносиш в Лефортово. Затворът чист, подреден, няма воня, макар че там има

страхотен морален натиск. А човекът, когото „разработват“, за когото доносничат, е зле навсякъде.

Руският затвор не наказва, а прекършва човека. Лефортово – морално. Бутирка с тежките условия.

Лефортово е изолатор със строг режим за лица, чиито дела се водят от Държавна сигурност: шпионаж, сериозни икономически престъпления. Аз пък бях затворен там „по подозрение, че съм ударил“. Помислете само – какъв абсурд. Защо именно там ли? Защото Лефортово прекършва морално. Там стените излъчват отрицателна енергия! Защото навремето това е бил затвор за инквизиции. Разправят, че над Лефортово и птици не летели. За осем месеца само два пъти при разходките видях птица. Уж ти говорят учтиво. Но денонощно до теб има агент, постоянно хленчи и се вайка, че било безполезно да се съпротивляваш, системата била силна, смири се, признай си...

– Ти си лежал там осем месеца. Какво си запомнил най-ясно? Колетите отвън? Образа на надзирателите? Прозорците? Вратите скърцат ли?

– Не, не скърцат. Тишина. Тишина като онази там никъде не съм чувал.

В плен при Патрушев

На 15 септември 1999 година ме вдигнаха и казаха, че ме водят на повикване. Така го наричат. Въведоха ме в стаята, където стават срещите с адвокатите. Моят адвокат Вадим Осипович Свистунов грейнал ми показва документ – постановление за отмяна на задържането под стража. „Край, Саша – казва Вадим Осипович, – сега се прибиращ вкъщи. Свободен си.“ А на мен не ми се вярва: „Но кой може да ме е пуснал?“

– Но нали е имало съдебно решение. Това е закон.

– Да, но само са променили мярката за неотклонение. Да се прибера вкъщи и да чакам съдебното заседание. Защото съдията е видял, че съм в затвора заради една синина, че в делото няма никакви доказателства за вината ми. Прокуратурата не беше удовлетворила нито една моя молба, а аз бях написал дванайсет. Писал съм например: разпитайте еди-кой си свидетел. Не го разпитват. А викат Понкин и му нареждат: „Пиши, че Литвиненко е бил Харченко.“ Тоест фабрикуват лъжи. Съдията Карнаух е прелистил всичко това и е издал постановление за отмяна на задържането под стража. Благодарен съм му. У нас нормалният съдия е като къс самородно злато.

Но в Лефортово отказаха да приемат постановлението, казаха, че нямало печат. И адвокатът трябваше да се върне в съда. Карнаух се учудил: „Та не можах ли да звънна по телефона?“ Отигъл при председателя на съда, ударил печата и за всеки случай се подписал.

Адвокатът пак пристига в Лефортово. Тоя път му казват – не може те вие да предавате постановлението, да ни го пратят по техен куриер. Но това е противоправно твърдение. Съдията сам решава как да изпрати постановлението: по куриер или по адвоката.

Когато след два часа куриерската служба донесла документа, от администрацията заявили: „Днес е късно, ще го освободим утре.“ А аз цял ден седя в килията, броя секундите с пулса си. И чакам. Аз съм свободен, свободен човек в килия.

На другия ден сутринта излязох на разходка. Всички се смеят: „Днес можеше и да не излизаш.“ Възразих вяло: „Абе кой ще ме пусне?“ – „Е как няма да те пуснат? Няма такъв номер...“

Върнах се в килията, след пет минути дойде дежурният – старшият на смяната и ме поведе. Заведоха ме в адвокатската и започнаха да ме претърсват. Претърсваха ме особено дълго. И ме попитаха спокойно: „А телевизора ще си вземеш ли?“ Един приятел ми беше подарил телевизор за рождения ден. Как няма да си го взема! Отидоха за телевизора. И два часа не се върнаха. Два часа!

Някъде следобед дойде началникът на затвора и каза: „Саша, извинявай, но не можем да те освободим. Дойде факс от прокуратурата, не те пускат.“ – „Чакайте, какъв факс? Какво приказвате? Да не откачихте? Решението на съда е да бъда освободен от затвора.“ – „А прокуратурата е обжалвала“ – обясняват ми.

Развиках се: „Прокуратурата може да е обжалвала, но до следващото решение на съда аз съм свободен. Нямате право да не изпълнявате съдебно решение. Аз съм свободен човек и настоявам да ме пуснете. В момента извършвате престъпление.“

„Имаме заповед отгоре – отговори началникът. – Аз съм само тъмничар и изпълнявам заповеди. Искаш ли да ти дадем хубава килия?“

Заведоха ме в една единична килия и ме оставиха. А всичко, което имах, остана в предишната – разни тоалетни принадлежности, бурканчета, шишенца... Много се разстроих: за шест месеца бях събрал какво ли не, цяло домакинство. Животът в затвора е такова нещо – едно бурканче от майонеза е истинска скъпоценност, в него можеш да надrobiш лук, пиперки или домати и там да си ги пазиш. За арестант човек това е голяма работа.

В затвора например имах няколко четки за зъби – от тях могат да се направят кукички, на които да си окачваш пешкира. Така той ще бъде сух и чист. И това е голяма работа в затвора. И ето на, всичко, всичко загубих. Но нали бях видял документа за освобождаване, нали ми бяха казали: „Чакай, ей сега ще ти донесем телевизора.“ И не щеш ли, идват и ти отнемат документа за освобождаване. Това е по-лошо от първоначалното арестуване. Страшен шок беше.

Седя значи в единичната килия – мрачно, неуютно. Жена ми дойде на свиждане. Седеше и плачеше. За разговора не използвахме телефон. Аз я успокоявах: „Маруся, недей, какво да се прави? Ще се държа...“

След седем дена моят адвокат внесе жалба в Московския окръжен съд – задето не ме бяха пуснали. Съдията се изненадал: „Как така не са го пуснали? Според документите той е на свобода.“ Наложило се адвокатът да доказва, че клиентът му е в затвора. Съдията сезирал Патрушев, че има човек, който лежи в затвора незаконно. Но в Лефортово не изпълниха и това решение на съда. И така си лежах там още два месеца и половина – до новото гледане на делото в съда. Сякаш бях в плен.

В килията ми сложиха агент – той не го и криеше – Володя Кумаев. Интересували ги отношенията ми с Березовски. И кой знае защо – с Павел Павлович Бородин. И преди него агентите ме бяха питали за Бородин, за Татяна Дяченко, за семейството на Елцин. Хем тогава Елцин още беше президент, а те вече събираха компромати срещу него.

Естествено, разговорите ни са се записвали. А аз подхващах Кумаев на тема котки. Страшно ги обичаше, с часове можеше да говори за котки. Задам му въпрос за тях – и той зарязва темата за президентското семейство и почва... Представям си как онези там слушат котешките дрънканици и едва се сдържам да не прихна.

Кумаев беше в моята килия тъкмо по времето, когато се гледаше делото ми в съда. Един ден се разприказва за бутирския затвор – как трябва да се държи човек там. Спомена две места, където може да ме тикнат: така наречената „котешка къща“ това е в кулата, или в „апандисита“ – килия номер 131, където лежат отделно бивши служители на милицията и прокуратурата – по закон е забранено ченгетата да се държат заедно с криминалните престъпници.

Към Африка!

За съдебните заседания ме караха с автоvlak заедно с

криминалните.

– Но нали е забранено?

– Какво като е забранено – казваха, че нямали бензин. Но само заради това ли? Всички офицери на служба разбират, че ако се пречат на началството си и попаднат в затвора, всъщност ще ги дадат на криминалните – да правят с тях, каквото си поискат. Вече няма да са нужни. Дори още неосъдени. Всички ще ги зарежат, освен семействата им. Та и с мен стана така.

Карат ни веднъж с автовака. По пътя от изолатора за временно задържане на „Петровка“ качиха няколко души, между които и Пичуга, известния крадец. Щели да го карат за „Матроска тишина“ [Друг затвор в Москва – Б. пр.].

Седна той и тогава аз за пръв път видях как се държи сред осъдените крадец, уважаван в престъпния свят. Придърпа голям сак – в затвора казват на такива „сидор“, – извади цигари, а те са ценни колкото злато, особено цигарите с филтър, и вика: „Иска ли някой да запали?“ И започна да черпи всички. После попита милиционер: „Старши, ха предай пакета в съседното купе – да запалят момчетата.“

Онзи отговаря, че няма право. Тогава Пичуга вади още един пакет и казва: „На, старши, един за теб, един за момчетата.“

Милиционерът прибра пакета, а другия предаде на съседите. А Пичуга обяснява: „Видяхте ли го ченгето! – А онзи слуша. – Ченге гадно. За един пакет цигари продаде служебното си положение, престъпи клетвата, наруши закона. В затвора има хора, нарушили закона, и ей тия – ченгетата. Различават се от нас по това, че можеш да ги купиш за грошове. Ако седим на една маса с тях, ще станем същите. Затова не бива да си имаме работа с такива.“

Показа нагледно на всички колко продажна е властта. Класическа ситуация. После се представи: „Аз съм крадец, карат ме за «Матроска тишина». Има ли някой от «Матроска тишина»?“ Един се обажда: „Аз.“ – „Кой от крадците е там?“ – „Абе там има само пики.“ На затворнически език това означава черни.

Тогава Пичуга казва: „Запомни, в затвора няма националности. Няма грузинци, арменци, руснаци, черни. Щом си влязъл на топло, няма значение какъв си – негър, син, зелен. Никога вече да не ги наричаш «пики».“

Това се казва политработник. Нагледно показва на всички, че за тях няма черни, за разлика от властта, която преследва кавказците по улиците.

Пичуга ме позна. В предишния ми живот, когато още бях оперативен работник, а той се разхождаше на свобода, бяхме се срещали, но това е отделна история. Та той ми каза: „Няма страшно. Всичко ще се оправи. Ние те познаваме.“ Престъпниците, които спазват своите закони, никога няма да закачат честно ченге. Ако в затвора убият прокурор или служител на милицията, на деветдесет и девет процента е сигурно, че е взел подкуп, а не е изпълнил обещанието си, или пък е инквизирил някого – с една дума, занимавал се е със самоуправство.

– Ти нямаше ли проблеми с криминалните?

– Случи се веднъж. След няколко дена отново ме подкараха към съда и току гледам – качват двама бандити от ясеневската групировка [От Ясеново, район в Москва. – Б. пр.], които съм задържал навремето. Единият също ме позна, усмихва се и пита: „А сега какъв чин имаш?“ – „Подполковник“ – викам. А купето претъпкано с хора – поне двайсет и пет души, двойно повече от нормата. Она веднага се развихри, закрещя: „Братчета, та това е ченге, ченге е!“ И точно тогава в автовлака угасва електричеството. Е, рекох си, това ще ми е краят.

А сред нас да се случи един сериозен „авторитет“, крадец с прякор Слепия. Та той нареди в тъмното: „Не го закачайте. Познавам го. Това ченге е отказало да гърми по нашите, затова е на топло. Аверите, вика, следят твоето дело. Запомни, ако ти се случи нещо, ще е работа на ченгетата. Ние няма да имаме нищо общо, лошо от нас не чакай. Ти няма да станеш криминален, защото си ченге. Обаче ще си лежиш спокойно.“

Аз после протестирах пред съда: „Какво правите? – викам. – Карате ме дотук заедно с криминални, та те може да ме убият!“ Нула внимание.

– А какво означаваха думите на Слепия, че си отказал да гърмиш по техните?

– В престъпния свят прекрасно знаеха какво е УРПО, че ние на практика имаме лиценз за самоуправство, както знаеха и каква е репутацията на всеки от нас. По-конкретно мисля, че имаше предвид историята с Метиса.

Навремето работех по една банда, чийто ръководител се казваше Петросян, по прякор Звяра. Тази банда вършеше изключително тежки престъпления, те ги наричаха „мокри“. Веднъж посред бял ден нахлули в бижутерийния магазин „Перла“ в Краснодар, разстреляли служителя на милицията, купувачи, продавачи... Членът на тази банда Ермолински (по прякор Метиса) беше извършил и поръчково убийство една жена поръчала да убият съпруга ѝ. Отишли в дома на човека, позвънили, попитали: „Вие еди-кой си ли сте?“ Той кимнал. Съучастникът на Метиса

извадил пистолет и стрелял в челото му. Та такива престъпления вършеха.

Първия път осъдиха тези бандити на големи срокове лишаване от свобода, а двама – на най-строгото наказание. После Върховният съд отмени присъдата, изпратиха делото за доразглеждане и започнаха да съдят бандитите отново в Московския градски съд. Извикаха и мен от Лефортово като свидетел. Така ФСБ напълно ме разшифрова и предаде всичко в съда. Бандитите ме видяха и се закикотиха: „Какво, и ти ли си тук? Така е – който много работи...“

Нямах адвокат на този разпит. Само белезници и конвой зад гърба ми. Между другото за разкриването на това дело много мои началници получиха награди. И сега същите тези началници си седят на Лубянка, а аз стоя и чакам какво ще решат бандитите – дали съм нарушил правата им при арестуването или не.

Ободянски (един от членовете на бандата), осъден на най-строгото наказание, естествено, разбираше, че в най-добрия случай го очаква доживотен затвор. Постоянно гледаше през прозореца. А аз си припомнях обстоятелствата около нашата последна среща. След задържането разговарях с него и се случи един инцидент той ме заплю и ме нарече „ловец на плъхове“. И ето че пет години по-късно Ободянски става в съда и казва: „Искам да се извиня на майор Литвиненко – той не е знаел, че съм вече подполковник, – задето го заплюх.“ Погледна ме и добави: „Саша, знаеш ли защо си с белезници? Защото не си рушветчия. Ако вземаше подкупи, щеше да си на мястото на този прокурор.“

И това го каза престъпник.

– Всичко това записа ли се в протокола?

– Каза се в съда. Не знам дали са го записали в протокола или не. А Ермолински каза следното: „Искам да поясня, че след задържането ме биеха и вече искаха да ми извадят очите. Но в кабинета влезе Литвиненко, спря служителите на милицията и цяла нощ седя с мен, за да не ме убият.“ Съдията ме попита: „Потвърждавате ли този факт?“ Разказах, че наистина бях влязъл в стаята и бях видял милиционерите и Ермолински, който се оплака, че го бият. Тогава наистина седях цяла нощ с него, защото милиционерите бяха пияни.

– Чакай. Тука нещо ме съмнява. Вечер е, ти цял ден си бил на работа, въщи са жена ти, синът ти, вечерята, леглото. А ти седиш и пазиш един бандит. Не се ли смя съдията? Защо ти е потрябвало всичко това?

– Просто се опасявах, че както са пияни, може да го пребият до смърт. Знаем маса такива факти – за пребити до смърт задържани. Дори

на „Петровка“. Веднъж един бандит оказал съпротива при задържането и застрелял служител на милицията. Вкарали го в един кабинет и го били с палките си, докато го убили, целият отдел, фактически сами са го осъдили на смърт.

Тогава Ермолински ми обеща: „Ако някой ден се измъкнем от затвора, ще те откупим и ще духнем за Африка.“

– Тоест искаш да кажеш, че престъпниците ясно разграничават ченгетата на добри и лоши?

– Разбира се, те проучват всичко до последната подробност. Ако Путин попаднеше там от президентското си кресло, щяха да го попитат: „Слушай, брато, а ти, когато седеше там, беше ли наясно, че ние тука няма какво да ядем?“ И щеше да се започне дълго съдебно разследване. Хем щеше да бъде толкова подробно и принципно, колкото никоя прокуратура дори не е сънувала.

Мисля, че тези момчета щяха да се занимават с делото на Путин поне осем месеца.

В затвора съдят на първо място за прекършени човешки съдби. Ако си прокурор, никой няма да те закача само защото си прокурор, а ще ти зададат първия въпрос: „Кого си затварял?“ Ти ще кажеш: „Иванов – за убийство, Петров за убийство, а Сидоров – за грабеж.“ – „Добре. А по поръчка ли си ги затварял или по закон?“ – „По закон.“ – „Внимавай, брато, ако ни лъжеш, ще трябва да ти видим сметката. По-добре си кажи отсега. Ако е било по поръчка, ще живееш под нара и никой няма да те закача.“

– Какво значи „под нара“?

– Ами на пода, долу, под кревата... С мишките и хлебарките.

И те започват да пишат, да разпитват онези, които са на свобода. Изяснява се, че да, работил е по закон. Няма проблеми. Или пък се изяснява, че е опандизил Иванов, Петров, Сидоров на законно основание, но някой си Семьонов по поръчка, за пари. И докато Семьонов е бил в затвора, е умряла майка му. Тогава му казват: „Разбери бе, гад, на съвестта ти лежи човешки живот! И ще трябва да отговаряш за това.“

Например, ако моят следовател Барсуков влезе в затвора, ще го попитат кого е прибирал по поръчка. Той ще каже: „Никого.“ И тогава край с него. Ще му кажат: „А кой прибра Литвиненко? Ти беше, нали?! А знаеш ли, че докато той е лежал, баба му е отишла на черква да се помоли за внука си и я е сгазила кола? И вторият му баща е починал след разпита. Погубил си два човешки живота. Защото си вкарал в затвора невинен човек.“ И тогава ще го съдят, както те си знаят. Строго, но

справедливо.

Засада в съдебната зала

– Да се върнем към съдебното дело. Кога започна гледането му?
– В началото на октомври 1999-а.
– Обвинявах те, че си посинил окото на някого при задържане, нали така?

– Абе никой не ме е обвинявал. Просто ме унижаваха, мачкаха ме. Следователят неведнъж повтарял на жена ми: „Марина Анатолиевна, нали разбирате защо Саша си има проблеми. Защо е трябвало да се явява пред телевизията?“ Същото е говорил и на адвокатите ми. Затвориха ме само защото говорих на пресконференцията и обвиних ръководството на ФСБ в корупция, в престъпления.

Когато в съда разпитвах Харченко, на когото уж съм бил насинил окото, той каза: „Биха ме дълго, отначало с автомати, после ме ритяха с крака.“ Съдията прекъсна Харченко: „Принуден съм да прочета показанията, които сте дали пред следствието.“ Тогава той е твърдял, че съм го бил само аз. Съдията го пита: „Къде тогава казвате истината?“ – „Сега.“ – „А защо пред следствието сте казали друго?“ – „Ами следователят ми каза, че началството наредило Литвиненко да бъде тикнат в затвора. Затова трябвало да давам показания срещу него.“

– Това той в съда ли го каза?
– Разбира се! Регистрирано е и в протокола на заседанието.
– Кой водеше процеса?
– Съдията Кравченко. Той направо ми каза, че го заплашвали, настоявали да ме осъди на затвор. А той ме оправда.

– И те освободиха още в съдебната зала, така ли?
– Стана така. Заплашвали са съдията. Офицер от ФСБ е отишъл при него и го е предупредил, че „ако не осъдиш този боклук на осем години, ти ще бъдеш следващият“. Съдията не се уплашил, произнесе оправдателна присъда, която беше обжалвана на два-три пъти. Главната военна колегия на Върховния съд остави присъдата в сила. Присъдата влезе в сила, вече не подлежи на отмяна при никакви обстоятелства.

Аз съм невинен. А Кравченко вече не е съдия. След моя случай го уволниха. Покрай него – и председателя на съда.

Между другото, когато адвокатът ми каза на прокурора: „Снемете обвинението, нали виждате, че Литвиненко не е виновен“, той отговори:

„Още не съм получил апартамента.“

– Казал е това пред съда?!

– Разбира се, не за протокола, но го каза. И всички го чуха. Моите приятели дори му подвикнаха: „Ние ще ти купим апартамент. Пусни човека!“

С една дума, обвинението претърпя пълен провал и те не знаеха какво да правят.

Тогава прокурорът изведнъж се разболя и цял месец не идваше в съда. Мен ме докарваха и откарваха, съдията изпращаше факсове до главния военен прокурор, настояваше в съдебната зала да има прокурор. Аз обявих гладна стачка и заявих: „Щом държавата ме държи в затвора, нека тя да подкрепи обвиненията. Настоявам за прокурор.“

Прокурорът се появи в съда точно след един месец. За един ден – и разискванията, и последната дума. Прокурорът искаше година условно – фактически да ме пуснат. Благодарих му за това. Но понеже не съм виновен, поисках да ме оправдаят. Тогава отново ме заведоха в килията и съдът се оттегли на съвещание. След около четири часа, вече привечер, ме изведоха. Коридорът пълен с народ: журналисти, камери... Пак ме вкараха зад решетките и започнаха да четат присъдата: „В името на Руската федерация...“

Не чух присъдата, защото бях в шок. Когато влязох в съдебната зала, видях прокурорите: бяха се подредили началникът на отдела Иванов, старши следователят по особено важни дела Барсуков и още един прокурор. Стояха като на парад. Кой знае защо, си помислих: „Може би са дошли да ми се извинят?“ После в главата ми се мярна друга мисъл: „Не, тези хора не умеят да се извиняват.“

При последното свиждане в Лефортово бях казал на жена си, че вероятно ще ме арестуват в съдебната зала.

След като съдията произнесе: „Невиновен. Да бъде оправдан и освободен незабавно“ – конвоят отвори вратата на клетката. И не щеш ли, в залата нахълтват хора с маски, автомати и с камуфлажни униформи, също като при бойна операция. Нахвърлиха се върху мен, закрещяха, че са от ФСБ и че съм арестуван.

Разблъскаха всички, сложиха ми белезници и ме повлякоха навън от съдебната зала.

– Но процесът още не е бил приключил?

– Съдията се развика: „Върнете подсъдимия. Оставете ме да приключа съдебното заседание. Какво правите?...“ фактически прокуратурата заедно с ФСБ ми бяха устроили засада в съдебната зала. После

председателят на Московския окръжен съд написа заявление, че това е било явно неуважение към съда.

– А кога стана това?

– На 26 ноември 1999 година, към шест часа вечерта. Бях арестуван буквално по време на съдебния процес.

– Как са могли да арестуват човек, който още не е освободен?

– Ами просто разблъскаха конвоя, грабнаха ме и ме извлякоха. За тях съдът е все едно нищо. Та нали ФСБ стои над закона. Съществуват само вътрешноведомствени правила на играта, които се променят в зависимост от това, с кого играят.

И което е странно, за това арестуване пак беше дошъл Борис Дицев. Но този път носеше маска. Началникът на групата – аз добре го познавах – беше без маска, цивилен, носеше удостоверението в протегнатата си напред ръка. Тази сцена я показах по телевизията.

– Е, поне този път не са те били, нали? Или по навик...

– Не. Този път го направиха почти тихо. Просто ме извлякоха навън. Съдията се развика: „Върнете го в съдебната зала!“ И те ме повлякоха обратно. Започнах да се дърпам, повтарях: „Слушайте, та аз съм под конвой.“ Обърнах се към началника на конвоя: „Настоявам да ме вземете под конвой.“ Тогава ми обясниха с приклад: „Млъквай.“

Когато прокурорите започнаха да четат обвиненията, съдията се смая: „Чакайте, господа прокурори, оставете ме да приключи съдебното заседание.“ Оставиха го да приключи. Прочетох си обвиненията. Новите.

Пак ми сложиха белезниците. Седа и изучавам новото си престъпление. Адвокатът ми казва: „Нищо не подписвай!“ Прочетох, че на някаква зеленчукова борса съм изнудвал някого си за нещо. Макар че аз през живота си не съм стъпвал в зеленчукова борса.

– Предявили са ти ново обвинение?

– Дори не беше обвинение. Бях задържан отново по подозрение. Като първия път. Това е много важно. Такова арестуване е разрешено или на местопрестъпление, или когато има улики, но е необходимо да се съберат – за десет дена! допълнителни доказателства. А мене и двата пъти ме арестуваха грубо, незаконно, нечисто, по изфабрикувани обвинения. И което е най-странно – без да изпитват срам нито от себе си, нито от армията юристи, нито от обществото, което все пак следеше какво ще стане с мен (макар да не се намесваше). Това беше шантаж, пазарлък: ако приемеш нашите условия, ще те пуснем.

... Закараха ме в прокуратурата. Иванов влиза и казва: „Е, ще

даваш ли показания?”

Питам за какво са ме арестували. „Много ти знае устата – казва. – Сега ще изгниеш в затвора, ще те засилим чак в Нижни Тагил, там ще пукнеш.“

Дойдоха адвокатите ми и казаха: „Трябва да говорим със задържания.“ Той отвръща: „Не.“ Адвокатите настояват: „Тогава ще напишем в протокола, че ни отказвате среща с клиента ни.“ Той помисли, помисли и реши: „Добре, говорете.“ Адвокатите ме питат: „В какво те обвиняват?“ А и аз самият не знам в какво.

– Поне някакви въпроси зададоха ли ти? Опитаха ли се да научат нещо от теб?

– Абсолютно нищо. Попитаха ме: „Къде си бил на 30 май 1996 година в два часа следобед?“ Отговорих: „Не си спомням.“ – „Е, щом не си спомняш, хайде в затвора. Хората си те спомнят.“ И ми разправят, че в този ден и час на някаква зеленчукова борса съм бил ударил някакъв украинец с гумена палка. Иванов седи и трака на машината: „Познаваш ли гражданката Кисельова?“ – „Не я познавам казвам – и отказвам да давам показания.“ – „Сега ще идеш в затвора.“

Пак дотърча групата по задържане, пак ме питат: „Имаш ли претенции към групата по задържането?“ Изобщо не продумах повече.

Офицерът се озъби:

– Отиваш в Бутирка. Това не ти е Лефортово. А аз ще ида при жена ти.

Нямам претенции към групата по задържането. Какви претенции може да има човек към бандити?

Откараха ме в затвора. Заклучиха ме в единичен бокс – нито тоалетна, нито мивка. Не беше възможно и да легна. Легнех ли по гръб, трябваше да си кача краката на стената.

Бутирка

През цялата нощ не мигнах – припомнях си съветите на Володя Кумаев за Бутирка – как трябва да се държа.

– В какво се състояха неговите съвети?

– Просто да не си търся белята. Да речем, влизаш в килията, оставяш си багажа. Отиваш до дъбчето – така казват на масата, – представяш се, преди да седнеш. Казваш кой си, по кой член лежиш. Във всяка килия има главен. Той те вика при себе си. Отиваш, разказваш му

накратко за себе си. Той ти посочва мястото, където ще спиш. И тогава започваш килийния си живот.

Затворът живее не по законите на властта, а по апашки закони. И всички разбират това. Е, разбира се, администрацията въвежда свои порядки, но апашката власт се противопоставя на официалната и колкото е по-силна тя, толкова по-лесно е излежаването на присъдата.

Всички осъдени молят да ги закарат в затвор с установена апашка власт, такива затвори се казват „черни“. И всички се страхуват от „червените“ затвори, където властва администрацията.

В Бутирка, разбира се, режимът е по-различен, не е като в Лефортово. Подкарват по коридора цяла тълпа, четирийсетина души. Спират пред купчина мръсни тюфлеци. Първото, което ме поразя в Бутирка, беше страшната мръсотия. Вонята и мръсотията. Дадоха ни одеяла. Миниатюрни. Завиеш ли си краката, стига ти до кръста. Завиеш ли се през глава, краката ти ще са голи. Не ти се полагат нито чаршафи, нито калъфка. Заведоха ме в килията. Пак същия номер – 131. Вътре имаше осем души. А местата бяха само седем:

шест нара на два етажа и един под решетката, под прозореца. Попитах ме: „Кой си ти?“ Казвам: „Литвиненко.“ А те:

„Аа, чухме. Знаем всичко, което ти се е случило. Носиш ли си каквото трябва?“ А всичко ми беше останало в Лефортово. И те ми дадоха пантофи, четка за зъби, паста, одеяло, калъфки, всичко ми дадоха.

– Същински супермаркет, а не затвор...

– Екипираха ме от глава до пети. И казаха: „Ето ти храна. Ако искаш, яж с нас, ако искаш – сам, както ти е удобно.“

Когато жена ми след седем дена донесе продукти, почерпих момчетата. Освен това тя ми донесе пешкири и хубаво одеяло от камилска вълна, нормална възглавница. После оставих всичко на момчетата. Та така се снабдява със стока този супермаркет. Но най-важното не са вещите. А начинът, по който ти ги предлагат. И парцаливо одеяло да ми бяха дали, пак щеше да ме топли!

– А това специална килия ли беше, за служители на милицията?

– Разбира се. Не знам дали им беше повлияла ситуацията, но атмосферата в килията беше... човешка ли да го кажа... Хората, с които я делях, бяха абсолютно нормални. Тревожеха се за съпруги и деца, нямаше нищо криминално у тях. Когато попаднах там, момчетата веднага ми казаха: „Тука няма апашки и тем подобни. Затворът е от черните, тук има апашка власт, но в нашата килия сме си нормални.“

Само когато при нас вкараха Виталик, служител от Московския

ОМОН [Отряд на милицията със специално предназначение. – Б. а.], арестуван за изнасилване, го помолихме да не сяда на една маса с нас. Бяхме приели този закон на затвора. Живеехме задружно, никой никого не притесняваше, имаше смях, шеги. С една дума, нормално. В Бутирка времето летеше много по-бързо.

– Знаеш ли винаги ме е смайвала склонността на човек да запомня доброто и в най-лошото. За един ветеран най-светлите години са военните. А ти си спомняш за Бутирка почти с нежност.

– Сигурно е така, защото там попаднах след леденото Лефортово. Но наистина, имаше нещо човешко там. Например в затвора хората грижливо пазят съня на другите когато човек спи, той не е в затвора, защото сънува свободата. А на сутринта на 4 декември, не шеш ли, ме събужда песен. Бившите ченгета наобиколили нара и пеят на изопачен английски: „Честит рожден ден!“ Измайдсторили торта от бисквити и кондензирано мляко, набучкали кибритени клечки, запалили ги и пеят.

Този ден навърших трийсет и седем. Знаеш ли, когато навърша петдесет, ще си поръчам торта от бисквити и кондензирано мляко. И хор от ченгета...

– И колетите от къщи ли си поделяхте?

– Ама разбира се! Донесат ли ти колет, веднага всички се събират, почистват дъбчето (масата) и започват да подреждат всичко. Вземат лист хартия и описват всичко. Пакетът винаги е повреден – администрацията реже маслото, разпечатва захарта, чупи цигарите. Защо бе? За да открадне. Жена ти например е пратила двайсет пакета цигари. Но нали трябва да намажат! И ти казват, че в пакетите може да са ти пратили патрони. Цигарите са начупени, но затворниците ги броят по филтрите. И казват: откраднали са един пакет и две цигари, гадовете! Смята се, че ако са откраднали един пакет от пратката, това е нормално. А ако са взели и две цигари отгоре, това е вече нахалство.

Колко бонбони има в един килограм – всичко е пресметнато. Колко бучки захар също. Колко е саламът? Подреждат щафетите и измерват дължината – ясно! Нали онези режат салама да видят дали няма нещо вътре и си вземат от средната част. А затворниците събират парчетата и пресмятат колко е откраднато. Ако е десет сантиметра, нормално, ако е петнайсет – прекалили са.

Кондензираното мляко не може да ти пращат в буркани. Карат хората да го преливат в пластмасови бутилки. И го разреждат с вода. Пак добре, ако е преварена. Ако обаче е от чешмата, всички ни хваща диария.

Властта е вкарала човека в затвора, лишила го е от свобода (още преди да е гледано делото!), не го храни, не му дава лекарства. И обяснява: „Момчета! Та ние нямаме пари!“ Добре де, нямате пари, ама защо обирате колетите?! Когато на мен от пет щафети салам ми откраднаха две и половина, и то го смениха – взеха хубавия, а ми пробутаха отровен, момчетата казаха: „Саша, това е вече прекалено, трябва да напишеш жалба.“ Написах жалба. Викат ме в администрацията: „Ти защо пишеш жалби, бе? Зле ли ти е в тази килия? Можем да те преместим в друга.“ Нали разбираш, можели да ме тикнат в обща.

– А крадат ли се затворниците един друг?

– Няма такова нещо. Руските затворнически закони са много строги. Нарушиш ли ги – не ти мърда наказанието. Но никой и с пръст няма да те пипне, нито ще те обвини, докато не се извърши подробно разследване. Разследват дълго, обективно. И при най-малкото съмнение, че тарторът е взел решението спрямо някого срещу пари или филия хляб, моментално ще го детронират. А това е най-страшното за един авторитетен апаш. От самия връх пада до самото дъно на затворническата йерархия.

Бях поразен от системата за комуникация и доставка на информация, която съществува там – просто поразен. Защото във всяка килия се води сметка на общите пари. Ако парите се придвижват нанякъде, във всяка килия се записва по кое време тази столдолова банкнота е влязла тук и къде е отишла по-нататък. Води се отчет, така нареченото напасване. Ако парите изчезнат, в затвора моментално ще се разбере къде са изчезнали и у кого се намират.

– А в държавната система няма такова нещо.

– Именно това е поразителното.

Освобождането

– Значи да смятаме, че до втория съдебен процес си лежал в човешки условия.

– Можем да смятаме така. Още повече че почти не ме разпитваха. Всичко беше ясно на всички. И ето че определиха деня за гледане на делото, когато ще се реши каква да бъде мярката за неотклонение – под стража или под домашен арест. Вдигнаха ме в три часа през нощта. Докато в Лефортово ставаш за съда в осем сутринта, тук те вдигат в три през нощта. В четири те пускат да слезеш в салона, където докарват

много народ. Започват да разпределят по автовлакове и – по съдилищата. Към десет-единайсет си в сградата на съда. Ако делото се гледа всеки ден, някъде към полунощ те докарват в затвора, към един те качват в килията, а в три те подкарват обратно към скамейката. След една такава седмица кой да е нормален човек ще е съгласен на всичко, само да го оставят да подремне. Съгласен е на всякаква присъда, само да прилегне някъде. Ето това правят в затворите.

Закараха ме в съда и заседанието започна. Съдията: „В какво е обвинен Литвиненко? Покажете документите.“ Прокурорът: „Обвинен е в искане на подкуп под формата на грах на зеленчукова борса.“ Аз: „Никога не съм искал грах, гражданино съдия.“ Адвокатът: „Вие обвинявате Литвиненко в имуществено престъпление. Установихте ли къде е това имущество? Къде е грахът, който той бил поискал? Къде е сега? Установихте ли?“ Те казват: „Не.“ Тогава адвокатът пита: „А какъв интерес е имал Литвиненко да иска грах? Пазари ли е имал, магазини ли, пари ли е получавал срещу този грах? Какъв му е бил интересът? Няма интерес. Изнудването е умишлено престъпление. Как може да се обвинява един човек в умишлено престъпление, ако не е имал интерес и съответно умисъл?“

Другият адвокат пита: „А кой е потърпевшият? От кого е искал грах моят клиент?“ Казват му: „От гражданката Кисельова.“ Аз: „Никога не съм я виждал.“

И тогава се изяснява, че и Кисельова не ме познава. Написала е жалба срещу следователя, как е изтръгнал показанията от нея: „Заведе ме в кабинета си, на който имаше табелка: «Помощник-прокурор полковник С. В. Иванов», и останахме вътре само двамата. Там той ми каза: «Само ми го дай, дай ми го! Цял живот ще си гледаш кефа.»... Когато взех да се моля и да го уверявам, че нямам какво да кажа, сграбчи ме за косата и започна да ме скубе. Развихах се: «Боли, пуснете ме!»... Опитваше се да ме целува. Вдигаше ми полата, аз се мъчех да се изскубна...“

Съдът разгледа делото и взе решение да бъде освободен от затвора. При това този път председателят на съда беше поставил охрана и бе наредил да не пускат хората на ФСБ. За да не си разиграват коня.

– И те освободиха?

– Да. Беше 16 декември 1999 година.

След това в залата влезе следователят Паламарчук и ми връчи призовка на другия ден да се явя в прокуратурата. В коридора беше пълно с журналисти, но аз реших да не давам никакви интервюта. Прокуратурата и ФСБ се страхуваха, че ще си отворя устата. Барсуков постоянно ми

повтаряше: „Дръж се прилично.“ Демек, да си мълча. Излязох от съдебната зала, адвокатите даваха интервюта на журналистите, а аз – без коментар. Нарочно ми бяха връчили призовка още за следващия ден, като намек: гъкна ли, утре ще ме арестуват в прокуратурата. А когато отидох, ми представиха резултатите от експертиза, правена на някакъв гражданин на Украйна, на когото уж съм счупил ребро с гумена палка.

Ей такива истории. Както съм изнудвал някого за грах, съм счупил на друг реброто. Адвокатът казва: „Чакайте малко. Как така обвинявате моя подзащитен, че е счупил нечие ребро, а не е установено кое ребро?“ Следователят обяснява, че апаратурата не давала възможност да се установи точно кое. Адвокатът се смая: „А как е дала възможност да се установи, че реброто е счупено? Как така – шестото или седмото? Молим да назначите повторна експертиза.“ Следователят се замисли: „Ами нали това е станало през 1996 година. След четири години ребрата са вече зараснали.“ Адвокатът казва: „Това са ваши проблеми. Вие обвинявате човека, затова ви моля да направите повторна експертиза.“

С една дума, измъкнах се тогава и останах под домашен арест, фактически на свобода. Макар че прокуратурата обжалва освобождаването ми от затвора.

– А как приключи второто ти дело?

– Барсуков беше принуден да закрие делото за граха поради липса на престъпление. Аз имах стопроцентова алиби. Спомних си къде съм бил на 30 май 1996 година в два часа следобед. Точно тогава провеждах друго мероприятие. Съвместно със служителите на ГУОП [Главно управление по борба с организираната престъпност. – Б. а.] и със службата за сигурност на Армения задържахме лица, които се занимаваха с контрабанда на оръжие, включително и за Чечения. Заловихме пет камиона на границата между Армения и Грузия.

Президентът на Армения и министърът на сигурността тогава бяха пратили писмена благодарност, за да поощрят участниците в тази операция. Тоест прокуратурата се издъни с оня грах. Ако не си бях спомнил за арменците, ако бях казал, че съм бил с жена си вкъщи или някъде с приятели, щяха да ме осъдят. Щяха да ми друснат осем или девет години за изнудване с цел присвояване на онзи грах.

– Какво изпита веднага след освобождаването?

– През първите дни, разбира се, това е незабравимо усещане. Когато спиш в затвора, сънуваш дома си, жена си, децата. Събуждаш се и виждаш затвора. Ужас. Сякаш от свободата изведнъж си попаднал в затвора.

А вкъщи сънувах... затвора. И сега често го сънувам. Още сънувам, че съм в Москва, вкъщи, и на вратата ми звъни група за задържане.

Веднага отидохме с приятели в почивната станция да посрещаме Новата 2000 година. Там беше и бившият ми приятел Сергей Нефьодов. Заедно бяхме ловили бандити през 1991 година. Беше на почивка с жена си и детето. Веднъж приседнах на тяхната маса. Той беше с пистолет, като служител на ФСБ. А аз – подследствен, нещо като престъпник. По-бъбрехме си. Но вече говорехме на различни езици.

Едно такова щастливо, благополучно кагебистко семейство. Сито дете, весела съпруга и самоуверен съпруг с удостоверение в джоба и пистолет на хълбока. Той изобщо не излиза без пистолета и удостоверението си. В страната, където именно те осигуряват сигурността на хората, почти никой от тях не ходи по улиците без оръжие.

Нефьодов ме попита: „Ти какво, не получи ли пари от Березовски за онази пресконференция?“ Отговорих: „Не.“ – „А пък всички наши смятат, че си получил един милион долара. Глупако, защо не взе пари от него? Ние си мислехме, че търкаш наровете, ама поне си взел кинти. Ама наистина ли го направи безплатно?“

Жена му буквално заклокочи от яд: „Абе ти последният будала ли си? Погледни как живеят хората, с джипове се разкарват.“

Това го говореше дъщеря на офицер, съпруга на подполковник. Имаха тристаен апартамент на Рубльовское шосе, купен от Нефьодов. С неговата заплата.

– Каква е заплата на един подполковник от ФСБ?

– Три хиляди, малко повече от сто долара.

– Хубавичка заплата за човек с пистолет и удостоверение на ФСБ!

– Да, но този офицер освен апартамента има и хубава вила с всички удобства. И тя е купена с неговата заплата. Имат две вносни коли, той и жена му. Това се смята за нормално. Той си живее живота, никой не го закача. Всички знаят. Когато Нефьодов си купуваше апартамента на Рубльовка, написал рапорт, че е спечелил от „МММ“ [Финансова пирамида, измамила над 50 млн. души. Обявена в несъстоятелност през 1997 г. – Б. ред.]. А за колите сигурно е спечелил от тотото.

Глава 2 РАЗРАБОТЧИКЪТ

Лично дело

– Ти цял живот ли си носил униформа?

– Фамилна традиция. Казаците Литвиненко още преди век са служили на Отечеството.

Прапрадядо ми Сергей Причисленко е служил в Руската армия на Кавказ, в отрядите на Ермолов. През 1822 година в бой с чеченците е бил ранен, после се заселил в крепостта Налчик. Той е от Черкаси, семейството му са били крепостни селяни. Имал е избор – или обратно на село, или да остане в Налчик, да получи пет рубли от царя и да създаде свое стопанство. Той останал, купил си кон, крава с онези пет рубли, построил си къща (сега това е ъгълът на улиците „Советская“ и „Республиканская“, срещу зданието на Министерството на вътрешните работи). Там са се родили моите предци.

Дядо ми е воювал през Отечествената на длъжност командир на ескадрила, а после – началник на разузнаването на въздушна дивизия. Участвал е във войната от началото до края ѝ. На два пъти е горял в самолет, скачал е с парашут. Дядо има орден „Бойно червено знаме“, два ордена „Червена звезда“ и медали „За храброст“ и „За бойни заслуги“. Но изгарянията и белезите от куршуми по тялото му са повече от ордените.

Когато бях на пет години, дядо ме хвана за ръка и ме заведе в краеведческия музей в Налчик, показа ми едно знаме и каза:

– Ето под това знаме е воювал дядо ти. Запомни, цялото ни семейство е защитавало Русия, и ти трябва да я защитаваш.

Чичо ми, братът на баща ми, който сега живее в Смоленск, се е бил в Афганистан от началото до края на войната. Не че е бил доброволец, паднало му се по жребий. В техния отдел дошло искане от окръжието – един човек за Афганистан. Чичо казал: „Знаете ли, за да пожелае да тръгне на война, човек трябва да е глупак или луд. Хайде да теглим жребий.“ Теглили клечки и той изтеглил Афганистан. Вечерта на път за къщи се чудел как ще обясни на жена си (те имат две деца), че тръгва на война. Изведнъж някой му подвикнал: „Другарю майор, защо не

отдавате чест?“ Обърнал се – генерал. Чичо отишъл при него и му казал: „Извинете, другарю генерал, не съм ви забелязал.“

За тая случка чичо бил строго разкритикуван на партийно събрание. Преди Афганистан! Вместо да му кажат: „Довиждане, и да се пазиш!“, му трили сол на главата – защо не бил отдал чест на генерала.

А татко беше лекар в МВД [Министерство на вътрешните работи. – Б. а.]. Няколко години преди да излезе в пенсия с чин капитан, го изгониха от органите. Тогава служеше в Сахалин, в колония с общ режим.

Администрацията вилнеела: биели затворниците, крадели им колетите. Татко разказваше, че един дори си подложил ръката под триона само за да го махнат от този лагер. Някои затворници, когато получили колет, се заравяли в снега и стояли там, докато изядат продуктите. Конвоят ги търсел. Войниците мръзнали и щом намерели затворниците, ги биели безжалостно, жестоко, защото били озверели от студ – след цяло денонощие търсене навън... Намирали ги и ги биели. И когато ги донасяли пребити при татко, той ги придумвал: „Защо правите така, та те ще ви осакатят.“

Те обяснявали: „Ама поне ядохме до насита. Поне веднъж.“

Веднъж татко станал на някакво събрание и казал: „Ако сте офицери, защо крадете? Защо отнемате продуктите на затворниците?“

Написал на Брежнев писмо: „Това не е лагер, а концлагер, аз съм лекар, давал съм Хипократова клетва, а тук инквизират хора. Като лекар не мога да гледам това. Моля да вземете мерки за прекратяване на това престъпление. Лишили сте хората от свобода, но никой не ви е давал право да ги лишавате от човешко достойнство.“

От Москва пратили на инспекция някой си майор Гапон. Той огледал всичко и казал на татко: „Вие сте луд.“ Татко отвърнал: „Абе аз съм нормален, но...“ С една дума, уволнили го.

– Излиза, че си потомствен борец за правда... А защо името на баща ти е толкова необичайно – Валтер?

– Баба обичала Уолтър Скот. Може би затова сега съм в Англия? Така го кръстили през 38-а година...

С една дума, всички в моето семейство са били военни. И аз станях военен.

– А как попадна е КГБ?

– През 1985 година, след като завърших военното училище, ме изпратиха в дивизия „Дзержински“. В четвърта рота при войскова част 3419.

Батальонът, в който служех, придружаваше товари на държавния

трезор. Транспортираха злато, сребро, платина и диаманти. Нашата четвърта рота беше специална. Тя беше единственото подразделение на Вътрешните войски, което излизаше в чужбина. И, естествено, беше тъпкано с агентура.

Преди мен командир на взвода е бил – по-късно той стана Герой на Русия във връзка с операцията в Первомайское – Никишин. Както разбирам, той е работил при тях в агентурния апарат. Напусна, потрябва им нов агент – и завербуваха мен.

С мен разговаря Николай Аркадиевич Андрюшин, майор. Специален отдел на КГБ на СССР, войскава част 70850. Каза ми – Саша, така и така, трябва да помогнеш на органите. Попитах го: „В какво ще се състои тази помощ?“ – „Първо, по време на излизанията в чужбина – да няма бягства, контрабанда, кражби на оръжия и боеприпаси.“ – „Но ако науча нещо такова, и без това ще ви съобщя.“ – „Разбираш ли, за да се занимаваш с тази работа, трябва да се ангажираш писмено.“

Това е, стандартно вербуване. И мен не ме притесни никак. Написах декларация за сътрудничество, избрах си псевдоним – Иван, и започнах да работя за тях.

Вършихме сериозна работа за предотвратяване кражби на оръжие, разстрели на караули. По принцип всички разбирахме, че специалният отдел, макар да се наричаше отдел на военното контраразузнаване, всъщност си е военна полиция. Не смятах, че върша нещо лошо.

„Значи не си летец“

– И все пак ти си влязъл в организация, която е унищожила милиони наши съотечественици. И която до ден днешен се гордее със своята „славна история“.

– Виж сега, аз бях млад лейтенант. Службите за сигурност имат някаква притегателна сила. В самото докосване до тайната има нещо магическо. Разговарях например с Владимир Буковски. Той ми разказа как единайсетгодишен го изгонили от пионерската организация, защото бил разбрал всичко. Просто му е провървяло в живота – рано да осъзнае истината. А с мен това стана по-късно. Когато влязах в организацията, изобщо не се замислях за тези неща.

Спомняш ли си песента за една Анка, която възкликнала: „Значи ти не си летец?! А аз така се радвах...“, щом научила, че нейният любим работи на Лубянка. Та и аз, когато в началото на 90-те чух тази песен,

също бях шокиран, че в песента ни наричат „изтребители на своя народ“. Едва тогава за пръв път започнах да се замислям колко хора ни мразят заради нашата история. Та нали се борех срещу бандитите, и през ум не ми минаваше за политика. А и нали на един, който ни смята за „изтребители“, се падат двама, за които сме доблестни защитници на родината. Заедно с ВЧК и Феликс. Ти само чуй Путин...

Защото нашето общество не осъди никого за нищо. Защото у нас не се състоя публичен съд над КГБ. Ако такъв съд се беше състоял, ако се бе наложил изводът, че КГБ е престъпна шайка, която трябва да бъде разпусната, а аз бях отишъл при тях и бях заявил: „Искам да служа във вашите славни редици“ – тогава хората биха могли да ми търсят отговорност. На мен и на хилядите други момчета, които служат там.

Сега ще има приемане в Академията на ФСБ. И пак с конкурс – десет човека за едно място. Моят началник-отдел, полковник Платонов, беше шокиран, когато синът му кандидатстваше за Висшата школа на ФСБ и му поискаха пари. И той ги даде, та синът му да върви по стъпките на баща си. Хиляди момчета искат да работят във ФСБ, защото слушат не Анка, а Путин. Искат, защото обществото така и не е осъдило тази Кантора.

– Та значи ти стана агент. И получаваше задачи?

– Да, получавах. Свеждаха се до предотвратяване на неуставни взаимоотношения, кражби на оръжие. Точно когато ме завербувах, се случи сериозно произшествие в дивизията: двама военнослужещи разстреляха колегите си и избягаха. Цяла Москва ги търсеше.

Спомням си, че в онези дни Горбачов се връщаше от Франция – тогава пътуванията на нашия генсек на Запад едва започваха. И ние, офицерите, заедно със служителите от федералната служба за охрана охранявахме целия път от летището.

Това се случи преди 7 ноември. Току-що бяха инсталирали нова вентилационна система в Кремълския дворец на конгресите. И бяха ни сложили там, за да я „изпитаме“. Цялата дивизия цял ден беше седяла там. И изведнъж ни вдигнаха и – в гората.

– Опитвах ли се да организират работата в политическа посока?

– По онова време КГБ почти не се занимаваше с политика. Поне аз не съм получавал такива задачи. Само понякога се опитвахме, дето се вика, да проконтролираме реакцията. След някакъв конгрес на КПСС Андрюшин с особена гримаса ме помоли да се поинтересувам как офицерите са реагирали на решенията. Естествено, всички ме пратиха на майната ми заради тези въпроси. Е, аз това и казах на Николай

Аркадиевич – никаква информация, всички ме напсуваха. „Как да е никаква – усмихна се Андриюшин. – Реагирали са с чувство на дълбоко удовлетворение. И ще докладваме точно това.“

– А какво стана по-нататък с Андриюшин?

– Издигна се до заместник-началник на отдел. Много пиеше. За последен път го видях през 2000 година, през февруари. Един наш колега беше загинал в Чечения, Гриша Медведев. Та на гробищата го заприказвах. Вече никого не познаваше, беше много болен. А беше хубав човек.

Наблюдавайки работата на Андриюшин, аз не виждах нищо осъдително в органите на КГБ. Тогава вече не се ослушвах – кой какво е казал? – с това никой не се занимаваше.

– А ти как стана от агент кадрови служител?

– През 1988 година официално ме откомандироваха от вътрешните войски в КГБ и аз постъпих във Висшите курсове за военно контраразузнаване.

Всъщност работата ми в КГБ започна през 1988 година и продължи до самото ми арестуване – 11 години. Служих в различни отдели: във военното контраразузнаване, в Управлението по икономическа сигурност, в Антитерористичния център, а в УРПО се преместих през 1997 година. Винаги съм се занимавал с борба срещу организираната престъпност, тероризма, покушенията и отвлеченията.

Във ФСБ, в спецслужбите, съществува понятието разработчик. Това е човек, който събира целия материал за дадена престъпна група или обект. Какво е обект на разработка ли? Това е лице, което е попаднало в полезрението на спецслужбите. Тоест лице, заподозряно във: провеждане на шпионска дейност, ръководство на устойчиви престъпни формирования, подготовка и извършване на терористични акции.

Разработчикът проучва тези хора и техните връзки. Той възлага задачи на агентите, на доверените лица, на групата за външно наблюдение – кого да следят, на техническите подразделения – кого да подслушват. Всички работят за него и само той знае всичко за обекта. Това е високо ниво, висока категория в спецслужбата. Аз бях разработчик. Разработката обикновено завършва с възбуждане на наказателно дело. На този стадий моята група се занимаваше с оперативно обезпечаване на следствието.

– В какво се състои разликата между агент и доверено лице?

– Агентът редовно изпълнява задачи, той има лично досие. А довереното лице изпълнява отделни поръчения.

– Регистрират ли го?

– Доверените лица се регистрират със сведения. Сега оперативните работници не регистрират някои от тях. Е, Трофимов навремето ме съветваше да не водя на отчет изобщо никого. „Всичко се продава“ – казваше. Доверените понякога работят по-ефективно от агентите и тогава ги правят агенти.

– Тоест ти си бил следовател?

– Не, разбери разликата. Бях не следовател, а оперативен работник. Следователят и оперативният работник работят паралелно. Има едно наказателно дело. Има лица в ареста. Има престъпни лица на свобода. Има издирвани лица. Та значи подразделението, което провежда оперативното обезпечаване на наказателното дело, организира разработката в следствените изолатори, осъществява външното наблюдение на лицата, за които има данни, че може да са били участници в престъплението. С една дума, занимава се със събиране на доказателства.

Следователят има право да използва само гласни методи – разпит и т. н. които са описани в Наказателно-процесуалния кодекс. А оперативното подразделение, което се занимава с разработка и обезпечаване на наказателното дело, използва негласни методи, които са заложили в закона за оперативно-издирвателната дейност. Със заповед се създава оперативно-следствена група и работата се върши съвместно.

– С какви дела предимно си се занимавал в качеството на оперативен работник?

– Добре, ето например едно от първите ми дела.

В Москва имаше група спортисти – кавказци от Сванетия, – които отвлечаха хора. Главатар им беше Тариел Ониани. Яки, тренирани момчета. И много наивни. Някои дори не разбираха, че вършат престъпление. Лошо говореха руски. Живееха в хотелите „Русия“ и „Украйна“.

На проспект „Мир“ имаше една банка – „Атлант“, чийто директор се казваше Сулхан Александрович Маградзе. Отвлекли внука му. Ние започнахме работа. Преди да успеем да намерим внука, те го върнаха на дядо му. Не знам дали е платил откупа или не. Мисля, че не го е платил. Но ние установихме кой от обкръжението му е бил свързан с престъпниците. Започнахме да го разработваме и открихме, че е свързан с апашкия бос Микеладзе (с престъпен прякор Арсен). А лидер на бандата е Ониани. Бяха установени местата, където се срещаха: ресторант „Колхида“ на Садовое колцо и грузинският център „Мзиури“ на Арбат.

Те искаха откупите от телефонна кабина на Стари Арбат. Обядват в „Мзиури“, после се обаждат, искат парите, заплашват и се връщат в

ресторанта. Всичко се правеше доста примитивно.

После отвялякоха един човек, чието семейство живее в Зестафони. Той се казваше Паата Зиракадзе. Искане около един милион долара. Срещнах се с майка му, с другите роднини, придумах ги да не плащат. Майката се страхуваше, но аз ѝ обещах, че непременно ще намерим си-на ѝ.

Работихме денонощно. Две седмици не се прибрах вкъщи. Установихме къде живеят, какъв автотранспорт ползват. Поставихме в хотелските им стаи подслушвателна техника. Най-сетне хората от групата за външно наблюдение успяха да направят снимки как те вземат заложник. Намерихме мястото, където го държаха. Но решихме да не го освобождаваме, докато не намерим Паата. Още три дена хората от външното наблюдение следваха бандитите по петите и установиха къде държат Зиракадзе – една почивна станция в Подмосковието.

По-нататък всичко беше както обикновено: „Алфа“, стой, арестува-ни сте...

Същата нощ проведохме обиски по другите установени квартири и освободихме още двама заложници. Задържахме шестнайсет бандити!

От разкази за такива дела мога да направя цяла книга.

Оперативните работници са различни

– Ти си започнал кариерата си в органите като таен агент на КГБ. Хората не обичат такива като тебе, наричат ги „куки“.

– Има агенти и агенти. Аз бях агент на военното контраразузнаване и смятах работата си за важна. Има агенти по пето направление – политическото, които за пари предават приятелите си. А има и истински герои, които рискуват живота си, като спасяват понякога непознати хора. Не бива да слагате всички в един куп. Вбесявам се, когато хората наричат всички агенти „куки“. Та нали някои действат в престъпни групировки, те са истински герои, знаят, че ако ги разкрият, ще ги убият на място. Тези хора са по-смели дори от разузнавачите. Ако например в Англия или Америка открият наш нелегален разузнавач, никой няма да го убие. Ще го приберат в затвора, ще го съдят, ще го разменят. Той има шанс да бъде съден справедливо. И ще получи точно толкова, колкото заслужава за щетата, която е нанесъл на съответната страна. Ако в Русия открият английски шпионин, и той има възможност да стигне до съд. Може би несправедлив, както се случи с Поуп. Но все пак – съд...

Агент, внедрен сред бандити, убийци, терористи, няма шанс да попадне в съда. На много от тях съм готов да сваля шапка, да им се поклоня доземи. Та те спасяват живота на мирни хора! Именно те са мощта и силата на всяка спецслужба. Не откритите сътрудници, не дърдорковците като Зданович, които лъжат по телевизията, а именно хората, които ежедневно рискуват живота си и никои никога не ще научи за тях. Кога-то станах оперативен работник, имах точно такива агенти.

Оперативните работници също биват различни – зависи кой с какво се занимава. Един насочва агента си към разкриване на престъпления, към предотвратяване на терористични актове, а друг – към събиране на вицове: кой казал виц за Путин, кой се подигравал с Иванов или Патрушев.

Не може един и същ агент да се използва и за слушане на вицове, и за работа в престъпна среда, за внедряване в терористични организации. Това са различни специалности. Тъй че оперативен работник, който е израснал в политическото разузнаване, не би могъл да служи в подразделение за борба с тероризма. И обратното. Едно е да спасяваш живота на хората, а друго – да им запушваш устата.

На младите служители разказват един случай как по време на войната един полк си проправял път да излезе от обкръжение – командирът бил ранен, фашистите били по петите им. Няколко души трябвало да задържат врага. Да умрат, за да спасят останалите. Командирът казал на човека от спецслужбите: вземи който искаш взвод и удържай положението, докато можеш. И тогава онзи човек нарежда пред строя: „Моите хора, при мен!“ И излезли всички агенти. И всички загинали. Куки ли? Агенти. Какъвто е оперативният работник, такива са и агентите му.

Представи си в такава ситуация Путин. Ако застане пред строя и каже: „Моите хора, при мен!“ – кой ще излезе? Патрушев ли? Той може да убие за родината, но да умре – никога.

Не се срамувам от работата си. Зданович да се срамува.

– Тоест ти никога не си извършвал постъпки, от които да се срамуваш?

– Срам ме е, че проявих малодушие и написах рапорт срещу моя началник-отдел Платонов. През 1995 година, след събитията в Будьоновск, беше свален Степашин и за директор на ФСК [Федерална служба за контраразузнаване. – Б. а.] назначиха Барсуков. Започна се чистка и свалиха почти всички началници на отдели. Включително и Платонов. Но като нямаше за какво да го свалят, провокираха конфликт: извикаха Платонов при Волох, новоназначения началник на Оперативното

управление. И той му се разкрещял.

Платонов се върна и много разгневен каза: „Бих го застрелял. Какъв мерзавец!“ Чухме го няколко души. Започнаха да ни викат един по един и да настояват да напишем рапорт срещу Платонов. Разбирах, че това са били просто нерви, човекът не се е сдържал, че никога не би застрелял Волох. И все пак думите бяха произнесени.

Заявих, че това нищо не значи, но ме извикаха отново и ми наредиха да напиша рапорт. Подчиних се, после отидох при Платонов и му казах: „Александър Михайлович, написах рапорт срещу вас, извинявайте.“ А той каза: „Както и да е. Не си бил само ти.“ Това е най-важната постъпка, от която се срамувам.

Второ. През 1995 година участвах в провокация срещу известния правозащитник Сергей Григорянц. Във ФСБ страшно го мразят. Най-вече онези, които работеха по пето направление. Постоянно го подслушваха, следяха го. През 1994–1995 го притискаха да се откаже от правозащитната си дейност. Но той се оказа инат човек, с нищо не успяха да го прекършат.

В края на 1995 година той заедно с две чеченки трябваше да пътува в чужбина, за да участва в някаква правозащитна конференция с видеоматериали за престъпления, извършени от руските войски в Чечения. Началникът на Оперативното управление Волох ни извика в кабинета си и докладва на Барсуков, че нали, хората са готови, тръгват за заданието. Чрез техническите средства била получена информация, че Григорянц се готви да замине в чужбина с тези материали. Волох нареди да изземем видеокасетите или да ги унищожим. Ние попитахме – ако ще ги изземем, на какво основание? Ние самите не можем, това е работа на митницата, а тя няма право да иззема документи. Защото те не са забранени за изнасяне.

Трябваше ни основание да обискираме Григорянц и спътничките му в „Шереметиево-2“, да ги задържим, да не ги допуснем до самолета. Някой предложи: „Трябва да им подхвърлим нещо.“ Волох се позасмя: „Ха, как не, наркотици у Григорянц! Че кой ще повярва?“ – „Ами тогава трябва да им подхвърлим патрони.“ Волох каза: „Съгласен съм. Наркотици на границата – това е криминално престъпление. На нас не ни трябва криминално дело. Не е нужно да се вдига шум. Трябват ни само материалите – иззети или безвъзвратно повредени.“ – „Трябва да подхвърлим патрони у една от чеченките, после да ѝ вземем обяснението, че познати са ѝ услужили с тази чанта, а в нея, не щеш ли – патрони. Нали така, където има чеченци, там има и патрони.“ Волох се съгласи: „Да,

да, добре. А имате ли патрони? Внимавайте обаче да не са от серията на ФСБ, та да не се разбере по-късно, че са от нашия склад.“

Моята задача беше да се координираме с групата за външно наблюдение (те следяха Григорянц), да ги последваме до митницата и да ги покажем – това са те. А там беше вече полковник Сурков, помощникът на Волох. Патроните бяха подхвърлили или митничарите, или Сурков. Не знам кой. Ние си свършихме нашата работа. Този ден Григорянц не излетя за никъде, а ако беше излетял, щеше да е без онези документи. Ето от тези два случая ме е срам.

– Това ли е всичко?

– Това е най-важното.

– Саша, извинявай, но трябва да ти задам един неприятен въпрос. Излиза, че си като светъл лъч в тъмно царство. Твърдиш, че никога не си работил „на далавера“, дори не си се възползвал от неща, които сами са се тикали в ръцете ти с една дума, винаги си живял от заплатата си?

– Ще ти отговоря така. В живота на всекиго има епизоди, за които човек не би приказвал наляво и надясно. И аз няма да го направя. Спомняш ли си какво се пееше в една песен:

Люшкала ме е съдбата,
но и аз не съм светец...

Имам в биографията си епизоди, които няма да споделя с теб. Дори в Конституцията има член, който разрешава да отказваш да даваш показания срещу себе си. Но никога никого не съм убивал, не съм отвлечал, не съм покривал престъпници, не съм правил комбини с тях. И с кръв не съм се цапал. Тъй че нямам от какво да се срамувам и спя спокойно.

Пък и разбери – вече пет години спецслужбите ме разработват оперативно. Има команда от висшето ръководство да открият какво да е, за да ме окалят. Знаят и кътните ми зъби. Взирали са се във всяка буквичка от всяко мое дело през последните десет години. И какво? Намериха трима мерзавци измежду бандитите, които съм пратил зад решетките, и те ме оплюха. Нямам представа какво са им обещали в замяна. Дадох показания, че съм ги ударил преди пет години, и те сега изведнъж са си го припомнили. Лежах в затвора заради това, съдиха ме, но съдят ме оправда. Уверявам те – ако около мен имаше нещо престъпно или нечисто, ФСБ щеше да го разтръби по целия свят. И определено нямаше да изляза от затвора.

Колеги

– Ти си започнал кариерата си във ФСБ, борейки се срещу организираната престъпност в тясна координация с органите на МВД. А после си се сдобил с репутация на специалист по престъпността вътре в МВД. Как стана така?

– Мои партньори в МВД бяха МУР [Московско криминално разследване, на „Петровка“ 38 в Москва. – Б. а.] и РУОП [Регионално управление по борба с организираната престъпност. – Б. а.], подразделението по борба с организираната престъпност. Отначало често работехме като един екип, по един и същ обект.

– Тоест вашата служба всъщност е дублирала милицията?

– Не! Трябва да разбереш разликата. Същината на работата на криминалистите е, че те работят „от трупа“, от факта на обира или въоръжения грабеж. Те започват да издирват извършителя след самото престъпление. КГБ винаги е работил „от човека“. Като в оня виц: „Стига да е налице човекът, член от кодекса ще се намери...“ Чрез агентурата намират човека, който буди подозрение – дали не е замесен в едно или друго престъпление. И от него, чрез неговите връзки, тръгват към престъплението, което е извършил (или не е). Именно това се нарича „разработка“.

Когато беше създаден РУОП, те нямаха опит на разработчици. А ние нямахме опит в работата в криминална среда. Ние учехме тях, а те – нас. Ефектът беше изключителен.

– Носят се легенди за противопоставянето между „Петровка“ и „Лубянка“.

– По-рано нямаше такова нещо! Противопоставянето започна по-късно. Само в началото гледаха на нас с леко подозрение, а после ние вече ходехме при тях като на работа. Помежду ни се установиха толкова топли, човешки отношения, че те дори ни помагаша при подбора на агентура сред криминалните среди. Вършехме обща работа и споделяхме трудности, а не слава.

По-късно, когато Климин стана началник на Московското РУОП, отделът започна да се превръща в банда. Но в периода от 1991 до 1993 година именно Московският РУОП постави бандитите на колене.

В началото на деветдесетте години те вилнееха на воля. Спомням си, имаше една бандитска акция в хотел „Президент-отел“. Чеченците убивали някакъв арменец, гонили го по коридорите и стреляли. В хотел

„Украйна“ бандити живели няколко месеца, яли и пили на кредит. А когато ги подканили да си платят, започнали да стрелят по тавана. Нямаха страх от никого. И никой не ги закачаше. Спомням си такава картинка: трябваше спешно да се обадя по телефона, запътих се да вляза в хотел „Савой“, там има телефон-автомат. Стигам до вратата – не ме пускат. Показах им удостоверение, обаче никакво внимание, викат ми: „Чупка оттука.“ И тогава гледам – от едно БМВ слизат хора с вериги до шкембетата, спират ги на входа: „Кои сте вие?“ – „Бандити сме.“ – „Влизайте.“

Едва по-късно започнаха да се наричат „бизнесмени“. А през онези години изобщо не криеха, че са бандити. Скочи броят на убийствата, речтът се превърна в нещо нормално.

Москва стана по-страшна от Санкт Петербург. Спомням си, една нощ се наложи да освобождаваме трима заложници. Мога ли да забравя онази жена, в дома на която бяха нахълтали и бяха сложили деветмесечното ѝ дете във вана с ледена вода? Искали пари. Ето такива неща ставаха.

И московската милиция, и нашата служба тогава погнахме бандитите – беше като хайка за вълци. Обградихме ги плътно – нямаше мърдане. И за две години Москва се превърна в що-годе цивилизован град. Да, вършеха се престъпления, но не беше същото. Нямаше я онази наглост. И главната заслуга за това е на Московското РУОП.

Разбира се, и там имаше и корупция, и превишаване на длъжностните пълномощия, но всичко това се разследваше! Спомням си, изгониха едно момче, бивш десантник, задето при обиск откраднал пари. Колегите му сами го уличили и го изгониха. Тогава ние търсехме заложници заедно с осми отдел (етнически групировки). Ръководеше го Михаил Василювич Сунцов, известен московски криминалист. Работехме и деном, и нощем, никой не получаваше никакви извънредни възнаграждения. Понякога няхахме пари за вечеря.

Но постепенно и РУОП, и ФСБ се захванаха само с едно – печелене на пари. И от съратници станаха понякога съучастници, а понякога – конкуренти. И всичко се започна от ченгетата.

– Защо?

– Сигурно защото те бяха по-близо до дребния бизнес, до сергиите и павилиончетата. Освен това те са териториално организирани, стъпват „по земята“.

Спомням си, веднъж имах среща с агента Александър. Идва той облещен и казва: „Знаеш ли, участъковият ми поръча да поставя бомба на

началника на милицията. “Документирахме тази информация и я предадохме в прокуратурата. Прокуратурата образува предварително производство. Дори агентът беше разпитан. Всичко се потвърди: участъковият поискал от агента да постави бомба на началника на милицията, за което онзи забранил в павилионите, които давали сухо на участъковия, да се продава водка.

Ето, така започна всичко. Не минаха и три години и корупцията се разрасна неимоверно. Днес почти нито една фирма за търговия не работи, без да дели с милицията или с ФСБ.

За некоронован цар на руския престъпен свят се смяташе Япончик [За Вячеслав Иванков (Япончик) подробно се разказва в книгата на Робърт Фридман „Червената мафия“ (С., „факел експрес“, 2000). – Б. ред.]. Представете си сега, че пуснат Япончик от американския затвор, той пристига, отива в един павилион и казва: „Аз съм Япончик. Ще ми платиш десет рубли.“ Ами че той няма да получи и десет копейки! Ще довдасат ченгетата и ще го напердасат. Защото това е техен павилион.

Понякога се стига до абсурди. Идва при мен един агент: „Един милиционер ме помоли да създам банда на тяхната територия.“ Питам го: „Как така банда?“ – „Ами така. Извика ме началникът на криминалния отдел и ми предложи: създаваме банда и ти ще й бъдеш главатар. Бил си в затвора, познаваш хората. Ще ти дадем оръжие.“ Агентът ги попитал: „А за какво ви е нужна на вас тази банда?“ – „Търговците много започнаха да си надигат главите, отказват да си плащат. Ти ще почнеш да ги рекетираш, а ние уж ще те неутрализираме. Ще вземаме парите от тях и една част ще даваме на тебе. А който не плаща, ти знаеш как да се оправяш с него. Ще държиш района под страх, а ние ще го защитаваме от тебе.“

– Но нали сега се опитват да реорганизируют всички РУОП.

– Твърде късно. Сега вече всичко е под контрола им. Между другото вестниците пишат, че се канели да разформироваат РУОП-ите, защото ФСБ и милицията не можели да си поделят „Славнефт“. Говори се, че Гуцериев е бил под закрилата на РУОП. Затова те издигнали за министър на вътрешните работи свой човек, Гризлов, и той ги реформирал като свой екип. Това се пише открито, но това са криминални маневри. И никой не се изненадва. Сякаш е в реда на нещата.

Похватите на РУОП

– Всеки престъпник има собствен почерк. Каква е спецификата на РУОП?

– Всяко престъпление, от когото и да се извършва, носи скрит характер. Служителите на правоохранителните органи прикриват своите престъпления по известния начин: опитват се да им придадат законова форма. Докато престъпниците нарушават законите, правоохранителните органи ги „използват“. Как служителите на един от отделите на Московското РУОП са правели банални въоръжени грабежи? Като чрез своята агентура са установявали кои търговски фирми държат големи суми налични пари. Да речем, от пазари или магазини. Но вместо да постъпят според закона – да съобщят на данъчната полиция, – те са действали по следния начин.

Милицията като правило вербува агенти от криминалните среди. Един агент-престъпник не ви е депутат от Думата. Ту ще избяга, ту ще замине занякъде, ту, не шеш ли, ще го убият. Тогава милицията обявява за издирване своя изчезнал агент. Като лице, уж извършило престъпление. Задържат го някъде, обаждат се на оперативния работник, той пристига, взема го и действа по-нататък.

– А може ли един човек да бъде обявен за издирване без основание за това?

– Те вземат някое криминално дело и просто вписват там името, което им трябва.

– Но това е противозаконно.

– Да, но за оперативни цели се използва често: нали трябва агентът да се намери, нали е изчезнал човек. Не съвсем законен, но ефективен метод. Именно него е използвало едно от подразделенията на РУОП. Избирали някой осъждан свой агент и го обявявали за издирване като лице, извършило особено тежко престъпление. След това намирали офис, в който се стичало голямо количество „мръсни“ пари. Агентът трябвало просто да влезе в офиса и да каже на секретарката: „Искам да говоря с еди-кого си.“ – „По какъв въпрос?“ – „Ще му кажа лично.“ Задачата му била да остане поне пет минути в помещението.

Щом агентът влезел в офиса, след няколко минути вътре нахлувала милицията, задържала всички и проверявала документите им. Естествено, ръководството на фирмата се интересува: „Какво се е случило? Какъв е проблемът?“ – „Ами във вашата фирма се крие човек, обявен за

издирване за маса убийства.“ Разбира се, всички са възмутени: „Та той не е от нашите хора. Не знаем как е попаднал тук.“ Милицията обаче е строга: „Всички казват така. Щеше да е странно, ако кажехте, че знаете как е попаднал тук.“

И се започва оглед с цел установяване на веществени доказателства. Естествено, намират неотчетени налични пари. „А какви са тези пари тука?“ питат. Отговарят им: „Ами... разбирате ли, така и така...“ Резултатът е: или си поделят парите, или ги вземат всичките и си тръгват. Че кой ще се оплаче? Нали парите са мръсни! Проверен метод, действа безотказно.

– Много се говори за издирване на откраднати коли.

– Седми отдел на Московската милиция, който се занимава с издирване на коли, е едно от най-доходните подразделения. Парите се правят така (ние сме работили по много сигнали срещу тях): неколцина предварително напуснали или уволнени от отдела служители създават частна фирма за издирване на коли. А седми отдел има компютър с база данни за установяване на собственика по номера. В отделението има само един телефон – можеш да си изгубиш половин ден, докато ти даде „свободно“, това го знае всеки оперативен работник. А фирмата има пряк достъп до базата данни.

Откраднатите коли обикновено се крият на големи платени паркинги. Отиват там хората от МУР, проверяват колите наред и намират една-две откраднати. Ако автомобилът е скъп, откриват кой е собственикът и предават данните му на частната фирма, на своите колеги, фирмата се свързва с потърпевшия и му предлага срещу заплащане да „издири“ автомобила му. Ако колата струва десет-петнайсет хиляди долара, „издирването“ се прави срещу три-четири хиляди. Хем вземат аванс и, ококорили едни честни очи, казват: „Ще платите останалото, когато я намерим.“ А колата вече е намерена.

Като правило човекът се съгласява, защото колата е скъпа, по-добре срещу една трета от стойността да си върне старата, отколкото да купуванова. Буквално след седмица те се обаждат на собственика и казват: „Намерихме я.“ Връщат автомобила, вземат втората половина от парите и си я поделят със служителите на милицията.

Естествено, при тази дейност рано или късно се получават сблъсъци с реалните крадци и настъпва момент, когато е по-изгодно да се разберат с тях, дори да си „договорят пая“, отколкото да ги арестуват. Защото ако ги арестуват и кражбите на коли престанат, ще секне техният източник на доходи. И в един момент границата между ченгета и

бандити започва да се заличава и вече не можеш разбра кой кой е.

Имах един агент от криминалните среди. Веднъж дойде на среща направо сачисан и ми разказа следната история. Тръгнали на ресторант с един крадец. Крадецът казал: „Първо трябва да прескочим до «Шаболовка»“ – „Защо?“ – „Абе трябва да поръчам да пречукат един...“ Агентът се смял:

„Къде ще дадеш поръчката? На «Шаболовка»?“

Спрели точно пред РУОП. Крадецът звъннал по мобилния си телефон, излязъл един служител. Ченгето взело подадената му снимка, разгледало я внимателно и я прибрало в джоба си: „Данни, адрес?“ Крадецът казал: „Всичко има, написано е на гърба на снимката. Колко ще ми струва?“ – „Ако е бизнесмен, двамайсет хиляди. А ако е депутат или политик, цената може да е по-голяма, а може и изобщо да не се наемем.“

И си заминали. Моят агент попитал крадеца: „Ами аванс? Така ли се наемат, без аванс?“ А онзи отговорил: „Първо ще свършат работата, после ще им платим.“ „Ами ако ги метнеш?“ Крадецът се позасмял: „А, смея ли да ги метна тия...“

Москва и московчани

– И често ли оперативният ти усет те е водил към неща, в които не би трябвало да си пхаш носа?

– Нищо не потиска оперативния работник така, както съзнанието за собственото му безсилие. Хванал си следата, втурнал си се по нея, рискувайки живота си, установил си престъпника, документирал си неговите действия. А отгоре ти подсвирнат: остави, наш човек е.

През 1996 година започна да постъпва информация, че в Лужники действа липецката [От град Липецк. – Б. пр.] престъпна групировка. Беше установено, че търговците подписват с ръководството договор за известна сума, да речем, пет хиляди рубли за място край стадиона, а всъщност плащат в брой от две до десет хиляди долара. Липецките бандити събират тези пари и ги предават по инстанциите на директора на Лужники, в общината.

Внедрихме агент в липецката групировка, установихме спортната зала, където те се събираха, и двата джипа, в които те два пъти месечно товарят големи суми пари и ги разнасят по адресите. Намерихме няколко търговци, които написаха жалба, че ги изнудват – оформят една сума, а вземат друга, която не се облага с данъци. Заедно с групата „Алфа“

подготвихме операция, при която една кола беше задържана и бандитите заловени на местопрестъплението, с незаконно притежавано оръжие. В колата имаше почти един милион долара. Операцията ръководеше подполковник Гусак от Оперативното управление.

Проведохме операцията тайно, почти никой не знаеше за нея, така че нямаше изтичане на информация. След като липецките бандити бяха задържани с парите и оръжието, трябваше да се започне следствие. Закарахме ги в местния милиционерски участък, че тогава да видиш какво се започна! Милицията отказва да даде следовател. Трябва да се отчетат парите, нали са мръсни – но данъчната полиция отказва да дойде на място. После започнаха да звънят от Московското управление на ФСБ, че сме били задържаните, че сме им подхвърлили оръжие, гранати. Стигнаха дори дотам да ни обвиняват, че едва ли не сме подхвърлили и тези един милион долара. А срещу Гусак се опитаха да скалпят обвинение, че е искал той да поеме „закрилата“ на Лужники.

После, когато на един пазар беше заклан някакъв азербайджанец, се разбра, че са го направили липецките бандити. Защото не си платил навреме. Ръководството на Москва тогава не подкрепи разследването, като заяви, че се опасява от безредици. Те прекрасно разбираха, че ако бъде възбудено наказателно дело за убийство, ще лъсне истината, че от всички търговци се събират пари и се изпращат в общината.

– А вие как установихте, че парите се изпращат именно в общината?

– Установихме го в хода на оперативната разработка – парите отиваха в московското правителство.

– Но оперативните данни все още не са факт, нали?

– Да, оперативните данни трябва да се легализират. Трябва да се задържат хора на местопрестъплението, да се разпитват откъде са взели тези пари. От кого са ги събрали? Това трябва да се докаже, да. Хората пишат жалби, че от тях са взели пари. Следствието трябва да се включи и да проверява, да разпитва хората, да ги пита: откога работите тук? На кого плащате? Какво пише в договора ви? Защо плащате повече? Защо във валута? Кой събира парите? А какво ще стане, ако не си платите?

Всичко това трябваше да се документира чрез предварителното производство и тогава щеше да се установи къде отиват парите по-нататък. Задържаните щяха да кажат: „Ние ги занесохме еди-къде си“, после щяха да разпитат следващите, а те щяха да кажат: „А ние ги носим еди-къде си...“ Имаше задържани с оръжие, с пари, имаше жалващи се хора. Но... никой не ни задели следовател за по-нататъшната работа.

Нашите агенти се спухаха от смях: какво, не ви стиска да закачат кметските хора, а!

– А парите къде отидоха?

– Доколкото знам, останаха в милицията. Оставиха ги там, и толкоз. Щом не се започна следствие, значи парите трябваше да се върнат на липецките бандити, а пък те щяха да ги предадат в общината, къде другаде?

– Един милион долара?

– Не знам точно колко, някои казват, че дори били над милион. Не съм питал Гусак къде са се дянали тези пари. Знам, че са ги предали в милицията, но не съм питал какво е направила милицията с тях. Спомням си само, че после Гусак обикаляше инстанциите, пишеше обяснения.

– И все пак – как изплуваха имената, точните адреси за предаване на парите?

– Едва по-късно аз чрез моите източници започнах да установявам какво представлява липецката групировка. Защо има такива силни засътпници? Агентите ми се присмиваха: „Те отдавна вече са в Лужники, а парите отиват в общината.“ И ми разказаха на кого и как са били предавани всичките тези пари. Но къде може да отиде човек с тази информация? На кого да я отнесе? Никоой не я приема. Дори във вестника излезе една статия, че всичко това било война между групировки, някакви спорове кой кого да рекетира. Но аз знам със сигурност, че в тази ситуация Гусак бе работил без каквато и да било поръчка. Просто бе задържал бандити.

Клиентът Пичуга

– Говори се, че ти веднъж си спасил общите апашки пари? Как стана това?

– Не точно всичките апашки пари. Става дума за сто хиляди долара, които, както разбрах по-късно, принадлежаха на едно апашко съдружие. През 96-а година към мен се обърна служителят от Московската милиция, офицерът от четвърти отдел Андрей Федотов (четвърти отдел се занимава с грабежите и бандитизма). Каза ми: „Едни хора искат да се срещнат с тебе.“ – „Какви хора?“ – „Членове на престъпна групировка – филиал на солнцевската [От Солнцево. – Б. пр.]“

– Как са научили за теб?

– Аз се занимавах с освобождаване на заложници, и то доста успешно – бях открил много. Естествено, за това се говореше и не бяха те първите, които се обръщаха към мен. Специално в намирането на заложници бях добър.

– Трябваше ли молбата на престъпната групировка към теб да бъде фиксирана в рапорт?

– Разбира се. И за нея бе докладвано на ръководството. Но нали само по оперативни данни ги знаехме като членове на престъпна групировка. Да вземем например Михас. Всички казват – солнцевски бандит. Но той не е осъждан за бандитизъм. Макар че по оперативни данни има достатъчно „заслуги“.

– Швейцарският съд го оправда.

– Да, защото руските правоохранителни органи не изпратиха никакви материали срещу него. По оперативни данни един от заместник-министрите на вътрешните работи, който и сега заема висок пост, е получил един милион долара от адвоката на Михас, заедно не е предал материалите на швейцарците.

Защо тези хора се обърнаха към мен ли? Един от техните лидери беше Миша, по прякор Кореєца. Той наистина беше кореец. Тази бригада контролиреше част от магазините на Ленински проспект.

– Това е известно, така ли?

– Разбира се. Днес за всеки магазин, за всяка фирма се знае кой ги контролира. Бандитите – все по-малко, ФСБ и милицията – все повече.

Та значи те ми разказаха, че преди няколко дена Кореєца бил отвлечен. Някакви хора спрели колата му, представили се за служители на милицията, измъкнали го от колата и го откарали. И по собствения му мобилен телефон започнали да искат няколкостотин хиляди долара.

Докладвах на ръководството, на началник-отдела Колесников. Наредиха ми да започна издирването. В трети отдел на РУОП оформиха заявлението. И започнахме да работим заедно. Установихме приблизително кръга от лица, които са могли да го отвлекат, откъде работи телефонът на Кореєца. Успяхме да влезем в контакт с престъпниците, ние наричаме това „лъжлив оперативен контакт“.

– Защо лъжлив?

– Представиха ме като член на друга групировка, която участва в откупването на Кореєца. Част от парите ми донесоха неговите хора. Похитителите не знаеха, че сме от ФСБ. Мислеха, че бандитите идват да си откупят човека.

Парите предаде апашкият бос Пичуга (с него после се засякохме в

затвора), а непосредствено на мен ми донесоха над сто хиляди долара Андрей Волф, лидерът на реутовската [От Реутово. – Б. пр.] групировка, и криминалният бос Утьонок от Ухта. Заедно с Утьонок тръгнахме да откупваме Корееца. И Утьонок мислеше, че сме бандити. Имахме уговорена среща пред черквата в края на Митишчи.

Приблжихме се, при нас дойде човекът с телефона на Корееца – това беше паролата. Разбрахме се да тръгнем заедно – даваме парите, вземаме заложника и задържаме престъпниците на местопрестъплението. За доказателство, че не сме ченгета, ни служеше присъствието на Утьонок – нито един престъпен бос срещу никакви пари не би тръгнал заедно с ченгета, просто не може да го направи – това е закон за тях. А Утьонок не знаеше!

Поприказвахме си и тръгнахме. И изведнъж милицията спира коли-те и задържа Утьонок и човека с телефона на Корееца. Операцията беше провалена, „лъжливият оперативен контакт“ приключи. Всички разбраха кой кой е. Казвам им: „Какво правите вие, бе! Защо ми провалихте операцията! Та той ни беше повел към Корееца!“ А те: „Така трябва!“ И ни подкараха към РУОП.

– А ти представи ли се?

– Ами че това бяха същите ченгета, с които работехме! Имаше план за съвместни действия на милицията и ФСБ. И тъкмо те ни провалиха операцията. На ъгъла на Ленински проспект, току до „Шаболовка“, този човек, похитителят – те дори не му бяха сложили белезници – отваря вратата на колата и побягва. Аз след него. Ченгетата ми крещат: „Не стреляй! Не стреляй!“ Дадох шест изстрела във въздуха – в пет часа следобед – можете да си представите какво ставаше на Ленински проспект! Стрелях във въздуха. Срещу зданието на Министерството на вътрешните работи. Рикоширали куршуми можеха да влязат в кабинета на министъра. Настигнах го, хвърлих се върху него. Задържах го.

Закравме го в РУОП. А ченгетата казват: „Сега ще го инквизираме. Ще го накараме да каже къде е Корееца.“ Опитвам се да ги спра: „Не бива да го инквизирате. У него е телефонът на Корееца. Трябва просто да го разпитате.“ Те се опъват: „Така нищо няма да каже. Трябва с мъчения.“

Отидох в съседния кабинет да си поговоря с Утьонок вече в новото си за него качество. Утьонок седи с белезниците, блещи се и вика: „Как се натресох само! Саня, ти какъв чин имаш?“ Казвам му: „Аз съм от ФСБ, подполковник.“ А той: „Пак добре, че не си милицай.“

Връщам се, а те вече пуснали онзи с телефона! „Защо го пуснахте,

бе?“ „Нямаме основание да го задържим.“ Как да не са имали? Та в ръцете му беше вещественото доказателство – телефонът на заложника! Вечерта докладвах на ръководството. Казват ми: „Връщайте се и го търсете.“

Установихме къде живее. Той, естествено, не се появи у дома си, изчезна.

На сутринта се връщаме в участъка – гледам, на Утьонок вече му свалили кръста с все златната верига. Моли ме: „Саня, като стар приятел те моля, кажи им да ми върнат кръста, подарък ми е от приятели.“ Отидох, едвам ги придумах. Върнаха кръста и пуснаха Утьонок.

После при мен дойдоха хората на Пичуга, дето бяха дали пари за откупа. Казват: „Не ни върнахте парите.“ Аз: „Как така не ви ги върнахме?! Нали ги оставих на руоповците.“ Отивам при руоповците: „Върнете парите!“ Те ме дръпват настрана: „Да не откачи? Та това са апашки пари!“ Казвам им: „Апашки ли? Тогава го запишете в протокола, изземете ги, както си му е редът, извикайте данъчните!“ „Виж какво, Саня, не ни се бъркай в работата, ние си знаем как да се оправяме с апашите.“ Казвам им: „Вижте какво, приятелчета! Тези пари хората ги дадоха на мене. Върнете ги!“ И виждам, че на рафта е оставена чантата, с която бях пътувал. Дръпнах я – ето ги парите. А те: „Абе да не смяташ да връщаш парите на бандитите? Мухльо такъв!“

Взех парите, отивам при бандитите. До масата насядали Утьонок, Волф и онези от Ясенево. Волф се сачиса: „Такова чудо не бях виждал. Кой да ти очаква, че ченгетата са способни да върнат пари. Няма такъв случай в историята! Момчета, скивайте кво става! Саня, в лудницата ще те пратят, ей!“ Казвам: „Пребройте ги!“ А те: „Я стига! И да липсва нещо, ние сме съгласни!“

А Кореца се появи сам след няколко дена – измисли някаква история как бил избягал от похитителите. През това време аз бях установил оперативен контакт с един човек от РУОП и той ми бе казал, че никоой не е отвличал Кореца. Заедно със служителите от трети отдел бил организирил „отвличането“ си, та да събере пари от апашката каса и да си ги подели с ченгетата. Затова значи руоповците бяха провалили операцията! А Пичуга ми предал големите си благодарности, защото именно той отговарял за парите – дори ако се било изяснило, че ченгетата са ги метнали.

– А Кореца не пострада ли заради опита си да задигне парите? Неговите хора не му ли отмъстиха?

– Ами те откъде да знаят? Аз не съм им казал.

– Не каза ли на Пичуга?

– Защо трябва да му казвам? Да не съм му наемник? Той е крадец, а аз съм офицер от ФСБ. Моята задача беше да открия и освободя заложник. И в друга ситуация тези пари би трябвало да се изземат. Нали тогава предложих на руоповците да изземат парите, като протоколират изземането. Те не пожелаха, защото, ако бяха протоколирали, трябваше всичко да се предаде на държавата.

Корееца е бил тясно свързан с РУОП. В неговата бригада имаше един Иля Литновски. Освен всичко друго Корееца се занимаваше и с поръчкови убийства. И е искал да включи този Иля в убийствата, но онзи се уплашил и казал, че няма да убива и ще напусне бригадата. И я напуснал, започнал работа в един сервиз в Ясенево – да ремонтира вносни коли. Корееца му казал: „Никой не е напуснал бригадата ми просто така. Ще направиш това, което ти кажа.“

И ето че веднъж Литновски се прибира с майка си от пазара към единайсет часа сутринта, задържат го служителите на РУОП, подхвърлят му граната в пазарската торба и го вкарват в ареста. Това ми го разказа оперативен източник. Взех ситуацията под контрол – наредих на източника да ми казва каквото става по-нататък.

Вкарали Иля в „Матроска тишина“. Отиват при него руоповците и му казват: „Или ще убиваш, или ще получиш тежка присъда. Ако се съгласиш, ще направим така, че да те осъдят условно и да те пуснат.“ Той отказал. Тогава започнали да го местят от килия в килия. Това е много лошо в затвора.

И започна гледането на делото. Съдийката ми казва: „Знам, че са подхвърлили гранатата. Но какво мога да направя? Руоповците искат да го осъдят на три години. Ще му дам година и половина. Но просто не мога да го пусна.“ – „Но човекът не е виновен. И вие го знаете!“ – „Да – казва, – знам го. Не ми е за пръв път да съдя такъв. Постоянно си имаме работа с подхвърлени наркотици, патрони, гранати. Какво сега, милиционерите ли да затварям?“

Литновски беше осъден на година и половина или на две.

Иля лежеше в Пресненския затвор. Отидох при него, попитах го: „Иля, вярно ли е това?“ Той наведе очи. „Няма да пиша нищо за вас.“ – „Наистина ли те караха да се занимаваш с убийства?“ Той ме погледна: „Да. Но няма да пиша нищо. Искам да оцелея.“ – „Но нали ми вярваш?“ – „На никого не вярвам. Всички, дето носите пагони, сте боклуци.“

Извиних му се заради хората, с които бяхме в един строй.

Сред своите

– Ти ми разказа за сблъсъците си с РУОП. А случвало ли ти се е да разработваш своите структури, на ФСБ?

– Ето един случай. През 1996 година от оперативен източник, внедрен в солнцевската групировка, беше получена информация, че от складовете на вътрешни войски се продава оръжие. Бандитите установили контакт с един от прапоршчиците.

Попитахме агента как да влезем там легално. Той казва: „Хайде да ви свържа с прапоршчика – ще му кажа, че искате да купите оръжие.“

Отиваме в Главното управление на вътрешните войски при МВД на РФ на улица „Красноказарменная“. Излиза един цивилен, качва се в колата. Агентът ни представи като бандити, които се нуждаят от оръжие.

Прапоршчикът се оказа шофьор на командващия вътрешните войски при МВД. Обясни ни, че сега в складовете има оръжие и той спокойно може да изнесе: никой не преглежда колата на командващия. Тогава го попитахме колко струва бройката. Той отговори: „Хиляда и петстотин долара за автомат Калашников.“ Попитах го какво друго дават към автомата. Прапоршчикът каза: „Два пълнителя, почистване, смазване.“ – „Чистенето и смазването не ни интересуват, трябва ни за еднократна употреба – обясних аз. – А имате ли заглушители, прибори за нощно виждане?“ Той отговори, че всичко е възможно срещу допълнително заплащане. Тогава поръчахме три автомата, спешно. Уговорихме се за понеделник, когато той е на смяна.

Преди тази среща и поради обстоятелството, че вътрешните войски са обект на Управлението за военно контраразузнаване по вътрешните войски, уведомихме ръководството на управлението и ни дадох оперативни сътрудници, които трябваше да установят този прапоршчик. Седяха в колата и ни наблюдаваха.

Още при първата среща той ни продаде патрони и по принцип вече беше извършил престъпление, можехме да го арестуваме. Но трябваше да установим какво е оръжието и от кой склад ще бъде изнесено. Купените патрони дадохме на офицерите от отдела за военно контраразузнаване, за да установят от коя партия са и откъде са изнесени.

Оставих на прапоршчика своя пейджър. В понеделник чрез него той поиска да му се обади. Обаждам се и той казва:

„Не мога да се срещна с вас, уволняват ме.“ Попитах: „Защо?“ – „Просто майорът дойде при мен и ми каза, че съм търгувал с оръжие и

съм уволнен.“

Тогава разбрах, че някой ни е издал. Обадох се на заместник-началника на Управлението за военно контраразузнаване по вътрешните войски генерал Гушча и му разказах какво се е случило. А той спокойно ми казва: „Да, ние съобщихме. А вие какво искате?“ – „А защо не ни уведомихте? Ами ако бяхме отишли на срещата? И бандитите от Солнцево бяха хвърлили граната по колата? Защо сте съобщили на него, а на нас – не?“

Ето колко лесно бяха предупредили крадеца, че контраразузнаването на ФСБ го е засякло и в никакъв случай не бива да изнася автомати за продажба, инак ще го арестуват.

На всичко отгоре Гушча ни упрекна: „Защо сте толкова кръвожадни? Дай ви само да пълните затворите. Разбираш, че заплатите на нашите прапоршчици и офицери са малки – затова крадат.“

„Юрий Андреевич – възмутих се аз, – и ние получаваме жалки заплати. Да не би да ни съветвате да се захванем с поръчкови убийства?“ А той се разприказва за честта на пагона и какъв щял да бъде резонансът, ако се разберяло, че шофьорът на командващия вътрешните войски е продавал оръжие.

Чакайте – вече се развиха в слушалката, – какво общо има общественият резонанс? Каква чест на пагона? Той вече е продавал оръжие. С него солнцевската банда ще убива хора. Ние трябва да открием къде е отишло оръжието. Какво правите вие?

Докладвах за това на директора на ФСБ Ковальов. Но не бяха взети никакви мерки.

– Случвало ли се е все пак да арестуват някого от ФСБ по ваша разработка?

– Рядко, но се случва – най-често поради междуособици вътре в самите спецслужби или някакви други интриги.

Имаше един такъв случай през 96-а година. При Гусак отива сътрудникът от шести отдел Горлатих.

– Какво представлява шести отдел?

– Извъншатна антитерористична група... Този Горлатих пита: „Вие освобождавате заложници, нали? Имам информация, че в Москва е отвлечен един гражданин. Бандитите са го закарали в Тула и изнудват баща му за пари. Това нали е по вашата линия. Хайде да те запозная с жалбоподателя.“ И Горлатих довежда един член-кореспондент на Академията на науките. Преди седмица бандитите отвлекли сина му, взели му автомобила и оръжейна колекция. И искат откуп за сина. А негов приятел,

служителят от ГРУ [Главно разузнавателно управление. – Б. а.] Мироничев, го запознал с Горлатих. И ето че го доведоха в нашия отдел.

Гусак и Бавдей изясниха всички подробности, бързо установихме мястото, където държача заложника, и го освободихме. Престъпниците бяха задържани. След известно време на Гусак се обаждат по телефона ученият и казва: „Александър Иванович, извинявайте, не мога веднага да ви върна всички пари. Може ли да ви дам само две хиляди, а останалите – когато милицията ми върне колата. Защото е иззета като веществено доказателство. Ще я продам и ще ви върна парите.“ Гусак се изненадал: „Какви пари?“ Той беше абсолютно сигурен, че това не е поръчков случай.

Срещна се с учения и той му казал, че когато се обърнал към Горлатих, онзи веднага му поискал петнайсет хиляди долара. Обяснил му, че парите са нужни за бензин и други разходи. Страната е бедна, заплатите са ниски... Членкорът бързо събрал пари и дал половината – седем хиляди и петстотин – на Горлатих. И ето че сега моли малко да почакаме, докато събере останалото.

Гусак документира едно от посещенията на Горлатих и Мироничев при учения, при които те настоявали за парите. „Трябва да дадеш всичките. Изложи ни. Ние дадохме нашите пари на момчетата. Ако не ги дадеш, бандитите (а те бяха иззели един револвер от тях) ще напишат показания, че са взели револвера от твоята оръжейна колекция, и ще влезеш в затвора.“ Ученият много се беше уплашил.

Гусак ме попита какво да прави. Посъветвах го да напише рапорт, а аз се обадох на Ковалъв.

Директорът на ФСБ прочел рапорта и казал: „Трябва да се документират преговорите на Горлатих и да го задържите, когато взема парите. Виждаш ли докъде е докарал Зорин Антитерористичния център. Вместо да освобождават заложниците, те вземат подкупи.“

Работата е там, че Ковалъв имаше зъб на своя заместник Зорин, защото беше човек на Черномирдин. А Ковалъв беше в отбора на Коржаков-Барсуков. И те изтикваха от спецслужбите хората на Черномирдин.

Зорин беше началник на Антитерористичния център, първи заместник-директор на ФСБ, вторият човек след Ковалъв. Трофимов ми казваше: „Той постоянно ни предава. Още щом започнахме да работим по Черномирдин и Петелин (началника на секретариата на Черномирдин), едва бяхме поставили техниката – и Зорин отиде при премиера и предаде всички.“ Те мразеха Зорин.

– Зорин ли докладва на Черномирдин, че в кабинета му са поставени „бръмбари“?

– Да. Ковалъв не знаеше как да се отърве от него. Зорин мразеше Хохолков и ровеше под неговото управление. Когато Ковалъв заминаваше замякъде, стопанин оставаше Зорин и той веднага започваше да се занимава с УРПО. Тогава Хохолков моментално излизаше в болнични или си вземаше отпуск.

Ние съставихме два протокола – за предаването и описването на парите на потърпевшия, белязахме банкнотите. Срещата се състоя пред паметника на Пушкин. Те се качиха в колата на Горлатих и потеглиха – опитният чекист не пожела да вземе парите на улицата. По пътя той сваля учения и продължи. Тогава ние предадохме по пейджъра от името на един от неговите познати молба за спешна среща. Изяснихме, че се намира на Чистие Пруды, в един ресторант. Когато Горлатих излезе, го арестувахме. Намерихме у него част от парите – вече беше развалил сто долара.

Горлатих беше с онзи офицер от ГРУ, Мироничев. Онзи започна да вади от джобовете си разни удостоверения – и милиционерски, и военни – всичките с различни имена. Горлатих се тресе над чантата си: „Саня, недей! Ще ти дам твоя дял! Той е в сейфа!“ А Гусак: „Абе ти подкуп ли ми предлагаш?!“ Закарахме го в приемната, разпитахме го, извикахме следовател. Вечерта се обади Ковалъв и каза: „Утре сутринта ще докладвате.“

Гледам – сътрудниците на Гусак, Альошин и Комаров влачат цял чувал от джипа на Горлатих: отвинтено колело, магнетофон, дискове. Развихах се: „Какво правите вие, бе? Та това е грабеж!“ А Комаров: „Колата вече няма да му трябва. Нали ще влезе в затвора!“ Какви колеги, а!

На другия ден отидох в приемната – там вече беше Иван Кузмич Миронов, заместник-началникът на управлението. Всички наоколо – подплашени. Миронов гневен: „Как така, арестували сте наш човек?“

Когато видях Горлатих, той започна да ме моли: „Поговори с директора, нека ме изслуша. Опитай да го убедиш, че съм се натресъл случайно, нека ме уволнят, само да не ме съдят.“

Докладвах на Ковалъв как бе минала операцията и го помолих да приеме Горлатих. Той се съгласи. Заведохме задържания при него. После директорът извика мен, Миронов, следователя и Гусак. Първо се обърна към Миронов:

„Иван Кузмич, какви хора работят при нас? Само го погледнете –

цял бик! Дойде при мен с ей такъв кръст на шията (Горлатих имаше кръст с диаманти на дебела верига). И ми хленчи, че взел подкуп, защото нямал с какво да храни децата си!“

Мионов започна да обяснява, че Горлатих бил заслужил офицер, внедрявал се в престъпни групировки. Ковальов побесня: „Толкова много се е внедрявал, че и той е станал бандит.“ Директорът поиска моето мнение. Отговорих: „От една страна, ми е жал за Горлатих, но от друга... в операцията участваха млади служители. Всички видяха това. Какво ще им кажем? Вие решавайте дали да предадете материалите в прокуратурата или не.“ Ковальов нареди: „Материалите да се предадат в прокуратурата.“

Горлатих беше осъден условно. Смениха члена – не за корупция, а за мошеничество. След това той се върна на Лубянка. Посрещнаха го радостно: „Почина ли си в Лефортово? Сега сядай на бюрото и започвай да работиш!“

Началниците

– Докато си работил във ФСБ, са се сменили четирима директори. С всички ли се познаваш лично?

– Да. .

– Променя ли се стилът на работа на Кантората в зависимост от личността на директора й?

– Всеки директор още с идването се опитва да оформи свой екип и, естествено, стилът на работа се променя. Да речем, Барсуков. Той започна да поставя на всички ключови места хората от ФСО [Федерална служба за охрана. – Б. а.], които бе довел със себе си. Тези хора са израсли в Кремъл, нещо като придворни. А какъв е нашият двор – всички знаят, че е византийски. От всичко ги е страх – как да докладват, какво ще си помислят там? А този чий човек е? С една дума, докато не се огледа десет пъти и не се застрахова – не взема решение. Ето например в отдела за борба с тероризма – там решенията трябва да се вземат бързо, на място. А те не умеят да го правят.

После дойде Ковальов. Той цял живот беше работил по пета линия. Започна да докарва „петаци“. Питомците на Пето управление на КГБ (политическите) нанесоха огромни щети. За тях престъпникът е враг. А с врага не се разговаря и няма закони за борба с него. Но това е идиотизъм. Казвам им: „Чакайте, нали трябва да документираме, трябва да

докажем по законен път факта на престъпната дейност. Нали не сме бандити, трябва всичко да правим според закона.“ – „Той е враг обясняват ми те. – Какви ти доказателства!“ Ето откъде започна целият произвол. От „петаците“.

Това са методите на Ковалъов. И, естествено, във ФСБ нещата тръгнаха в тази посока.

После, когато се появи Путин, и той започна да влачи свои хора от Питер. А какво е Питер? Бандитската столица. Хора, които не са успели да въведат елементарен ред в собствения си град. С тях пристигаха и шофьорите им. Подир шофьорите – техните бандити. Бандитите, които те бяха прикривали там, се преместиха в Москва. Започнаха да вземат под контрол търговски фирми. Извинете, но аз за нищо на света няма да повярвам, че в Питер цялата организирана престъпност не се прикрива от ФСБ. Та това е просто невъзможно!

Тамбовската групировка нямаше да се удържи и ден в Питер, ако Кумарин-Барсуков, нейният лидер, не беше познат на Патрушев и Путин. Техните вили са една до друга! Заедно си пекат шишчетата!

– А запомнил ли си с нещо специално периода на Степашин?

– С нищо не съм го запомнил. Степашин не е личност.

– Ако трябваше да избираш между Степашин, Патрушев, Барсуков и Путин, кого би взел за свой агент?

– Всеки би свършил работа.

– Но кой от тях би бил най-полезен от оперативна гледна точка?

– Зависи каква е задачата, къде се намират те.

– В организирана престъпна групировка.

– Тогава трябва да се прецени какви роли играят. Чакай да помисля... От целия този отбор аз сигурно все пак бих вербувал Барсуков.

– Той ли е най-добрият професионалист?

– Първо, той май е по-почтен. Мисля, че има съвест. Би ми било приятно да работя с Барсуков. С него отношенията биха могли да се превърнат от чисто агентурни в по-приятелски. От него би излязъл добър агент. Но, разбира се, по оперативни възможности най-добър е Путин. Но него би трябвало постоянно да го държа под контрол, защото постоянно лъже. Човек трябва редовно да го проверява. С него би било тежко да се работи. Но резултатът би бил по-добър от този с Барсуков.

– Защо?

– Путин е човек, който в престъпна групировка би разполагал с големи оперативни възможности. Той е абсолютно незабележим. По-добре е подготвен физически, организиран е. Той е най-самолюбивият.

А апашите са грамотни психолози, щяха да използват тази му черта. И Путин би притежавал най-голямата информация. Което всъщност е нужно на оперативния работник. А нямаше да има проблеми и с вербуването му.

Глава 3 ВОЕННИ ТАЙНИ

– Ти не криеше ли отношението си към чеченската война?

– Не бих казал, че винаги съм бил против чеченската война. Дори съм си мислил, че този проблем може да се реши само по силов път. Когато започна първата война, аз я подкрепях. Мигар някой знаеше как е започнала!

За пръв път се замислих над случващото се в Первомайское. Участвах в една операция по освобождаване на заложници. Задържахме едни чеченци и аз разпитвах младо момче, на седемнайсет години, още хлапе, ученик. Питам го: „Ти защо тръгна да се биеш?“ Той отговаря: „Мразя тази война. Отвращава ме. Но тръгнах да се бия, защото тръгна целият ни клас.“ Тогава си спомних филмите за Великата отечествена война, когато цели класове направо от училищната скамейка са отивали на фронта като доброволци.

– Той страхуваше ли се, че ще го бият?

– Да. И трябва да кажа, че ние, естествено, бяхме много озлобени, защото петнайсет денонощия бяхме живели напред полето, в калта. Бяхме виждали тези заложници – измръзнали в студа хора, жени с деца. Беше нещо страшно. Купчини трупове, разрушено село. Ужасна гледка. Но когато той каза, че „нашият клас целият отиде на фронта“, разбрах, че Русия не ще успее да спечели тази война.

У един убит чеченски командир намерихме бележник. В него имаше кодови таблици. Написах справка (за радистите това е важно). В нея имаше имена на арабски наемници (без фамилиите) и Барсуков я размахваше тази справка на пресконференция: „Виждате ли, вече установихме 26–28 наемници, които са участвали в бойните действия. Но те избягаха от нас боси!“

От този бележник ме поразиха и фактът, че чеченците водят строг отчет на боеприпасите, на оръжието, описват постове – кой кога стои, кой кого сменя. Такова нещо за последен път бях виждал в образцовата дивизия „Дзержински“. И разбрах, че чеченският командир води отчет за силите и средствата си като в образцова съветска дивизия.

Дисциплина, ред, „целият клас на фронта“ – това не е банда. Това е армия. Малобройна, без въоръжението на руската, но – армия. Те знаят за какво се бият. Можем да убеждаваме всички, че са бандити. Но

престъпници не стават „цели класове“. И банди не се унищожават със силите на цял народ.

Разбира се, там има хора, които правят пари от войната – както и в руската армия. Разбира се, много от тях и грабят, и мародерстват. Като нашите. Но все пак това е война, а не хайка за две-три хиляди бандити, както ни убеждават.

– Разпитвал си Ала Дудаева, нали?

– След като бе убит Джохар Дудаев, съпругата му се опитала да избяга от летището в Налчик заедно с телохранителя си Муса Едигов. Била задържана. Представила фалшив паспорт, но я идентифицирали. Муса вече бил в самолета. Но когато видял, че са спрели Ала, слязъл от самолета и се предал.

Мен ме извика Волох и ми каза, че ми се възлага сериозна задача – трябвало да замина за Кавказ. Обясни ми, че била задържана Ала Дудаева, трябвало да се разговаря с нея, да опитаме да научим всичко, което можем, и да я докараме в Москва. Но главната задача била да научим къде е погребан Джохар, защото все още имало съмнения дали наистина е убит.

Държаха я в бившата вила на Сталин в Кисловодск. Там вече бяха служителите на ФСБ за Кабардино-Балкария. Събрахме се на обяд в хола, дойде и Ала и аз се запознах с нея.

Първото впечатление е много силно – човек, преизпълнен със скръб. Притеснена, нервна. Беше много скована. Всички седяхме на обща маса, вдигаха се някакви нелепи тостове, после станах аз и казах: „Ала Фьодоровна, запознахме се в трагични за вас дни. Виждам колко голяма е болката ви. Толкова голяма, че аз изпитвам огромно уважение към вас. Вашият съпруг беше за едни враг, за други бог, но той влезе в историята. Никой не знае накъде тепърва ще свърне историята. Какъвто и да е бил Джохар, каквото и да се говори за него, той е бил ваш съпруг. Живели сте с него повече от двайсет години и аз разбирам вашата мъка. Искам да вдигна тост за вас, за вашите чувства. Искам да ви изкажа съболезнованията си за това, че загина не президентът на Чечения, а вашият съпруг. Лека му пръст.“

– Какво ли биха казали за този тост другарите ти, които са организирали ликвидирането на Дудаев?

– Те не са ми другари. Между другото Хохолков ми каза: „Ти ни предаде.“ Отговорих му – не може да съм ви предал, защото не съм се клел пред вас. Никога не съм се клел да нарушавам законите. Само веднъж съм се клел във вяност, и то пред Съветския съюз. В клетвата

пишеше, че съм длъжен да служа на съветската родина и на делото на комунизма, без да щадя кръвта си и до последен дъх. Съветския съюз го няма, комунистическата партия – също. На кого съм задължен до последен дъх? На Хохолков ли? Ами че той е съучастник на бандитите. На Русия ли? Ами аз и сега ѝ служа – по-добре от Хохолков.

Когато свърших, Ала стана и каза: „Много съм ви благодарна. Вие сте първият офицер, който ми изказа съболезнования.“

От този ден установихме с нея добър човешки контакт. На другия ден трябваше да започнем да разговаряме. Инсталирахме техниката, но нямахме хубава камера лентите на нашата трябваше да се сменят на всеки трийсет-четирийсет минути.

Налагаше се постоянно да си гледам часовника и да търся претекст да излизам и да сменям лентата. Тя ми разказа всичко за Джохар, как е живяла в Подмосковието, в Пушкино, как често идвала с приятелки на разходка в Москва, как се запознала с Джохар... Попитах я защо той заплашваше да вдигне Москва във въздуха. Тя каза, че винаги го е укорявала – та това е твоят град! Джохар отговарял: „Права си, Ала, не мога да го сторя. Заканвам се, защото се гневя. Те са по-силни, тяхната армия е по-голяма. Ще ни бъде тежко. Но те ме заплашват – и аз се гневя. Започвам да ги плаша.“ Тя беше толкова развълнувана, че започна да говори за него като за жив човек: „Той никога не би взривил хора! Той обича децата, обича Москва. Та ние сключихме брак в Двореца за бракосъчетания номер 1...“

После започна да разказва как загинал Джохар. Гледам си часовника – лентата е свършила. Предлагам ѝ: „Ала Фьодоровна, хайде да се поразходим.“ Тя ме моли: „По-добре да довърша, не мога често да си спомням за това.“

По състоянието ѝ личеше, че мъжът ѝ наистина е загинал. И че всички слухове, че бил жив, са празни приказки. Той беше жив само за нея.

– А твоите началници вярваха ли, че Дудаев е жив?

– И да, и не. Та ти казвам, тя моли да не прекъсваме, а аз – да излезе на чист въздух, да се грижи за себе си. Нали не мога да ѝ кажа, че трябва да сложа нова лента! Излязохме. Ядосвах се на себе си, а за нея ми дожаля много. Тя е обичала Джохар. Ако сега науча от нея къде е гробът му, ще го изровят. Тя и децата ѝ ще бъдат лишени от последното – гроба. Срам ме беше да я слушам и да изчоплям тайните ѝ. И казах: „Ала Фьодоровна, не споменавайте в помещението къде е погребан мъжът ви...“

– Извършил си длъжностно престъпление?

– Длъжностно престъпление е да изравяш човека от гроба му заради политика. Трябваше да бъда или офицер от ФСБ, или човек. В онзи момент не можех да бъда и двете.

– Но ти си получил заповед! Сега е модерно да се оправдаваш с това, че си изпълнявал заповед. Демек, какво можех да направя – наредиха ми да стрелям...

– Тогава не мислех за това. Просто реших – това е противозаконно нареждане. И не го изпълних.

И точно тогава съобщават, че Елцин я е амнистирал. Наредиха ми още да не ѝ казвам. Обадох се на ръководството: „Как така да не ѝ казвам? За какво тогава стои с мен? Аз какво – охранявам ли я, или я държа незаконно? Извинявайте, не мога да го направя.“ Волох ми каза: „Обади се пак.“ И затвори. Цял ден му звъня не отговаря. Чак през нощта жена му вдигна слушалката: „Вие съвест имате ли, генералът вече спи.“ И тъй като генералът спеше, взех решението самостоятелно и съобщих на Дудаева, че е свободна.

След това разговорът ни продължи по-откровено. Вече не бях обвързан с нареждането и задавах въпроси, които вълнуваха лично мен.. Защо например Дудаев е започнал тази война? Нима не е разбирал, че тя ще доведе до избребването на народа му?

И Ала ми каза, че Джохар е разбирал всичко това и е искал да се срещне с Елцин. И че ако тази среща се била осъществила, нямало да има кръв. Но за среща с Елцин поискали от Дудаев няколко милиона долара.

Тогава попитах: защо не ги е дал, глупаво е да не спасиш народа си с цената на някакви си пари. И тя каза, че Дудаев постоянно е прасал пари в Москва. Всеки икономически въпрос се решавал срещу долари. Но срещата на двама президенти е не стопански, а политически въпрос. За нея Дудаев отказал да плати. Освен това сплашил някои високопоставени чиновници с компромати, които притежавал (Ала разказа, че Дудаев постоянно носел със себе си някакви документи и казвал, че никога няма да го арестуват – обкръжението на Елцин не би го допуснало, можели само да го убият).

И тогава тя ми каза, че нападението на Басаев върху Будьоновск било опит да се спасят парите срещу указ за примирие, който бил обещан на чеченците, но не бил подписан.

– А на кого са били предавани парите, тя каза ли ти?

– Попитах я, но тя не искаше да цитира имена. „Ако кажете на

някого, може да не стигна жива при децата си.“ Обещах ѝ: на никого. Тя дълго мисли, а после каза: „Добре, вярвам ви. Само ми обещавайте, че това ще си остане между нас, докато напусна Русия.“ Обещах ѝ. Тя каза: „Ние наричаме тези хора «партията на войната».“

Спомни си, през лятото на 1995 година чеченците бяха прогонени в планините и загубиха управлението над войските си. Бойците се разотиха по домовете си. Нямаха нито връзка, нито нищо. Фактически ние бяхме удържали победа. Ситуацията бе станала катастрофална за тях. И в този момент – каза ми Ала – от Москва отново поискали пари от Дудаев. За спирането на военните действия. Чрез Басаев. Няколко милиона. И Дудаев платил – нямал друг изход. След това от Москва решили елементарно да метнат чеченците. Да вземат парите, а да не спират военните действия.

Тогава Басаев завзел Будьоновск.

И аз си спомних, че Басаев говореше в пряк ефир на Черномирдин нещо за пари, за подкупи.

„За него ли са били парите?“ – попитах Дудаева.

„За онзи до него.“

До него беше Сосковец.

Бойните действия бяха прекратени.

Чух един генерал от вътрешни войски, който бе воювал през първата чеченска война, да казва: „И до ден днешен не мога да разбера, защо беше подписан указ за спиране на военните действия. Това беше предателство спрямо армията.“

За пръв път разказах това през 1999 година в интервю за Невзоров. Бях в ареста, но никой от прокуратурата не ме е разпитвал по този въпрос. А Невзоров след онова интервю го изгониха от телевизията.

– А Елцин знаел ли е за това?

– Ала Дудаева не ми каза нищо за Елцин. Каза ми за Сосковец. Нещо повече, имаше доста добро отношение към Елцин.

Когато тя даваше пресконференция в Москва, ме извика Волох: „Александър, имаме неприятности. Ала Дудаева събира журналисти в хотел «Национал». Трябва да провалим тази пресконференция.“ Попитах: „Как можем да я провалим?“ – „Трябва да измислим нещо.“ Аз предложих: „Хайде да се обадим в хотела и да кажем, че при тях има поставена мина.“ – „Абе разбираш ли, ще се вдигне много шум. Това все пак е политика, трябва да пипаме по-фино. А ти не можеш ли да я придумаш да се откаже?“ Обещах му: „Ще опитам.“

Отивам в хотела, а там вече заели позиции хората от външното

наблюдение личат си от цял километър. Питам ги: „Е, къде е обектът?“ Те казват: „Ей там, подготвя се.“ Отидох при нея: „Ала Фьодоровна, възложено ми е да проваля вашата пресконференция. Бихте ли могли да не я давате?“ Тя отговаря: „Късно е. Вече обещах на хората. Не мога да ги излъжа.“ Тогава я помолих: „А може ли поне да не ругаете много руските власти?“ Тя се усмихна: „Това ви го обещавам.“ И започна словото си с думите: „Призовавам ви да гласувате за Елцин.“

– Просто да не повярва човек. Мъжът ѝ беше убит по заповед на Елцин, а тя призовава да гласуваме за него.

– Тя не обвиняваше Елцин за гибелта на съпруга ѝ. И не смяташе, че тази заповед е негово дело, дори да я е подписал.

От думите на Дудаева разбрах – тя определено смяташе, че ликвидирането на мъжа ѝ е организирано от Коржаков, Барсуков и Сосковец и че причината не е била политиката, а парите и компроматите срещу тях, които Дудаев е носел със себе си.

Докато слушах този разказ на Дудаева, разбирах къде е истината. Онези, които са работили във ФСБ по чеченските проблеми, са знаели, че задачата е била именно да се ликвидира Дудаев. И че това няма нищо общо с политиката.

– Ликвидирането на Дудаев вероятно е било официално оформено като оперативна задача?

– Разбира се. Инак е било невъзможно – операцията е била прекалено сложна, били са задействани разнообразни технически служби, включително самолет на ГРУ, от който са насочили ракета към телефона на Дудаев. Хохолков е разработвал тази операция под личния контрол на Барсуков. Чрез нея той направи кариера, стана генерал, получи управление, че и пари спечели. Всъщност УРПО бе създадено „на плещите“ на тази операция, защото ръководството е съобразило колко е удобно да имаш автономно подразделение за решаване на „специални“ по извънсъдебен път, при най-строга секретност. Може да се каже, че УРПО започна съществуването си от Дудаев и го завърши с Березовски, но за това – после.

Колкото до Елцин, чеченците изобщо не са смятали, че това е негова война, били са наясно, че президентът не е контролирал ситуацията. Защото са имали информация за обкръжението на президента, знаели са каква роля играе всеки във войната, цялото разпределение на силите. По-късно ние получихме сигнал, че материалите от подслушването на кабинетите на Черномирдин и Петелин (началника на неговия секретариат) са били продавани на чеченците. Тези кабинети са били

подслушвани от Службата за сигурност при президента, отдел „П“, чийто началник беше Валерий Стрелецки. Ние разработвахме този сигнал, но не ни позволиха да продължим – Коржаков прибра всички материали.

Разговарял съм с много чеченци. Те не обвиняваха за войната лично Елцин. Защото при Елцин не е имало и прочиствания. Путин е друго нещо. Той поде геноцида. Мръсните убийства. И чеченците усещаха много точно разликата между двамата президенти – единият е воювал ЗА Русия, а другият – ПРОТИВ чеченците. Ето защо Елцин успя да подпише мир, а Путин никога няма да може.

Чеченците са много мъдър народ. Лежал съм в ареста с тях, пътувал съм с тях с автовлака. Нормално общуват с хората.

– А в затвора убиват ли ги?

– Че защо да ги убиват в затвора? В затвора изобщо не съществува национализъм. Там всички са равни. Май това е единственото място в Русия, където националният въпрос е решен.

– Много ли твои приятели загинаха?

– Да, твърде много – от бившите ми колеги от дивизия „Дзержински“. Когато започна първата чеченска, постоянно ходехме по погребения, деветини, четирийсетини... И мнозина останаха инвалиди.

Когато погребвахме Гриша Медведев, пристигнаха дванайсет ковчега наведнъж. Затворени. Някой реши да отвори ковчезите и съпругата на Гриша Лиля не можа да познае мъжа си. „Чакайте – вика, – та това не е Гриша. Той трябва да има бенка на рамото. Открийте му рамото.“ А Понкин ѝ каза: „Недей, Лиля. Главата може и да не е неговата, и краката може да не са неговите. Но тялото е на Гришка. В неговия джоб намерих писмото от тебе.“

По-рано изпитвах злоба към чеченците. Но всичката се изпари. Днес знам кой е замислил тази война и нека всички, които ходят на гробовете на съпрузите и синовете си, да знаят. Искам да ги съдим. Заради Гришка, който лежи в гроба с чужда глава и чужди крака. И с писмото от жена си.

Глава 4 УЗБЕКСКАТА СЛЕДА

Хохолков и неговият екип

През лятото на 1996 година, скоро след като се върнах от Чечения, ме извика моят началник генерал Волох, който оглавяваше Оперативното управление на Антитерористичния център при ФСБ. „Знаеш ли, че назначават Хохолков за началник на УРПО? Това е страшен човек. Не можеш да си представиш с какви възможности разполага човек на тази длъжност. Почти никой не го контролира. Разбираш какви ще ги върши Хохолков на такъв пост. Трябва да направим всичко възможно, за да предотвратим това.“

Защо Волох беше намразил този човек? Докато беше в Чечения, Хохолков ръководеше групата за ликвидиране на Дудаев. За оперативни разходи на групата беше предоставена огромна сума по член 9. И около един милион долара бяха откраднати. Хохолков тогава беше началник на ОУ на АТЦ [Оперативно управление на Антитерористичния център. – Б. а.]. А Волох – началник на управлението и само той можеше да оправдае такава голяма сума. Волох настоял Хохолков да се отчете с документи. А Хохолков не можал да го направи. Беше вече недосегаем: имаше в актива си такъв успех – ликвидирането на Дудаев. Волох отказал да оправдае парите, оправдало ги ръководството на ФСБ. Ето затова Волох имаше зъб на Хохолков. В края на краищата Хохолков се отърва от Волох – махнаха го от централния апарат и го пратиха някъде в Европа като представител на ФСБ.

– А ти отдавна ли познаваше Хохолков?

– Хохолков попадна за пръв път в полезрението ми през 1993 година, когато в качеството си на начинаещ оперативен работник участвах в разобличаването на група офицери, обвинени в корупция. Тогава бях майор, служех в УБКК Управлението по борба с контрабандата и корупцията. Заместник-началник на управлението беше полковник Костюков, а мой непосредствен началник подполковник Ваганов. Веднъж ми наредиха да се явя в приемната – щял да дойде жалбоподател. Така се запознах с Георгий Гурамович Окрошвили. Той се занимаваше с нефт, тоест, естествено, не беше сиромаш. Георгий ми разказа, че когато

вкарвал своето БМВ-850 в гаража, дотичали някакви хора с оръжие и се опитали да го отвлекат. Той дал газ, избил вратата на гаража и избягал. Получих задача от Ваганов да охранявам този Окроашвили.

Докато го охранявахме, двамата се сприятелихме. Георгий започна да ми се доверява, понякога споделяше свои делови проблеми. И веднъж спомена, че бил обект на оперативната разработка „Планинец“.

Учудих се: „Как така обект?“

Той каза: „Ами това дело е заведено още по времето на КГБ.“

И спокойно ми разказа как агентурата го разработвала, къде се намирала техниката, какви мероприятия провеждали. Знаеше всичко по своя случай.

Но това малко го вълнуваше. Той се занимаваше с крупни машинатии с нефт и ми каза, че дялял с ръководството на МБ [Министерство по сигурността. – Б. а.]. Предавал парите на моите началници Костюков и Ваганов.

Бях шокиран! Отидох в службата, написах искане и проверих Георгий по оперативните данни. Наистина, беше обект на разработката „Планинец“. Обектът знае, че е обект! Самият този факт представляваше извънредно произшествие. Срегнах се с него още веднъж и той подробно ми обрисова схемата – откъде се вземат парите и как моето началство си ги поделя с него.

Докладвах на генерал Трофимов: „Анатолий Василиевич, според мен в управлението ни действа група, прикриваща афери с нефт. А мен ме използват, без да ми казват нищо.“

– Защо отиде именно при него?

– Първо, той ръководеше УБКК, тоест беше пряк началник на Костюков и Анисимов, както и мой. Второ, в цялата ФСБ Трофимов беше може би единственият човек, при когото можеш да отида без опасения, че ще се натъкна на един от участниците в това прикритие – нали Окроашвили беше казал, че парите отивали някъде нагоре. Обикновените оперативни работници уважаваха Трофимов като честен и неподкупен човек и професионалист от най-висока класа. Трофимов беше легендарна личност. Още от времето на КГБ той беше водил най-нашумелите случаи на икономически престъпления – като Елисеевския гастроним, делото за хайвера и други. Трябва да кажа, че по време на моя конфликт с ФСБ и дори след пресконференцията той беше единственият от висшите ръководители, който не ме предаде и не се страхуваше да общува с мен.

– А къде е той сега?

– Като стана директор на ФСБ, Путин го изгони, при което обясни, че е „дошъл екип, в който Трофимов не се вписва“.

След като му докладвах какво съм научил от Окроашвили, той каза: „Но това все още е голословно обвинение. Делото «Планинец» е много сериозно. Ти можеш ли да докажеш, че Костюков е свързан с обекта?“

Срещам се с Окроашвили. Той казва: „Искам да ти плащам, задето ме охраняваш.“ Отказах. „Ами правилно – отвърща. – Твоето началство точно така ми каза: да не давам на тебе, те ще ти дадат. Днес предавам парите на Костюков – и ти имаш дял в тях.“ Докладвах за това на Трофимов (разговорът ни бе записан на диктофон), а той каза: „Е, това вече е интересно. Вземи група за външно наблюдение, отивай и документирай.“

Взех бригада и направихме подробни снимки. В петнайсет нула-нула Костюков и Окроашвили се срещнаха при „Глобус“ на Арбат. Среща на обект с един от ръководителите на управлението! Само това беше достатъчно, за да се започне служебно разследване. Обектът предаде парите. Естествено, не задържахме Костюков.

Трофимов се обади в отдела за външно наблюдение и им каза: „Няма да печатате материалите, напишете ги на ръка и ми ги предайте лично в плик.“ Така придаде на делото повишена секретност, защото не се знаеше с кого е свързан Костюков във ФСБ. Беше организирано наблюдение над заподозрените. И тогава за пръв път чух името Хохолков. Цялата тази компания – Костюков, Ваганов, Хохолков и още няколко офицери – всички те бяха дошли от Узбекския КГБ. Бяха ги прехвърлили в Москва, когато се разпадна СССР. И ето нещо интересно: всичките тичаха при Хохолков да се съветват, макар че той беше с най-ниската длъжност сред тях – с четири стъпала по-долу от Костюков. Явно обаче го имаха за по-старши.

– И как свърши всичко?

– Във връзка с резултатите от тази разработка Костюков беше уволнен. Трофимов успя да го направи. При което каза: „Какъв мерзавец. Аз съм служил с баща му. И не знаех, че синът му е такова говедо.“ Трофимов лично му помогнал да се прехвърли от Узбекистан в Москва. Преместиха Ваганов в Службата за сигурност при президента, при Коржаков. Но Хохолков остана на длъжността си. Срещу него лично нямаше никакви доказателства.

Като възстановявах в паметта си онзи период, си спомних още един странен епизод, свързан с Ваганов. Нашата група излизаше за задържане на един от престъпните босове на Узбекистан – човек с прякор

Салим. Бяхме получили оперативна информация, че Салим ще лети за Москва. Тръгвахме за летището. Ваганов ни пита:

„Закъде сте тръгнали?“

„Да задържим Салим.“

„Кого? Кого?“

И хукна към кабинета си да се обажда на някого.

Самолетът кацна. Всички слизат, а Салим го няма. Претърсихме самолета няма го. Явно Ваганов беше успял да предупреди някого. После се разбра, че върнали самолета обратно вече във въздуха. Кацнали, Салим слязъл и самолетът продължил пътя си.

И аз си помислих, че групата на „узбеките“ във ФСБ вероятно има много по-дълбоки връзки с криминалния свят от баналното „покриване“ на нефтения бизнес на Окроашвили.

Компроматът в ГУОП

– От това, което ми разказа, едва ли биха могли да се предявят някакви сериозни обвинения на Хохолков.

– Така е и затова, когато Волох ми постави задача да събера информация за Хохолков, аз отидох да се посъветвам с Платонов, моя бивш началник-отдел.

– Чакай, нали го бяха изгонили заради конфликт с Волох. Дори бяха те накарали да напишеш рапорт срещу него.

– Така е, но ние с него се разбрахме и си останахме в добри отношения. Та значи Платонов ми разказа следната история. В ГУОП имало сериозни материали за него. Съществувал видеозапис от оперативно наблюдение, на който Хохолков бил заснет на сбирка на престъпни босове, докато си поделяли руския пазар на наркотици. Платонов имал източник в ръководството на Московското РУОП и гарантираше за достоверността на тази информация.

Потокът афганистански наркотици към Русия, а през нея и към пазарите на Северна и Западна Европа, се контролира от няколко конкуриращи се престъпни групировки от бившите средноазиатски републики. Към средата на 90-те години водеща роля сред тях си бе спечелила узбекската групировка – узбеките получаваха стоката от лидера на Северните провинции на Афганистан Абдул-Рашид Дустум, афганистански генерал от узбекски произход, контролиращ територията, на която се отглеждаха 80 % от наркосъдържащите растения в Северен Афганистан.

– Дето заедно с американците воюва срещу талибаните?

– Да, сега той е един от лидерите на Северния алианс, но преди терористичните актове от 11 септември не беше смятан за съюзник на Америка, а за гангстер и бос на наркомафията. И беше в прекрасни отношения с узбекските власти, имаше къща в Ташкент, от която ръководеше своя наркобизнес.

Основен партньор на Дустум беше големият узбекски престъпен бос по прякор Гафур. А главен съперник – казахският бос по прякор Алмаз, който контролираше и таджикската групировка (впоследствие беше убит в Испания).

Между тези групировки постоянно имаше търкания и от време на време босовете се събираха на разговори, та по възможност да се разберат и да избегнат война. И на една от тези сбирки „попаднал под техниката“ Хохолков. А техниката била поставена от агент на московското РУОП.

Платонов ми разказа, че на тази сбирка узбеките заявили на таджиките, че те трябва да им плащат процент от продажбите и данък за преминаването на стоката през Русия. Алмаз се възмутил – това било прекалено много и не се знаело точно за какво ще плащат. А Гафур му отговорил, че нали, ние държим в Русия общия „чадър“ за всички ни и ако Алмаз не е съгласен, може да си има проблеми, защото узбеките държат под контрол всичко в Русия. Скарали се, Алмаз попитал Гафур: „Откъде ще ни се изсипят проблемите, да не би от вас?“

И тогава напред излязъл Хохолков и казал: „Проблемите ви ще дойдат от мен.“ Та именно този запис, според Платонов, лежал в сейфа на ръководството на МВД.

„Коля, кого правиш генерал?“

Между другото аз бях научил, че Хохолков има ресторант на Кутузовския проспект, вила за стотици хиляди долари и много други неща. И точно по това време се случи и историята със загубата на Хохолков в казиното.

– Това беше скандална история. Имаше депутатско питане в Думата. И какво се разбра?

– По закон правоохранителните органи имат право да създават предприятия с оперативни цели. Дето има една приказка, ако искаш да хванеш гълъб, трябва да наръсиш зърно. А ако искаш да хванеш бандит,

трябва да наръсиш пари. Съществуват специални фирми, които служат за примамка за престъпниците. Една от тези фирми беше казиното в хотел „Ленинградская“ – там следяха кой с кого идва, кой с какви пари разполага и т. н. Та именно в това казино е бил забелязан Хохолков, който за една нощ загубил на комар сто и двайсет хиляди долара.

Депутатът от Думата и журналист Юрий Шчекочихин, щом чул за това, отправи депутатско питане – вярно ли е, че полковник от ФСБ е загубил такава сума? Е, какво да отговори ФСБ? Няма как да каже, че не е вярно, след като има видеозапис. Мислили, мислили и съчинили версията, че полковникът не е играл, а е провеждал оперативно мероприятие: осъществявал контакт с „обект“, някакъв чуждестранен бизнесмен. И профукал тези пари, за да покаже колко е богат!

Всички оперативни работници щяха да се спукат от смях: че кой ще даде сто и двайсет хиляди долара за такава работа! И изобщо полковник, официално лице да работи по легенда като бизнесмен? Много ги бива да измислят, щом поискат. За друго не ги бива, но на лъжите са майстори!

Занесох цялата събрана информация на Волох. Разказът на Платонов за видеокасетата в РУОП можеше да се провери само като се обърнем към високите етажи. Волох каза: „Ти си симпатичен на генерал Трофимов. Опитай да се обърнеш към него.“

– Трофимов още ли беше началник на УБКК?

Не, по онова време Трофимов вече беше генерал-полковник, началник на Управлението на ФСБ за Москва и областта. И заместник-директор на ФСБ.

Малко преди тези събития бяха свалили Барсуков и за директор на ФСБ бяха издигнали Ковальов. А се знаеше, че Ковальов е в добри отношения с Трофимов, уважава го и дори май го тачи като свой учител. И аз се реших да разговарям с Трофимов.

Изслуша ме Трофимов и рече: „Да вървим при Ковальов.“

Отидохме. Разказахме му. Трофимов каза на Ковальов: „Коля, кого правиш генерал! На кого даваш цяло управление!“

А онзи взе да се оправдава: „Нали разбираш, Толя, той е много ценен кадър, след Чечения го подкрепят от най-високо място. Не съм само аз тук, има решение на предишното ръководство, Елцин вече подписа, нищо не мога да направя.“

Излязохме от кабинета. Анатолий Василиевич ме погледна изразително, сиреч, такъв си е той, послушко, гледа началството в устата (т. е. хората от пето, политическото управление на КГБ). Въздъхна и си

тръгна.

След известно време разказах за това на един офицер от Управлението за собствената сигурност. Той завъртя пръст около слепоочието си: „Намерили сте при кого да идете. Хохолков дели със самия Ковальов. Ние го разработвахме няколко години. Но щом Ковальов стана директор, веднага поиска делото и каза да го прекратим.“

Генерал Женья

А след още някое време аз получих заповед за преместване в УРПО при Хохолков.

– Мога да си представя как си се чувствал.

– Какво можех да направя? Заповедта си е заповед. Ковальов лично ми я прочете в кабинета си. Нали не можех да му кажа: „Не, другарю армейски генерал, не съм съгласен да работя с Хохолков.“ Та той прекрасно знаеше какво мисля за него и сигурно го направи нарочно. Дори ми каза: „За онова, което ми бяхте донесли за Хохолков, забрави. Проверихме го, чист е.“ – Мислиш ли, че Ковальов е съобщил на новия ти началник, че си събирал материали за него?

– Не, разбира се. Инак Хохолков нямаше да ме вземе в своето управление. И нямаше да ми възложи една извънредно деликатна задача – първата ми задача в УРПО. Още щом пристъпих към изпълнението на тази задача, връзките на Хохолков с наркобизнеса се потвърдиха.

– Хохолков ме помоли да установя, тоест да дам оперативен материал – адрес, телефони, контакти, придвижвания – за Нанаеца, престъпен бос, засечен сред посетителите на казино „Ленинградская“. Започнах да изпълнявам задачата и скоро ми посочиха някой си Синица, който знаел как да намерим Нанаеца. Синица беше оперативен работник, жива легенда, известен в Москва като моделиер. Всъщност той беше сътрудник на ГРУ при Генщаба.

Започнах да проверявам Синица, а той, естествено, мен. Едва след продължителни маневри между нас се породи доверие и Синица ми каза, че било възможно да намерим Нанаеца. Но първо искам да знае за какво го търся и да провери моите пълномощия. Докладвах на Хохолков, че съм установил местонахождението на Нанаеца. Но че преди да продължа тази разработка, тя трябва да се оформи официално като оперативно-издирвателно мероприятие. Хохолков каза: „Разбери къде е Нанаеца и ми докладвай. Няма да съставяш документи и няма да

докладваш на никого освен на мен – само устно и лично.“

Срещнах се със Синица. Той ми каза: „Ти нещо увърташ. А Нанаеца се страхува, постоянно е в движение. Защото един тип от ФСБ го издирва. Може дори и ти да го познаваш.“ Питам – какъв е този тип? А Синица: „Има един генерал на име Женя. Един такъв едър, як.“ А Хохолков е „едър, як“ и се казва Евгений.

Питам го: „А защо генералът издирва Нанаеца?“ – „Ами защото Женя е предал на Нанаеца чрез своите хора от Узбекистан голяма партида наркотици. Нанаеца е дал наркотиците за реализация, но го претметнали. А сега Женя иска Нанаеца да плати двеста хиляди долара на онези хора от Узбекистан. Смята, че щом заедно са продавали наркотиците, трябва солидарно и да си плащат. Нали са претметнали двамата, и то не по вина на Нанаеца.“

Естествено, не казах нищо на Хохолков за наркотиците и за контакта си със Синица. Явих се при него и докладвах: „Трудно можем да намерим Нанаеца, постоянно е в движение. Но можем да направим комбинация: да се срещнем с него и да го предадем на група за външно наблюдение.“ Хохолков каза: „Добре. А ти как го откри?“ Казвам: „Чрез един агент.“ Хохолков: „Какъв е този агент?“ Обяснявам: „Ами един човек, с когото се запознах в казино «Ленинградская».“ Хохолков се притесни. „Така – казва. – Повече няма да работиш по Нанаеца, аз сам ще се оправя с него. А на този човек кажи да предадат на Нанаеца: щом дойдат хората от Узбекистан, той трябва да оправя нещата с тях.“

Тоест всичко се потвърди: хората от Узбекистан, наркотиците, парите.

Впоследствие, през 1998 година, когато давах показания по делото за УРПО, съобщих за този епизод на прокурора. Получих отговор: невъзможно е Синица да бъде разпитан, защото е напуснал страната.

Излизам от прокуратурата, а на улицата ме чака Синица и казва: „Ти защо ме забъркваш в тази работа? Защо си дал показания в прокуратурата? Ти ако си луд, аз не съм. Аз – казва – разбрах кой е бил този Женя. Хохолков сам ме намери и аз се срещнах с хората от Узбекистан. Това са убийци. Очите им са стъклени. Нямам намерение да си слагам главата на дръвника. Ти акъл имаш ли? Ами че те са бандити. Всички ваши генерали са бандити. Да не би да не знаеш?“

Вертикалата на властта

– Не ми е ясно защо РУОП, ако наистина е имало касета с Хохолов, не я е предало в прокуратурата?

– Наивник! Тази касета е била нужна – и беше използвана – за съвсем друго. През това време се водеше война между ФСБ и РУОП-ите и касетата стана тайно оръжие в тази война. Слушай сега.

Извика ме Гусак, който стана мой пряк началник в УРПО, и ме помоли да се заема със случая с бизнесмена Альохин, директор на магазин в района на трите гари – близо до станцията на метрото „Красноселская“. Альохин имал сериозни проблеми.

Както разбрахме, това е била лична поръчка на генерал-лейтенант Соболев, първия заместник-директор на ФСБ. Альохин по-късно ми каза, че той имал дял в този магазин.

Альохин наистина имаше проблеми. Соболев го беше скрил от бандитите в конспиративна квартира. Тази квартира беше на Асоциацията на ветераните от отряд „Витяз“, чийто ръководител Мирзоянц впоследствие беше обвинен в убийството на Холодов. Отидох там и Альохин ми разказа историята си.

Когато открили магазина, сложили него за директор. Той започнал да работи. Известно време след откриването при него дошъл един човек, който му казал, че контролира тази територия и той трябва да му плаща. Альохин отказал.

На другия ден дошли няколко души, качили го в една кола, откарали го на улица „Обручев“. В едно полусутеренно помещение до бюро седял някакъв човек. Той извадил удостоверение и казал: „Аз съм полковник от Московското РУОП, началник на СОБР [Специален отряд за бързо реагиране. – Б. а.]. Казвам се Юршевич. И ти ще плащаш, инак ще си имаш проблеми.“ Альохин се съгласил: „Щом сте милицията, тогава разбира се.“ И започнал да им дава по пет хиляди долара месечно.

След известно време онези пак дошли и казали: „Давай по седем.“ Альохин започнал да им плаща по седем. После вдигнали на девет хиляди. Альохин плащал. Сигнали до петнайсет. И тогава Альохин избухнал: „Но аз изгарям!“ Те обаче само се ядосали: „А, така значи, ние имаме и друг такъв магазин, той плаща по петнайсет хиляди. Значи лъжеш, прикриваш печалбата. И щом е така, не само ще плащаш по петнайсет, но ще ти вземем и глоба от четирийсет и пет хиляди.“

Альохин само повтарял – не мога толкова. Тогава те му казали:

„Значи си некадърен. Уволняваме те.“

Изгонили Альохин и направили директорка на магазина жената на един от РУОП. И тя започнала да се вихри там – без никакви документи, без нищо. С една дума, пълно самоуправство.

А в дома на Альохин нахлули някакви хора и поискали да им даде четирийсет и пет хиляди долара. Пребили го, взели златните украшения на жена му, документите за вилата и колата му и си заминали. Тогава именно Альохин отърчал при Соболев.

Започнахме да издирваме тези бандити. Когато задържахме първия, се оказа, че наистина са хора от охраната на Юршевич. Продължихме и се разбра, че са представители на рязанската престъпна групировка. При което един от тях се издирваше за убийство. И този човек спокойно се разхождаше из Москва с удостоверение на служител на Министерството на правосъдието, беше зачислен в охраната на началника на СОБР при московското РУОП. И се занимаваше с рекет.

Започнахме да документираме престъплението спрямо Альохин, да търсим колата, с която бяха го посетили бандитите. Разбра се, че тя е на специален отчет и е невъзможно да се получат данните ѝ. Казаха ни, че информацията се намира в личния сейф на Главния държавен инспектор по безопасността на движението на Русия Фьодоров. Добре, стигнахме и до него. И тогава установихме, че тя принадлежи на търговска фирма, работеща под „чадъра“ на РУОП. Кола със синя лампа, служебна, със спецталон – право да не бъде проверявана. Намерихме тази фирма. Отиваме. Потропваме, отваря ни охранител. Лице от грузинска националност, без московска регистрация. Влязохме в съседната стая, там беше собственикът на фирмата и с него – две момичета: едното непълнолетно, другото по-голямо. И двете пребити. Казаха ни, че собственикът на фирмата ги изнасилвал вече две денонощия.

Извикахме местната милиция, започнахме оглед, намерихме документите на въпросната кола. Попитах къде е колата. Собственикът каза, че му я взели срещу дългове. Закарахме този човек в милиционерския участък, извикахме местния следовател, който възбуди наказателно дело и започна разпитите. Момичетата написаха заявление, че са били изнасилвани. Освен това намерихме цял пакет с паспорти на млади момичета. Обадох се на няколко адреса и научих, че всичките се водят безследно изчезнали.

– Побойте над Альохин, рекетът спрямо него, спецколата, отнета заради дългове – всичко това е било свързано с името на Юршевич, така ли?

– Да. По-нататък събитията се развиха така. В милиционерския участък пристига адвокат, но вместо да се занимава със своя задържан клиент, ни разказва, че Юршевич вече от три години го кара да оказва юридически услуги на фирмите, които контролира, и не му плаща. Нещо повече – въвлеча го в престъпна дейност. Адвокатът ни разказа, че в бандата имало много руоповци, и конкретни епизоди от тяхната престъпна дейност. А после започна да дава показания срещу самия Климин, началника на московското РУОП, и срещу ръководството на МВД. Следователят беше бял като платно: „Откарай си го на Лубянка. Ще ти дам специална заповед. Разпитай го там. Мен ме е страх.“

Откарах адвоката на Лубянка и го разпитах пред кинокамера. Той разказа много неща. Че тази банда действала от няколко години, че работела заедно с бандата от Солнцево. Разказа няколко епизода от престъпните им действия.

Екипът на Юршевич работел с бандата на някой си Минда и с бандити в Брянска област. Веднъж взривили колата на директора на порцелановия завод – както си делели предприятието. Друг път отишли да си разчистват някакви сметки и станала престрелка на централния площад в един град в Брянска област, край ресторанта, където се събирали. След престрелката докарали ранените в Москва, лекували ги в една къща. Още същия ден намерихме тази къща, направихме обиск. Оказа се, че е нелегален публичен дом. Гинекологичен кабинет, баня, малка танцова зала. Започнахме да проучваме клиентите – разбра се, че това е място за отдых на ръководството на московската милиция, РУОП и Министерството на вътрешните работи. Тъкмо там си почивали, уморени от борбата с престъпността.

– Кой даде тези показания?

– Управителят на банята. И адвокатът.

Той разказа и една смешна и същевременно драматична история. Същите хора отвлекли един човек от Обнинск. Той се занимавал със захар, задлъжнял им с много пари. И те просто го взели и го откарали заедно с колата му в Москва. И оставили телефон на роднините му! Че нали, когато съберете парите, обадете се. Тъщата на отвличения отишла в РУОП в Обнинск и заявила: „Отвлякоха зет ми и искат откуп.“ Началникът от Обнинск установил номера, който били оставили престъпниците, и се оказало, че това е телефон от Московското РУОП. Обадил се той и самият Юршевич му заявил: „Ще стои тук, докато не платите парите. Той е заложник.“ Най-смешното е, че „закрилници“ на заложника били именно хората от Обнинския РУОП. Ченгетата започнали да

събират пари за него. Събрали ги и на границата между Московска и Калужка област се състояло предаването на откупа в замяна на заложника. А колата така и не му я върнали.

Изслушах аз тези разкази на адвокатата и му казвам: „Разбираш ли, излиза, че си въвличен в бандитска дейност.“ Той веднага ме разбира: „Ще напиша заявление, ако ми осигурите охрана.“

Тази информация се нуждаеше от проверка. Изпратих шифровани запитвания и отвсякъде пристигнаха отговори, че да, всичко се потвърждава: и престрелки е имало, и директор са взривявали, и човек са отвлечали.

Установих къде е била квартирата на тези бандити. Разбра се, че ги били приютили на улица „Лебяжий“, в офиса на ЛДПР [Либерално-демократическа партия на Русия (председател – Владимир Волфович Жириновски). – Б. а.]. Там били дислоцирани. Предложих да направим обиск. Та те бяха извънредно опасни – бандити с удостоверение от Министерството на правосъдието. Докладвах на Хохолков, началника на УРПО. Той ми забрани: „Ти какво, да не откачи? Обиск при Жириновски? Та той е наш човек, от спецслужбите. Да не си посмял дори да се доближаваш до ЛДПР.“

– Официално ли ти забрани да правиш обиск?

– Официално каза: „Не.“

– А ти срещна ли се лично с Юршевич?

– Не, не ми разрешиха да задържа Юршевич. Той и сега е в неизвестност. Живее някъде в Турция. Никои не се е засилил да го издирва. Така че цялата ни работа отиде на вятъра. Организирахме засада, задържахме един рязански бандит, Кузнецов. Осъдиха го на дванайсет години. Други не намерихме, защото не ни оставиха да работим.

– Значи следите водеха нагоре?

– Разбира се, защото започнаха да изплуват големи имена. Хохолков каза: „Стига, вече стигнахме до началника на Московското РУОП Климин. Искате да скарате Ковалов с министъра на вътрешните работи ли? Да не си посмял да се вреш в МВД – това е заповед.“

Но ние тихо продължавахме да работим. Установих къде е живял Юршевич. Той имаше два апартамента в центъра – хубави, всеки по половин милион долара. Огромна къща край Москва, Мерцедес-600, с който е ходил на работа, още една вносна кола на жена му и джип, с който е ходил на лов. Изчислихме недвижимите му имоти на около три милиона.

– Нищо ли не е криел?

– Че защо да крие нещо? Нали е началник на московския СОБР. Смятал е, че е редно да живее богаташки.

Събрах всички материали. Имах всички доказателства. Налице бяха престрелка, взривяване, отвлечане на заложник, укриване на престъпления, рекет, изнудване, въоръжено нападение...

Предадох материалите в Генералната прокуратура. Специално избрах момент, когато Хохолков го нямаше, беше в болнични, тъй че един от неговите заместници, на който предстоеше да се пенсионира, подписа материала. Подписа всичко и каза: „Носи го.“

Веднага щом материалите пристигнаха в Генералната прокуратура, ние поставихме под контрол телефона на РУОП. И започнахме да го подслушваме...

Един се обажда на друг: „Осипов (заместник-началник на Московското РУОП) нареди бързо да се съберат пари за подарък на един от ръководителите на МВД. По хиляда от колектив.“ Тоест от всеки милиционерски участък. Ако в Московската милиция има стотина участъка, получават се сто хиляди. Един началник не успял да занесе парите навреме и ето как го наругаха: „Абе вие какво, не можете да приберете една хилядарка от бизнесмените ли? Некадърници такива.“ Такива едни приказки в строя! Съвсем открито си събираха парите.

По-късно установихме, че Осипов закрила дагестанската престъпна групировка, а те – всички московски пазари за плодове и зеленчуци, включително продажбата на наркотици на дребно. Наркотиците идвали от Централна Америка, скрити в кашони с банани, с осигурен кредит от правителството на Москва.

За кратко време тази разработка разкри широкомащабна престъпна мрежа, в която Московското РУОП по същество се беше сраснало с междурегионалните престъпни групировки. Както се опасяваше Хохолков, нишките водеха към ръководството на МВД. Получихме оперативна информация, че Клишкин плащал на помощника на министъра на вътрешните работи Владимир Семьонович Овчински, който по-късно стана началник на руското бюро на Интерпол. А той предавал парите лично на министъра на вътрешните работи Куликов.

– Вие какво, проверявали сте длъжностни лица на държавни постове, министъра на вътрешните работи?

– Не, отвсякъде ни режеха, не ни оставиха да реализираме нищо. И после, аз тогава работех не по корупцията, а по престъпните банди и затова официално сферата на моята дейност завършваше на прага на МВД. Но когато открихме тази шайка, фактически вдигнахме летвата.

Бяхме започнали от фирмата, където изнасилваха момичетата, за да стигнем до върха ѝ – в кабинета на министъра на вътрешните работи. По цялата вертикала на властта.

И точно тогава изплува узбекската видеокасета. Двама заместник-началници на РУОП дойдоха в приемната на ФСБ и поискаха среща с Хохолков. Но тъй като го нямаше, се срещнаха с неговата дясна ръка – генерал Макаричев. Казаха му: „Спрете се, укротете се, и ние имаме материали за вас. Нужно ли е да влизаме във война.“ И му пуснали онази касета. И още една, където Хохолков прибира пари от Гафур.

Хохолков спешно си прекъсна болничните, извика ме и се разкрещя: „Прекъсна ми клизмите. Какво си направил ти, бе? Защо си ходил в прокуратурата? Бързо да си прибереш материалите оттам!“ Аз казвам: „Как така ще ги взема? Нямам право.“ „Добре – вика, – върви си.“

Те бързо съставиха искането, материалите бяха прибрани от прокуратурата и предадени на заместника на Хохолков Камишников. А той ги изпратил в... РУОП! Явно, за да могат ченгетата да се разправят с онези, които са давали показания срещу тях.

Аз повече не видях тези материали. Всички престъпници, които фигурираха в това дело, останаха на свобода. Никъде не бяха направени обиски. Откраднатото остана у крадците.

– Но нали са свалили Климкин.

Климкин го свалиха по-късно, и то за други грехове, когато министър на вътрешните работи стана Рушайло. А докато Куликов беше министър, никой не смееше да пипне Климкин.

Справка за Путин

– От твоя разказ излиза, че отношенията ти с началството в УРПО, меко казано, не са били приятелски. Колко време работи там?

– От деня на постъпването ми до момента, когато подадохме заявлението срещу ръководството на УРПО в прокуратурата, бяха минали точно шест месеца.

– През това време ти на два пъти си се убеждавал в „узбекските“ връзки на Хохолков – при историите с Нанаеца и с Юршевич. Направи ли нещо с тази информация?

– Та какво можех да направя? Ковальов беше казал – забрави за Хохолков. Ковальов махна Трофимов от Московското управление и го прати в глуха линия; той вече нямаше онова влияние и беше безполезно

да разчитам на помощта му. А междуременно влиянието на Хохолков нарастваше.

Въпреки това аз продължавах тихомълком да проследявам узбекските контакти в Москва и дори подготвих оперативна справка по информации от мои приятели от Узбекската служба за сигурност. Но на никого не я показвах. Между другото самият Трофимов ми беше казал: „Саша, внимавай, действай предпазливо. Всичко е купено. Не те съветвам да регистрираш агентурата си и да протоколираш информацията, ако не искаш да я разшифроваш.“

Първият, на когото показах тази справка, беше Путин, когато го назначиха за директор на ФСБ. Говореше се, че към това имал отношение Березовски, който се оплакал на Елцин или май на Татяна Дяченко.

– Предал си материалите лично на Путин?

– Срегнахме се с него през 1998 година, веднага след назначаването му. Березовски организира тази среща. Това стана вече след като бяхме получили от нашите началници заповед да ликвидираме Березовски и бяхме написали за това заявление до прокуратурата. Березовски ми каза: „Иди при Путин и му разкажи всичко, което знаеш. Имам доверие на този човек. Мисля, че всичко ще разбере, умен човек е.“

След два дена Березовски пак ми звъни: „Срещна ли се с Путин?“ – „Не, никой не ме е канил.“

Той ми даде телефона на помощника на Путин. Обадох се, той ми каза: „Да, Владимир Владимирович ви очаква. От два дена ви търсим. Отговарят ни, че нямат служител с такова име.“

Казвам: „Ето ме.“ Той: „А кога можете да дойдете?“ – „Когато кажете“ отговарям. На другия ден срещата се състоя. Занесох голяма схема, на която бе обозначена цялата структура на известната ми организирана престъпност.

Основните бандитски групировки, най-опасните. От тях тръгваха стрелки към корумпираните им връзки в държавните учреждения, в МВД, във ФСБ, в данъчната полиция. Надолу пък сочеха стрелки към търговските фирми, чрез които се перяха парите.

– И показа тази схема на Путин?

– Специално за него я бях направил. Освен това подготвих отделна справка за узбекската групировка. Там имаше „филиали“ в Русия, в Америка, в Афганистан, както и връзки с наши генерали от ФСБ и ръководни лица в МВД. Беше посочено, че те се занимават с незаконна търговия с наркотици. И че наркотиците идват от генерал Дустум от Афганистан.

Освен чисто криминалните връзки узбекските контакти в Москва сочеха към висш кръг от държавни чиновници. Имаше оперативна информация, че Сергей Ястржембски си е построил вила на Соколиная гора с пари на главния узбекски престъпен бос Гафур, които се превеждали чрез Алишер – довереното лице на Гафур в Москва. Когато бил посланик в Словакия, Ястржембски „давал под наем“ скромното си жилище на този Алишер срещу пет хиляди долара.

Според оперативна информация от Узбекската служба за сигурност Алишер бил близък приятел на Ястржембски, Хохолков и Андрей Кокошин, бившия заместник-министър на отбраната и секретар на СБ [Служба за сигурност, – Б. а.]. Съпругата на Алишер – старши треньор на националния отбор по гимнастика, го чакала от затвора 8 години. Чрез нея се осъществявала връзката с Шамил Тарпишчев и още един министър на спорта – Иванюженков, член на подолската престъпна групировка, по прякор Ратан. Него, министъра, ФБР не го допускаше до САЩ.

Освен това Тарпишчев бил в близки отношения с престъпния бос Алик Тахтаунов по прякор Таиванчик. Таиванчик пък, който е роден в Узбекистан, осъществявал тясна връзка между Гафур, Алишер и Хохолков. Таиванчик осъществявал и наблюдението над узбекската групировка в Европа. А в Америка тази роля изпълнявал Иванков (Япончик), докато американците не го вкараха в затвора. По оперативни данни с Таиванчик и Япончик имали неслужебни контакти близки до Коржаков офицери на СБП [Служба за сигурност при президента. – Б. а.]. И ето каква схема се получаваше: Гафур с Таиванчик, Таиванчик с Тарпишчев, Тарпишчев с Алишер, Алишер с Ястржембски, Ястржембски с Гафур, а помежду им – офицери от спецслужбите. С една дума – вертикала. Всичко това го имаше в справката, която занесох на Путин.

Путин се заинтересува най-много от връзките на Ястржембски. Каза ми: „Да, да! И аз имам информация за Ястржембски.“ И прибра моята оперативна справка. И назначи Ястржембски за свой помощник.

– Разкажи по-подробно как премина срещата ви?

– Не отидох сам при Путин. С мен дойдоха полковник Шебалин и струва ми се, майор Понкин. Но Путин прие само мен. Стана иззад бюрото, ръкува се с мен. Явно искаше да се представи като открит човек, благоразположен. Ние, оперативните работници, имаме особен стил на поведение. Не си разменяме поклони, минаваме без любезности – и без това всичко е ясно. Погледнем се в очите и веднага се разбира можем ли да си вярваме или не. И аз веднага почувствах, че е неискрен. Не приличаше на директор на ФСБ, а по-скоро на човек, който играе директор.

Отворих схемата пред него. Той направи физиономия, сякаш я преглежда. Но тази схема не може да се прегледа за три минути. А той повтаряше: „Да, да. Разбирам. А това какво е? А това?“

Приличаше повече на партиен работник, който цял живот е работил в селското стопанство, а изведнъж са го назначили в металургичен завод. Обикаля наоколо и пита: „А това какво е?“ Обясняват му: доменна пещ. Какво друго може да попита един ръководител, като гледа доменна пещ?

Та и Путин така – загледан в схемата, бучна с пръст напосоки и попита: „А това какво е? А това?“ И сега, като преценявам тази среща, разбирам: той или не познава оперативната работа, щом ми задаваше такива въпроси, или се е преструвал, че не я познава.

Попитах го: „Да ви я оставя ли?“

– Не, не, не е нужно. Благодаря. Вземете я.

– И така ли приключи всичко?

– Освен това дадох на Путин списък с имена и казах: ето хората, които познавам добре и които са готови да се борят срещу корупцията. Пръв в списъка беше Трофимов. Предложих му да създаде вертикала – от директора до оперативния работник. Да се опитаме поне да поставим под контрол ситуацията. Да установим най-корумпираните лица във висшите ешелони на властта, техните връзки с престъпниците.

Путин се съгласяваше с всичко, прибра списъка. Взе справката за узбекската групировка. Поиска домашния ми телефон. Обеща да ми се обади, но не се обади. По-късно, от материалите по наказателното дело, разбрах, че веднага след тази среща Путин е наредил да продължат да ме следят.

– А Трофимов знаеше ли, че си дал името му на Путин?

– Не и по-късно съжалих, че дадох на Путин името му. Той не ме беше молил за това и се страхувам, че неволно ускорих участта му. Последният ми разговор с Трофимов се състоя малко преди това, на другия ден след назначаването на Путин за директор. Трофимов ме извика и каза: „Предай на Березовски, че онези в Кремъл са откачили! Защо слагат него? Не разбират ли, че той идва от Питер, та това са бандити!“

– И ти какво направи?

Предадох му.

– А Березовски?

– Той не се съгласи с тази оценка. Знам, че Трофимов се е срещал с него по-късно. Не знам за какво са си говорили, но преди да отида при Путин, попитах Березовски: „А какво стана с предупреждението на

Анатолий Василиевич?“ Березовски отговори: „Аз не съм съгласен с преценката му. Върви при Путин, аз му имам доверие.“ Е, отидох, разказах.

– Мислиш ли, че Березовски сега съжалява, че е подкрепял Путин?

– Питай него. Но мисля, че ако бях изпълнил заповедта на ръководството да убия Березовски, Путин определено нямаше да стане президент на Русия.

Общите пари

Скоро след това започнаха да ми търсят цаката във ФСБ. И тогава моят бивш началник от антитерористичното управление генерал-лейтенант Иван Кузмич Миронов отиде при Путин да ходатайства за мен.

– А защо му е трябвало на Миронов да ходатайства за теб?

– Това е отделна история, после ще ти я разкажа. Та така, Миронов излезе от кабинета на директора и ми каза: „Не ти завиждам, Александре, там играят общи пари.“ Какво имаше предвид ли? Тогава не разбрах. Сега мисля, че е имал предвид Хохолков, неговите афери с узбекската групировка и контрабандата на наркотици.

Разбрах това по-късно, вече когато излязох от затвора. Научих, че взаимоотношенията на Путин с групата на Хохолков се коренят в питерския му период, когато Путин е работил като заместник-кмет по икономиката при Собчак.

Един мой доверен източник се бе намирал дълги години в обкръжението на Путин. И бе имал контакти с престъпните среди в Петербург. Когато Собчак загуби изборите, изгонили Путин от всички постове. Той много се притеснил. Моят доверен човек го срещнал веднъж в някакъв ресторант и Путин му се оплакал, че е закъсал финансово. Не смеел да посегне на парите, които си бил скрил: следели го. МВД тогава се беше втурнало да прибира на топло цялата предишна власт в Питер, срещу Собчак беше заведено наказателно дело.

Същата вечер моят човек – той се казваше Давид Двали – му дал две хиляди долара. По-късно, когато стана президент, Путин назначи Двали за свой помощник по икономиката.

Макар че си имахме доверие с Давид, аз не работех активно с него, тъй като почти нямах дела в Питер.

Но когато излязох от затвора, се срещнахме. Той ми каза:

– Путин ще те гази и никой не може да ти помогне. Ще те смачка,

защото още от Питер работи с узбекската група. Путин отдавна щипа от онези момчета. Там играят общи пари и те ще те прегазят.

„Общи пари“ – той каза същите думи, които беше казал и Миронов преди това.

Давид ми каза направо, че Путин е свързан с престъпните среди. Не му повярвах: „Какво приказваш? Та той е президент!“

Давид се усмихна:

– Ами че той се занимаваше с металите в началото на 90-те години. Даваше лицензи за износ. Ти откога работиш по линия на организираната престъпност? В началото на 90-те можеше ли да се изнесе и кило метал, без да се работи с бандитите?

– Не можеше – отвърнах.

– Ами че бандитите бяха способни да прекатурват влакове, ако той въртеше тези работи без тяхно участие. Сега не можеш нищо да изнесеш, без да си платиш, камо ли тогава. Всичко това сега е под закрилата на ФСБ, на милицията. А тогава всичко беше под закрилата на бандитите.

Седяхме в един ресторант заедно с трима познати и Давид говореше за Путин в присъствието на всички:

– Володя много бързо обикна властта. Помисли си само – когато Елцин пътуваше, затваряха само половината на шосетата. А тръгне ли Володя – разчистват пътищата напълно. Това не е човек, на когото може да се дава власт. Той няма политически навици и някакъв по-различен начин на мислене. Може всичко да говорят за Елцин, но той беше политик. А Путин не е. И е опасен за властта.

Давид си беше пийнал и не можеше да си държи езика. А на масата имаше човек, който ме контролираше по поръка на ФСБ...

– Ти не му ли го подсказа някак?

– Че как да му подсказа? Вече по-късно му казах: „Какви ги дрънкаш? Белята ли си търсиш? Утре на Лубянка ще знаят всичко, което ми разправяш.“

После моят Давид беше застрелян. Научих за това от телевизията: убит е помощникът на президента на Руската федерация по икономиката. Говори се, че покрай него минал някакъв велосипедист и го застрелял. Уцелил го точно в окото. По вестниците писаха, че било във връзка с бизнеса му. Като една от версиите. Но аз знам, че Давид не се занимаваше с никакъв бизнес. Пък и един помощник на президента не може да бъде убит току-така.

– От думите ти излиза, че обвиняваш Путин в лични връзки с

контрабандата на афганистански наркотици за Русия и Европа? Не мислиш ли, че е прекалено?

– Аз никого не обвинявам. Не съм прокурор, а оперативен работник. Анализирам оперативна информация. В какво се състои тя ли?

Първо: два независими източника съобщават, че някой си гражданин П. играе с „обща пари“ с някой си Хохолков от ФСБ. Единият от източниците е убит веднага щом ФСБ научава за връзката му с мен.

Второ: Хохолков закриля узбеките, които доставят афганистански наркотици в Русия. При това живее като милионер, има възможност за една нощ да загуби на комар сто и двайсет хиляди долара.

По-нататък: гражданинът П. прикрива Хохолков и притиска неговите опоненти. Прикрива също и някой си Ястржембски, свой близък сътрудник, който получава пари от същите тези узбекски бандити.

По-нататък: гражданинът П. не може да не знае, че Хохолков и Ястржембски са свързани с наркобизнеса, тоест никой не го използва без негово знание. Нещо повече, в момент, когато са се вършили престъпления, гражданинът П. е заемал ключова позиция в голям северен град, който вече триста години се нарича „прозорец към Европа“. Известно е, че този град е основен пункт за прехвърляне на афганистанските стоки към западните пазари.

У мен, като у нормален оперативен работник, се пораждат напълно обосновани подозрения по отношение на гражданина П. – че той е участник в тази банда. Какво необичайно има тук? Такива неща се случват под път и над път. Ти се учудваш, че гражданинът П. изведнъж става президент на Руската федерация? И аз се учудвам. Но нали по онова време не е бил президент. Той е бил само заместник-кмет на Питер. Ако кажа, че заместник-кметът на Екатеринбург, да речем, е замесен в подобна афера, ще се изненадаш ли? Не. Това ще бъде в реда на нещата.

Нещо повече, ще добавя, че днес не само гражданинът П. се е издигнал и седи в Кремъл. За три години се повиши много и статусът на доставчиците на стоката боевиците на генерал Дустум. Сега те се наричат „Северен алианс“ и участват в борбата срещу международния тероризъм съвместно с гражданина П.

Друг е въпросът, че данните срещу гражданина П. са основани върху оперативна информация и трябва да бъдат проверени. Ако гражданинът П. не беше президент, аз не бих публикувал всичко това, а бих завел оперативна работа срещу него. И ако моите подозрения получеха потвърждение, след година той би се озовал зад решетките. Но той е президент и е невъзможно тези факти да се проверят по обичайния начин. Освен

това той е лице на нацията и отговорността му е по-различна. Ето защо той трябва да отговаря на всички тези въпроси пред обществеността. Но като начало аз искам да видя какво ще стане с вестника, който публикува тези въпроси.

Глава 5 „ГОЛЯМАТА ВОЙНА“

Взривът край „Логоваз“

– Твоят конфликт с ФСБ съвпадна с „голямата война“ между спецслужбите и крупния бизнес – олигарсите. Може да се каже, че си бил активен участник в тази война. Започнал си пътя си в светая светих на ФСБ – оперативните подразделения на централния апарат, а го завърши в Лондон, в екипа на олигарх, изпаднал в немилост. Кога и как направи този избор?

– Не съм правил такъв избор. Избирах между други неща: да върша ли престъпления или не, да изпълня ли дълга си, или да се примиря, да си остана ли аз, какъвто съм, или да изгубя себеуважението си. И трябваше да избирам неведнъж през цялото време, докато работех във ФСБ. А по-нататък всичко ставаше от само себе си – стъпка след стъпка, постепенно, фактът, че се озовах там, където се озовах, е следствие, а не причина за всичките тези стъпки.

– А как се запознахте с Березовски?

– С Березовски се запознах през 1994 година след взрива на улица „Новокузнецкая“. Този ден той тръгвал с мерцедеса си от сградата на приемната на неговата фирма „Логоваз“. Пред сградата бил паркиран един фолксваген-голф, натъпкан с взривно вещество. Когато мерцедесът излизал от портала, избухнал взрив. По щастлива случайност Березовски не пострадал. Този ден валял дъжд и той не седнал на обичайното си място. Само лицето му било обгорено, телохранителят бил осакатен, а на шофьора взривът откъснал главата. На трамвайната спирка наблизо много хора били ранени. Това беше сериозен терористичен акт, едва ли не първият в Москва. Тогава работех във федералната служба за контра-разузнаване по линията на бандитските формирования, чиято дейност е съпътствана от особено опасни форми на насилие. Във връзка с взрива пред „Логоваз“ Степашин (тогава директор на ФСК) издаде специален циркуляр до всички подразделения, занимаващи се с оперативна работа – до всички без изключение, независимо по каква линия работят – да издирват лицата, извършили този терористичен акт. Както и да инструктират агентурата да издирват лица, които може би имат отношение към

него.

Името на Березовски и неговата фирма фигурираха в едно дело, с което се занимавах тогава. Имах един агент с псевдоним Александър. На една от срещите ни той ми събщи, че в Москва действа бандата на Петросян (по прякор Звяра), която се занимава с убийства и взривове. Разказа ми също, че видял в жилището на един от членовете на бандата, Ермолински (по прякор Метиса), взривно устройство и автомат „Калашников“. Агентът ми даде домашните им телефони, адресите, номерата на колите, които използват. Много скоро бяха установени участниците в бандата. Всички бяха съдени по няколко пъти. Ядрото на бандата се състоеше от лица, които навремето бяха излежавали присъди в една от колониите със строг режим, недалеч от град Соликамск.

Намерихме няколко фирми, рекетираны от тях. С една дума, за месец и половина бандата на практика бе изцяло установена и не след дълго арестувана. Моята група осъществяваше оперативното обезпечаване на това наказателно дело...

– А какво отношение имаше всичко това към Березовски?

– По оперативни данни бандата на Петросян отдавна се е опитвала да се внедри в „Логоваз“. Беше установено, че Петросян е в близък контакт с някой от заместниците на Березовски или с техен роднина. Изяснихме, че братът на един от близките сътрудници на Березовски е лежал за икономическо престъпление в Соликамск – заедно с Петросян и другите членове на бандата. И Петросян, по думите на моя агент, веднъж казал: „А пък като влезем в «Логоваз», ще капят добри пари.“

А след взрива, малко преди да го арестуват, Ермолински (Метиса) казал на агента: „Сгафихме с Березовски, време е да угаснем.“ Тоест – временно да се притаят. Ето затова у мен се зароди версията, че бандата на Петросян има някакво отношение към взрива.

При един от разпитите Метиса потвърди, че е казал „Сгафихме с Березовски“. Но категорично отричаше да са имали нещо общо с взрива. Въпреки това ние взехме решение да продължим тази линия. Когато събрах всичко и го анализирах, разбрах, че трябва да чуя съображенията на самия Березовски. И го поканих за разговор в приемната на ФСК.

Когато моето ръководство научи за това, се вдигна шум до Бога. Извикаха ме при първия заместник-началник на Управлението за борба с тероризма.

– Каква длъжност заемаше тогава Березовски?

– Никаква – беше просто бизнесмен.

– Но вече е имал тежест в обществото.

– По-правилно е да се каже – имаше тежест, но още не беше известен в обществото.

Между другото тогава го проверих по оперативните сведения. Никога не е бил нито агент, нито обект на органите на Държавна сигурност.

И тъй, вика ме началството и иска да знае какъв план имам за този разговор. Макар че никой никога не е писал такива планове, няма такова нещо в инструкциите. Обясних му за какво смятам да разговаряме.

Началството се подплаши: „Ти разбираш ли какво си направил? Березовски е приятел на Черномирдин и сега с всички нас е свършено.“

„Но по закон аз съм длъжен да го направя – казвам. – Върху него е извършено покушение! Загинали са хора!“

В крайна сметка ми дадоха санкция за разговор, макар че бяха недоволни.

Березовски дойде. Беше леко почерпен. Започнах да му задавам въпроси. „Какво мислите за взрива? Кой може да го е сторил? Кои са вашите заместници? В какви отношения сте с тях?“

– Той нищо ли не знаеше за плановете на Петросян?

– Не. И аз не му казах. Исках да чуя него.

Самият той предполагаше, че това е било политическа поръчка. Не се съгласих ние няхаме такива данни. Един терористичен акт в центъра на Москва е изключително тежко и дръзко престъпление, почти никой не е способен на това. Попитах го на какво основание си е направил подобен извод. Березовски отговори: „Политиката у нас се заключава в преразпределението на собствеността. И не се прави с бели ръкавици. Учудвам се, че вие се учудвате.“ И ми предложи да продължим този разговор на следващия ден, на неговата вила.

Казах му – където желаете и когато желаете. Да, освен това той споделяше мислите си за това какво става в страната, че се появява руски бизнес-елит. „В Америка сто семейства държат в ръцете си икономиката. Ето че и у нас, в Русия, вече постепенно се оформят тези сто семейства.“ И всичките тези взривове, покушения не бива да се разглеждат извън контекста на ситуацията на първоначално натрупване на капитала. Говореше неща, за които бях мислил, но не бях съумявал да ги формулирам толкова ясно.

– А ти изобщо разбираше ли с какво се занимава „Логоваз“?

– Да, знаех, че „Логоваз“ търгува с автомобили. Но не бях се замислял по-дълбоко. По това време бях много далеч от политиката, а изрази „преразпределение на собствеността“ тогава чух за пръв път.

Нали не бях работил по икономически престъпления. Моя работа бяха криминалните престъпления, бандитизмът, особено опасните форми на насилие, тоест заложниците и взривяванията.

– И тъй, поканиха те на вилата...

– Да, с подполковник Родин отидохме на вилата на Березовски. Там се снимаше някакъв филм, вземаха интервю от него. После си продължихме разговора. Попитах го защо престъпността се преплита с политиката.

Той каза: „Вземи една семкаджийка на Садовое колцо, тръгни по веригата и след две седмици ще се озовеш в Кремъл... А пък защо е така – вика – това е тема на друг разговор.“

Върнахме се към взрива в колата. Разказах му за Петросян, но той не беше съгласен, че тази банда е извършила терористичния акт. „Не мисля, че са те.“ Но не можа да каже конкретно защо мисли така.

Разбрахме се, ако ние или той получим нови данни, да се чуем. И неговата служба за сигурност търсела лошите момчета.

На сбогуване той каза: „Хората, които ми помагат да намерим престъпниците, са Коржаков и Барсуков.“

– Сега това звучи смешно, нали?

– Защо да е смешно? Това е големият бизнес, политика... На онзи етап те са намирали общ език. После пътищата им са се разделили.

– След това посещение ти често ли общуваше с него?

– Не, на два пъти разговаряхме по телефона. А после той веднъж ме покани в клуба си – така наричаха в Москва приемната на „Логоваз“.

– Защо те покани?

– Да си поговорим. По онова време той знаеше твърде малко за спецслужбите. Беше му интересно по какво се различават те от КГБ. Интересуваха го общи неща. Никога не е питал какъв обект разработвам, кого следят нашите. Просто се опитваше да разбере какво е мястото на спецслужбите в държавата. Дали те представляват опасност за обществото.

Това безпокоеше и мен, защото от 1994 година спецслужбите започнаха фактически да саботират борбата срещу организираната престъпност. Не става дума за апашките шайки или банди. През онези години престъпникът вече беше облякъл делови костюм, пътуваше с охрана, седеше пред компютър, обединяваше се по интереси със себеподобни, делеше сфери на влияние.

Казах на Березовски, че трябва да се вземе под строг агентурен контрол банковата сфера. И да се променят законите, защото банковата

сфера е най-деликатната област. Там много лесно може да бъдат нарушени правата на хората. И че имам чувството, че службата ни изпуска момента.

Березовски каза: „А бихте ли могли да кажете това на моите познати?“ Питам: „На кого?“ – „На Коржаков.“ – „Разбира се, защо не.“

Именно тогава той ме запозна с Юмашев, веднага му звънна по телефона и му каза: „Валя, тук при мен има един човек. Ако обичаш, представи го на Александър Василиевич.“

– Тоест въвел те е в своите среди.

– Не ме е въвеждал в никакви среди. След това още няколко пъти ходих в клуба и винаги трябваше да чакам в бара – той вечно закъсняваше. А в неговата приемна тогава се въртеше половината Москва – от журналисти до министри.

– И често ли ходеше в клуба ?

– Тогава не ходех често, може би четири-пет пъти през годината.

– Да се върнем към Юмашев и Коржаков.

– Да, отидох при Юмашев. Тогава той още работеше в списание „Огоньок“, но се знаеше, че пише книгата на Елцин.

Веднага започна да ми задава въпроси какво става във ФСК. Обясних му, че не искам да говоря в общи линии, а конкретно – нямам право. Юмашев попита: „А с Коржаков можете ли да говорите за всичко?“ Безспорно, да. Коржаков беше началник на Управлението за охрана на президента, офицер от спецслужба, генерал. А тъй като нашият отдел се занимаваше с централния терор, тоест разработваше лица, заподозрени, че замислят нападение срещу висши държавници, ние по принцип трябваше да си взаимодействаме и със Службата за сигурност при президента. И Юмашев ме запозна с Коржаков. На срещата ни с него дойде Барсуков. Разказах всичко. Коржаков ме изслуша и каза: „Интересно. А я кажи, смяташ ли, че има саботаж във ФСК?“ – „Струва ми се, че има. По принцип онова, което сега вършат спецслужбите, не е от полза за президента. Усещам го и го виждам.“

„А ти – казва – можеш ли да ни напишеш концепцията си за борба срещу организираната престъпност?“ – „Мога – отговорих. – Но по-добре да го направи моят началник Платонов, той има повече опит.“

След няколко дена отидохме с Платонов на среща с него. Описахме, обяснихме му всичко. Платонов говореше за признаците за корупция, цитира любопитни факти. Спомням си един такъв – по време на едно общоруско съвещание по проблемите на организираната престъпност. В залата седеше един от заместник-министрите на вътрешните

работи, а до него – обект на наша оперативна проверка, лидер на пресъпна групировка. И двамата много разпалено обсъждаха парливата тема на съвещанието. А ние имахме сигнали, че единият дава подкупи на другия. Коржаков си записа всичко това.

– Споменахте ли имената на обектите?

– Разбира се. После, когато излязохме, Платонов, опитен оперативен работник, ми каза: „Знаеш ли, това беше безполезна среща. Задавах такива въпроси, сякаш искаха не да разберат, а да измъкнат нещо от нас. Не ги интересува как ще се решава проблемът и какво трябва да се направи. Интересуват се кои са обектите ни. Кого разработваме. Такива въпроси задават хора, които се страхуват от нещо.“

– Тоест Платонов е казал, че те са се опитвали да разберат дали обемът на вашата информация не е опасен за тях, дали самите те не са станали обекти?

– Е, по онова време вече беше станало опасно да се говори за това открито.

А после, през 1995 година, Барсуков му се обади и го попитал: „Защо събирате компромати срещу нас?“ Ситуацията беше такава: На едно от съвещанията по думите на Платонов – присъствал Шамил Тарпищев. Те с Коржаков търгуваха с водка на черно. Доставяха от Унгария „Абсолют“, „Кремълска де лукс“ и търгуваха с нея. Всички знаеха за това. Водката се внасяше без мито и, естествено, нанасяше щети на държавата. Чубайс бил на тази среща и заявил: „Няма да позволя да се вреди на хазната. Престанете да внасяте в страната водка на черно.“ А Тарпищев му отговорил: „Внасяли сме и ще внасяме.“ Чубайс се възмутил: „Само през трупа ми“ – и излязъл. А Тарпищев казал подире му: „Значи ще има трупа.“

До него седял агент на Платонов и той написал агентурното съобщение. По онова време Чубайс оглавяваше Държавния комитет по имуществата, беше член на правителството. И, естествено, покушението срещу Чубайс също щеше да бъде терористичен акт. Тогава Платонов реши да започне оперативно разследване по Тарпищев. Та нали той се бе изказал като терорист и според закона ние трябваше да проверяваме какво се крие зад тези думи.

Естествено, никой не му разреши да се занимава с Тарпищев. Започнаха да му търсят цаката. Последва обаждане от Барсуков. Скоро намериха претекст и изгониха Платонов.

– А как свърши историята с бандата на Петросян?

– Ние продължихме да разработваме тази група. Но тогава започна

войната в Чечения и нашите оперативни разработки бяха изтикани на заден план. Членовете на бандата бяха осъдени за други престъпления. А версията, че те са организирали взрива край „Логоваз“, най-вероятно беше невярна – Березовски се оказа прав.

Щом започна войната, оперативният състав на Управлението по борба с тероризма престана да се занимава с разработване на бандитските формирования и техните лидери. Получих заповед да не работя повече по делото за Березовски. Агентурата беше пренасочена към проучване на чеченците в Москва. Почти шест месеца от 1995 година прекарах в командировки.

– Може да се каже, че чеченската война е развързала ръцете на престъпниците, така ли? И е предопредила настъпващата криминална ситуация?

– Да, бандите, вземането на заложници, нашите „мирни“ работи отидоха на заден план. Всяка война влияе на ръста на престъпността, защото правоохранителните органи се занимават с други неща. През годините на войната бандите за съжаление укрепнаха.

Първата жертва

В средата на февруари 1995 година ми се обадиха от името на Березовски и ме помолиха да отида в „Логоваз“. Борис Абрамович ми каза: „Александър, искам да чуете този запис.“ Това беше четирийсетминутен разговор между Березовски и Кожанов, заместник-началника на Московецкото районно управление на вътрешните работи (той работеше по случая с взрива край „Логоваз“, който бе станал на тяхната административна територия). В разговора участваше един престъпен бос Николай Плеханов, по прякор Котака.

Котака бе казал следното: „Аз съм един от хората, които организираха взрива. И знам откъде е дошла поръчката. Готов съм да назова поръчителя. Съгласен ли сте да платите за това?“

Березовски каза: „Съгласен съм. Кой е поръчителят?“

Котака: „Зибереv.“

Зибереv беше един от ръководителите на „Автоваз“. По онова време фирмата на Березовски беше станала основен дистрибутор на „Жигули“ и силно конкурираше криминалните структури, които „държаха“ „Автоваз“.

Березовски: „Трябват ми доказателства.“

Котака: „Мога да запиша разговор със Зиберев. Това ще ви струва половин милион долара.“

После той излиза от кабинета и Березовски пита Кожанов: „Какво можете да кажете във връзка с това като служител на милицията? Човекът казва пред вас, че е организиран взрива, а вие търсите престъпника.“ – „Смятам, че казва истината. Проверихме всичко. Той е реален, хората са реални“ – спокойно отговаря Кожанов. Березовски: „Е, какво да правя?“ – „Мисля, че трябва да му платите, Борис Абрамович.“ С една дума, Кожанов, вместо да арестува този престъпник, го е посъветвал да му се плати.

„И какво смятате да правите, Борис Абрамович?“ – попитах го аз.

„Искам да им платя – отговаря. – Трябват ми доказателства.“

Тогавя му казах: „Ако наистина сте решили да платите, предаването на парите трябва да се документира. Най-добре на видео. Длъжен съм да съобща на началството. А вас ви съветвам да напишете заявление.“

На другия ден Березовски предаде на Котака аванс от сто хиляди, а аз седях в съседната стая и гледах разговора им по техниката. Котака каза: „Има още една поръчка за вас или за някого от вашето обкръжение. Свързана е с телевизията.“ „Откъде знаете?“ – „Един бос от Омск ми каза. Свързана е с Носовец в Кремъл и е ставало дума за контрола над телевизията.“

Казах на Березовски: „Ще пишете ли заявление? Защото служителите на милицията, които са ви довели Котака, фактически са извършили престъпление. Ако не напишете заявление, повече няма да контактувам с вас.“

Той отговори: „Добре. Ще помисля.“

– А твоето ръководство беше ли в течение?

– Разбира се. Отиването ми на тази среща беше санкционирано от ръководството. И когато се върнах, написах сведение за всичко, което бях чул. Вечерта се обадих на Березовски и го попитах какво е решил. Той отговори: „Ще напиша.“ Написа заявление до следователя от ФСК полковник Павлюнок и предаде всички касети. Аз взех материала за оперативна разработка.

След два дена беше убит Листев. Когато всички се разтичаха и се вдигна шум, ме извика първият заместник-директор на ФСК Сафонов. Пуснах тези записи, той ги изгледа.

Свикаха съвещание на ръководството на ФСК. Присъстваха Катишев – началникът на Следственото управление при Генералната прокуратура, Ковалов заместник-директорът на ФСК (той и водеше

съвещанието), началникът на Московското управление Трофимов и аз. И тогава Катишев започна да настоява, че трябвало да разработваме Березовски като един от поръчителите на това убийство.

– На какво основание?

– Той не каза на какво. Просто – „има основания“. Тогава Трофимов заяви, че негов служител има интересни материали, и ме представи. Започнах да разказвам поред. А Катишев изведнъж заяви, че не вижда престъпление в действията на служителя на милицията Кожанов. Останах като гръмнат. За мен беше очевидно, че трябва да арестуваме Котакка, да задържим Кожанов – та те бяха единствената нишка, която можеше да е свързана със случая с Листев. Те са знаели – казвам, че ще бъде извършено убийство, и ето че то е извършено! И ние сме документирали всичко. А Катишев пак започна: „Млъкнете, другарю майор!“

Помолих го да не ме прекъсва.

Трофимов ме подкрепи: „Наистина, защо му говорите така? Оперативникът е работил, това е негов труд. Защо му запушвате устата?“

Не щеш ли, получавам съобщение на пейджъра. Казах на Трофимов: „Березовски ме търси, не знам защо.“ Той каза: „Иди да се обадиш.“ Излязох от кабинета, обадох се.

„Александър – каза той, – лицата, срещу които написах заявление до вас, дойдоха да ме арестуват.“

Връщам се в кабинета на Ковалъв, докладвах на Трофимов. Трофимов – умен човек – веднага разбра, че върху Березовски се осъществява високопрофесионален натиск. Нареди ми: „Върви там и го вземи под охрана.“ И веднага пред мен съобщи всичко на Ковалъв. Той го подкрепи: „Вземете го под охрана.“

Освободиха ме от съвещанието и аз заминах за клуба. Там имаше осем служители на РУОП с автомати. Те настояваха Березовски да тръгне с тях за разпит.

– А милицията знаеше ли, че той е написал заявление срещу Кожанов?

– Нямам данни дали е знаела. Милицията беше отишла да го арестува във връзка с Листев.

Този ден се правеше помен за Влад. Той живееше на „Новокузнецкая“, до клуба. И не щеш ли, пред клуба се появи камера на НТВ. Явно чакаха да изведат Березовски с белезници като заподозрян за убийството. Насъбра се тълпа.

Обадох се по телефона на Трофимов и му докладвах: „Анатолий Василичевич, това е провокация, а не следствено действие. Тук има

камера на НТВ, осем автоматчици ще конвоират Березовски... Можели са да влязат откъм двора, а те са си поставили колите демонстративно на улицата.“

„Вие какво, искате провокация ли?“ – попитах сътрудниците на РУОП. – „Не, искаме да разпитаем Березовски.“ – „Не виждате ли – казах им, – на улицата се събра тълпа. Сега ще го поведете с безезниците, някой провокатор ще подхвърли: «Ето го убиеца» и ще сринат цялата сграда. Ще започне сбиване, ще има осакатени хора. За какво ви е всичко това? Искате да го разпитате, нали? Защо не. Вкарайте колата в двора, ние ще вземем Березовски под охрана и ще го откараме на разпит. Ако следователят намери основание, нека го арестува. А ако го пусне, ние ще го докараме тук. Ако искате да направите обиск – моля, никой не ви пречи. А пък най-добре ще бъде следователят да дойде тук и да проведе разпита на място.“

Той ми отговори: „Добре.“ Свърза се с началството си по телефона. Аз пък с Трофимов. Той ми каза: „По никакъв начин не позволявайте да изведат Березовски с безезници. Те безредици ли искат? Сега ще пратя хора.“

Изпрати двайсетина души с автомати от Московското управление.

Пристигна следовател, разпита Березовски в „Логоваз“ и въпросът се реши.

Сега Коржаков ме обвинява в книгата си, че едва ли не съм припечелвал и като охрана на олигарха. Макар че прекрасно знае кой и за какво ме беше изпатил. Нали с материалите за това, как Котака и Кожанов бяха изнудвали Березовски за пари и как той им даде сто хиляди долара, се бяха запознали Барсуков, Коржаков и генерал Рогозин (първият заместник на Коржаков). Нещо повече, ние двамата с Рогозин бяхме занесли тези записи на министъра на вътрешните работи Ерин.

– И какво стана после?

– Нищо. После това дело беше зарязано, забравено, прекратено. Предадох в прокуратурата заявлението на Березовски и го приобщиха към делото за Листев. Възложиха го на следователя Индюков, който се беше занимавал с взрива на Пятигорската гара, както и с делото на Тамара Рохлина. При обиск на Кожанов и още един служител на милицията бяха намерени пари от онази пачка.

– А ти не се ли занимаваше с това?

– Ние задържахме Плеханов (Котака). Той каза, че това е било просто мошеничество, че са го подсторили служителите на милицията, които искали да получат половин милион долара. От Плеханов бяха

иззети петнайсет хиляди долара от същата пачка. Нито един служител на милицията не беше привлечен под наказателна отговорност, напротив – всички бяха повишени. Кожанов после стана полковник... Информацията по линията: босът от Омск – Носовец – Кремъл бе забранено да се разработва. Пое я Коржаков.

През есента на 1999 година Березовски подаде още едно заявление до Путин: че никой не му е върнал парите, че служителите на милицията не са били привлечени под наказателна отговорност, напротив – сега прогонват от органите хората, които по онова време са работили по тази информация. Путин не му отговори.

– Ако това е било просто мошеничество, защо е трябвало милицията да задържа Березовски?

– Аз не съм казал, че е било просто мошеничество. Каза го Плеханов. А аз получих оперативни данни, че Коржаков е организиран този цирк с арестуването на Березовски. Моментът е бил избран грижливо. Същия ден откарали Елцин на лов и Березовски не е имало към кого да се обърне за помощ. Вече била подготвена и килията, в която щели да го приберат. Според същата оперативна информация възнамерявали с помощта на психотропно средство до понеделник да изтръгнат от Березовски показания, че той е организиран убийството на Листев. Планирали да запишат всичко на касета и да я покажат на Елцин.

– Откъде имаш тези данни?

– От разговор с един от сътрудниците на СБП, които бяха организирали този цирк. Но не искам да разкривам източника си – човекът още работи. Зад арестуването на Березовски пред камерата на НТВ е стоял Коржаков. Затова толкова се старае да ме обвини, че „с оръжие в ръце съм защитавал своя патрон“.

– Коржаков имаше ли отношение към разследването на убийството на Листев?

– Най-непосредствено. Аз влязох в контакт с Коржаков веднага след убийството. Един от агентите ми, който действаше в курганската групировка, ме намери и поиска среща. Агентът ми каза – имало информация, че Листев е убит от курганските бандити, но поръчката е дошла някъде от високите етажи. И тъй като се вдигнал голям шум, курганските бандити искат да премахнат този човек. „И може каза ми агентът – да възложат тази работа на мен. А аз ще ви предам този човек. Но за да спечеля доверие, трябва да демонстрирам сила. Обърнах се към мен с молба да ходатайствам един човек да бъде пуснат, като остане под домашен арест. А после вие можете пак да го арестувате.“

Същевременно заместникът на Коржаков Рогозин искаше да му казвам всичко, което засягаше Листев. После разбрах защо това ги е интересно – самите те бяха организирали това убийство. Но уви, аз го научих много по-късно. А в онези дни лично аз, а и Березовски напълно се доверявахме на Коржаков. С една дума, Коржаков ме мамеше тотално.

Когато докладвах на Рогозин за съобщението на агента, той отговори: „Иди при Коржаков.“ Отидох и му казах всичко. Предложих му да пуснем онзи човек с условие да не напуска града, а в замяна на това да получим името на човека, поръчал убийството на Листев. Коржаков ми каза: „Наистина ли?“ Отговорих: „Да. Нека се обади от вашия кабинет, и вие ще чуете разговора ми с агента.“ Коржаков сложи касета и каза: „Да го запишем.“ Поговорих с агента, той потвърди всичко. Коржаков ме помоли да изляза за малко. После ме повика, даде ми касетата и каза: „Сега ще дойде Илюшенко, изпълняващият длъжността генерален прокурор, разкажи всичко и на него.“ Разказах всичко на Илюшенко, а той започна да мънка, че нали, това били измислици на откачен човек, защо трябва да се занимаваме...

– Веднага ли дотича генералният прокурор?

– След четирийсет минути, като вярно куче. Разбира се, те с Коржаков са решили всичко предварително. Това си беше обикновено „менте“. Че нали, аз ще обещаю, но ти иди при еди-кого си. А онзи казва – защо трябва да се занимаваме. И толкоз. И, естествено, никой не се захвана да рови в курганската групировка.

Занесох на Лубянка записа на разговора ми с агента. Разпечатката на този разговор дори не беше включена в материалите по случая с Листев. Просто наредиха да се постави в папката с личното дело на агента и го забравиха.

Този агент много се страхуваше да не го разкрият. Когато две години по-късно излязох от ареста, той ми се обади и поиска да се срещнем. Срещнахме се и той ме помоли да му върна материалите, свързани с него.

– Върна ли му ги?

– Как можех да му ги върна, като вече няхах достъп до делото. Той беше много уплашен. По-късно отново се срещнах с този агент. Той ми припомни нашия разговор и попита: „А на кого от твоето началство беше казал за това?“ Отговорих му, че на Коржаков.

„Мале мила! – ужаси се агентът. – Здравата си ме накиснал! Ти знаеш ли, че Коржаков е работил с курганските бандити? Мога да ти

разкажа как заедно са организирали доставката на наркотици от Колумбия. Карали са ги в автомобилни гуми. Купували са стари американски коли и са ги вкарвали в Русия. Регистрирали са специална фирма, за да ги внасят. “Проверих – наистина, в спецгаража на улица „Обручев“, където се намират правителствените автомобили, Коржаков имаше фирма, която търгуваше със стари американски коли.

– Получи ли някакво потвърждение курганската версия?

– С разработването на „курганците“ се занимаваше 12-и отдел на МУР. Веднъж с мен се свърза Олег Плохих, който водеше това оперативно дело, и ми съобщи, че са задържани двама от курганската банда и са затворени в следствения изолатор „Матроска тишина“. Един от тях казал, че е съгласен да говори и да съобщи подробности за много поръчкови убийства, включително убийството на Листев. Но искал гаранции за сигурността си. Понеже курганците били ликвидирали няколко бандитски босове, за което в руските затвори ги чака смърт.

– Защо им е трябвало на „курганците“ да ликвидират тези бандити?

– Курганската група, в която влизаше и известният килър Александър Солоник, се състоеше предимно от бивши сътрудници на спецслужбите. Както научих по-късно, тя поддържала добри връзки със Службата за сигурност при президента и с ФСБ, сътрудничели си на взаимноизгодна основа. През 1994 година курганците воюваха с бауманската групировка, в която имаше много дагестанци. В тази война загинаха няколко десетки бауманци, сред които и неколцина от онези бандитски босове.

Та значи, след като Олег ми се обади, аз започнах подготовка за прехвърляне на тези курганци в Лефортово, но прехвърлянето не се състоя. Изтекла е информация и двамата бяха убити в „Матроска тишина“, и двамата в една нощ, макар да бяха в различни килии.

По този начин аз разполагах със сведения от два независими източника, че поръчката за убийството на Листев е изпълнена от курганци – от Олег Плохих и от моя собствен агент, но и по двете линии работата спря, защото някой във ФСБ или СБП внимателно следеше всичко и торпилираше разработката им. Ех, ако знаех тогава за Коржаков!

– А как вървеше разследването на случая с Листев?

– Ами никак. Веднъж Березовски ме попита: „Кажете, Саша, потъргнаха ли нещата с Листев?“ – „Борис Абрамович, всичко вече заглъхна. Никой никого не издирва, само приказки – отговорих аз. – За да продължи работата по случая, трябва да се обърнете към Барсуков.“

Березовски се срещна с Барсуков и той натовари с тази работа

заместника си Ковальов.

Ковальов ми нареди да проверя във всички подразделения какво изобщо се върши по случая с Листев. С това трябваше да се занимават три подразделения: Управлението по борба с тероризма, Управлението за икономическо контраразузнаване – третият отдел на Курганов, и отделът за защита на стратегически обекти, който обслужваше Останкино. Никой не провеждаше никакви оперативни мероприятия. Изобщо никой.

Срещнах се с Березовски. „Борис Абрамович, никой не издирва убийците на Листев. Ако искате да ги намерите, правете онова, което правехте, когато Листев беше жив. Защото Листев беше убит за нещо и онези, които са го убили, няма да се поколебаят да го направят отново. Премахнали са го заради определени действия.“

– Доколкото си спомням, Листев и Березовски бяха преустроили цялата схема за продажба на рекламно време в ОРТ.

– Да, да. Нали Листев добре познаваше телевизията. Докато Березовски, който не беше специалист в тези неща, можеше лесно да бъде измамен, с Листев това нямаше да мине. Затова казах на Березовски: продължете да правите това, което беше започнал Листев. И те пак ще нападнат. Непременно.

След месец-два се срещнахме и той ми каза: „Саша, нападнаха!“ Питам: „Кой?“ „Не мога да ти кажа. Но нападнаха.“

После се видях с Бадри Патаркацишвили, партньора на Березовски, който се занимаваше с ОРТ. И той ми каза: „Нападнаха.“ Питам го: „Кой?“ Бадри и той: „Не мога да говоря за това.“

През 96-а още веднъж се върнах към този въпрос. „Борис Абрамович, все пак кой ви нападна тогава?“ Той отговори: „Сега мога да ти кажа – Коржаков.“ Това беше вече след свалянето на Коржаков. „А защо не ми казахте по-рано?“ – „Е, нали разбираш...“

Разбрах. Березовски се е страхувал, че веднага ще го ударят...

И той ми разказа какво е станало. Срещата била определена в кабинета на Коржаков. Участвали Березовски, Бадри, Коржаков и Шамил Тарпишчев, който довел със себе си някакви бандити. В самия Кремъл.

Говорили си за ОРТ. Те поискали в ултимативна форма от Березовски и Бадри да даде на Шамил целия спортен блок – Тарпишчев да прави там каквото иска. Да вкарва рекламите, да прибира парите от тях. Березовски, естествено, разбираше в какво ще се превърне такава телевизия, ако бъде разграбена на парче... Нали той влагаше пари в нея. А те искали да използват спортния блок безплатно. Буквално рекет.

Избухнал скандал, бандитите на Тарпишчев започнали да заплашват. Тогава Коржаков изгонил от кабинета си Бадри и заявил на Борис: „Защо си ми довялякъл този грузинец? Искам да вършим работа само с теб.“ Накратко, Березовски отказал.

От тази среща, доколкото разбрах, е започнала войната между Коржаков и Березовски. С една дума, тази атака показваше, че групировката на Коржаков е имала апетити към телевизията и мотиви да премахне Листев. А през 1998 година получих пряко потвърждение, че именно Коржаков е дал поръчката за Листев.

– От агента ли?

– Не, от един разговор със заместник-директора на ФСБ Трофимов. Той лично ми го каза. Казал е същото и на Березовски.

– И какво ти каза ?

– Трофимов ми каза, че при една среща Барсуков заявил, че той и Коржаков са премахнали Листев. Но работата не е била само в рекламата в ОРТ. Искали са да скарат Березовски с Елцин и семейството му. Защото нали Листев и Березовски бяха съюзници, а Листев е имал отношения с Татьяна Дяченко.

– Той уточни ли какви отношения?

– Каза – много добри, не знам повече, не искам да те излъжа. Планът е бил да направят основен заподозрян Березовски, да го арестуват, да изтръгнат показания от него и да ги представят на Елцин и семейството му. Елцин щеше да бъде принуден да арестува Березовски.

Трофимов е разказал същото на Березовски. Това дори е записано на касета.

– Каж ми, защо е трябвало Барсуков да разказва всичко това на Трофимов?

– Трофимов казва, че били пили много. Пиели и си споделяли разни неща. И тогава онзи се „изфукал“. Между другото, това е характерно за Барсуков. В неговия стил е.

– Значи няма тайна около убийството на Листев?

– Да. За това разказах в интервю пред Доренко след пресконференцията през ноември 1998 година. Той го излъчи по телевизията.

– Нима никой не те е разпитвал по този въпрос?

– Един месец преди ареста ми се обадиха по телефона от Генералната прокуратура. Човекът се представи като следовател Ширани Елсултанов и ме извика на разпит като свидетел по убийството на Листев. Написах всичко, което ми беше разказал Трофимов. Ширани попита: „И вие ще подпишете това?“ Отговорих: „Разбира се, че ще го подпиша. И

ви моля да дойдете с мен, за да изземете касетата със записа на този разговор.“

Той отказа. Питам го: „Защо не искате да вземете вещественото доказателство?“ Отговори ми, че не можел без санкцията на Катишев. Тогава му предложих: „Обадете се на Катишев и да тръгваме.“ Той започна да увърта, че не можел. Казах му: „Добре, обадете се на Трофимов, направете очна ставка с Трофимов.“ Ширани отговори: „Той отказа да участва в очна ставка.“ Просто полудях: „Добре, какво да правя аз тогава? Какво ще кажете аз да ви донеса тази касета?“ – „Недейте, не я носете.“

– Страхувал се е, така ли?

– Мисля, че за „тригълника“ Листев-Коржаков-Дяченко са се досещали много хора, но никой не е искал да знае. Прокуратурата се е страхувала, не дай си Боже, да научи нещо по делото за Листев – всички са се страхували. Трябвали са им някакви други „доказателства“, които да водят в друга посока, а истинските не са им трябвали. Ето ви човека, който знае кой е убил Листев. Разговорът е записан. А прокуратурата не желае да из земе лентата! След моето арестуване при обиска са били иззети всички аудио- и видеозаписи, дори анимационните филми на детето ми. Какво са търсили ли? Тази касета. Трябвало е да я унищожат и те са го направили. Защо иначе не са прегледали и прослушали тези касети в присъствието на поемните лица при обиска? Защо са събрали всичко на купчина и са го откарали? Не са съставили и протокол за обиска.

– Защо си съхранявал такава сериозна улика въщи? Това е някак странно за оперативен работник...

– След онзи разпит я съхранявах въщи нарочно, защото си мислех – ако дойдат да ми правят обиск (надявах се обискът да стане в мое присъствие), да я предам. Тогава щях да кажа: „Граждани поемни лица, гражданино следовател, моля да прослушате тази касета и да я включите в материалите по наказателното дело.“ И щях да обясня как записът се е озовал у мен. Но те ме тикнаха в ареста, а обиска направиха в мое отсъствие.

– И къде е записът сега ?

– Заедно с други вещи не ми го върнаха от прокуратурата. Просто го откраднаха.

– Чел ли си книгата „Кръстникът от Кремъл“? В нея е разработена версията, че Березовски е убил Листев.

– Да, мръсна поръчка. Написал я е Пол Хлебников, а са му го подсказали хората на Коржаков. Основният му аргумент е, че няколко дена

преди убийството един от престъпниците е получил от Березовски голяма сума пари, а после Листев е бил убит. Но Березовски сам написа това в заявлението си, беше образувано предварително производство и всичко се потвърди! Да, той даде пари, но не за убийството на Листев, а защото му бяха обещали да му кажат кой е поръчал престъплението, извършено против него самия...

Агресивно са работили! Ако Березовски беше направил и най-малката грешка, ако не беше написал онова заявление, щяха да го обвинят, че е дал парите за убийство. И не изключвам вероятността да беше задържан Плеханов-Котака, който да дадеше показания, че е получил от Березовски сто хиляди, за да бъде убит Листев, което и е било направено. Щяха да осъдят Плеханов на седем-осем години, после да го признаят за невменяем и да го пуснат... А на Березовски щяха да друснат двайсет – двайсет и пет години или доживотна присъда.

-Би било интересно да ти уредят „очна ставка“ с Хлебников. Между другото, призоваха ли те в английския съд, където Березовски съди Хлебников за клеветата?

– Процесът още не е започнал, но съм готов да се явя и да предоставя всички материали, с които разполагам. Между другото има още една линия. Аз получавах информация за частната охранителна фирма „Стелс“. Това е фирма, „закриляна“ от ФСБ. Неин ръководител е генерал-майорът от действащия резерв Луценко. В тази частна охранителна агенция работеше един човек, който по-рано бе служил в Седмо управление на КГБ. То се занимаваше с външно наблюдение и оперативно обезпечаване. Този служител работеше при Луценко и се познаваше с моя оперативен източник. При един разговор той разказал на източника, че по указание на ръководството на фирмата е установявал адресите на разни обекти. Изучавал е входа, апартаментата, как той е разположен във входа, както и подходите към блока и изходите от него. После е начертавал схема и е докладвал. Правил е такова проучване във входа на Листев и, естествено, е познал своята схема, след като убиха Листев.

Бил много уплашен и в разговора с моя източник казал, че е прегледал всички места, за които е правил схеми, и е установил, че навсякъде са били извършени убийства. Разбираш ли, на всички адреси!

– Ти можеш ли да назовеш тези адреси?

– Не ги знам и не мога да назова източника, защото се страхувам за живота му. Но ако бъде направено обективно разследване, той ще даде показания. А ако го назова сега, в най-добрия случай той ще се отрече

от думите си. Защото не е луд.

– А ти протоколирал ли си донесенията на оперативния източник?

– Получих тази информация, когато вече бях отстранен от оперативна работа.

– Вече не си бил във ФСБ?

– Още бях на щат във ФСБ, но вече в глуха линия.

– В такъв случай си имал право да не протоколираш тези материали?

– Нямах право да не протоколирам това донесение. Нещо повече, бях длъжен да докладвам за това на ръководството. Но прекрасно разбрах как се провежда разследването по делото на Листев и какво ще стане, ако докладвам. Та нали аз открито заявих по телевизията кой е извършил убийството на Листев, а ме разпитаха едва четири месеца по-късно. Никой не се интересуваше от това.

– Никой ли не те търсеше ? Нито журналисти, нито роднини на Листев?

– Не. Никой не ми се обаждаше. Нито роднините, нито от телевизията. Изобщо никой. Това не интересуваше абсолютно никого. Сигурен съм, че и тогава, и дори сега по наличните материали това престъпление би могло да бъде разкрито за няколко седмици.

– Да се върнем в 1996 година. Ти продължи ли да разследваш курганската линия?

– Бях отстранен. Тогава служех в Управлението за борба с тероризма. Заместник-началник на управлението беше Иван Кузмич Миронов. Ние водехме разследването по убийството, но щом се появиха сериозните материали срещу курганците, отнеха ми случая и го предадоха на един оперативен работник с фамилно име Любочка от съседния отдел. Това пробуди подозрението ми. Казах на Миронов: „Иван Кузмич, май съм отстранен от делото на Листев?“ – „А, не успокой ме той, – не си отстранен. Ти работи с агентурата, а всички оперативни мероприятия прехвърляме на Любочка, защото той води разследването, та нека контролира всичко. Така е по-удобно.“

И тогава Миронов ме пита: „А не мислиш ли, че Борис може да има нещо общо с убийството на Листев?“

Много съм работил по поръчкови убийства, виждал съм какво ли не. Съпруга може да поръча убийството на мъжа си, съпруг – на жена си. Понякога изплуват такива бисери – да се хванеш за главата. Но няма поръчково убийство без мотив. А те бяха съюзници – Листев и Березовски. „Не – казвам, – не виждам Березовски да е имал мотив. Пък и

никакви данни няма.“

Тогава Миронов отвори една папка и започна да чете запис от среща с Лисовски, който е давал оперативни показания срещу Березовски. Не протокол, а просто запис на разговора. Лисовски е казал, че убийството на Листев е било поръчано от Березовски. Защото Березовски „убива всичко, което е свързано с нашето национално достойние“, и иска да даде на чужденци нашата национална телевизия, тази наша гордост. С една дума, той бил враг на всичко руско.

По-нататък той говори за икономиката в телевизията, за взаимоотношенията между нейните ръководители и пак същото – Березовски иска да даде телевизията на чужденци, а патриотът Листев не е бил съгласен. И е загинал.

Нали съм оперативник, просто ушите ми пламнаха от срам. Не съм свикнал вместо факти да слушам общи приказки. Но беше безполезно да споря. Те си разработваха Березовски и не искаха да чуят нищо друго.

По всичко личеше, че силовите ведомства, не само ФСБ, но и милицията, прокуратурата бяха започнали истинска война срещу бизнеса. На едно съвещание генерал Колесников – тогава първи заместник-министър на вътрешните работи – е поставил пред органите на МВД задачата да събират компромати срещу Березовски и неговите фирми. Колесников не е казал, че има престъпления, които трябва да бъдат разкрити. Тоест от престъпленията да се тръгне към поръчителя и изпълнителя. Казал е обратното – имаме Березовски и трябва да го окичим с престъпления.

Започваше „голямата война“ между спецслужбите и бизнеса в Русия. Влад Листев стана първата жертва в тази война.

Олигарсите срещу чекистите

– Първата голяма битка във войната между бизнеса и спецслужбите се състоя през лятото на 1996 година и всичко приключи с изгонването на Коржаков от президентската свита. Ти си се озовал между два огъня. Как стана това?

– През 1996 година, в навечерието на президентските избори, Березовски долетя от Давос и се срещнахме. Той каза: „Саша, доскоро бях в много добри отношения с вашето ръководство – Коржаков, Барсуков. Но сега пътищата ни се разделиха. И искам да те предупредя:

общуването с мен може да ти докара проблеми. Те имат свое виждане за изборите, аз – свое. И това ни разделя.“

Не го запитах какво е виждането му, защото тогава не се интересувах особено от политика. Едва сега разбирам, че през същите дни групата на Коржаков-Барсуков е уговаряла Елцин да отмени изборите, да забрани Комунистическата партия на Руската федерация и да разпусне Думата. Всъщност да установи диктатура. А бизнесмените са били против. Те са били убедени, че Елцин трябва да отиде на избори и да ги спечели, а не да ги отменя. Защото, като отмени изборите, ще се превърне в заложник на хората, които ще му осигурят запазването на властта.

От разговора с Березовски разбрах, че в Давос олигарсите са сключили пакт за ненападение и са се разбрали да помагат на Елцин при изборите, като възложат на Чубайс да ръководи предизборната кампания. И това никак не се е харесало на Коржаков.

Много хора смятат, че на онези избори се е водила борба между две сили комунистите начело със Зюганов и коалицията на демократите и олигарсите, сплотили се около Елцин. В действителност демократите са били много слаби и в схватката за властта са участвали три сили – комунистите, олигарсите и спецслужбите. Последните са водили своя собствена игра, макар да са били смятани за съюзници на Елцин. Но по много въпроси те са били с комунистите. Например в омразата си към евреите и към Запада. Бизнесмените са били толкова погълнати от борбата срещу комунистите, че не са забелязали как хората с пагони са им нанесли удар в гърба.

В онези дни ме покани помощникът на Барсуков генерал Осадчи и подхвана такъв разговор: „Гледай, Гусински пак се е сприятелил с Березовски и се е подложил на Черномирдин, отдръпнал се е от Лужков. Ръководството на ФСБ сега много се интересува от тази компания – Гусински, Березовски и Черномирдин.“

Отговорих: „Аз пък мисля, че е нормално те да са в една компания – не искат на власт да дойде КПРФ и се обединяват преди изборите. И е добре, че Березовски и Гусински са се одобрили.“

Осадчи чак подскочи на място: „Ти искаш тези двама евреи да бъдат заедно? Та ние хвърлихме толкова усилия, за да ги разделим!“

„Александър Илич – питам го, – с какво толкова не ви угоди Березовски?“ „А ти значи смяташ, че не бива да работим срещу него, така ли?“ – „Не е там работата – отговарям. – Просто нямаме шансове да победим.“

Осадчи ме погледна както се гледа болен човек: „Как да нямаме

шансове?“ „Вие играете на домино – казвам, – а той на шах. А в тази игра трябва да се гледа много ходове напред.“

Генералът махна с ръка: „Добре, добре, върви си сега.“

– Защо в Кантората не обичат евреите?

– Дълго не можах да разбера. Разбрах едва тук, в Англия, след един разговор с моя адвокат. „Саша – каза ми той, – знаеш ли защо в Англия не съществува еврейски въпрос? Защото англичаните не се смятат за по-глупави от евреите.“ Казал го е Чърчил.

– Да се върнем към 1996 година. Ти си знаел, че в Давос в тесен кръг олигарсите са решили да заложат на Елцин. С други думи, в Давос са „избрали“ президента.

– Е, все пак мисля, кандидата за президент. Но в онзи момент това ме занимаваше по-малко от факта, че Березовски си е развалил отношенията с моето ръководство. Тогава още не знаех нито за срещата в Кремъл, нито за връзката на Коржаков с курганците. Едва започвах да разбирам какви са мащабите на самоуправството във ФСБ. До този ден знаех, че Березовски и Коржаков играят в един отбор и не щеш ли – такава новина. Коржаков и Барсуков не са хора, с които човек трябва да се конфронтира.

– Всъщност пред теб е изникнал същият въпрос, който е изникнал пред Елцин: с кого си – с групата на Коржаков (да се отменят изборите) или с бизнесмените, които са решили да „купят“ изборите.

– Тогава не формулирах нещата така ясно и изобщо не разбирах ролята на парите при изборите. Но и сега смятам, че главното е следното. За Коржаков не е било удобно Елцин да получи властта по демократичен път. Трябвал му е не легитимен президент, а президент заложник. Който ще бъде в пълна зависимост от спецслужбите.

А Березовски е разбирал, че това е край за бизнеса, за пазарната икономика, за демокрацията – път към гражданска война, към кръв. И е искал избори. Той ме беше предупредил, че ако продължавам да общувам с него, може да си имам проблеми. Макар че можеше и да не го направи – какъв му бях аз?

На другия ден той имаше среща с Анатолий Василиевич Трофимов – началника на Московското управление на ФСБ. Не знам за какво са си говорили, но когато го изпращах, за пръв път забелязах външното наблюдение. Двама души с дипломатически куфарчета. Познавам добре тези куфарчета – това са камери. Стояха под ъгъл. Единият снима отстрана с куфарчето, а другият го прикрива, уж че си говорят.

Показах ги на Березовски и се затичах към тях, те избягаха.

Изчезнаха. Отидох и докладвах на ръководството, че съм разкрил как ме следят.

– Тебе или Березовски?

– Нас! Снимаха ни и двамата. Трофимов каза – това не е ФСБ. Мисля си – кой може да бъде? Обадих се на Рогозин в Службата за сигурност на президента: „Ваша работа ли е това?“ Рогозин се засмя: „Нали си гледал филмите за Щирлиц? Помниш ли какво му казва Мюлер: «Сбъркали са вашия Мерцедес.»“ С една дума, нещо се започна около нас, но не беше ясно кого следят.

После дойдоха изборите и хората на Чубайс – Лисовски и Евстафиев – бяха заловени с кашон от ксерокс, а в него – половин милион долара. Задържаха ги хората на Коржаков. Същия ден Рогозин ме помоли да отида в хотел „Президент-отел“ (там беше предизборният щаб). Отивам и гледам – Рогозин тича нанякъде. Викам му: „Георгий Георгиевич, да ви чакам ли?“ – „Не ме чакайте, не. Случи се нещо...“ Вечерта научих за кашона с „ксерокса“, тоест с черната каса за изборите.

Предната вечер бях помолил един колега да ми напечата някакви документи. А той ми беше казал: „Извинявай, Саня, не мога, пишем докладни записки. Наредено ни е спешно да съберем за директора компромат за Березовски, Чубайс, Кох и Гусински. Подготвят се да ги арестуват.“

Но на другия ден бяха уволнени Коржаков, Барсуков и Тарпищев. Говори се, че решаваща роля в това изиграла Татяна Дяченко. Именно тя убедила баща си да застане на страната на Чубайс. (Интересно, дали се е досещала, че те бяха премахнали Листев?)

– Готвели са се да арестуват едни, а са били уволнени други. А ти не предупреди ли Березовски за вероятното му арестуване?

– Не, нямах право на това.

Вечерта вкъщи гледах новините. Там Чубайс тържествуваше, че забил „последния пирон в ковчегата на комунизма“. Помислих си – какво общо има тук комунизмът? Тъкмо Коржаков искаше да забрани комунистическата партия.

По-късно колегите от Службата за сигурност при президента ми казаха, че в кабинета на Евстафиев е била инсталирана техника за наблюдаване на помещението (ние я наричаме „Олга“). Наблюдавали как Лисовски и Евстафиев носели парите. Кашонът, с който ги хванали, разпратят, бил шестнайсетият, последният. Посмяхме се – значи кашонът е бил последният пирон в ковчегата на комунизма? Всички разбирахме, че за изборите са били създавани „черни каси“. Какво общо има тук

комунизмът? Беше се очертал нов водораздел в политиката: хората с парите срещу хората с удостоверенията. А комунистите бяха останали в трета група.

– А ти знаеш ли, че през цялата онази нощ Чубайс се е крил в клуба на „Логоваз“?

Научих за това след няколко дена, когато в службата започнахме да обсъждаме подробностите. Разправяха, че Коржаков е смятал да пипне всички на едно място и че генерал Лебед, когото вдигнали от леглото посред нощ, не допуснал този арест. Но аз никога не съм срещал Чубайс при Березовски – виждал съм го само по телевизията.

– Ами ако тогава ти бяха заповядали да ги арестуваш в клуба? Какво щеше да правиш при такава ситуация?

– Щях да изпълня служебния си дълг.

– Без колебание?

– Без. И на Лубянка знаеха това. Макар че се заяждаха: „Как можеш да общуваш с него? Та той е крадец. Окраде цяла Русия.“ Питам ги веднъж: „Ако е крал, от кого по-точно? Посочете ми потърпевшия.“ – „Окраде Русия“ – казват. Как така ще е окрал Русия? От хазната ли взема пари? Той да не е държавен чиновник нещо? От хазната може да краде само чиновник. Къде е този чиновник, дето му помага? Нека започнем от него. Отговарят ми: „Е, нали разбираш – ако беше Иванич, а не Абрамич, както и да е.“ А аз им казвам:

„Човек някак се примирява с липсата на пари. По-трудно е да се примириш, че някой ги има.“

Обадих се на Березовски на другия ден след свалянето на Коржаков: „Как е настроението, как върви?“ (Ами ако са го арестували? Защото аз видях Чубайс по телевизията, а Березовски – не.) Той ме покани на вилата си.

Березовски каза: „Саша, миналата нощ стана още един пуч. Те се преструваха, че подкрепят президента, а после му забиха ножа в гърба. Как мислиш, какво може да се направи, та повече това да не се случва?“

По онова време вече бях започнал да разбирам, че е невъзможно да се реформират спецслужбите, но още не можех да схвана защо, какво става. Познавах добре функциите само на едно управление – това, което се занимаваше с банди и терористи, – и неговата работа беше нужна. Но през 1996 година участието на спецслужбите в голямата политика още не беше очевидно. Само се забелязваше техният повишен интерес към бизнеса.

Ние виждахме, че в някои отдели се бяха появили прекомерно

богати чекисти, които купуваха апартаменти, къщи, вносни коли – явно не със заплатите си. И не ни беше трудно да преценим откъде може да имат тези пари.

Казах: „Сигурно трябва да се изгонят оттам няколко най-очевидни фигури.“

Березовски попита: „Ти знаеш ли кои са?“ Назовах няколко генерали, които се вбесяваха от думите „средства за масова информация“, „права“, „демокрация“. Познавах генерали, които обичаха стихчето:

Товарищ, верь, пройдет она,
Так называемая гласность,
И вот тогда госбезопасность
Припомнит ваши имена.

[Приятелю, повярвай, ще отmine
така наречената гласност
и ваште имена ще си припомни
Държавна сигурност тогава.

(Перифраза на стихотворението „Към Чаадаев“ от А. Пушкин). – Б. пр.]

Тези хора помнеха времената, когато с удостоверение от КГБ човек можеше да прави каквото си ще. Те не разбираха как е възможно офицер от спецслужба да отиде в банка, да каже: „Дайте ми сметките на този човек“ и да му отговорят: „Извинете, тайна на влоговете. Ако обичате, покажете ни делото, постановление от следователя и ние ще ви предоставим сметките.“

– И какво стана с тези карикатурни генерали?

– Нищо. Нито един от тях не беше уволнен, а някои дори ги повишиха.

Тогава му казах: „Тези хора ще ви мачкат. Всички, които се занимават с бизнес. Те искат да бъдат по-главни и да събират от вас оброк.“

А той: „Работата е много по-сложна. Идиотите – казва са изоставили спецслужбите на произвола на съдбата, не им плащат, какво тогава искат от тях?“

Но нали знаеш, малко хора приемат заплахата като надвиснала лично над тях... Макар че неведнъж съм го предупреждавал. В онези дни разговарях с генерал Осадчи – помощника на Барсуков. Той ми каза на четири очи: „Предай на Борис, че ако арестуват Коржаков, той, Борис, е труп.“ Същия ден предадох тези думи на Березовски.

– А уведоми ли ръководството на ФСБ за разговора си с Осадчи?

– Че кого можех да уведомя, кое ръководство? Своя началник-отдел Платонов? По онова време самия него вече го изритваха от организите, търсеха му цаката. Предадох му в общи линии съдържанието на онзи разговор.

– Но не си го документирал, така ли? Та това според вашата класификация е заплаха за терористичен акт.

– Не. Защото ако го бях документирал, щяха да ме изритат подир Платонов. Трябват доказателства. А нали разговорът беше на четири очи. Единственото, което ми оставаше, беше да предупредя Березовски: по ваш адрес се отправят заплахи.

– А ти често ли се виждаше с него в онези дни?

– Приблизително веднъж месечно. Водеше се война, аз работех по чеченците, провеждах оперативни мероприятия, а Березовски тогава работеше като заместник-председател на Съвета за сигурност по чеченското направление. Всеки път разговарях с него само по няколко минути. Той вечно нямаше време.

Но разговорът с Осадчи постоянно ми беше в главата. По онова време вече беше отровен Кивилиди. Вече се знаеше с каква отрова са го премахнали.

– От лабораторията на ФСБ на „Краснобогатирская“?

– Да. При една среща казах на Борис: „Много внимавайте. Нашите момчета ви имат зъб. В кухнята да има строг ред.“

Но той не ми обърна капка внимание.

– Мислиш ли, че тържествуването от победата през 1996 година е заслепило руските олигарси? Създадо им е чувство за измамна сигурност?

– Мисля, че те много сгрехиха, като смятаха за свои главни противници комунистите. Мислеха, че зад Коржаков и Барсуков не стои никой, не разбираха, че спецслужбите имат собствен политически интерес. А спецслужбите бяха разбрали, че яслата „закрила на бизнеса“ ще им бъде отнета, ако не премажат олигарсите. С една дума, спецслужбите тогава загубиха битката, но не войната. Но тогава малко хора разбираха това. Березовски може би го разбра по-рано от другите.

– Ти нарече предизборната криза през 1996 година „първа битка“ между бизнеса и чекистите. А от позициите на настоящето как би оценил хода на военните действия?

– Всъщност се състояха четири битки. Първата – когато олигарсите се биха с групата на Коржаков-Барсуков. Тя завърши с оставката на Коржаков и победата на Елцин на изборите през 1996-а. Втората битка

беше между олигарсите от Елциновото обкръжение и чекистите от примаковската школа, тоест старите чекисти, съветски образец. Чекистите загубиха, защото Примаков не можа да стане президент. Третата битка – между олигарсите, собственици на СМИ – Гусински, Березовски, и питерските чекисти – Путин, Патрушев, Иванов, започна след изборите през 2000 година. Чекистите взеха реванш: отнеха им телевизионните канали. Това струваше скъпо на Русия – изчезнаха независимите медии. Така че резултатът стана два на един. Сега се води четвъртата битка. Чекистите преминаха в широкомащабно настъпление и се стараят да получат пълния контрол над страната, обществото и финансовите потоци. Тази война се води по нови правила. След терористичните актове в Ню Йорк на 11 септември 2001 година Западът, на първо място САЩ, започнаха да играят на страната на руските спецслужби, готови на драго сърце да дадат на американците всичко, за което ги помолят, стига те да си затварят очите за тъмните им дела. Можем да смятаме, че руската демокрация се озова под развалините на „близнаците“. Как ще свърши това – и не само за Русия?...

Глава 6 ПОСЛЕДНОТО ДЕЛО НА УРПО

Отдел за специални задачи

– Прехвърлили са те в УРПО през август 97-а. Ти каза, че лично Ковальов е издал заповедта. Как стана това?

– Започна се от един конфликт с Волох, началника на ОУ на АТЦ, където работех тогава. Моята група провеждаше задържане на един престъпен бос по прякор Григор. По оперативни данни той беше виновен за няколко поръчкови убийства. Но в случая трябваше да го задържим по друго дело – за вкарване на наркотици в лагерите. Имаше доказателства и санкция за арест. Направихме засада в дома му и когато той се появи, едно от моите момчета се опита да му сложи белезниците. Онзи обаче оказа съпротива, удари го с чантата си по главата и побягна. Моят човек – след него. Както е редно, стреля три пъти във въздуха. Григор не реагира. Момчето започна стрелба на месо и рани Григор.

Откараха Григор с линейка, а мен ме извика Волох и ми се разкрещя. Че сме започнали стрелба в града, че утре вестниците щели да ни подберат... Че сме се държали като каубои и т. н. Бях много нервен – не бяхме спали две нощи, причаквахме въпросния Григор. Хората ми бяха уморени. И аз едва се държах на краката си. И на всичко отгоре не исках да пуснат моите момчета да се приберат, започнаха да ги разпитват един по един. С една дума, треснах вратата и тръгнах да се оплаквам на Ковальов.

– Той веднага ли те прие?

– Ковальов ме познаваше доста добре. Малко преди това бяхме ходили при него с Трофимов по въпроса за Хохолков. И още по-рано той бе следил работата ми по други дела. Макар че ни забрани да разработваме Хохолков, към мен се отнасяше добре. И изобщо, ако редови оперативен работник поиска директорът на ФСБ да го приеме лично, един умен директор винаги ще го приеме, защото никоой не би отишъл при него за дреболия. А Ковальов беше умен директор.

Влязох при него, започнах да му докладвам. Че нали, моите хора са задържали бандит, той е оказал съпротива. Наложило се е да употребим оръжие. Прокуратурата е признала, че всичко е било законно. А Волох,

вместо да ни благодари, е започнал служебно разследване. Аз, рекох, никога не предавам своите хора. Ако Волох не ни остави на мира, ще подам оставка.

Ковалъв пита: „А кой е стрелял?“ – „Подполковник Горшков. Той е рядко опитен оперативен работник. Двайсет години е служил в милицията, преди да дойде при нас. Раняван е два пъти. Осем пъти е употребявал оръжие. Стреля безпогрешно. Убил е няколко души.“ Ковалъв казва: „Осем пъти? Не е лошо. И това, казваш, са твои хора?“ – „Да“ – казвам. – „Такива хора ни трябват. Ще отидеш на работа в УРПО. Вземи си и хората с тебе.“

Останах като гръмнат. Как, рекох си, ще отида, след като съм му носил материали срещу Хохолков?

А той сякаш прочете мислите ми: „Забрави за Хохолков. Проверихме го. Но не е излишно да имам свой човек в УРПО. Ако има нещо, обаждай се по всяко време. Съгласен ли си? Ще отидеш в седми отдел, при Гусак.“

– С какво се занимаваше седми отдел?

– Като обръщам поглед назад, най-общо казано – с извънсъдебни разправи. Инициативата е проявил Гусак – той е подал рапорт до директора. Написал е подробно, че криминалните среди, престъпните босове съвсем са се развилнели, невъзможно е да ги арестува човек, така че – разрешете ни да ги неутрализираме с извънсъдебни методи.

Ковалъв е взел този рапорт, прибрал го е в касата си, създал е отдела и е назначил Гусак за началник. Отдел за специални задачи.

– А другите служители на ФСБ знаеха ли с какво се занимава вашият отдел?

– Никой не знаеше. Висша степен на секретност. Знаеше се, че този отдел се занимава с разработка на престъпните групировки в Москва и Московска област. Самият аз, когато отивах там, мислех, че е така.

– Колко души бяхте?

– В отдела работеха около дванайсет души. Цялото УРПО се състоеше от 40 оперативни работници, плюс собствените спомагателни подразделения – групите за външно наблюдение, за подслушване, силовата, автономният оперативен отчет и т. н. фактически това беше отделна ударна група на ръководството. Помещавахме се в отделна сграда на „Новокузнецкая“. Никой не ни закачаше, никакви проверяващи, нищо.

– Ти ми беше казал, че УРПО е било създадено специално за Хохолков след ликвидирането на Дудаев. Поставяха ли ви някакви специални задачи във връзка с Чечения?

– Не. По-скоро беше обратното. Работата е там, че Чечения в известен смисъл разврати спецслужбите. Там се играе по други правила, повече неща са позволени, повече прегрешения се прощават. В Москва заради едно леко раняване на бандит Волох ми вдигна скандал до Бога, а в Чечения можеш покрай работата да пратиш десетина души на оня свят – и никой няма да гъкне. И ето че началството реши с цел ефективност да създаде спецподразделение, което би могло да действа в Москва като в Чечения. Веднага го разбрах, още на едно от първите съвещания.

Ковальов говореше за новите назначения. Стана дума за Умар Паша – имаме такъв полковник, чеченец по националност. Шебалин от нашия отдел се засмя: „До къде я докарахме – Умар вече работи в централния апарат. Николай Дмитриевич, спомнете ли си как веднъж Умар Паша предложи да предаде Басаев срещу четирийсет хиляди долара?“ Ковальов размахва ръце: „Спомням си, спомням си.“ Моят нов началник Александър Гусак после ми разказа за този случай.

Когато Ковальов бил в командировка в Чечения, при него отишъл Умар Паша (работел в местната ФСБ) и заявил, че имало хора, готови да предадат Басаев и да посочат мястото, където той ще се появи. „Дайте четирийсет хиляди долара.“ Ковальов му казал: „Не, първо предайте Басаев.“ Тогава Умар Паша отговорил: „Той може и да не е жив. Могат да го убият.“ Ковальов: „Дайте го, ако ще и мъртъв, тогава ще ви дам парите.“ Умар се съгласил. Отишли при някакво вагонче. „Ето там казали му – е Басаев, но е опасно да се влезе.“

С автомати и картечници направили това вагонче на решето. После започнали да вадят труповете отвътре. Басаев го нямало сред тях. Били някакви селяни. Извадили седем или осем трупа. Ковальов казал: „Виждаш ли, щях да ти дам парите, а после какво? Басаев го няма.“

– Тоест Ковальов – директорът на ФСБ – е присъствал при извършване на престъпление?

– Така излиза.

– Седем души са били убити за едното нищо.

– Да, после казали, че са били боевици.

– Но нали дори не са ги идентифицирали?

– Както ми го разказваше Гусак – никой нищо не е установявал. Забили ги и си заминали. А Ковальов се радвал, че не е дал парите. И постоянно мърморел на Умар Паша: „Искаш толкова пари, застреляхме някакви селяни, а Басаев го няма.“ Умар отвръщал: „Рано започнахме да стреляме. Трябваше да почакаме. Той щеше да дойде.“

Представи си сега – момчетата се прибират след такива операции

от Чечения, за да се борят срещу бандитите, и им казват: „Това не ви е Чечения, тук ще действате законно.“

– Съществуваше ли изобщо някакъв принцип за подбор на кадрите?

– В групата на Гусак например работеше Гриневски. Как е попаднал в нея? Преди това е работил във Владимирска област, в един от районните отдели. Гриневски разработвал обект и, както лично ми разказа, този обект бил рядко говедо. Андрей разбрал, че е невъзможно да го арестува, защото онзи имал връзки в милицията и прокуратурата. Та, с една дума, Гриневски организирайл убийството му. Как, кой – не ми каза. Каза просто: „Трябваше да очисти обществото от тази зараза.“

Милицията стигнала до Гриневски, задържали го, десет денонощия лежал в предварителния арест по подозрение в убийство, но нищо не се доказало. Тогава го махнали оттам, започнали да му търсят ново място. Някакъв познат му помогнал да се премести в Москва. Кадровикът Баев обикалял отделите, питал: „На някого да трябва човек?“ Гусак се заинтересувал: „Кой е човекът?“ – „Еди-кой си, заподозрян е, че е убил обект. Всички разбират, че той го е направил, но няма доказателства.“ Гусак казал: „Такива хора ни трябва.“

– А ти лично приемаш ли логиката на Гриневски, че щом един обект не може да бъде докаран до съд, е допустимо да бъде унищожен по друг начин? Щом го заслужава?

– Сега, след това, което се случи в УРПО, знам, че е по-добре престъпникът да избегне наказанието, отколкото да позволим на едно ченге да самоуправства. Знам, че борбата с престъпността трябва да се води в рамките на закона. Бандитите са извън закона, а ние сме в него! Да, на нас ни е по-трудно. Ала излезе ли някой извън рамките на закона, макар и в името на унищожаването на престъпността, той вече не се връща в тях. Няма обратен ход.

Трябва да кажа обаче, че не стигнах лесно до този извод. Когато Ковальов ме прати в УРПО, все се сещах за един мой служител, Горшков – честен офицер, когото незаслужено бяха влачили по разпити заради превишаване на пълномощията. Повечето ченгета, които всеки ден си имат работа с бандити, убийци, абсолютни боклуци и не могат да ги тикнат зад решетките, гледат на закона и човешките права като на досадна пречка.

Но работата е там, че ако се разреши на ченгетата или на спецслужбите да се поставят над закона, моментално ще се намерят хора – в същите тези служби или сред политическото ръководство, – които ще започнат да използват това за свои цели, тъй да се каже, да продават

услугите си. Или да загравват власт.

Започна се с Дудаев – него всъщност го убиха незаконно, но всичко това бе преглътнато, защото ставаше дума за Чечения. После чеченските селяни – уж пак не е толкова страшно, нали са чужди. И си тръгна така. За да свърши с поръчки от наркомафията и с политически покушения.

– А как те споходи прозрението?

– Всеки човек си има праг, нещо като забранителна бариера, и ако я премине, няма вече път назад. Един ще помогне на стар приятел „да решат въпроса“ с длъжник, друг ще продаде информация, трети ще вземе пая си от „сухото“ за поръчкова операция, четвърти ще осигури „чадър“, пети ще отвлече човек, шести ще го убие, а някой може дори да взриви автобус с пътници. В органите има всякакви хора – от чисти и безкористни до завършени гадове. И едните, и другите са малко. Почти всички са омърсени с нещо, но и не всеки ще тръгне да вдига във въздуха жилищни блокове. И далеч не всеки във ФСБ се е цапал с кръв, дори в нашия седми отдел на УРПО. Тъкмо в това се състои мъдростта на ръководството да омърси всекиго, а после да го използва в съответствие със собствената му забранителна бариера, но не и да кара хората да вършат неща, които те определено не биха извършили. Моята бариера се появи, когато ми наредиха да убия човек.

Покрай кръвта

– Гусак е набирил за седми отдел хора с особени „заслуги“, като онова ченге например, което е убило обект. А ти казваш, че не си се цапал с кръв. Как си го обясняваш?

– Мен не ме избра Гусак, а ме изпрати Ковальов. По-късно Гусак сам щеше да каже в едно интервю: „Аз не исках да вземам Литвиненко в моето подразделение. Ръководството ми го натрапи.“ Мисля, че те не погледнаха на мен сериозно, излъгаха се. Гусак е смятал, че Ковальов ме е проверил с кръв, а Ковальов – че го е сторил Гусак.

Едва по-късно, когато започнаха да ни притискат, се засилиха да проверяват, но бяха закъснели. Веднъж Гусак ме извика и ме попита: „Спомняш ли си, че участва с нас в едно мероприятие?“ Питам го: „В какво мероприятие?“ – „Ами спомняш ли си – вика – как убихме един азербайджанец?“ Отсякох: „Не съм убивал никакви азербайджанци с тебе.“ – „Ама как бе – той чак се смая, – нали го пречукахме в

милиционерския участък...“

– Ами самият Гусак? Какви ги е вършил лично той?

– Гусак открай време имаше репутация на „яко момче“. Лично беше написал в рапорт до Ковалъов: „Моите подчинени са гадове в добрия смисъл на думата.“ Но с какво точно се е отличавал – тогава не знаех. Беше ми ясно само в общи черти. Носеха се всякакви слухове. Веднъж при мен дойде сътрудникът на Гусак Горшков и ме помоли да го включа в своята група. Горшков по-рано беше работил в милицията, в криминален отдел и в стопанската. „Знаеш ли – каза ми той, – те са ненормални, страх ме е. Убиват хора. Няма да работя там, ще напусна. Излизат на мероприятия и започват да пребиват хората до смърт. Аз съм против това. Рано или късно всички ще ги приберат зад решетките. А какво мога да направя аз?“

Конкретната история, благодарение на която Гусак бе получил седми отдел, научих по-късно, когато вече бях в конфликт с ръководството. Гусак извел петима души – дагестанци – в гората, в района на Подолск, и ги разстрелял. В тази операция освен Гусак участвали Алюшин и Бавдей.

Научих за това случайно, вече в извънслужебните ни отношения: Гусак се беше скапал по едно време и като се напил, се изтървал пред жена ми как извели петима души и ги застреляли. „Разбираш ли – казал, – ако този факт се разкрие...“ Думите му прозвучали като разкаяние.

Маруся ми разказа това и добави: „Кажи му повече да не ми говори такива неща. Защо трябва да ги знам? Не искам.“

Казах на Бавдей: „Боря, Гусак е казал на жена ми, че сте разстреляли няколко души.“ Борис се уплаши: „Абе той да не е откачил? Може ли да се говорят такива неща? Знаех си аз, че с този глупак един ден ще лежим в кауша.“

Започнах да проверявам тази история. Поприказвах си с Шебалин, с Понкин, с другите служители. Всички се чудеха – ама ти не знаеше ли? След нашата жалба до прокуратурата в отдела очаквахме обиск, а в касата на Гусак имаше нерегистрирано „гърмяно“ оръжие, както и окървавените паспорти на тези дагестанци. Гусак нареди всичко да се унищожи. Понкин и Шебалин отнесоха някъде документите, а друг служител, Соловей, скри оръжието. По-късно прокуратурата иззе един пистолет от онези от касата на бившия служител в нашия отдел Шевчук. Сега той работи в Московското управление. За този факт ме разпитва следователят Барсуков.

– А кой е наредил на Гусак да премахне тези дагестанци?

– Генерал-лейтенант Миронов. Така е казал Гусак на жена ми. Аз попитах Миронов: „Иван Кузмич, Гусак е разправял, че вие сте дали нареждане за онази операция, а при нея са убили хората.“ Миронов пребледня: „Не съм нареждал да убиват когото и да било.“ И след дълга пауза добави: „Знаех си аз, че е откачен.“ Именно след този разговор Миронов отиде при Путин да ходатайства за мен. Че нали, Литвиненко знае твърде много, не можем да го изгоним.

– Тоест висшето началство е знаело за тази история?

– Разбира се, че знаеше. По-късно, когато прокуратурата се зае с УРПО във връзка с нашата жалба, Гусак ми разказа: „Знаеш ли, имах разговор с Ковалъв и той ме попита: «Какво се ежи Литвиненко? Нали е бил с вас, когато изтрепахте дагестанците?» Отговорих му, че не си бил с нас. А Ковалъв попита: «Че къде е бил тогава? Как така «никъде»? И е попаднал в УРПО?!»“

Та това е то. Те са смятали, че съм бил „някъде“. Дори не са можели да си представят, че не съм омърсен. Че съм минал покрай кръвта.

Но ако бях оцапан с кръв – щяха да ми го припомнят и тогава определено нямаше да изляза от Лефортово. Защото те бяха проверили всички мои дела за десет години назад и не бяха намерили нищо по-сериозно от това да ме обвинят, че веднъж съм ударил арестуван бандит и съм му направил синина „голяма колкото копейка“. Но съдът ме оправда и за това!

– А за какво са убили онези дагестанци?

– Ето за какво. Синът на бившия председател на КГБ Семичастни имал фирма, която задлъжняла на някого с пари. Доколкото разбрах, дагестанците са били наети да вземат тези пари от него. Семичастни-младши се оплакал на баща си и той отишъл при Ковалъв с молба за помощ. Ковалъв извикал Гусак и му наредил да вземе мерки: „Иди при Миронов, да оформи нареждането.“

Тогава Гусак, както и аз, работеше в ОУ при АТЦ и двамата с Миронов са оформили този случай на рекет като заплаха за терористичен акт срещу Семичастни-баща. Какво точно се е случило не знам, но Гусак е провел операцията и тя е завършила с пет трупа.

Поръчката за олигарха

– Прозрението те е споходило в момента, когато са ти наредили да убиеш Березовски. Не някой си Иванов, Петров или Сидоров, а

Березовски. Мисля, че именно тук е най-деликатният момент. Нали Березовски е имал мотив да скалпи цялата тази история. А пък ти си „прозрял“ и си започнал да „разобличаваш“ спецслужбите по негова поръчка.

– Не е така. Освен Березовски имаше още два случая, за които ние дадохме показания в прокуратурата и после говорихме на пресконференцията. Но Березовски е най-гръмкото име от трите и хората не обърнаха внимание на другите. На теб например говори ли ти нещо името Трепашкин?

– Трепашкин ли?

– През есента на 1997 година, когато току-що бяхме преместени в УРПО, при мен дойде началникът на отдела Гусак и каза: „Има един Трепашкин, трябва да го намерим. Той е бивш служител на ФСБ, не си е предал удостоверението и ходи да взривява павилиони за алкохол, така печели. Това удостоверение трябва да се из земе.“ Казвам: „Добре. А къде работи той?“ Гусак отговаря: „В данъчната полиция.“ Учудих се: „Как така в данъчната полиция? И никой не може да го намери? А какъв е там?“ – „Началник на следствения отдел.“

„Саша – казвам, – а не ти ли се вижда смешно, че началникът на следствения отдел в Данъчна полиция на Московска област взривява павилиони за алкохол с удостоверение от ФСБ? Ако е за рекет, по-добре да го прави с удостоверение от данъчната полиция. С него може да прибира пари не от павилиони, ами от заводи за алкохол. И как е възможно да не си връща удостоверението? Нали си има началник, който може да му нареди да върне удостоверението.“

Гусак се почуди малко какво да ми каже. „Виж сега, Саша, тук въпросът е деликатен, не исках да ти казвам. Трепашкин е подал съдебен иск срещу ръководството, срещу Ковальов. И той лично помоли да вземем мерки.“ – „Какви мерки има предвид?“ – „Ами с една дума, Саша, трябва да му се запуши устата. Отишъл е в един вестник, дал е интервю, трябва да му подхвърлим нещо или да го вкараме на топло.“

Слязохме в отдел „Кадри“. Показаха ми личното дело, снимка, на която той беше още млад, с чин старши лейтенант... Симпатична, приятна физиономия. Оказа се, че Трепашкин е работил над десет години в Следственото управление при КГБ. Издигнал се е едва ли не до началник на следствен отдел.

Казвам: „Слушай, ти майтап ли си правиш с мен – как ще подхвърля пистолет на следовател? Той веднага ще провали работата.“ Гусак се съгласи: „Да, и аз мисля така. Знаеш ли, дай просто да го опаткаме и

край. Какво ще се занимаваме с него? Работата е от ясна по-ясна: отишли сме за удостоверението, а той е оказал съпротива – и сме го застреляли. Само в никакъв случай да не се разбере, че сме от ФСБ.“ |

„Саня, ама ти разбираш ли – та той е подал съдебен иск! – упорството на Гусак ме смайваше. – Та той е специално охранявано от държавата лице. Ако научи някой какво сме направили с него, какво ще стане с нас? Нали те там си имат Управление по собствената сигурност.“

„Слушай – изгуби търпение Гусак, – там всичко е уредено. И изобщо, ти разбираш ли защо ни преместиха тук всичките? Какво, не си ли разбрал? Ние сме поръчков отдел. Длъжни сме да решаваме проблемите на ръководството. Ти разбираш ли каква чест ни е оказана? Ама не, само задаваш въпроси. Хайде, мисли. Давам ти за помощници Шчеглов, Шебалин и Понкин.“

– Нямахме как, започнах да разработвам Трепашкин. Да проучвам досието му, да изяснявам обкръжението му, да разговарям с хората и т. н. И колкото повече неща научавах за него, толкова по-симпатичен ми ставаше. И аз реших, че няма да „вземам мерки“ срещу него, някак ще „забравя“ това задание, ще го вкарам в девета глуха.

По-късно, когато се запознах с Трепашкин, той ми каза какво се случило с него. Докато работел във ФСБ, разобличил чеченска група, която се занимавала с рекет, убийства и незаконна търговия с оръжие. И без да се рови в „тънкостите“ на проблема, задържал самолет с оръжие, който нелегално отлитал за Чечения. А зад тези доставки стоял някой от високите етажи. И го изгонили.

Трепашкин написал заявление до Елцин, обърнал се към съда, отишъл във вестник. По повод на това интервю дори събрали колегията на ФСБ, съвещавали се какво да правят, как да му запушат устата. Скалпипили материали, че Трепашкин бил изнудвал за пари някой си гражданин Писяков. Намерили някакъв човек, докарали го в Москва от Санкт Петербург, започнали да събират „доказателства“. После се опитали да изфабрикуват материали, че той бил разгласил сведения, представляващи държавна тайна. От цялата работа излизаше, че държавната тайна е, че Трепашкин е бивш подполковник от спецслужбите. Трепашкин все пак спечели съдебното дело.

– Именно заданието да запушиш устата на Трепашкин ли пробуди у теб първите съмнения?

– Да. Тогава казах на Гусак, че това е сложен случай, не се знае докъде може да ни докара и ми трябва време, за да се оправя с него. И той ме остави на мира. А аз се замислих.

А след една седмица – пак. Поставиха ни задача да отвлечем известния бизнесмен Умар Джабраилов, за да освободим от чеченски плен наши офицери... Просто така, в открит текст.

– Официално ли ви наредиха да отвлечете Джабраилов?

– Да, за да вземем пари срещу него и да откупим офицерите. Без пари никой не би ни върнал офицерите срещу Джабраилов.

– Кой ви постави тази задача?

– Ръководството на управлението. Генерал Хохолков и неговият заместник Макаричев.

– Ти чу ли това с ушите си?

– Стана така. Аз доста се занимавах с издирване на заложници. Дори бях разработил цяла система и, общо взето, минавах за специалист по тази материя. И веднъж Гусак ме покани в кабинета си, където се провеждаше съвещание. Присъстваха Бавдей, Гусак, Понкин, Шебалин и Шчеглов.

Гусак ме попита: „Саша, как може да бъде отвлечен човек, така че да не го намерят?“

Учудих се: „Защо, решили сте да отвлечате някого ли?“

Тогава Гусак ми каза, че му е поставена задачата да отвлече Джабраилов.

Те подслушвали телефона на Джабраилов. Водели външно наблюдение. Местонахождението му било установено. С това се занимавал Понкин. Разполагал с всичко, отнасящо се до Джабраилов. Пак той предложил да отвлекат не Умар, а по-малкия му брат Хюсеин. Според чеченските обичаи братът непременно щял да плати за по-малкия си брат. И отвлечането щяло да стане по-лесно – самият Джабраилов бил охраняван от наета от него милиция.

Обясних им как да отвлекат човек, без да ги хванат. Спомних си случаи, когато ние бяхме попадали в безизходица и издирванията ни не бяха давали резултат.

Извършителят на отвлечането не бива да знае къде ще бъде скрит отвлеченият. Хората, които го охраняват, не бива да бъдат в контакт с човека, който иска откупа. Знаем, че в такъв случай нито милицията, нито моите колеги никога не биха задържали човека, който иска откупа, докато не установят със сигурност къде се намира заложникът. Затова им казах, че ако отвлеченият се намира на едно място, а човекът, който иска откупа – на друго, а и никога не би казал къде се намира заложникът (просто не знае къде е той), той никога няма да бъде задържан, инак заложникът ще бъде убит.

– С една дума, ако спецслужбите вземат заложник, практически не е възможно той да бъде открит, защото те знаят всички тънкости на тази работа? И най-важното – знаят кой ще ги търси.

– Да, разбира се, не е възможно да го открият – дори да задържат човека, който иска откупа. Спецслужбите ще измъкнат своя човек, а заложникът ще загине. Освен това препоръчах на Гусак да проведат мероприятията съвместно с трети отдел на РУОП. Защото с освобождаване на заложници по онова време в Москва се занимаваше именно това подразделение. Бяха се специализирали по заявители и заложници. Беше ясно, че ще го търси само този отдел. И трябваше да работят съвместно: да внедрят свой човек при тях. Така щяха да имат оперативен работник, който напълно да контролира хода на издирването.

– Излиза, че на практика ти си помагал да се разработи престъпление?

– Да, помагах в разработката на престъпление, за което съжалявам и за което по-късно съобщих в прокуратурата. За щастие то не се състоя. Не крия, че по нареждане на моето ръководство обясних как трябва да се направи всичко това. По-късно присъствах на още едно съвещание, когато при нас дойдоха служители от силовия отдел – всъщност именно те трябваше да осъществят отвлечането според нашата разработка. Отвлечането трябваше да стане по време на концерта на Махмуд Есамбаев, на който Джабраилов бил поканен. Научили го чрез подслушването на телефонните му разговори.

Служителите от силовия отдел питат: „Пази го милиция. Как да постъпим с тях? Та те имат автомати.“

Ръководството казва: „Без церемонии с ченгетата. Да не са охранявали тоя чеченец.“

– Заповедта устна ли беше или писмена?

– Устна, разбира се. Кой издава такива заповеди писмено?

– Да отвлекат човек, при което да не се церемонят с ченгетата, които го охраняват?

– Да. А при отвлечането на Умар имаше и още една хитринка. Холков каза, че сега той бил заподозрян в убийството на американец Пол Тейтъм. А Тейтъм имал роднина, който искал да си отмъсти. Ние отвлечаме Умар, получаваме парите, а при издирването ще отработваме като основна версия отмъщение от страна на американец.

Между другото, както научих по-късно, пак спецслужбите убили Пол Тейтъм това ми го призна веднъж пиян Гусак.

Но силовият отдел отказал да отвлече Джабраилов. Поискали си

парите предварително! Обяснили, че веднъж вече са отвлечали човек по нареждане на ръководството, закарали го в нашата спортна зала и той седял там три дена, прикован с белезници за един радиатор. За тази операция те били командирани в друг град и им обещали да им платят. Но никой така и не им платил „командировъчните“. Дошъл Камишников, прибрал заложника и не платил. Затова този път казали – първо парите. И си заминали.

– А кога за пръв път чу за поръчката за Березовски?

– На 27 декември 1997 година провеждахме мероприятие по задържането на членове на престъпна групировка, състояща се от служители на милицията. Задържахме двама и трябваше да арестуваме още двама. Вече почти ги бяхме пипнали, когато... Към девет сутринта докладвах ситуацията на Гусак. След малко ми звънна дежурният и помоли да се свържа с Камишников, който по това време отговаряше за управлението. Той нареди спешно да приключваме това задание. Опитих се да му обясня, че двама престъпници са още на свобода, че ако не ги задържим до понеделник (беше събота), те или ще изчезнат, или ще унищожат веществените доказателства. Обаче Камишников продължава: „Нареждам ви да приключите и да се върнете в управлението.“

Върнахме се в управлението, Камишников покани цялата група в кабинета си. Мен, полковник Шебалин, майор Понкин и старши лейтенант Латишонок. И каза: „Вие, момчета, не си гледате своята работа.“

Опитих се да възразя: „Как да не е моята? В случая служители на Московското РУОП фактически отвлечат хора, занимават се с рекет! Тъкмо моята работа.“

А вече имахме непотвърдени данни, че те са и убивали, и са взривявали. Бяхме събрали достатъчно доказателства, обаче ето – спират ни. Но Камишников си знае своето: „Има си криминален отдел при милицията, разполагат с достатъчно хора, те да се занимават с това. А ние сме само осемдесет души в това управление, имаме други задачи.“

И Камишников обясни накратко какви са тези задачи. Показа ни книгата на Судоплатов, прочутия началник на терористичния отдел още при Сталин. Тупна с длан по нея и каза: „Ето с това трябва да се занимаваме. Вие сте екип, познавате се помежду си, добре сте подбрани. Такива хора ни трябва на нас. Затова не бива да се караме, да живеем като паяци в буркан. Трябва да бъдем приятели, заедно да решаваме проблемите. Вие разбирате ли какво значи екип?“

По-нататък продължи да развива мисълта си, че сме били мъже за чудо и приказ и нашият екип бил длъжен да решава проблемите на

правителството и на висшето ръководство на ФСБ. Именно затова ни било дадено всичко необходимо – и собствено външно наблюдение, и собствена техника. Това било направено заради повишената секретност – никой нищо не знаел за нас, дори вътре във ФСБ. Ние сме били свръхсекретни. И трябвало да изпълняваме специални задачи.

Понкин му отговори, че бяхме подготвили всичко по Джабраилов, но силовият отдел отказа да работи и затова мероприятиято ни се провали. Камишников махна с ръка: „Продължете мероприятиято. На всяка цена трябва да отвлечете Джабраилов.“

И тогава ни постави нова задача: „Все още има хора, до които не можем да се докопаме. Натрупали са луди пари и е невъзможно да се стигне до тях по законен път. Винаги могат да се откупят и да избягат от наказателна отговорност. И тези хора нанасят голяма вреда на държавата. Ти например, Литвиненко, познаваш Березовски, нали? Именно ти трябва да го ликвидираш.“

Седя, мълча. Какво да кажа? По онова време Березовски беше съветник на Елцин, известен политик. По принцип неговото убийство би било терористичен акт. По заповед на ФСБ при подобни изказвания по такива хора се започва разследване, докато не се изясни дали заплахите са реални, или безпочвени. Затова, когато Камишников каза, че трябва да убия Березовски, премълчах. Той стана от бюрото, приближи се до мен, леко се наведе и повтори: „Ти познаваш Березовски – ти трябва да го премахнеш.“

Посочих с пръст тавана – ами ако се подслушва? – и се чукнах с пръст по слепоочието: сиреч, мислете какво приказвате в затворено помещение.

– И не реагира по никакъв друг начин, така ли?

– А какво трябваше да направя? Ако бях казал например: „Ясно, Александър Петрович, готов съм“ – Камишников щеше да ме запише на касета, а някой друг щеше да го пречука... Щяха да вземат касетата, да я занесат в следствието и да кажат: Камишников се е пошегувал, а тоя глупак е взел, че е убил човека. Нали така?

Ще прескоча малко напред: когато прокуратурата вече работеше по този факт и ни направиха очна ставка с Камишников, следователят предложи да си зададем въпроси един на друг. Аз попитах: „Александър Петрович, поставихте ли ми задача да убия Березовски?“ Камишников: „Отказвам да отговоря на този въпрос.“ Позова се на член 51 от Конституцията, където е казано, че човек има право да мълчи, ако думите му могат да бъдат използвани срещу него. Задахох му друг въпрос: „А на

това съвещание стана ли дума за Березовски?“ Камишников отново се позова на същия член от Конституцията.

След съвещанието излязохме от кабинета. Всички бяхме потресени. Отидохме у Гусак (този ден той си беше вкъщи). Разказахме му всичко. А Гусак каза: „Ама защо се учудвате?“ Оказа се, че още през ноември същата година и Хохолков му наредил да подготви ликвидирането на Березовски.

„Наредено ми е да ви убия“

Преди да вземем окончателно решение, аз и моите подчинени се събрахме в кабинета ми и започнахме да мислим какво да правим. Имахме три варианта.

Първият – да започнем подготовката за убийството. Аз казах: „Въвличат ни в бандитизъм.“ И ако започнем да убиваме, никой няма да ни закача. Спокойно ще се занимаваме с рекет, ще печелим много пари. Както се казва, всеки според своята безнравственост. Не бих казал, че във ФСБ поголовно всички се занимават с рекет. Но тук към всеки трябва да се подхожда индивидуално... всичко се случва. Обаче да убиваш хора? Хладнокръвно, по нареждане на началника? Тогава сме бандити, а той е главатар на банда. Убием ли първия, няма път назад.

Вторият – да излезем пред обществеността и открито да заявим за това. И тогава – не знам какво ще стане тогава. Може да ни изпозатворят, може да ни изпозастрелят, може и да ни оставят на мира. Не знам, но нищо добро не ни чака.

И третият вариант – никъде нито дума за това, тихо да се отдръпнем от всичко и да се постареем да си намерим работа в други подразделения. Между другото точно тогава отидох там, където бях служил по-рано, при началник-отдела Колесников и заместник-началника на управлението Миронов, и помолих да ме вземат обратно. Те ми казаха: „Че кой ще те остави да напуснеш оттам?“ И се позасмяха кисело.

И тогава ние решихме...

– А не се ли страхувахте, че съвещанието ви се подслушва?

– От какво да ни е страх? Когато са се събрали двама души и началството пожелае да научи какво са си говорили, и без това го научава.

Пък и това не беше съвещание, по-скоро – мъжки разговор. Между другото все пак се надявах, че някой ще отиде да каже всичко на началството или да са ни подслушвали – тъй че просто да ни изгонят всичките.

Тихомълком да ни разпратят по различни подразделения и край, да забравят за нас. Но това не се случи.

– И кой участва в този разговор?

– Понкин, Латишонок, Шчеглов.

– А Гусак и Шебалин?

– Нямахте ги. Между другото, те не ми бяха подчинени. Гусак беше прекият ми началник, а Шебалин, както и аз, негов заместник.

Та значи ние с моите момчета решихме, че никого няма да убиваме, а после ще видим. Да става каквото ще. А Понкин каза: „Саша, трябва да съобщим на Абрамич. Жал ми е за него – виждал съм го по телевизията, свестен човек. Познавам нашите момчета. Знам с какво се занимават. И щом са решили да пречукат Абрамич, ще го пречукат.“

Преди да кажа за това на Березовски, смятах все пак да си поговоря с Ковальов. Не ми се искаше да мисля, че той знае за това и фактически е съучастник. На няколко пъти се опитвах да вляза при него, но не успях. По-рано винаги влязах лесно, а този път – кой знае защо – не успях. Може би Ковальов специално не искаше да се вижда с мен? Когато подчинен докладва нещо на началника си, този началник става заложник на тази информация и е длъжен да вземе мерки. А така – ни чул, ни видял.

– А не можеше ли да му предадеш нещо писмено?

– Че кой предава такива неща през трета ръка? Аз изобщо нямах намерение да говоря открито в кабинета на Ковальов. Исках да му напиша това на лист, да му го дам лично, да го прочете пред мен.

– Ти не изключваш дори кабинетът на директора на ФСБ да се подслушва?

– Знам, че се подслушваше от ФАПСИ [Федерална служба за правителствена връзка и информация. – Б. а.]. Личната среща беше важна, защото исках да погледна Ковальов в очите. По очите, по израза на лицето, по поведението, по реакцията на човека може да се разбере – знае ли, или не знае.

Като не успях да се добера до Ковальов, аз се реших на разговор с Березовски. Бях длъжен да го предупредя. Смятам, че всеки офицер от правоохранителните органи е длъжен да пази живота на хората по какъвто и да е начин. В онзи момент не виждах друг начин.

Обадих се по телефона, казаха ми, че Борис Абрамович е в болница. По телевизията съобщиха, че нещо се контузил, както се возел на снегоход. Така и не успях да поговоря с него – после той отлетя за Швейцария на лечение.

Едва някъде през март, два дена преди свалянето на Черномирдин, в събота отидох във вилата на Березовски. Казах му: „Борис Абрамович, наредиха ми да ви убия.“ Той възкликна: „Ти с всичкия си ли си? Я стига си се шегувал.“ И ме гледа, сякаш съм ненормален. „Сериозно е“ – казах. И му разказах всичко поред.

„А приятелите ти ще го потвърдят ли?“ – попита той. „Не знам, не съм ги питал. Но мисля, че ще го потвърдят.“ Той каза: „Иди при генералния прокурор. Още утре.“ – „Не мисля, че трябва да го уведомяваме. Скуратов е бивш кагебист. Каквото му каже Ковалъв, това ще направи“ – започнах да го разубеждавам аз. „А какво предлагаш?“ – „Да отидете при Ковалъв. Защо трябва да се вдига шум? Каква е нашата задача – да вдигаме шум или да останете жив? И спешно да проверите кой стои зад това нареждане. – Бях сигурен, че Березовски изобщо не е потрябвал на Камишников. – Нашата задача е да установим кой е възложил това на Камишников. Той действа или по нареждане на ръководството, или по външна поръчка, за пари.“

– Ти просто си искал да уточниш дали това е външна, или държавна поръчка?

– Беше важно да го разбере – заради ответните действия. И настоявах той да се види с Ковалъв.

„А мога ли да се позова на теб?“ – попита Березовски. „Разбира се, че как иначе? Ако не се позовете на мен, откъде сте научили? Как директорът ще издаде нареждане за Управлението по собствената сигурност, ако няма източник?“

След няколко дена Березовски отиде при Ковалъв и буквално един час по-късно той ме извика. Седеше зад бюрото облечен в коженото си палто – явно бързаше за някъде, беше петък. И ми каза: „Посети ме Березовски и ми каза за нареждането да бъде убит, вярно ли е?“ Отговорих: „Да, вярно е.“

Още преди Березовски да отиде при Ковалъв, бях говорил с Шебалин и Понкин готови ли са да потвърдят всичко? Те се съгласиха. Тримата бяхме ходили при Березовски и те бяха потвърдили.

– Чакай малко. Шебалин е старши офицер, както и ти. И не ти е бил подчинен. Нали така?

– Точно така. Но той беше присъствал на съвещанието на 27 декември и беше чул нареждането на Камишников. Затова отидох при него и той се съгласи.

Записахме разговора си с Березовски. Защо ли? Може и да не беше хубаво, но казах на Березовски: „Запишете всичко това със скрита

камера.“ Защото знаех ако се започне сериозно разследване, ще започнат да притискат хората и те ще започнат да отричат. Смятам, че съм чист пред всички, защото и аз бях на онзи запис.

После стана точно така – започнаха да притискат колегите. Понкин ми каза: „Ти си имаш свой живот, аз – свой.“ Шебалин започна просто да лъже. (А на записа всички бяха казали открито, че ФСБ се е превърнала в банда, че се занимава с поръчкови престъпления.)

И ето че Ковальов ме пита: „А ти сигурен ли си, че чу точно това – може той да се е пошегувал?“ – „Не бях сам – казвам – и никои не приедумите му като шега.“

Тогава Ковальов не ми поиска писмен доклад, нищо не ми поиска. „Добре, върви сега. После ще се видим и ще си поговорим.“ В сряда ми се обади вкъщи (бях болен): „Можеш ли да дойдеш?“ Предложих му: „Ако искате, ще дойда с всички останали, които присъстваха. Може да дойде и Гусак, Хохолков му е давал същото нареждане.“

Отидохме кабинета на Ковальов: аз, Гусак, Латишонок, Понкин и Шебалин – и всичко му разказахме. Ковальов няколко пъти попита: „Записахте ли това на диктофон или не? Такива неща трябва да се записват.“

– А ти каза ли му, че Березовски е направил видеозапис?

– Не, не можех да предвидя ответните действия. Та аз се чувствах като на война и се придвижвах предпазливо. На никого не казах за записа. Дори в съда. Защото знаех, че те може да унищожат всичко. Сега разбирам, че съм постъпил правилно.

Ковальов попита: „Какво предлагате?“ И тогава аз казах: „Управлението за собствената сигурност трябва да започне разработка по Камишников и да провери Хохолков. Да научи кой стои зад всичко това. Защото самите те нямат мотив. Второ: предлагам да повторим разговора с Камишников. Мога например да отида при него и да кажа: «Ето ме, обмислих всичко и съм готов.»“ И да документираме този разговор.

Ковальов се опасяваше, че Березовски ще вдигне скандал. Казвам му – няма да вдигне никакъв скандал. На него шум не му трябва, трябва му сигурност. И проблемът да се разнищи обективно.

После Ковальов помоли всички да излезем, а Гусак да остане. И след десетина минути той излезе и каза, че директорът ни моли да забравим за всичко това и да се откажем от тази идея. Инак всички ще си имат големи неприятности, защото не бива спецслужбите да се дискредитират.

„Директорът е много недоволен, задето си казал всичко на

Березовски. Каза, че това е предателство спрямо интересите на спецслужбата. Отишъл си и си изтърсил всичко пред странично лице.“

Останах като гръмнат: „Възшност предателство е, дето спецслужбите искаха да очистим Березовски.“

„Е, ти прекрасно знаеш – смотолевы Гусак, – че провеждаме какви ли не мероприятия, но не може всичко да се съобщава на странично лице.“

Сякаш жертвите бяха странични лица.

– На теб известно ли ти е в какви точно „какви ли не“ мероприятия е участвал Гусак? Спомена ми за ликвидирането на Тейтъм?

– За Тейтъм научих по-късно, когато започна следствието. Когато колегите се уплашиха и започнаха да се отричат от показанията си. И най-много – Гусак. Тогава го попитах: „Саня, от какво толкова те е страх?“ – „Разбираш ли, хора изчезват безследно. Можеш ли да схванеш, че това значи край за мен? – Той беше в паника. – Трябва да забравим за всичко това, да се отречем от показанията си, за да няма никакво следствие.“

На другия ден, както научих, Ковалъов повикал Хохолков и двамата се съвещавали за нещо половин ден. Същия ден телефонът ми бил поставен под контрол. А по отношение на Гусак започнаха служебно разследване.

– Но вие още не сте били предприели никакви действия. Защо са започнали разследване?

– Мисля, че започнаха да ни притискат, за да ни сплашат. И да подготвят Гусак за ролята на необходимата жертва, за всеки случай. Или и едното, и другото. Като повод за служебно разследване послужи фактът, че навремето заместник-началникът на управлението генерал-майор Макаричев дал нареждане на Гусак да разтури павилиончетата за алкохол в едно градче в Подмосковието. Макаричев се занимавал с нелегална доставка на водка от Кабардино-Балкария и някакви конкуренти пречели на бизнеса му. Трябвало да ги прегази и дал нареждането на Гусак. Формулирал заданието така: тези хора са свързани с чеченските бунтовници и получените пари отиват в Чечения. Така се правеше обикновено: пишеха, че еди-коя си фирма трябва да се разтури, защото чеченските бунтовници я използват за печелене на пари за тероризъм. И фирмата се унищожаваше като паричен канал на чеченските терористи.

А служебното разследване бе започнато във връзка с обстоятелството, че Гусак беше предал тези материали за водката в Главното управление на вътрешните работи за Московска област. Извъртяха нещата

така, уж Гусак бил издал на милицията сведения, представляващи държавна тайна.

– Как е възможно някакви павилиони за алкохол да представляват държавна тайна?

– Финансирани чеченците – това била държавната тайна. Гусак се възмущаваше какви ти сведения, каква ти тайна! Обикновени павилиони за алкохол... А привечер го извикаха при Хохолков. След малко ми се обади и каза: „Хохолков моли да дойдеш. Трябва да решим въпроса с Абрамич, тъй че да не се вдига шум.“ Попитах го: „А откъде е научил за това Хохолков? Саша, нали директорът каза – на никого нито дума.“

Гусак отговори, че ще се обади пак, и затвори. Тогава аз се обадох на директора на ФСБ по оперативната връзка: „Николай Дмитриевич...“

– По оперативната връзка ли? Какво е това?

– Има една специална, оперативна връзка – закрыта, честотна.

– По нея те свързват незабавно, така ли?

– По нея те свързва дежурният. Но е закрыта, можеш да говориш каквото си искаш, невъзможно е да се подслуша.

– Дори спецслужбите ли?

– Спецслужбите могат да я подслушват, но не и странични лица. ФАПСИ може да я подслуша... Казах на Ковальов:

„Николай Дмитриевич, водихме с вас един разговор. Вие обещахте, че Управлението за собствената сигурност ще започне разследване на Камишников и Хохолков по повод на техните намерения по отношение на Березовски. Но нали това трябва да става негласно. Помолихте да не казваме на никого. Откъде е научил Хохолков?“

Ковальов каза: „Сега ще попитам откъде е научил, аз не съм му казал.“ След пет минути ми се обади: „Казал му е Гусак. Не ходи при Хохолков.“

След трийсетина минути Гусак дойде в отдела и аз го попитах: „Саша, защо си казал на Хохолков за разговора ни с Ковальов? Нали това беше заповед на директора, а ти си издал на обект на Управлението за собствената сигурност информация, че по него се работи, та това е предателство.“ Гусак отговори: „Казал му е самият Ковальов. А на мен Хохолков ми каза: «Саша, ти трябва да прикриеш директора.»“ Явно беше разбрал, че ако се вдигне скандал, него ще направят необходимата жертва.

Разбрах, че Гусак казва истината, а Ковальов лъже. Замита следите. Като професионалист, като ченге разбрах, че си имам работа с престъпници. Тогава ми стана ясно, че поръчката не е дошла „на черно“, а

отгоре. И че Ковалъов е знаел за нея. Иначе щеше спокойно да свърши необходимото.

Тогава разбрах, че и над Березовски, и над мен, и над моите подчинени е надвиснала реална опасност. Обадох се на Березовски и му казах: „Борис Абрамович, предадени сме.“ И му разказах, че Ковалъов е уведомил Хохолков и сега ще започне разправата с нас.

– И тогава ли не се страхуваше от подслушване?

– Защо да ме е страх? Вече бях тръгнал в открита битка.

– Направо от кабинета си ли му се обади?

– Не, от къщи.

– Но нали телефонът ти се подслушваше?

– Да, вече разбирах, че телефонът ми се подслушва. Но не мислех за това. Не защото нямаше накъде да отстъпвам. Винаги има пролука. Да отида при Ковалъов, да падна на колене... Щяха да ме натирят в някой градски отдел на Московското управление за две-три години. Но бях взел решението да отида до край.

Беше ми извънредно обидно, че са ни предали. И преди сме били предавани, но от дребни риби. А сега знаех, че ни предават от най-високите етажи. Излизаше, че всички ние, оперативните работници, сме пешки и глупаци. Рисуваме живота си ден и нощ, по нас стрелят, нападат ни, а началството ни смята за идиоти. Ринат пари и изобщо не им пука за държавата, за сигурността и за престъпността.

Обадох се на Березовски, срещнахме се. Той каза: „Ходих при първия заместник-началник на президентската администрация Савостянов и той помоли да отидете при него.“

Глава 7 БУНТ НА КОРАБА

Утре ще ви арестуват

Отидохме при Савостянов четиримата: аз, Шебалин, Латишонок, Понкин. Всички, които бяхме участвали в съвещанието на 27 декември. Помолиха ни да напишем докладни и ни изпратиха в съседния кабинет...

– В Кремъл ли стана това ?

– Не, в президентската администрация, на Стария площад. Седнахме. Шебалин пита: „Какво ще пишем?“ Тогава за пръв път го заподозрях, че е провокатор. Ако бяхме писали като под диктовка, едно и също, щяха да ни обвинят в сговор. (Добре познавах оперативната работа.) Затова веднага усетих провокацията: „Витя, всеки ще пише това, което е чул. И ако някой не е чул думите на Камишников, няма да пише за тях. Това е въпрос на съвест и чест на всеки офицер. Сядаме в различни краища на стаята и пишем каквото сме чули.“ Написахме и предадохме докладните.

Савостянов ги е предал в Главната военна прокуратура, в Управлението по надзор над органите за държавна сигурност, на началника на управлението генерал Анисимов. Интересно е, че веднага щом тези докладни бяха написани, телефонът ми звънна. Обаждаха се от поликлиниката на ФСБ, викаха ме на медицинска комисия. „Разбирате ли, хората, които са ходили в Чечения, в течение на една година се преглеждат от невропатолог.“ Обясних, че е минало повече от година оттогава. И не отидох. Тогава ми се обадиха отгоре и казаха: „Викат ви в поликлиниката, защо не отивате?“

Така и не отидох при невропатолога, защото знаех: от неговия кабинет щяха да ме закарат право в психиатрична клиника.

След няколко дена се обади Шебалин. Помоли спешно да отида у тях. Бил му на гости Василишчев – началник-отдела по собствената сигурност при ФАПСИ. Шебалин ми каза, че сега се водела голяма битка между директора на ФАПСИ Старовойтов и директора на ФСБ Ковальов. На мястото на Старовойтов искали да поставят друг човек. С една дума, сражение. А пък хората от ФАПСИ разузнали, че скандалът

започва във ФСБ, и започнали да подслушват Ковалъов. Василишчев каза: „Подслушвахме Ковалъов и научихме, че всички ви викат на съвещание в десет часа и там може да ви арестуват.“

А предишната вечер бях говорил по телефона с Ковалъов и директорът ни беше извикал всички на съвещание. Това стана в събота. А в неделя Василишчев ми каза: „Решили са да ви вкарат в Лефортово. Казвам ти, за да сте в течение.“

Започнахме да мислим какво да правим. Василишчев предложи да запишем касета и да я дадем във ФАПСИ, на Старовойтов. Беше ясно, че смятат да ни използват в битката срещу ръководството на ФСБ. Но за какво ми трябваше да се набърквам в тези конфликти между спецслужбите? Аз исках да открия истината. За мен беше важно да науча кой стои зад Камишников, кой е искал да убия Березовски...

Все пак реших да запиша нашия разказ. Само че трябваше да го направи журналист. Обадих се на известния телевизионен водещ Доренко. Беше вече към дванайсет часа през нощта. Срещнахме се посред нощ: аз, Гусак и Понкин. Шебалин в последния момент отказа да дойде. Разказахме всичко на Доренко. Бяха записани четири касети.

– Как, само за една нощ? Та това е многосериен филм!

– Успяхме. Защото перспективата ни беше Лефортово. Гусак разказа как са му наредили да отвлече Джабраилов, аз – как ми наредиха да убия Березовски, Понкин как е работил по задачата за Тейтъм. Освен това аз разказах кой е убил Листев цитирах целия си разговор с Трофимов. Четири месеца по-късно, след нашата пресконференция, Доренко наистина излъчваше този филм като екшън. Спечелихме дори зрителите на рейтинговия сериал „Никита“.

– Обаче Доренко пострада.

– Да, свалиха го от ефир. Бяха излъчени две или три серии, а останалото го забраниха.

– Ясно е защо Шебалин не е дошъл при Доренко – нали ти каза, че е бил провокатор, и телевизионният запис не е бил удобен за неговата мисия. Но изобщо не разбирам защо Гусак е дошъл с вас. От твоя разказ излиза, че той не може да бъде заподозрян в чистота на помислите. Освен това се е ползвал с доверието на Ковалъов и Хохолков, помагал им е да те „вербуват“, придумвал те е да се отречеш от обвиненията. Защо е дошъл да се запише при Доренко?

– Мисля, че се е паникьосал, когато чу, че на другия ден ще ни арестуват. Или пък изведнъж е решил, че Березовски и Доренко са по силни от Хохолков и Камишников. С една дума, не си е направил добре

сметката. И именно това го погуби. Сигурен съм, че Хохолков го е смятал за свой човек, докато не е научил за записа при Доренко.

„Саша, вие загубихте“

А на сутринта след снимките отидохме при Ковальов – целият отдел. Там присъстваше генерал-лейтенант Лисков, помощникът на Ковальов. Както научих по-късно, разговорът ни е бил заснет със скрита камера. Лисков е седял с гръб към камерата, а Ковальов встрани от нея – те не са се виждали, а целият ни отдел беше настанен срещу тях и така са ни снимали.

– Целият седми отдел? Колко души прави това?

– Гусак, Шебалин, Шчеглов, Понкин, Бадвей, Скрябин, Ермолов, Соловей, Шевчук, Круглов, Латишонок. Всички освен Енин.

– И всички потвърдиха ли обвиненията ти?

– Да.

– Гледал ли си тази касета?

– Не съм виждал касетата. Но ми казаха, че генералите са я гледали и са се възмущавали от нашата наглост. Ковальов започна с приказките, че чуждестранните спецслужби водели неуморна работа по разрушаване на нашите правоохранителни органи и ФСБ, системно и всячески се мъчели да ги дискредитират. С това се занимавали Англия, САЩ, страните от НАТО, както и Израел. Речта му продължи двайсет минути. Заобиколени сме били плътно от врагове, а имало хора, които не разбирали, че наливат вода в мелницата на западните спецслужби, или пък били свързани с тях...

Когато свърши, станах аз: „Николай Дмитриевич, аз не съм агент нито на израелската, нито на американската спецслужба. Не бих искал да се впускам в политика. Обаче мога да ви обясня точно с какво се занимават някои наши генерали. И то ще ви го обясня подробно, ще цитирам конкретни епизоди на престъпна дейност.“

Ковальов завъртя глава: „Не ми трябват твоите обяснения. Днес трябва да ви извикат във военната прокуратура, за да обясните там своите докладни. Бих ви помолил (обърна се към мен) да кажете в прокуратурата, че такова нещо изобщо не е имало, че Камишников не е казвал нищо подобно. И така всичко ще утихне. Нали разбирате какъв удар по Системата е това?“

„Не мога да се отрека от думите си и да лъжа в прокуратурата“ –

отговорих.

Лисков предложи: „Може да се каже другояче. Че да, Камишников го е казал, но не като нареждане, а като шега. Нелепа шега и толкоз.“ Възмутих се: „Каква ти шега! Това беше заповед. Защо трябва да лъжа? Няма да го направя.“

И тогава Ковалъв каза: „Александър, та ние можем да те тикнем в Лефортово, нали знаеш.“ – „А за какво?“ – „Ами ще проучим биографията ти, все ще се намери нещо – усмихна се той. – Но ние не искаме това. Защото това, което правите вие, нанася удар на органите. Нещата трябва да се уталожат. Защо трябва да изнасяме на показ кирливи ризи?“

И аз предложих: „Добре. Разбирам, че това ще бъде удар по органите, и предлагам следното: назначете комисия и изчистете ситуацията вътре в органите. В комисията трябва да влязат не само хора, предложени от вас, но и такива, които ще изберем ние. Ние познаваме честни генерали, които ще отсъдят правилно – кой крив, кой прав.“

Ковалъв се съгласи: „Добре. Не ходете в прокуратурата, а ние ще назначим комисия.“ Отказвам: „Не, първо вие назначете комисия и тогава ние няма да отидем в прокуратурата.“

„Но нали разбираш, трябва време, за да се подготви заповедта.“ – „Какво време? Ето, сега напишете заповедта на ръка. Назначаваме комисия, започваме работа. Ако комисията реши, че сме излъгали, ще напуснем веднага, ще си подадем оставките и ще се махнем. И тогава можете да ни арестувате. А ако се разбере, че казваме истината, да си отидат онези, другите.“

Ковалъв: „Не, първо вие няма да идете в прокуратурата, а после ние ще назначим комисия.“ Ние: „Не, обратното.“ Ковалъв: „Добре, трябва да си помисля. Но засега не отивайте в прокуратурата. Ще ви дам отговор следобед.“

Така съвещанието приключи и ние си отидохме в отдела. Към дватри часа ми се обади от прокуратурата. Човекът се представи: „Генерал Анисимов, началник на Управлението по надзор над ФСБ“ – и ме покани да дам обяснения.

Отидох при Гусак: „Вече ме викат. Какво каза Ковалъв? Ще има ли комисия или не?“ Гусак се обади на Ковалъв, той отговори: „Почакайте, засега не отивайте.“ Гусак беше в паника: „Николай Дмитриевич, те вече тръгват...“

Събрахме се: аз, Шебалин, Понкин и Латишонок – и тръгнахме за прокуратурата. Влизаме при Анисимов, той вика следовател: „Заведете

ги в различни кабинети и ги разпитайте.“ Мен остави в своя кабинет. Насреща ми полковник Минченко, началник на отдела. Започнаха да ме разпитват, разказах им всичко. И то не само за нареждането да убия Березовски, а и за Джабраилов, и за Трепашкин – всичко, което знаех. Разказах също как Хохолков навремето ми беше поставил задача да измъкна онези пари за наркотици от престъпния бос Нанаеца.

Анисимов попита: „И ще подпишеш ли всичко това?“ Кимнах. „Да – казва, синко. Когато бях лейтенант, аз водах делото срещу Судоплатов. Оттогава не бях чувал нищо подобно. Ела утре, ще съставим протокол и ти ще го подпишеш. Или няма да го подпишеш.“

На другия ден отидох в прокуратурата. Подписах. След известно време се обаждат и питат: „Какво става с нашето заявление?“ Анисимов: „Образувано е предварително производство.“

Беше образувано предварително производство по факта за превишаване на длъжностните пълномощия и злоупотреба с тях от страна на ръководството на УРПО при ФСБ на Русия. След това то бе предадено в Следственото управление на Главната военна прокуратура.

– Никога няма да повярвам, че през това време Березовски не е дърпал всички конци, не е използвал всичките си връзки – Юмашев, Савостянов, Дяченко, – за да се разправи с Хохолков и Камишников.

– Сигурно ги е използвал. Обаче е факт, че нищо не постигна – защото делото беше прекратено. Но и ФСБ не дремеше. Във вестник „Сегодня“ излезе статия, в която ме обвиняваха в десет убийства и петнайсет въоръжени грабежа. Обади ми се Березовски и ме попита: „Вярно ли е това?“ Казвам: „Не.“ И тогава той ми каза: „Току-що излизам от Савостянов, където той ми направи «очна ставка» с Ковальов. Ковальов ме посъветва да ти нямам много доверие. «Ние – казва – имаме информация, че Литвиненко се е занимавал с убийства.» Попитах го: «А вие, Борис Абрамович?» – Аз му казах: «Николай Дмитриевич, не Литвиненко се е занимавал с убийства, а Гусак. И ще бъде грехота да го обвинявате, защото го е правил по ваша заповед.»“

На другия ден ме срещна Гусак и ме попита: „Ти ли си казал на Березовски за дагестанците?“ – „Да. А ти откъде знаеш?“ – „Вчера Ковальов ми каза, че Березовски му се оплакал от мен. Предупреждавам те, това са сериозни неща, там има конкретни трупове, а не някакви си митични заповеди. Ако го изтърсиш и другадe, вече другояче ще си приказваме с тебе.“

Отговорих му: „Виж какво, Саша. Не е хубаво, дете обикаляш и придумваш момчетата да се отрекат от показанията си. Шантажираш.

Ако ти имаш от какво да се страхуваш, това си е твой проблем. Настъпил е часът на истината и всеки сам ще отговаря за делата си.“

– В края на юли Ковалъов беше свален и на негово място беше назначен приятелят на Березовски Путин. Това не помогнало?

– Първо, Березовски се сближи с Путин много по-късно, през 1999-а. Ако Путин изобщо е имал приятел, това беше Пал Палич Бородин, на когото е бил заместник, преди да дойде във ФСБ. Второ, както показаха последвалите събития, не е бил чак такъв приятел на Березовски. И трето, Путин беше нов човек, той не е искал, а сигурно не е и можел веднага да се нахвърли на двама генерали, които държах в ръцете си цялата ФСБ. Директорите идват и си отиват, а професионалистите остават по местата си. Можел ли е той, второстепенният подполковник, да управлява ФСБ? Та това наистина е хидра и няма в Държавна сигурност човек, който да знае какво всъщност има в края на всяко пипало. Директорът на ФСБ, разбира се, знае какви подразделения съществуват, но не познава докрай техните възможности! Схема за управление на тази хидра просто не съществува, трансмисиите са прекъснати.

Между другото, обясниха ми как Хохолков и Камишников са си вързали гащите. Така са се прикрили, че дори Путин не е бил опасен за тях.

– Кой ти обясни?

– Трофимов, началникът на Московското управление. Той ни симпатизираше, но предпочиташе да стои настрана. Той е опитен човек.

Та веднъж в началото на юли излязохме с него навън да си поговорим. Пита ме: „Как вървят вашите работи, Саша?“ Разказах му за прокуратурата, за предварителното производство, за записа при Доренко, а той помълча, помълча, пък, каза: „Мисля, че сте загубили играта, Саша.“

„Защо?“ – попитах. „Ти какво, не четеш ли вестници? Ето, убиха генерал Рохлин. Кой ще ги закачи сега?“

Каза това и си тръгна. Аз останах вцепенен на място. Защото Рохлин беше убит високопрофесионално и убийството беше приписано на жена му. По почерка приличаше на наша работа. Нима нашите мили генерали бяха очистили и генерал Рохлин, докато ние пишехме докладни срещу тях?

„Здрасти, Миша. Аз съм твоят килър“

– Ти не се ли видя повече с Ковальов?

– Имахме още една среща, след като вече бяхме дали показания срещу ръководството. Инак той имаше добро отношение към мен, и аз изпитвах уважение към него. Ковальов ми каза: „Ти се опълчи срещу системата. Не знам какво ще стане с тебе.“ Гледаше ме, сякаш бях обречен. В очите му нямаше злоба, просто ме гледаше със съжаление. Интересен разговор се получи: „Александър, ето, вие ходите там, жалвате се, пишете, но нали ти самият написа в докладна до мен, че молиш да бъде създаден отдел, който да се занимава с извънсъдебни разправи. А когато създадохме отдела, се завтече към прокуратурата. Това не е почтено.“

Отговорих му: „Николай Дмитриевич, не съм писал такава докладна. Написал я е Гусак. А вие създадохте отдела за извънсъдебни разправи, за да унищожавате терористи, както го разбирам аз. Обаче изпращахте подразделението да изпълнява поръчки: да взривява павилиони за алкохол, да убива Трепашкин. Него защо? Нали е наш човек, подполковник.“ А Ковальов ми приведе следния довод: „Ами той защо ме даде под съд?“ Това беше часът на истината (имаше такъв филм): аз съм генерал, стоя над закона, опълчиш ли се срещу мен – ще те убият в някой вход.

След като мина всичко това, натикаха ни в глуха линия и дълго се пазариха с нас. Викаха ни при заместник-началника на Управление „Кадри“ Смирнов. Влачиха ни по различни кабинети: мен, моите служители. Никъде не ни назначаваха. Във ФСБ тогава се започна реорганизация. Закриха УРПО.

– А директор вече беше...

– Путин. А нас продължаваха да ни мачкат. Путин издаде заповед офицерите от бившето УРПО да бъдат назначавани извън лимита. Но на нас пак ни казваха, че няма места. Назначаваха кого ли не, само не и нас.

Имаше разговори, пазарлъци. По това време, някъде през октомври, делото за Хохолков и Камишников беше прекратено. Извикаха ни в прокуратурата, за да ни запознаят с постановлението за прекратяване на предварителното производство.

Същия ден се запознах с Трепашкин. Това стана срещу сградата на Главната военна прокуратура. Срецнахме се, аз му казах: „Здрасти, Миша. Аз съм твоят килър.“ Той отвърна: „Здрасти, аз съм твоята

неосъществена жертва.“ Тъй като Трепашкин се водеше потърпевш по едно от делата (бяха подготвяли нападение и срещу него), бяха го поканили в прокуратурата да се запознае с тези материали.

Материалите, които ни представиха, бяха чудо на чудесата. Да – пишеше в постановлението, – във ФСБ е било планирано нападение срещу Трепашкин, пейджърът му е бил подслушван незаконно. Но тъй като пейджърът е бил подслушван само един ден и не е възможно да се установи което подразделение на ФСБ го е подслушвало, няма налице престъпление. Ръководството на ФСБ не е нареждало Трепашкин да бъде убит. Ръководството „потвърждава“, че е поискало само да му се отнеме удостоверението със сила в някой вход. А тъй като не са го хванали, не са отнели удостоверението – няма данни за престъпление.

В постановлението относно Джабраилов пишеше, че следствието е установило във ФСБ са се провеждали някои мероприятия. Подслушван е телефонът му, провеждано е външно наблюдение, но тъй като не е бил отвлечен, също няма данни да престъпление.

– Запознах ли Джабраилов с материалите?

– Не знам. Чух, че той бил много уплашен и дори напуснал Москва.

По отношение на Березовски. Да, през ноември 1997 година Хохолков при един разговор с Гусак е запитал дали Гусак може да „очисти“ Березовски. Но това е бил разговор на четири очи, не е имало заповед, а само разговор. И, разбира се няма данни за престъпление.

Освен това на съвещание на 27 декември Камишников в присъствието на Латишонок, Шебалин, Понкин и Литвиненко е изрекъл думи, които го дискредитират като ръководител, но пак „без намерение за убийство“ на Березовски.

– Прекратили са делото значи. А къде е сега прокурорът Анисимов?

– Скоро след това го уволниха.

Глава 8 ГЛАС В ПУСТИНЯ

Там танковете потеглят

– Във ФСБ знаеха ли предварително за вашата пресконференция?

– Аз лично казах за нея на Зданович, началника на Центъра за обществени връзки при ФСБ. Стана така. В онези дни във вестник „Комсомольская правда“ беше публикувана анонимна статия със заявление на директора на ФСБ, че съм бил заподозрян във вземане на подкупи, че само поради изтичане на информация не били успели да ме задържат на местопрестъплението. В статията се съобщаваше също, че Управление-то за собствената сигурност подслушва домашния ми телефон и про-вежда спрямо мен външно наблюдение.

Отидох при Зданович: „Другарю генерал, защо мълчите? По вестниците ме обвиняват, че съм извършил десет убийства, занимавам се с изнудване, рекет, че подслушват телефона ми, следят ме. Защо не опровергавате тази информация? Това е ваше задължение.“ Той отговори: „Няма да го направя.“ Тогава заявих пред него, че ще го направя аз. Ще започна да давам интервюта или ще организирам пресконференция.

Зданович ме предупреди: „Имате право на това само ако е налице санкция от прекия ви ръководител.“ А аз бях извън щата, на разположение на управление „Кадри“. Отидох при полковник Меркулов, началника на отдела, който отговаряше за мен, и му казах: „Смятам да изляза пред телевизията.“ Той се уплаши: „Не мога да ти дам санкция за това.“ Питам го: „Кой тогава?“ – „Началникът на управление «Кадри».“

Отивам в приемната на началника на управление „Кадри“ Соловьев. Седя там, а той излиза и ме вижда: „Какво правите вие тука?“ Отговарям му спокойно: „Другарю генерал, дойдох да си поговорим.“

Той дори не пожела да ме чуе: „Само се шматкате, нямате си работа, пишете жалби, докладни. Махай се оттук, да не съм те видял повече.“

Обърнах се и си излязох. Не говорих с никого друго.

Двайсет и четири часа преди пресконференцията ги предупредихме официално. Аз бях подполковник, военнослужещ, водех се на работа във ФСБ, можеха да ме извикат и официално да ми забранят да давам

пресконференция. Никой нищо не каза.

Коего е най-интересно – десет дена преди пресконференцията, когато се разбра, че ще излизам пред телевизията, започнаха да се пазарят с мен. Извикаха ме в управление „Кадри“ и ми връчиха документ, в който пишеше, че ми предлагат висока длъжност, но за да я заема, трябва да се откажа от излизане по телевизията и от показанията си в прокуратурата.

От една страна, се пазаряха, от друга – продължаваха да ме заплашват.

– Какво, пазарили са се, та дори и в писмен вид?

– Точно така. Пазя този документ. Казах, че нямам намерение да се пазаря и не се отричам от показанията си.

Няколко дена преди определената дата се събрахме всички и написахме обръщение.

– Кои всички?

– Всички, които щяхме да излезем на пресконференцията: аз, Шебалин, Понкин, Шчеглов, Латишонок и Миша Трепашкин (тогава той работеше в данъчната полиция, но каза: „И аз ще дойда, мисля, че те са бандити“).

– Гусак не дойде ли?

– Гусак пък обратното – беше против. Изобщо не го чувахме и виждахме. Вече не общуваше с нас. Без много шум се уреждаше за някаква длъжност в Антитерористичния център. По оперативни данни се е уреждал с помощта на престъпния бос Малишев, когото навремето е завербувал като агент. Този бандит имал силни връзки, водещи към бившето ръководство на питерската ФСБ, към Патрушев и Путин.

Пресконференцията се състоя в средата на ноември. Прочетох обръщението. Нашата цел беше да се обърнем към парламента, президента и обществеността и да разкажем какво се върши във ФСБ и че при такива спецслужби връщането към тоталитарно общество е неминуемо.

– Ти самостоятелно ли стигна до тази мисъл? Или някой ти я обясни?

– Не, никой не ме е притискал. Когато започнаха да ме притискат във ФСБ, видях тези мутри по нов начин – нагли, безцеремонни. Тези хора изобщо не ги беше еня какво предписва законът. При нас в отдела идваше Симаев, помощникът на Хохолков по сигурността, и казваше: „Абе ти не разбираш ли с какви хора си имате работа? Това са големи хора. Ще ви прегазят като кутрета.“

Аз разбихах накъде сме тръгнали. Искахме да се обърнем към

обществото. Целта ни беше да предупредим: ако никой сега не спре тази чума, след две-три години тя ще вземе властта.

– Прилича на предупреждението на Зорге в навечерието на войната. На когото, между другото, Сталин не повярвал.

– А спомняш ли си, преди войната е имало и друг подобен случай – когато в нощта на 21 срещу 22 юни един германски войник прекосил границата, за да предупреди: „Там танковете потеглят. Тръгват към вас.“ Но всички решили, че е провокатор.

През 1998 година видях, че иде буря. На Лубянка се говореше: „Само да прегазим евреите и тогава ще въведем ред...“

Народът остава безмълвен

– А ти не разбираше ли, че народът няма да ви чуе?

– Разчитах журналистите да разберат. Единствената сила, която е способна да раздвижи нещата. Знаех, че има журналисти, работещи по поръчка. Но си мислех, че все са останали и такива, които ще дойдат и ще кажат: „Момчета, дайте доказателства!“ Защото ние не открихме Америка, пресата отдавна пишеше, че спецслужбите са се слели с престъпния свят. Едни вестници пишеха мъгляво: „От източници в спецслужбите научихме...“, други – открито. А в случая излязохме шестима – полковник, двама подполковници, двама майори, старши лейтенант – и казахме: „Да, в спецслужбите ни караха да убиваме, да отвличаме хора.“ Изредихме конкретни примери – кога, кого, кой... Какво друго им трябваше? Какви източници? Явки, пароли, адреси? Елате, напишете, поискайте да се назначи комисия, разнишете всичко!

Но на другия ден чета във вестника, че това било провокация на Березовски. Какво общо има тук Березовски? Да, той знаеше, че ще се състои такава пресконференция, но никого не е карал да ходи на нея, всички дойдоха сами и той не е предлагал пари на никого.

– Но на теб ти лепнаха клеймото „човек на Березовски“ и много хора, които наблюдаваха тези събития, си мислеха – Литвиненко изскочи там, накъдето го дръпна за конеца БАБ, и каля всички наред.

– Ако искаш да установиш истината, трябва да изслушаш човека на Березовски, както и човека на Патрушев или човека на Путин. Това е нормалното, ако имаш намерение да се докопаш до истината. А ние по служба получавахме информация от престъпниците! И работехме с нея.

Да се опровергае, да се отхвърли моята информация въз основа на

обстоятелството, че Березовски не мели брашно с властта, а аз съм негов човек това е уловка! Именно затова съществува опозицията – за да бъде коректив на властта. А обществото трябва да има желание да е наясно с всичко. Инак всичко отива по дяволите!

По-рано председател на Сметната палата беше, както се говореше, човек на Зюганов. Каквото и да съобщеше, не му обръщаха внимание. Това били интриги на комунистите.

Сега Сметната палата се ръководи от човек на Путин. Нито едно изказване. Сега обществото не получава абсолютно никаква информация. Какъв е бюджетът на президента, как се формира, какво става в неговото Управление на делата? Къде се дянаха милионите, насочени към Чечения? По-рано поне се появяваха някакви цифри...

– А ти получавал ли си пари от Березовски?

– Преди да вляза в затвора – никога. След бягството ми в Англия ми даде пари да имам на първо време. „Когато забогатееш – рече, – ще ми ги върнеш.“ Защото той е почтен човек. „Ти – рече, – Саша, щеше ли да ми помогнеш, ако аз бях изпаднал в такава ситуация? Все пак съм ти задължен, предупреди ме, когато искаха да ме убият, и именно затова те затвориха.“ Но преди това – никога. Макар че Шебалин след пресконференцията ми каза: „Иди при Абрамич, поискай по петдесет хиляди за всеки, нормално е за това, което направихме.“

– А ти?

– Казах му да върви на майната си.

– Въпреки това много хора ще кажат, че си се опълчил срещу ФСБ не от безкористност, а защото си сбъркал – заложил си на губещия кон – Борис Абрамович, който в края на краищата загуби влиянието си в Кремъл. Не съжаляваш ли? Ако беше заложил на Коржаков, Патрушев или Путин, сега щеше да си генерал.

– Да си говорят, каквото щат. Березовски, за разлика от хората, които изброи, никого не е убивал, не е взривявал блокове в Москва и не е подклаждал безсмислена война. Не крия, на всеки етап имах избор, но не съжалявам и спя спокойно.

Березовски не е ангел. И аз не съм ангел. Но той не е престъпник. И аз съм му благодарен, задето благодарение на познанството ми с него ми се отвориха очите и успях да се отскубна от тази банда.

– Така или иначе, реакцията на вашите обвинения беше слаба.

– Да, аз не го очаквах. Знам, че част от медиите се контролира от ФСБ, но защо мълчаха независимите СМИ? Защо никой не ни молеше за подробности? Сега всички крещат – спецслужбите са на власт.

Немцов говори за полицейска държава. Къде бяха тогава, през ноември 1998 година? Никой дори не гъкна. А медиите, контролирани от ФСБ, ни тормозеха. Създаваше се обществено мнение, за да ме тикнат зад решетките и там да се разправят с мен. Пишеха, че съм бандит. Хем някои статии се публикуваха без подпис. В „Комсомольская правда“, „Московский комсомолец“, във вестник „Аз съм телохранител“.

Всички прекрасно знаят, че това са статии, поръчани и платени от ФСБ. Беше създадена парламентарна комисия във връзка с нашата пресконференция. Оглави я Ела Панфилова и всичко мина тихо и мирно. Никой дори не знае как е приключила работата ѝ. Защо Елочка дори не покани участниците в пресконференцията? Защо комисията не ме попита: „Другарю подполковник, вие обвинявате спецслужбите в престъпления. Представете доказателствата си.“

Не се случи такова нещо, защото и парламентарната комисия от първия ден се контролираше от ФСБ! Защото спецслужбите още при Ковальов бяха започнали да поемат контрол над парламента. А сега няма и кого да контролират – всички са техни хора. Когато някой депутат се е опъвал, служили са си с всички средства. Знаем, че когато Илюхин готвеше импийчмънт на Елцин, в работния му кабинет е бил направен негласен обиск. И тая си я бива – да бръкнат в касата на председател на парламентарна комисия! Между другото тогава се срещнахме с Илюхин на специално място за явки. Не, няма майтап. Моят бивш началник-отдел Платонов ми каза: „Имам едно място за явки в центъра на Москва и там сме определили среща на Илюхин.“ Срещнахме се. Това само по себе си е интересен факт: депутат от Държавната дума се среща с подполковник от ФСБ на територията на Русия – на място за явки. Илюхин ни изслуша, отбеляза си нещо и – ни гък, ни мък. Опитомен комунист...

Скрито-покрито

– Нека си представим, че беше се съгласил да ликвидираш Березовски. Как щеше да стане това?

– Всяка банда има свой почерк. Една взривява, друга стреля със снайпер, трета работи с брадва. Една банда обира жилища, друга банки, трета работи по пазарите. А професионалистите, обучени в спецслужбите, грижливо подготвят информационния съпровод на едно убийство, особено ако то е политическо. Задачата е да се отклонят в невярна посока следствието и общественото мнение, да се създаде правдоподобна

лъжлива версия. Такъв е почеркът на спецслужбите.

Ако човекът е бизнесмен, общественото мнение се подготвя за версията, че дължи пари на някого. Ако е лидер на криминална групировка, се подхвърля информация, че има врагове в престъпния свят. Ако е политик, обикновено се разнасят слухове, че се е занимавал с бизнес или е бил корумпиран. Подобни статии се публикуват във вестниците, и то може би не най-популярните. Пуска се една малка бележчица, в някое гълъче.

С една дума, такова събитие винаги е предшествано от подготовка на общественото мнение. В случая с Березовски това нямаше да е трудно. Например, преди да убият Галина Старовойтова, една почти неизвестна руска журналистка писа, че когато Елцин бил в Лондон, Старовойтова организираща интервю на руския президент за вестник „Сънди експрес“ срещу заплащане. Позоваваше се на източници, намиращи се в Англия.

Забележете как бяха нагласили нещата: защо информацията е дошла от Англия? Защото са планирали след убийството да насочат следите именно нататък. Там живеят нейният първи съпруг и синът ѝ. По вестниците дори писаха, че в Англия те се занимават с нефтен бизнес. На читателя всичко му е ясно: „Аха, тя се е занимавала с нефтен бизнес!“ Та нали у нас всички, дето се занимават с нефт, ги гърмят най-редовно.

Тоест ликвидирането на Березовски щеше да бъде съпроводено с добре режисиран пиар.

– И както убийството на Старовойтова, щеше да остане неразкрито?

– Разбира се. Не защото е неразкриваемо, а защото всички щяха да разберат кой стои зад него и да се страхуват да не научат истината. Както стана с убийствата на Листев, на Холодов...

– Да се върнем към Старовойтова. Ти как би водил разследването на това престъпление?

– Първата нишка е всичко, което е свързано с тази статия, и хората, които са я поръчали. Бих започнал с най-подробно проучване на съдебния иск на Старовойтова за клевета, което дело тя спечели.

В хода на съдебното заседание така и не е бил установен мотивът: защо журналистката е написала това? Клеветата е умишлено престъпление, но е останало неизяснено защо тя го е направила. По чия поръчка журналистката е наклеветила Галина Старовойтова? Кой на два пъти е изпратил тази студентка по журналистика в Лондон и я е снабдил с адресите и документите, чиито номера тя цитира в статията?

Трето. На съдебното заседание беше установено, че журналистката е обикаляла много вестници, но всички са отказали да публикуват дезинформацията. И кой я публикува? „Московский комсомолец“ – фактически това е орган на спецслужбите. Спецслужбите не искат всичко кално да излиза в „МК“, но когато всички отказали, не са имали друг начин.

Четири месеца след решението на съда [В полза на Старовойтова. – Б. ред.] Галина Василиевна беше убита. И първата версия, по която следствието започна да работи, беше убийство от „икономически“ характер. Версията с нефта беше не основна, а пробна. После измислиха друго – уж й дали осемстотин хиляди долара и тя ги донесла в Питер за своята партия. Тоест просто са я ограбили. Изобщо по всякакъв начин отдалечаваха следствието от политическата версия.

Аз знам, че нито синът, нито съпругът на Галина Василиевна се занимават с нефтен бизнес. Наистина, синът й по едно време е работил в някаква фирма, но отдавна я е напуснал. Бил е дребен чиновник, който не е имал никакво отношение към бизнеса. Семейството живее доста скромно и няма никакви впечатляващи доходи. Да, обаче някой е измислял всичко това, някой го е подготвял. Някой е потърсил и е намерил начинаещата журналистка, дал й е в ръцете „материала“. Именно английска версия са създали осем месеца преди убийството, за да отдалечат случая от Русия.

Ако тя не беше подала съдебен иск, може би щяха да я убият и порано. А сега ето един много важен въпрос. Какво щеше да стане, ако Галина Василиевна не беше подала иска? Ако не беше забелязала публикацията? Тогава версията, свързана с нефтения бизнес на нейни роднини в Англия, щеше да стане основна. И след убийството щяха да измъкнат на светло този вестник и да кажат: „Обаче виждате ли! Писали са за нея! И тя не е съдила вестника за клевета. Значи е била съгласна.“

Аз мисля, че спецслужбите са убили Галина Василиевна Старовойтова. Между другото именно входовете на сградите са тяхно работно място. Логиката и стилът на събитието, характерът на клеветата срещу нея след убийството подсказват именно този извършител. Един криминален тип няма за какво да убива политик. Между другото Аркадий Мурашов, бивш началник на Московската милиция, неин приятел, потвърди всичко това дума по дума в словото си на панихидата.

– Защо са я убили – според тази версия ?

– Мотивацията е следната. Загива Галина Василиевна. След известно време при странни обстоятелства умира Собчак. А Путин и неговата

питерска команда влязоха в Кремъл като демократи. До ден днешен на Запад Путин е представян като ученик на Собчак. Защото във ФСБ има информация както за вътрешно ползване, така и за външно. На своя народ те казват: ето този служител на КГБ ще въведе ред в страната. А за Запада подобна логика не върви. Затова на Запад те казват: той е ученик на Собчак и Старовойтова, значи – демократ.

Ако Собчак и Старовойтова бяха живи, би ли могъл Путин да върши това, което върши сега? Би ли могъл да прогони Гусински от Русия и да разтури НТВ? Би ли могъл да гради вертикалата на властта върху руините на конституционния строй? Защото нито Собчак, нито Старовойтова нямаше да се съгласят на компромис по такива принципи въпроси.

– Старовойтова беше убита вече след скандала с Березовски и ликвидирването на УРПО. Значи все още има отдели за специални задачи?

– Не съм работил в други УРПО. Но мога да кажа – имаше ги, има ги и ще ги има, докато Системата е жива. Холодов например беше убит от професионалисти много преди създаването на УРПО.

Пейзажът след битката

– Кажете ми как стана така, че ти успя да събереш хората в тази нелепа ситуация и да ги поведеш на пресконференция? Та това е била безумно храбра постъпка. Всички са знаели как може да свърши всичко.

– Да, това беше като взрив, като бунт на кораба.

– И осъзнат от всеки участник в пресконференцията?

– Да, всеки тръгна сам. Никой не е получавал никакви пари (както ни клеветяха после). Това беше бунт. Както се казва – „Не мога да мълча!“

Защо момчетата ме последваха на пресконференцията ли? Защото у всеки от тях е заложено доброто. Всеки по принцип е дошъл да работи в органите не заради парите. Така става сега – идват в милицията, във ФСБ и питат: „Къде се печелят повече кинти?“ А някога хората идваха, за да защитават държавата си и да ѝ служат!

Дори Шебалин, който, мисля, беше провокаторът сред нас – и той някога е бил свястно момче. У всеки човек е заложено доброто и дори да стане престъпник, не изпитва удоволствие от това. Да, занимават се със „закрила“, рекетират, създават съвместни предприятия с приятели, като използват служебното си положение. Има печалбари, фактически

крадци с пагони, дори обирджии и разбойници... А има и мързеливи и страхливи: нареждат ти – правиш го, подхвърлят ти твоя пай вземаш... Но почти всички дълбоко в себе си съжеляват, че са принудени да живеят по този начин, защото в тази система другояче не може. Но в онзи момент всеки от нас се почувства човек.

И аз знам, че много наши колеги, които са ни гледали по телевизията, са били с нас. Никой от нашия отдел не осъди постъпката ни. Някои не дойдоха с нас, защото, както казаха – мястото на служител от Държавна сигурност не е в телевизията. Разбира се, бяха прави.

– А колко души не дойдоха?

– Пет-шест. Така си е, мястото на служител от спецслужбите не е в телевизията, но смятам, че това, което се случи с нас, беше и необходима отбрана. Нямахме как да не го направим.

Има и друго: когато отказахме да изпълним нареждането, ние не знаехме, че ще се стигне до пресконференция. Мислехме, че ръководството ще вземе съответните мерки. А по-нататък всичко от само себе си се търкулна като снежна топка. Бунтът е като престъплението – направиш ли първата крачка, няма връщане.

– Ти си влязъл в затвора заради тази пресконференция. Каж ми – а какво стана с другите ти колеги, с Латишонок например? Той е най-младият сред вас.

– Латишонок сега работи в частна охранителна фирма. А тогава остана без работа. Харесва му да бъде телохранител. Изкара курс за телохранители в Израел, получи международен сертификат.

Андрей Понкин спря по средата на пътя. Когато избягах в Англия, той ми каза по телефона: „Ако знаех, нямаше да те оставя да тръгнеш.“ Дори ме придумваше да се върна, но, естествено, го правеше като изпълнение на задача. Защото нито един нормален човек, който има добро отношение към мен, не ми каза: „Върни се“. Напротив, всички ми казаха: „Хубаво направи.“ Чух, че Андрей си намерил работа в някаква фирма, живеел нашироко, чувствал се прекрасно.

Миша Трепашкин вече е изгонен от данъчната полиция. Сега е адвокат.

И Гера Щеглов е прогонен отвсякъде.

Шебалин продължава да работи по специалността си. Той се отрече от думите си. Мисля, че от самото начало е бил провокатор – нали беше единственият от участниците в пресконференцията, който бе оцапан с кръв. Спомни си, на пресконференцията той излезе с маска – никога не ще може да я сваля. Защо ли? Ами защото, ако си сваля маската, ще

могат истински да го идентифицират. Тогава аз не знаех с какво е омърсен. Но после колегите ми казаха, че е участвал в мероприятие, при което са отвлели и убили един арабин. Поръчката дошла отгоре, от ФСБ. Шебалин получил за това четирийсет хиляди долара. А когато получавал парите, го записали на касета. И аз реших да проверя всичко това – да блъфирам. „Витя – казах му веднъж, – извикаха ме в Главното управление по борба с организираната престъпност и ме питаха за тебе. – Този разговор стана в Сандуновската баня. Стояхме под душа и той не се страхуваше, че може да ни запишат. – Имало е някакво убийство на арабин и са те записали. Не те ли е страх?“ И Шебалин си призна: „Това – каза – беше оперативно мероприятие. Можем да го докажем.“

– А къде е сега Гусак?

– Сега той работи в някаква строителна фирма. Има ресторант, близо до Лубянка. Помогнал му е Малишев, лидерът на тамбовската престъпна групировка. Малишев е бил или агент, или доверено лице на Гусак. Запознали са се, когато групировките са си поделяли Калининградския завод за алкохол. А Малишев е имал добри връзки с Патрушев, още от карелските времена.

Този Малишев се е обадил на Патрушев и го е помолил да не закача Гусак, да не го вкарват в затвора. Открито ми казаха: никой няма да поsegне на Гусак, защото самият Малишев е ходатайствал за него пред Патрушев. И наистина, Гусак беше осъден на три години условно. За цели дванайсет случая и един труп.

– Но все пак е лежал в Бутирка?

– Е, полежа един месец. Нали там не са знаели как може да свърши всичко и са държали Гусак изкъсо за всеки случай, за ролята на необходимата жертва – ако се наложеше да си признаят. Защото щеше да излезе – подчиненият в затвора, а всички началници на свобода. И дори се издигат по служебната стълбичка. Трябвало е да приберат някого, поне за месец.

– Какво стана с Хохолков и Камишников?

– Хохолков си е генерал от ФСБ, на ръководна длъжност, има скъп ресторант на Кутузовски проспект, къща за един милион долара в Немчиновка.

Камишников е заместник-началник на Управлението по защита на конституционния строй при ФСБ – това, което се занимава с политически разследвания.

– Ченгето Литвиненко изчезна. А какво стана с агентурата му?

– Това е моята болка. Бях привлякъл хора за негласна помощ на

органите за държавна сигурност от името на руската държава. Хората се ангажираха с подписа си, че ще помагат не на мен, а на Русия. Страшно е, но всички те бяха разкрити пред обществото, сякаш им отмъщавах за връзката им с мен.

Един агент бе разкрит пред престъпните среди и го направиха служителите от Управлението за собствената сигурност. Казваше се Александър, беше чудесен агент, имаше широки връзки в престъпните среди. Добре познаваше взривното дело, оръжието и престъпниците често се обръщаха към него с молба да им изготви взривно устройство, нещо да ремонтира. Притежаваше изключителни способности, умееше да разприказва човека – изпълняваше работата си грамотно. Александър ни беше помогнал да обезвредим няколко истински грабителски банди и намни убийци.

И ето че този агент го поканили в Управлението за собствената сигурност. Извикали го в приемната, официално, което е забранено заради конспирацията. И му поискали да напише компромат за мен. Представи си, агентът е способен да събере ценна информация за терористи, а на ФСБ е нужен само за да опорочи мен.

Агентът отговорил: „Не знам за него нищо компрометиращо. Честно сътрудничих на Литвиненко и той не ме е въвличал в престъпление.“

Агентите често се опитват да „оплетат“ ченгето. Веднъж, още в началото на сътрудниченето си, той ми предложи да участвам в едно нападение. Веднага го срязах и го предупредих: „Ако се надяваш да печелиш пари за сметка на органите, имаш грешка. Няма да стане. Ще бъда принуден да те извадя от агентурния апарат. Ако смяташ, че ще прикривам аферите ти, пак грешиш. И това няма да го бъде.“

Естествено, те са проверили агента. Видели са, че е чист.

Тогава започнали да го заплашват, че ще му лепнат някое скалъпено престъпление и ще го приберат на топло. Агентът отговорил: „Аз съм лежал за престъпления, а ако се наложи да лежа заради човек, когото уважавам, това ще е като награда за мен. Затваряйте ме.“ Тогава му казали: „Няма просто да те затворим. Освен това и ще те разкрием пред престъпните среди. Ще подскажем на онези, дето са вече вътре, че ти си издал.“

Неотдавна чух, че провокациите вече са започнали. В дома му го посетили мъж и жена, показали си документите и казали: „Ние сме от Градското управление на вътрешните работи. Вие сте работили с Литвиненко, нали?“ Той потвърдил. „Ще ви дадем авансово четиристотин долара. Трябва да убиете един човек. Бихте ли се съгласили?“ Александър

отказал – това, заявил той, не е по моята част.

Преди това го изгонили отвсякъде и той останал без пари. Направили така, че да остане без никакъв поминък, а после започнали да го провокират.

– А защо са му предложили толкова малко за убийството?

– То е нещо като аванс. Друг един мой агент се е укрил. На майка му казали просто, че ако се появи, ще го застрелят, защото е отказал да даде показания срещу мен. Викали са на разпит и са заплашвали всички мои приятели. На един беше управител на магазин – запечатали магазина, започнали да му искат показания, че съм го изнудвал за пари. Човекът се е принудил да даде подкуп на човек от най-високите етажи, за да отвори отново магазина си. Казал е: „По-добре да си платя, отколкото да наклеветя другаря си.“ В предприятието на друг поставили бомба. Освен това служители на ФСБ посещавали всички и им предлагали „закрила“: „Литвиненко го няма, сега ние ще те закриляме.“ Сякаш е останало някакво безстопанствено имущество, та да си го приберат.

Докато бях още в Москва, един мой агент ми се обади и ми каза, че престъпници, с които преди време е лежал в затвора, му предложили да извърши убийство. Съобщих това на Иван Кузмич Миронов, началника на Оперативното управление, където бях работил по-рано. Казах му: „Един агент, който се водеше към нашето управление, сега обикаля, никому ненужен, обажда ми се, а самият аз вече съм подсъдим и не мога да работя с агентурата. Намерили са го някакви хора и са му предложили да убие двама души. Срещнете се с него, поемете информацията и вземете мерки.“

Никой така и не се срещнал с него.

Агентът ми се обажда след две седмици: „Саша, направи нещо! Вече убиха единия, всеки момент ще убият и втория. Тогава ще ида при ченгетата.“ Пак започвам да се обаждам на всички: „Вече са убили единия човек.“ А Миронов ми казва: „Виж какво, Саша, сега сме много заети, нямаме време да се занимаваме с това. Обади се по-късно.“

Нямали време да се занимават с убийства на хора! Защото са заети с други неща...

Глава 9 БЯГСТВОТО

При тях всичко е платено

– А сега си спомни, ако обичаш, кога мисълта да избягаш окончателно узря в главата ти?

– След като образуваха срещу мен трето предварително производство. Разработваха ме по „подозрението“, че преди три години съм бил подхвърлил бомба в река Волга, за да изфабрикувам улики срещу една банда в Кострома. Барсуков започна третото следствие в деня, когато прекрати провалено второ. Но не ме задържа под стража – страхуваше се, че съдът отново ще ме пусне. Остави ме под домашен арест и мисля, че е предал името ми на граничните власти, да не би да замина за чужбина.

Третото следствие започна от проблема за юрисдикцията, тоест къде би трябвало да ме съдят – в Москва или в Ярославъл. Прокуратурата изпрати моето дело във военния съд при Ярославълския гарнизон, защото въпросната бомба съм я бил подхвърлил в онези краища. Да, но съм я бил „отнел“ от склада на ФСБ в Москва. И съм я бил съхранявал пак там. И съм работил в столицата. И делото беше секретно. Тоест по закон и според всички правила трябваше да ме съди съд от втора инстанция – Московският окръжен военен съд. Но в Москва има медии, силни адвокати, а и съдиите не са толкова управляеми – нали вече на два пъти ме бяха оправдали. Затова ФСБ е поставила на прокурора конкретна задача: да ме съдят в Ярославъл. А моите адвокати подадоха жалба до висшестоящия съд, за да ме съдят в Москва.

И ето решението – делото да се върне в Ярославъл. Всички разбраха какво става. Съдът дори не се оттегли в стаята за съвещания. Присъдата беше готова предварително.

Председателят на съда на самото заседание каза на адвоката Маров: „Михаил Алексеевич, какво можем да направим ние? Нали знаете каква е нашата система.“ Когато юрист от такъв ранг, генерал-лейтенант, каза такава нещца, става ясно, че няма да има съд, а разправа. Че утре, без каквито и да било доказателства, ще ме осъдят, а в затвора ще ми видят сметката, точно както беше се заканило ръководството на ФСБ: „Ще

пукнеш в затвора.“

Беше ясно, че вместо да събира доказателства за моята виновност, следствието по-скоро унищожава доказателствата за невинността ми. Бях принуден да ги крия от следствието.

Междувременно следователите агресивно скалпваха обвинението срещу мен.

Веднъж моят агент Семьон ми съобщи, че го разпитвал Барсуков и му искал показания срещу мен. След разпита Семьон се укрил. Тогава прокуратурата арестувала брат му. Адвокатът му се опитал да се срещне със своя подзащитен, но не го пуснали. И докато стоял в коридора, слушал стонове и писъци. Инквизирали брата на агента. След два дена го пуснали ни жив, ни умрял, адвокатът го прибрал почти изпаднал в безсъзнание до прокуратурата. Агентът ми се обади и ми каза: „Помогни на брат ми да се добере до болницата, аз не мога да дойда, страх ме е.“ Отидох, гледам – братът на моя агент лежи на задната седалка в колата на адвоката, жестоко пребит, целият в засъхнала кръв. Извикахме линейка. И тогава изпитах страх. Пред мен лежеше трийсетгодишен мъж, висок метър и осемдесет, и плачеше: „Момчета, осем часа ме биха с бухалки и ми искаха показания срещу Литвиненко, когото не познавам, и срещу брат ми. Тук е по-лошо, отколкото в Гестапо.“ Написа жалба до генералния прокурор Устинов, която остана без последствия. Тази жалба фигурира в моето наказателно дело.

Тогава разбрах, че рано или късно някой няма да издържи и ще ме наклевети.

По същото това време се случи и един забавен епизод. Не щеш ли, търси ме по телефона секретарката на Аминов (довереният banker на Патрушев и Иванов) и ме пита кога е рожденият ми ден. „Защо ви интересува?“ – „Вячеслав Маркович иска да ви честити. И моли да се видите с него в понеделник или вторник.“

Смаях се – викам си, какво му става на Аминов, какво така изведнъж се е сетил за мен. Едва по-късно разбрах: този ден се беше състояла последната среща на Путин с Березовски. Дълго си изяснявали отношенията. И цялата тази шайка е била на нокти – не е знаела как ще приключи срещата. Ами ако се сдобрят, ако се побратимят, а командата не е готова за това? По едно време искаха да трепят Березовски, заради тях Литвиненко лежа по нарочето. Ами сега какво ли ще стане? Та затова се е обадил Аминов. Прокарвал е пътеки – за всеки случай. Защото, след като излязох от ареста, аз често общувах с Березовски, а те не смееха да се доближат до него. Но този ден не се знаеше като какъв ще излезе

Березовски от Кремъл – като приятел или като враг. Срегнах се с Аминов, когато още никой не знаеше резултатите от тази среща. Той направи радостна физиономия.

„Саша, Саша! Ние ще ти помогнем. Обадохме се на прокурора във Владимир. Знаем се с него много добре. Там казаха, че ще прекратят делото, никой няма да те закача, ще снемат всички обвинения.“ – „Слушайте, Вячеслав Маркович поправих го аз, – не е Владимир, а Ярославъл.“ – „О, да бе, сбърках – Ярославъл. Ама нали разбираш, те са наши там... Как, мислиш, си разчистихме сметките с Гъсока [Гусь – гъсок (рус.) В случая Гъсока се използва като прякор на Гусински. Б. пр.]?!“ – „Как, бе?“ – направих учудена физиономия аз.

Почувствах, че Аминов може да ми издрънка интересни подробности, за да измъкне от мен информация за разговора на Березовски с Путин. И започнах да му пригласям: „Да, да, хубавичко прегазихте Гъсока. Гъсока си го заслужаваше. Какви гадости пишеше за мене... – И пак прехвърлих разговора към моя проблем: – Ама работата с прокурора сигурна ли е, Вячеслав Маркович, да не ни метне?“

„Абе моля ти се! – отговаря той. – Щом прегазихме Гъсока, въпросът с теб ще се реши още по-лесно. За всекиго можем да възбудим дело, всекиго да пуснем. Няма проблеми. В прокуратурата имаме наши хора. Платено им е. Патрушев и Иванов са в течение, нали по тяхна молба...“

Така научих кой се е разправил с Гусински, а същевременно разбрах, че нямам никакви шансове – при тях всичко е платено.

Преди съдебното заседание, на което се решаваше за юрисдикцията, следователят Барсуков казал на моите адвокати: „Не се надявайте, няма да мирясаме, докато не го осъдим.“ А един от служителите на ФСБ ми каза: „Ако пак те признаят за невинен, вече няма да си приказваме с тебе. Ще започнем да се занимаваме с жена ти и сина ти.“ Каза ми го направо: „Мислиш, че ще се измъкнеш ли? Ти предаде системата и трябва да бъдеш наказан.“

...След това заседание разбрах, че фактически са ме лишили от граждански права в Русия. Аз и семейството ми сме извън закона, беззащитни. Държавата ни е отлъчила от държавата.

Системо, познавам те

И разбрах – за да спася семейството си, трябва да избягам от страната. Именно тогава у мен се зароди планът за бягството.

- Сам ли го измисли?
- Сам, но се съветвах и с приятели.
- Имаше ли с кого да се посъветваш?
- Да, имах. Приятелите ми помогнаха. И аз съм им благодарен.

Както се казва, незнайно е името ти, но подвигът ти е безсмъртен.

Пред мен стояха три задачи. Първо, да замина аз, второ, да прехвърля семейството си и, трето – да изнеса всички документи, които потвърждават невинността ми. Няколко кашона.

Още от началото, когато ФСБ започна да нарушава закона по отношение на мен, аз, както са ме и учили цял живот, започнах да документирам престъпната дейност на тези хора и техните съучастници. Започнах да пиша до тях рапорти, жалби, на които те, естествено, ми даваха неадекватни отговори, но все пак поставяха подписите си. И аз грижливо събирах всичко това. Разбирах, че ще дойдат да обискират и ще изземат всичко. Затова криех документите на сигурно място. Беше такова място, до което имах достъп само аз и никой друг. И нито чрез агентура, нито с техника, нито с външно наблюдение те не можеха да установят къде се намират тези документи.

Имах един човек, с когото фактически не се виждах, за да не го издам добър, професионален агент. Този човек знаеше, че в решителния момент ще трябва да изнесе документите на друго сигурно място.

И, естествено, разбирах, че ме следят все по-изкъсо.

Добре са ме обучавали, познавам детективския занаят, знам как се води контрол над обект. Когато самият аз станах обект, тези знания, целият ми опит ми бяха много полезни. Трябваше да ме следят от групата за външно наблюдение, да ме подслушват, а в обкръжението ми трябваше да имат агент. В Кантората безусловно имаше агент, който да ме разработва.

Първо, установих кой отговаря за мен. Оказа се, че с моя случай се занимава първи отдел при Управлението за собствената сигурност. И не ми беше трудно да изчисля кой е моят разработчик – майор Мадекин. Следващата стъпка: да намеря в обкръжението на разработчика свой агент, от когото бих могъл да получавам оперативна информация. Направих контраразузнаване. И намерих такъв служител.

После трябваше да изясня кой е агентът в моето обкръжение. А как се установява агент? По линията на поведение. Започнах да наблюдавам кой какви въпроси задава, кой как се държи в една или друга ситуация. Усетих го. Оказа се, че е приятел на семейството.

По-нататък. Информацията по техниката се потвърждава чрез

агентурата и обратно. Дълго време потвърждавах чрез агентурата информацията, която давах на техниката, и всичко пасваше. Ако кажех по телефона или на агента къде например ще отида, непременно отивах там. Те бяха сигурни, че съм под пълен контрол. Никога не ги мамех.

У тях се създаде впечатлението, че ме държат изкъсо. Човекът, който ме следеше, постоянно ми се обаждаше и питаше: „Къде си?“ Основната му задача беше да контролира придвижванията ми. Дори специално веднъж отидох в Сочи, на морето. Предварително бях съобщил това на агента, а той каза: „Защо ли не дойда и аз“ и ме пуснаха. Защото агентът беше до мен. И за тях спокойствие, и за мен спокойствие.

От самото начало ме пое групата за външно наблюдение. Глупаво е да се бяга от нея. Много по-добре е те сами да я оттеглят поради липса на необходимост. И аз установих контакт с групата – карах бавно, ако те изостанеха на светофар, изчаквах ги. Стигаше се дотам, че ако трябваше да се сменят (да речем, тяхната смяна е три часа), се уговаряхме. Те ме молеха: „Можеш ли да не си тръгваш от центъра още половин час?“ Казвах: „Разбира се. Ще ви почакам.“ После от цялото това пътуване в компания ми писна. Следват ме три коли, а аз цял ден им докладвам къде ще отида, чакам ги, те ме чакат...

– Това да не е гласно външно наблюдение?

– Не, негласно е. Служителят от групата за външно наблюдение е секретен сътрудник. Никой дори не може да знае за него. Ако обектът е установил, че го следят, та дори общува с преследвачите си – това е абсолютен скандал. Но групата беше съставена от хора, с които се познавах още преди да ме уволнят от ФСБ.

След известно време казах за приятелството си с групата за външно наблюдение на човека, когото подозирах. Знаех, че ще докладва по-горе и оттам ще изтеглят групата.

Така и стана. Групата за външно наблюдение изчезна. Бяха решили, че и без това никъде няма да се дяна.

Но най-сложното беше как да вляза в друга страна. Поприказвах си с хора, които знаеха как се предоставя убежище. Казаха ми, че за целта трябва поне с единия крак да си стъпил на земята, в която ще искаш убежище. Но аз нямах задграничен паспорт, бяха ми го откраднали при обиска. И виза. Не можех да вляза в нито едно посолство в Русия, защото всичките са под наблюдение. Как да се добера до тях?

Разработих следния план: да отида в една от страните на ОНД и оттам да се прехвърля в Турция. Разбрах се с приятели да ми направят паспорт от една страна от ОНД.

– Не тели смущава обстоятелството, че „една страна от ОНД“ се изчислява много лесно?

– Аз не я назовавам, а който иска, да я изчислява. Този ден – беше събота, почивен ден за Лубянка – трябваше да докарам родителите си от вилата и всички знаеха за това. Бях говорил за това по телефона, бях казал и на хората, които ме контролираха. Отидох с жена ми до гарата, качих се на влака. Жена ми с колата замина за вилата. След като пресечех границата на Русия, тя трябваше да купи карта за почивка за която и да е друга страна. Това не би предизвикало подозрения. Преди това жена ми с детето беше ходила във Франция.

Наблюдавах реакцията – ще ме вземат ли под контрол или не, ще пуснат ли жена ми или не. Всичко мина нормално.

– Чакай, не беше ли под домашен арест?

– Нарушаването на мярката за неотклонение не е престъпление. Няма такъв член. Ако последственият наруши мярката за неотклонение, максималното, което може да му се случи, е да му я променят. Смешно е, но вече в Англия получих съобщение, че наистина са променили мярката ми за неотклонение – в задържане под стража.

– Май злорадстваш?

– Нищо подобно. Просто винаги ме е слисвала тяхната казуистика, любовта им към формалностите при пълната анархия, която цари в действителност.

– Между другото, с бягството си не искаше ли да си направиш шега със самолюбието на ФСБ? Вкараш ли гол с крак, противникът не го приема като лична обида. Но топката може да се натика във вратата със задник. Тогава този гол е позорен за вратаря. Бягството ти се е превърнало в плесница за спецслужбите.

– Не. Изобщо не ме вълнуваше самолюбието на ФСБ. Вълнуваше ме съдбата на семейството ми. Както се казва, ако ще препариран, ако ще одран – но да напусна кошарата, имах си конкретни задачи: да избягам, да прибера семейството си и документите, които потвърждават невинността ми, за да получа убежище – тоест материалите по моето дело.

На границата

– Да се върнем към бягството. Ти си на границата...

– Да, на границата, по-точно, на морския бряг. Сутринта бях отишъл на касата да попитам за билет за парахода, който трябваше да

отплава към „една от страните от ОНД“. Бях сигурен, че фигурирам в компютърния списък. Тук ми казаха, че списъкът на пътниците се предава за граничен контрол три часа преди отплаването. Попитах касиера: „Посъветвайте ме какво да правя – очаквам един приятел, а той ще дойде час или два преди отплаването.“ Касиерът каза, че можем да отидем при екипажа и да се разберем с тях.

Чаках до последната минута. Заставах на опашката, минах през митницата, после през паспортния контрол, стигам до граничния... Давам паспорта си на граничния служител и той каза: „Знаете ли, няма ви в списъците. А къде е билетът ви?“ Обясних му какво са ми казали – че мога да си купя и на кораба. Граничарят: „Почакайте малко тук. Сега всички ще минат и тогава ще видим какво може да се направи.“

Стоя си там и при мен идва помощник-капитанът – очевидно работят по схема. „Искаш да пътуваш ли?“ Аз: „Да.“ – „А защо не си си купил билет?“ – „Ами на, закъснях. Казаха ми, че ме няма в списъците. Посъветвах ме да се разбера с вас.“ А той казва угрижено: „Трябваше, трябваше да се запишете в списъците...“ С една дума, взе ми пари за билет и половина. А после ми каза: „Сложи в паспорта банкнота от десет долара.“ Казвам: „Ясно“, отивам при граничния служител, оня ми взе паспорта, разгледа го и ми го върна. Банкнотата я нямаше вътре.

Най-въълнуващият момент беше, когато вървах по кея. За пръв път в живота си виждах толкова дълъг кей. Вървах, вървах, а той не свършва и не свършва. Не щеш ли, гледам – зад мен крачи някакъв офицер. Качвах се на борда в очакване да ме извика. А той подмина. Този офицер веднага ми хареса.

– Човекът с униформата ли беше последният, когото видя в родината?

– Да.

– А с какви дрехи пресече границата?

– С костюма, с който се бях оженил.

– Предварително ли го беше замислил така ?

– Да. Защото вторият ми брак е много сполучлив. С жена ми сме щастливи и този костюм ми донесе късмет.

– Съвсем сериозно ли го казваш?

– Да. На сто процента.

– И със същите обувки ли?

– Не, обувките бяха други, но самото и панталоните бяха същите.

– Какъв цвят беше костюмът?

– Светло сако и тъмни панталони. Никога повече не съм го

обличал.

– Смяташ ли да облечеш него, когато се прибиращ в родината?

– Ако не ми е отеснял.

Качих се на борда и след няколко минути се отделихме от брега. Стоях на кърмата и гледах как той се отдалечава. Или как аз се отдалечавам? Бях едновременно тъжен и радостен. Разбирах защо съм радостен. Но защо бях тъжен – в онзи момент все още не разбирах. Тъгата просто скочи от брега и ме последва на кораба.

Разбира се, беше много трудно да се реша на тази стъпка. Приличаше на самоубийство, по-точно, на крачка към задгробния живот: не знаеш какво има там, а връщане назад няма. Но го направих заради детето си. Искане ми се да възпитам сина си лично, а не от затвора – с писма.

– Но нали разбираш, все пак са те разделили с детето? Ти завинаги ще си останеш „там“, а той сега винаги ще бъде „тук“...

– Да, превръща се в англичанин. Разбирам това... Веднага щом пресякох границата, моите приятели ми приготвиха документи, с които по-късно заминах за Турция.

– Тоест, когато си тръгвал от Русия, не си нарушил никакви руски закони?

– Не, абсолютно никакви. Напуснах Русия със собствения си паспорт, без да наруша закона на Руската Федерация. Митничарят ми удари печат. Всичко е законно.

– И едва в съседната държава си си позволил да нарушиш закона, като си използвал фалшив паспорт?

– Да, но се налагаше. Не можех да продължа с руския си паспорт.

Обадих се на Марина. Нейният мобилен телефон работеше само на приемане. Освен това я бях предупредил да не говори в жилището – беше пълно с техника.

– А не са ли могли да подслушат мобилния ѝ телефон?

– За да се подслуша мобилният телефон на Марина, трябваше той някак да се „издаде“ или да се изрекат ключови фрази. Защото там или компютърът се „ослушва“ за фрази, или телефонът е поставен под контрол. Аз не изрекох фрази, които биха могли да включат записа. Водихме обикновен разговор. Казах само: „Марина, тук съм. Хайде.“ Обадих се отново след два дена. Тя каза: „Аз съм готова. Испания.“ И ми съобщи датата на заминаването им. Нито майка ѝ, нито баща ѝ, никой не знаеше, че тя ще заминава.

– А теб вече не са ли те търсели?

– Не. Преди да замина, се отбих при адвоката си и му казах, че

заминавам за Налчик. Имахме такава легенда – щом заминавам за Налчик, значи трябва да продам жилището на баща ми, а семейството да се премести в Москва.

Освен това бях избрал за бягството такъв момент, когато наказателното ми дело пътуваше от Московския окръжен съд за Ярославския гарнизонен с влак. Трябваше да пътува две седмици. А през това време дори не бях подсъдим. Единият съд беше изпратил делото ми, а другият още не беше го поел за производство.

– А синът ти знаеше ли?

– Не. Никои не знаеше. Човекът, който според мен ме държеше под контрол от страна на ФСБ, се свързвал с Марина и неведнъж се интересувал къде съм. Марина му казвала: „Саша замина да продава къщата и сигурно ще му трябва помощ. Може би и ти ще трябва да отидеш.“ Успокоявала е всички. И не е имало никакво раздвижване.

На сутринта в деня на полета си Марина отишла при родителите си и казала на майка си, че в последния момент са ѝ предложили изгодна карта за почивка и тя заминава за две седмици с Толя за Испания. „Само че на никого нито дума помолвила я тя. – Засега. Днес поне не казвай на никого.“ Качила Толя в таксито и тръгнала. Синът ми, когато научил, че заминава за Испания, попитал: „Мамо, защо не ми каза по-рано?“ И досега често си спомня за това, сърди се: „Защо така, нямаш ли ми доверие?“

Вече са били в самолета, а аз кръстосвах хотелската стая. Това беше най-напрегнатият ден в живота ми. Ще им избяга ли, няма ли, ще им избяга ли, няма ли...

– А ти къде беше през това време?

– В онази страна. Бях решил, че ако семейството ми не замине, ще се върна. Къде да заминавам без тях? Денят беше дълъг като онзи кей. Не издържах, звъннах: „Марина, къде си?“ Тя каза: „В самолета.“ – „А самолетът къде е?“ И тогава тя се развика: „Самолетът набира скорост, сега връзката ще се прекъсне. Вече не могат да го спрат.“

Човек без виза

След четири часа телефонът ми иззвъня, тя каза: „В Испания сме.“ Край. Започнах да подготвям следващия етап – прехвърлянето в Турция. Прехвърлих се влязох с фалшивия паспорт и същия ден там пристигна Марина.

Тук стана най-сложно. Нямах виза и трябваше да мисля какво да правя по-нататък. Обадох се на Березовски по мобилния. Той каза: „Браво, че си се махнал, сега ще ти се обадя.“

А след десет минути ми се обади един познат американец, Алик Голдфарб, бивш московчанин, и ме пита: „Какво е времето там при вас, искам да дойда да ви взема.“ Цял живот ще съм благодарен на този човек.

– В Турция вече по-спокойни ли се чувствахте?

– Турция не е безопасна страна. Алик ми обясни ситуацията: „Добре е, че си в Турция. Но имаме много малко време, защото сега ще се разтичат да те търсят в Русия, ще те предадат за издирване на Интерпол и ще започнат да ви дебнат навсякъде. Трябва спешно да заминем за някоя цивилизована страна, да стъпиш на нейна територия и да поискаш убежище.“ Аз знаех това и без него.

Алик се свърза със свои приятели и в Турция пристигна един адвокат от Америка – специалист по емиграционно право. След като ме изслуша, той каза: „Имаш стопроцентов шанс за политическо убежище, но проблемът е, че нямаш виза. А ако дойдеш в Америка без виза, ще те тикнат в имиграционния затвор, жена ти също. А детето през това време ще е в приют. Трябва да отидеш в американското посолство и да ги помолиш за виза.“

На другия ден всички заедно – аз, Марина, Толя и Алик – отидохме в американското посолство. Стигаме до пропускателна. Излезе човек от посолството, поговорихме и ни прие официалният представител. Обясних какъв е нашият случай. Отговориха ни: „Все още не можем да ви дадем виза, но не можем и да ви оставим в посолството. Сега си вървете, а ние ще помислим.“ При това аз веднага им казах, че не бих искал да сътруднича на американските спецслужби.

– А те искаха ли го?

– Мисля, че не. Там имаше един – Марк или Майк, не си спомням. Веднага му казах, че не искам да си имам работа с тях. „Наиграл съм се вече на разузнавачи. И искам един ден да се върна в родината си.“

– А ти знаеш ли поне една държавна тайна?

– Не. Знаем за бандитизма, за корупцията. По-рано главната държавна тайна беше здравето на нашия президент. А сега главната тайна са отношенията между нашия президент Путин и престъпния бос на име Барсуков-Кумарин. Това е лидерът на тамбовската престъпна групировка. Това е тя сега – главната тайна на Русия. Целият Санкт Петербург знае, че лично приятелство свързва Путин с този човек. И общ бизнес...

Освен това знам кой взриви блоковете.

– Може би именно това ги интересува?

– Ами нека попитат него. Нали са приятели. Приятелю Джордж, приятелю Владимир...

– Ти носеше ли някакви удостоверения?

– Освен фалшивия, който бях оставил в хотела, имах руския си вършен паспорт и удостоверение на ветеран от военната служба на ФСБ. Веднага им казах, че съм бивш служител на ФСБ. Незаконно уволнен, но не възнамерявам да участвам в никаква дейност срещу Русия.

Изслушаха ме и ни отпратиха от посолството. Турция е специфична страна. Световен разузнавателен център – всички се гледат под око, включително наблюдават и посолствата. Тъй като ни бяха засекли в посолството, трябваше да се махнем от Анкара. Бях сигурен, че нашите снимки вече пътуват за Москва по линията ГРУ или СВР [Служба за външно разузнаване на Руската федерация. – Б. а.]. А и някакъв подозрителен тип започна да ни следи из хотела.

Та значи измъкнахме се от хотела и през нощта се прехвърлихме в Истанбул. Настанихме се в хотела и започнахме да мислим какво да правим по-нататък. Щом не ни дадоха виза за Америка, можем да влезем в нея нелегално. Да си вземем например транзитни билети до Барбадос, където не искат визи, с прехвърляне на някое американско летище, И там просто да тръгнем без виза към изхода. И да заявя: „Искам политическо убежище.“ След което може да ни вкарат в имиграционния затвор за неопределено време.

Аз бях готов да лежа в затвора, но жена ми? Марина помисли, помисли и каза: „Съгласна съм.“

Тогава разбрах колко ме обича. Не само ме беше чакала, докато лежах в ареста, беше идвала да ме вижда, но и тя беше съгласна да лежи в затвора.

Алик каза: „Приятели, вие не разбирате, американският затвор е лоша работа, особено имиграционният. Чакайте, освен Америка има и други страни.“ Седна пред компютъра, започна да изучава разписанията на самолетите. Взира се много дълго. Толик само обикаляше наоколо и повтаряше: „Тате, закъде ще пътуваме?“ Чувстваше, че става нещо неприятно, но нищо не разбираше.

Изведнъж Алик възкликна: „Ето! За Англия не е нужна транзитна виза и има добра връзка. Сега си купуваме билети Истанбул – Лондон – Москва. Кацаме в Лондон и оставаме там. Мисля, че англичаните няма да ви тикнат в имиграционен затвор.“

Самолетът излиташе след час и половина. Всяко денонощие в повече в Турция криеше опасност, защото в Русия сигурно вече бяха разбрали, че съм избягал. И можеше да я загазим.

– Ти не следеше ли ситуацията в Русия?

– Свързах се с моя агент в Кантората. Той каза, че вече се надига паника. „Започнаха да те издирват. Бъди по-внимателен.“ Освен това ми каза, че се опитвали да скалпят някакво наказателно дело, че уж съм извършил убийство. Но аз знаех, че не могат спешно да сезират Интерпол – процедурата отнема известно време.

А това е много срамно

...Кацнахме на летище Хийтроу. Излязохме в транзитната зала. Алик се обади на своя познат адвокат Джордж Мензис. Той му обяснил: „Сега ще подготвя всички документи, ще ги изпратя в имиграционната служба и тогава вие веднага отивате и се предавате на властите.“

Джордж направи всичко. Имиграционните служби обещали, че преди въпросът да бъде разгледан, няма да ни депортират от Англия.

Аз веднага унищожих фалшивия паспорт.

– Преди да пресечеш границата на Великобритания?

– Никъде не съм го представял, за да не наруша законите на Англия. При мен дойде офицер от имиграционната служба. Аз се представих, той помоли да почакам малко. След това дойде преводач и до мен застана полицаи. Той изслуша моята история – говорих около четирийсет минути – и каза: „Виждам, че сте нормален човек, имате нормално семейство. Не сте допуснали никакви нарушения и по силата на властта си прекратявам всички дела по отношение на вас на територията на Англия.“ Бях поразен. Той каза: „Намирате се на територията на Великобритания под защитата на английското правителство и ако почувствате някаква заплаха, моля ви непременно да съобщите в полицията, ние ще ви защитаваме, включително ако се наложи да ви вземем под охрана.“ Спомних си нашите руски милиционери – как говорят. А това английско ченге говореше човешки и явно беше загрижено за моята сигурност. А до този момент аз отдавна бях забравил какво значи да се чувстваш в безопасност.

По-късно ни разпита имиграционният офицер. Заведоха ни в специална стая, взеха ни пръстови отпечатьци. И ни дадоха документ, в който пишеше, че временно ни се разрешава да живеем на територията на

Англия, но при първо повикване от имиграционните власти трябва да се явяваме в техния офис.

– Дълго ли ви разпитваха?

– Всичко продължи около десет часа. Носеха ни сандвичи. Излязох от летището късно вечерта.

– А твоят американски приятел сигурно отлетя обратно за Ню Йорк?

– Къде ти ще отлети! Разпитваха го в съседна стая, сверяваха какво ще кажем един за друг. Той си спечели доста неприятности с англичаните, заедно ми беше помогнал да вляза нелегално в страната. После ми разказа, че началникът на имиграционната служба на Хийтроу бил направо бесен. Казал му: „Сигурно сте получили пари от Литвиненко или Безеровски за това?“

Той му казал: „Не.“ – „А защо го направихте?“ Алик: „Ръководех се от висши принципи.“ А онзи: „Вие американците съвсем сте се разпасали, решавате ваши проблеми на наша територия. Нарушавате нашите закони. Защо не си го отведохте в Америка? Ръководейки се от висши принципи, аз ви екстрадирам от Великобритания. С първия самолет обратно в Турция.“

Алик му казал: „Аз трябва да летя за Ню Йорк.“ А онзи: „Ще летице за Турция! И кажете благодаря, че не ви арестувах за нелегално въвеждане на емигранти.“

Англичаните вкарали Алик в компютъра си и после цяла година не го пускаха да влезе в Англия, макар че той има син там. Странни хора. У нас, ако някой доведеше американски подполковник, щяхме да му окачим медал и да му връчим ценен подарък от ФСБ. Та така, Алик отлетя за Турция и не се видяхме цяла година, докато не получи прошка от англичаните.

А мен на сутринта ме разпитаха още веднъж в имиграционната служба. Повторих, че не бих искал да имам никакви контакти с английските спецслужби. Казаха ми: „Ама разбира се, дума да не става. Без вашето съгласие...“

Обясниха ми, че по закон английските спецслужби без ваше съгласие нямат право дори да се доближат до вас. Казах, че не давам такова съгласие. Те казват: „Добре, ясно. Разберете ни правилно – ние не ви караме да нарушавате законите на вашата родина, дори сме заинтересовани да не нарушавате никакви руски закони, докато се намирате тук. Никой не ви кара да работите с когото и да било.“

Те не поставят решението си за предоставяне на убежище в

зависимост от това, дали ще издадете някакви тайни, или не.

– Честна дума, слушам те, а не мога да повярвам. Ние сме от друг живот, у нас се шири мнението, че политическо убежище в Англия ти дават само при условие че издадеш някакви важни държавни тайни.

– Такова мнение се шири във ФСБ. Цялата система на правоохранителните органи, на спецслужбите в Русия се гради върху пазарлъка. Предадеш ли човека няма да влезеш в затвора, не го ли предадеш – на топло си. „Пропееш“ ли, ще те осъдят на по-малко, не щеш ли – повече. Там цялата оперативна и следствена работа се гради на пазарлък. В Русия върнаха в обращение и анонимните донесения.

Тук има закон за политическото убежище. В него пише, че убежище ти се дава, ако те преследват в родината ти и ако се завърнеш там, животът ти е застрашен.

Занесох документи за изфабрикуваните срещу мен дела, всички бяха внимателно разгледани и ми бе предоставено политическо убежище като на хиляди други бежанци от тиранични режими, пристигащи в Англия от цял свят,

Аз не исках просто да се укривя, просто да спася себе си и семейството си, макар че това безспорно беше най-важният ми мотив. За мен беше важно случаят ми да бъде разгледан обективно. И фактът, че се добрах до Англия без помощта на спецслужбите, преминах през мъчителната процедура на проверка на цялата история на преследването по отношение на мен и получих политическо убежище по закон, за мен е не по-малко важен от това, че се чувствам в безопасност.

На тази тема дори имаше питане в парламента. При тях във Великобритания разузнаването се води към Форийн офис, тоест Министерството на външните работи, а имиграционната служба – към Хоум офис, тоест Министерството на вътрешните работи. Та когато тази история попадна във вестниците, един депутат задал въпрос в комисията по външните работи. Защо така при вас в разузнаването спят, защо един героичен руски прибежчик е търсил обиколни пътища в Хийтроу и дори никой не го е посрещнал?

И на другия ден във вестник „Дейли Телеграф“ излезе разяснение от „източник“ от английските секретни служби, че, нали, Литвиненко няма никакво отношение към нас. Ако ни беше нужен, ние сами щяхме да го докараме без много шум и той нямаше да се появи без предупреждение на Хийтроу. И изобщо той не е прибежчик, а политически бежанец. И с него се занимаваме не ние, а Хоум офис.

– Колко време чака решението за убежище?

– Почти половин година. По-точно, два месеца съставях молбата си за убежище стана цял том, и още четири месеца чаках решението. А докато чаках, в родината ми срещу мен беше повдигнато четвърто обвинение! Между другото мисля, че това ми помогна. Щом беше повдигнато четвъртото обвинение, моментално ми дадох убежище.

– В какво те обвиниха този път ?

– Че през януари 1997 година в селището Девети май съм набил някой си гражданин Одиноки, натоварил съм го в багажника, закарал съм го в някакво служебно помещение и там съм продължил да го бия. Абсолютна измислица. Как съм могъл сам да отвлека гражданина, а ако съм го отвлякъл с някой друг, защо не подведоха под отговорност и този друг човек? С една дума, пак старата песен. Бяха променили само имената и дребните подробности. А инак, ако сравним всички постановления на Барсуков за привличането ми като обвиняем, всички те са еднакви.

– Пак ли Барсуков те обвиняваше?

– Да. Барсуков водеше всички дела. Впрочем по едното дело бях оправдан, а той сам прекрати второто. Тоест вече два пъти незаконно ме е привличал под наказателна отговорност. И го направи и трети, и четвърти път... Той е поръчков следовател, това му е професия.

Когато научих, че срещу мен е повдигнато четвърто обвинение, моите адвокати се мъчиха три месеца, докато получат от прокуратурата информация в какво съм обвинен. Барсуков правел никакви експертизи, като ги криел от адвокатите ми. Фактически наказателното дело се е водило тайно като оперативно, тоест според закона за оперативно-издирвателната дейност, а не според Наказателно-процесуалния кодекс.

– Как научиха московските ти адвокати, че си напуснал Русия?

– Като всички – от телевизията. Да се върнем към Англия. Щом получих новите подробности от Москва за хода на следствието, аз веднага уведомих Хоум офис. Защото в Русия лъжеха, че съм се криел от английската полиция.

И се започна страшен тормоз спрямо роднините ми: беше пребит брат ми, който живее в Москва, на няколко пъти прибирах баща ми в милицията.

– Тормозели са ги, за да получат някаква информация ли? Или просто да ги уплашат?

– Отначало просто сплашвали баща ми. Една нощ го откарали в милицията, после го върнали, но го изоставили на сред пътя и той се прибрал пеша. Друг път милиционери на хлули в жилището му, направили

незаконен обиск. Оскърбили баща ми с псувни, говорили му, че синът му е предател. Разкарвали по разпити майка ми, сестра ми, тъща ми. Когато извикали в прокуратурата майка ми, поискали адреса на втория ми баща. Майка ми каза, че той е болен човек, помолила да не го закачат. Но въпреки това извикали втория ми баща за разпит, поискали да им даде компромат за мен. Той отговорил: „Познавам Александър като почтен човек, без вредни навици.“

На другия ден след разпита той получил инсулт, парализирала се лявата половина от тялото му. След няколко дена го откарали в болницата, където починал.

Никой не е понесъл наказание за това. В болницата са поставили диагноза, че е починал от друго. Приели са човека в болницата с инсулт, а бил умрял от друга болест. Такова нещо може да се случи само в Русия.

Накарали майка ми да подпише нещо. Тя се уплашила и подписала. Мама изобщо се страхува да говори с мен по телефона. С една дума, семейството ми е сега извън закона. Правата на човека и Конституцията не се отнасят за тях.

Ние приложихме всички факти за тормоза спрямо моите роднини към молбата ми за убежище.

– Накратко казано, чиновниците в Русия са направили всичко, за да получиш политическо убежище?

– Така излиза.

На 14 май 2001 година телефонът извънмя и аз чух радостния глас на адвоката Джордж: „Александър, дадох ти убежище!“

Дори не мога да обясня какво почувствах. Беше минала половин година, а случаят ми още се разглеждаше. Алик Голдфарб, който ме доведе, не го пускаха в Англия. По вестниците четях, че Путин бил най-добрият приятел на Тони Блеър. През това време се получиха няколко искания за екстрадирането ми в Русия. Седях и гадаех: ще ме дадат ли, няма ли... От родината долиташе стържене на брусове Барсуков, Иванов, Патрушев си точеха ножовете. И ето че тук най-сетне приключиха с разглеждането на моя случай и установиха, че съм бил подложен на политическо, а не на наказателно преследване.

Англичаните можеха да ми дадат териториално убежище, да ми предоставят възможност просто да живея в страната. Можеха да отлагат делото ми до безкрайност. Можех цели десет години да живея тук с документа за влизане в страната. А те за четири месеца си съставиха мнение и дадоха разрешение.

Отидох при Джордж. Той ме посрещна на стълбището, в очите му имаше сълзи вероятно единствен в Англия разбираше докрай моите неприятности. Джордж каза: „Виж какво, запознах се подробно с твоя случай и искам да ти кажа само едно. В Русия властта използва наказателното право не за защита на гражданите, а като средство да управлява народа. А това е много срамно.“

Глава 10 РЯЗАНСКАТА СЛЕДА

Вдигнете паметник на Цхай

– След бягството ти си се заел с темата за жилищните блокове, вдигнати във въздуха през есента на 1999 година. Написал си книга съвместно с Юрий Фелщински [Не можах да намеря български превод на тази книга. Като приложение тук е даден откъс от нея – „Рязанската история“. Руският текст е достъпен на адрес <http://www.lib.ru/HISTORY/FELSHTINSKY/litvinenko.txt> – Сашо]. А преди това няколко години си работил в ОУ на АТЦ, занимавал си се с терористи. Разкажи ми за това.

– Сред всички видове престъпления терористичните актове заемат особено място. Те не се извършват по поръчка на бандити или някоя бизнес-структура. Зад тези престъпления не стои мотивът да бъде премахната конкретна личност – всички жертви са случайни. Това е или дело на безумни фанатици, или политическа провокация с цел да се повлияе на общественото мнение, да се всее страх сред обществото, да се провокира война или геноцид. Двете чеченски войни започнаха именно след такива актове. Целият проблем е там, че до ден днешен тези престъпления не са разкрити, а онези, които са доказани, уви, не са дело на никакви чеченци, а на нашите собствени спецслужби.

– Имаш предвид взривените жилищни блокове?

– Не само тях. Тази тема има дълга предистория, която за мен започна през 1994 година, преди първата чеченска война. Тогава работех в един кабинет с Жения Макеев. Той разработваше бандата на Лазовски.

На 18 ноември 1994 година в Москва, на железопътния мост през Яуза избухна взрив. Бомбата очевидно се бе взривила случайно, докато са минирали платното. Беше открит трупът на човека, залагал експлозива – капитан Андрей Шчеленков, служител в нефтената компания „Ланак“. Ръководител на фирмата беше Максим Лазовски. Скоро след взрива на моста беше взривен градски автобус на ВДНХ [Изложба на постиженията на народното стопанство. Тук става дума за постоянната територия на изложбата. – Б. пр.] – това беше първият терористичен акт в Москва. Пострада шофьорът. Две години по-късно за извършването му направи самопризнания шофьорът на Лазовски – Владимир Акимов.

– На кого е потрябвало да минара железопътен мост и да взривява празен автобус?

– Я си спомни. Първата чеченска война започна след около два месеца. За взривовете през 94-а веднага обвиниха чеченците, Сосковец излезе пред народа със заявление, че се подготвят групи терористи за изпращане в Москва.

Московската милиция съвместно с нашето управление започна да разработва Лазовски и се разбра, че той е извършител на много престъпления. Беше обявен за издирване по обвинение в бандитизъм. Лазовски беше задържан заедно с офицера от Московското управление на ФСБ майор Алексей Юмашкин. Писах за това в книгата си „ФСБ взривява Русия“. Тоест офицер от Управлението от ФСБ, което се занимава с незаконни бандитски формирования, е пътувал заедно с лице, издирвано за бандитизъм. Разбра се, естествено, че и Лазовски е агент на Управлението за Москва и Московска област. Загиналият на моста терорист също фигурираше в списъка на агентите на ФСБ.

Лазовски и неговата банда бяха отвлекли Феликс Лвов от ВИП-залата на летище „Шереметиево-1“. При това на Лвов е било представено удостоверение на служител на ФСБ. Извели са го направо от митническата зона, откарали са го, а след няколко дена той беше намерен убит.

Човекът, който вкара Лазовски в затвора, беше Владимир Цхай от Московската милиция, който работеше по това дело заедно с Макеев. Той лично го арестува. Цхай беше изключителен професионалист, детектив с дарба от Бога. Той беше най-добрият детектив в Русия и нямаше страх от нищо.

Лазовски не остана дълго в затвора, само три години...

Освен това за терористични актове беше осъден един от служителите на фирма „Ланак“, подполковник Воробъев, който е бил агент на спецслужбите (ФСБ беше изпратила за неговото досие положителна характеристика). Воробъев беше осъден за взривяването на автобуса – на три години за тероризъм, а човекът, който е минирал автобуса заедно с него, Акимов, просто беше пуснат на свобода.

Ето кое е интересно тук: Лазовски и Воробъев бяха осъдени за взривовете през 1994 година, очевидно за доказана вина, но никой дори не се интересува кой е бил поръчителят на терористичните актове? Нали те не може сами да са решили да взривят моста и автобуса – просто защото им е хрумнало?

Хем Воробъев в последната си дума е нарекъл присъдата „гавра със спецслужбите“. Има си хас – вкарали са го в затвора за изпълнение на

бойна задача.

Втората поредица взривове стана през лятото на 1996 година. Отначало в станцията на метрото „Тулская“ – четирима убити и дванайсет ранени; на 11 юли в тролейбус на „Пушкинская“ – шестима ранени; на 12 юли в тролейбус на проспект „Мир“ – 28 ранени. И отново се заговори за чеченците – Лужков обеща да ги изсели от Москва.

– А през това време в Чечения...

– А през това време в Чечения ние губехме и бяха започнали мирни преговори, така че не беше ясно за какво са им на чеченците тези терористични актове. Наистина, не успяха да провалят преговорите – в края на август Лебед подписа с Масхадов Хасавюртската спогодба.

Цхай беше сигурен, че втората поредица взривове също е работа на бандата на Лозовски, съгласувана с ФСБ.

– На „Лубянка“ говореше ли се за това – поне на четири очи?

– Разбира се. Макеев знаеше за това. И беше буквално вбесен. Той е почтено, честно момче, бивш десантник. Четеше публикациите – навсякъде все чеченците това, чеченците онова... Веднъж кресна: „Какви чеченци, бе?!“ Тогава го уволниха. Изхвърлиха още маса хора. Нищо не остана от този отдел.

– Ами Цхай?

– Цхай почина скоростижно при странни обстоятелства на 12 април 1997 година на 39 години. Диагнозата беше „цироза“, макар че той не пиеше и не пушеше.

Малко преди смъртта му бях вербувал един от хората на Лазовски, Сергей Погосов (с оперативен псевдоним Григорий), и той ми бе разказал всичко, което знаеше за бандата и за връзките ѝ с ФСБ. От Погосов научих, че тази бригада не била бандитска, а по-скоро секретно подразделение, което изпълнявало държавни задачи, ликвидирало хора, организирило терористични актове. Лазовски бил просто изпълнител. Заповедите издавал някакъв човек от нашето ръководство.

Погосов ми каза в прав текст, че с Цхай е свършено, че ФСБ няма да му прости разгрома на екипа на Лазовски. Лично съобщих това на Цхай. А мен Погосов искрено ме посъветва да стоя по-далеч от тази работа.

Веднага щом започнах да работя с Погосов, започнаха да ми се обаждат от Московското управление, отначало ме молеха, а после настояха да се откажа от услугите на новия си агент. Аз не реагирах. В края на краищата моето началство ми нареди да прекратя всички контакти с Погосов.

– Какво мислиш за смъртта на Цхай?

– Мисля, че са го отровили. Той изгоря пред очите на всички. За два месеца. Беше страшно да се гледа всичко това. Лекуваха го най-добрите лекари, но вече никой не можеше да му помогне. Смъртта на Владимир беше като показна екзекуция за всички детективи. Това ще сполети всекиго. Та те убиваха най-добрите от нас.

А и първият случай... Спомняш ли си банкера Кивилиди? Него го убиха с отрова, поставена в телефонната слушалка. Сигурно са сипали нещо и на Цхай. ФСБ разполага с лаборатория за такива цели – на улица „Краснобогатирская“.

Преди смъртта на Цхай върху него бяха упражнявали натиск. От Московското управление на ФСБ на няколко пъти се обаждали в МУР, настоявали да прекрати разследването на бандата на Лазовски. И то бе прекратено със смъртта на Цхай.

– Странната смърт на Лазовски също ли потвърждава версията, че той е участвал в терористичните актове в Москва?

– Да. Лазовски беше убит през 2000 година, вече след взривовете, и то в деня, когато трябваше да го арестуват за втори път. Красиво съвпадение.

– Вярно ли е, че на погребението на Цхай си присъствал само ти?

– Както ми каза началникът на МУР Голованов: „Ти си единственият от ФСБ, който дойде да си вземе последно сбогом с него.“ Може покъсно да са отишли и други. Аз не видях никого. Поне според Голованов никой друг не е отишъл.

– Имам впечатление, че успехите на Цхай в издирването на терористи и бандити до голяма степен са били възможни само защото в работата си той е изхождал от презумпцията, че срещу него действа ФСБ.

– Не мисля така. Цхай просто беше детектив, който събираше доказателства. И то го правеше талантливо. Следите го бяха завели до... ФСБ. Той не беше предполагал, просто я беше открил. За него нямаше значение дали това е ФСБ, ЦРУ или ФБР. За Цхай съществуваша престъпление и лице, което го е извършило. Щом си нарушил закона, ще си понесеш отговорността. Стопроцентово съм сигурен, че ако следите бяха отвели Цхай до началника на МУР, той щеше да му щракне белезниците в собствения му кабинет. Такъв човек беше и за това го уважаваха. Когато бяхме на погребението, Голованов плачеше и ми каза: „Той винаги можеше да разчита на мен. Имах му доверие. На него човек можеше да довери всичко.“

Мен ако питат, на Лубянка вместо Феликс бих вдигнал паметник на

Цхай. Той заслужаваше това.

Странната война срещу терора

Още един епизод. През пролетта на 1996 година началник на отдела в ОУ на АТЦ беше Колесников. Той дойде в нашия кабинет и каза: „Трябва спешно да отидете на летище «Шереметиево-1», там в милицията има един човек, който иска да ни каже нещо за тероризма.“ – „Добре, аз ще отида, дайте ми кола.“ – „В момента нямаме коли.“ Попитах: „А как ще отида до «Шереметиево-1», вечер е?“ – „Добре – казаха ми, – ще намерим кола.“ Намериха кола. Дежурният ми подвикна: „Бензин трябва да купиш с твои пари.“ Каква ситуация, а: човекът иска да даде показания за подготовка на взрив на летището, но няма бензин, за да стигнем до него. Вдигнах скандал и след четирийсет минути намериха бензин.

– Странно, във въздуха вече мирише на хексоген, в тероризъм е заподозрян кой ли не, постъпва съобщение, че се готви нов взрив, но няма бензин, за да стигнете докъдето трябва?

– Да. На оперативната кола е наложен лимит. За колите на началниците няма лимит, а за оперативната има. Нали страната ни е бедна! Тръгнах за „Шереметиево-1“. З милиционерския участък зад решетките имаше някакъв човек. Изведоха го, започнахме разговор с него. Той каза, че бил арменец, живеел в Грозни, работел в някакво предприятие. Веднъж отишъл на работа, а когато се върнал, на мястото на къщата си намерил огромна яма. Бомба. Пряко попадение. Загинало цялото му семейство. Няколко дена обикалял ямата, искал да намери поне една снимка на близките си. Нито снимка, нито документи, нищо. Пустош. Какъв ужас – днес имаш семейство, а утре – празна яма.

По-нататък разказа, че живял няколко седмици в Грозни и разбрал, че ще полудее, ако не се махне оттам. Всеки ден ходел при къщата си. При ямата.

Заминал за Ставрополския край. Не можал да си намери работа. Скитал бездомен. После се преместил в Москва. Това беше някакъв необикновен човек. Беше скитник, но дори не миришеше на лошо.

Разказа, че припечелвал по нещо като хамалин и ношувал по гарите. Когато успявал да спечели повече, си вземал легло в хотел и си отпивал. Веднъж седмично ходел на баня, там перял дрехите си. Наскоро си намерил временна работа близо до летището и ношувал в

„Шереметиево-1“. Ако спял на гарата, срещу малка сума не го закачали по цяла нощ.

Онази вечер, към девет часа, го заговорили двама чеченци (той добре разбирал чеченски). Видели, че е кавказец, и го попитали откъде е. Той обяснил, че е от Грозни, и разказал своята история. Те му казали, че „трябва да отмъсти на руснаците“. Той попитал: „Как обаче?“ – „Ще ти дадем една чанта, а ти ще трябва да съединиш две жички и да се махнеш. Ще избухне взрив и ти ще им отмъстиш за децата си. Ще дойдеш на летището еди-кога си и ние ще ти дадем пари.“

Обещали му хиляда и петстотин долара. Той отговорил: „Ще си помисля.“ Цяла нощ не спал, тормозил се, вълнувал се. Призори, някъде към седем часа, те пак дошли. И му показали карирана торба и в нея – кутия и жици. Той отказал: „Не искам. Моите вече няма да се върнат, а не искам да взривявам никого.“

Когато при него дошли милиционери, за да му проверят документите, той им разказал за това. Цял ден го държали в милицията, два пъти го разпитали и казали, че е луд. Тогава той поискал да се срещне със служител на ФСБ. Те се обадили във ФСБ към три часа следобед, а докато това обаждане стигне до нас, беше станало вече шест. Уж се опитвали да намерят чеченците „по горещи следи“, но никого не намерили.

Милиционерът ми каза: „Абе какво приказваш с него, той е откачен.“ Извикахме линейка, лекарят го прегледа и каза: „Не е луд. Абсолютно нормален е.“

Обадих се във ФСБ и казах: „Трябва ми специалист, за да направим фоторобот.“ Те ми отвръщат: „Вече е късно, къде ще ти намерим специалист?“ Обясних ситуацията на дежурния. Той ми каза: „Задръж го до сутринта.“ Възмутих се: „Как така да го задържа до сутринта?“ Ченгетата предложиха: „Няма страшно, сега ще му скалъпим една хулиганска проява. Ще пишем, че е хулиган, и ще остане при нас. Какво се нервираш толкова? Ще го приберем за петнайсет денонощия и толкоз.“ – „Какво правите вие, бе? – направо се смях аз. – Човекът ни помага, разказва ни такива неща, а вие – петнайсет денонощия. Да не сте откачили всичките?“

Обадих се на дежурния от Градското управление на вътрешните работи. Той ме препрати към дежурния в Московския криминален отдел. Обясних му всичко. Почувствах, че човекът е старо ченге. „Да, разбрах. Разбира се, трябва спешно да се направи фоторобот. Сега ще вдигна дежурния експерт-криминалист. Не се нервирай. Докарай го тук.“ Закарах човека в лабораторията. Беше към единайсет през нощта и за два

часа на компютъра съставихме два фоторобота. Дадох единия на дежурния от Московския отдел. Пуснахме онзи човек. А аз взех втория фоторобот.

На сутринта отидох на работа, написах подробна докладна с предложение фотороботът незабавно да се разпрати по всички милиционерски участъци и областни управления на ФСБ. И ако те намерят лицата, да ги поемат за разработка и проверка на информацията. Дадох тази докладна на началника. После заминах в командировка в Кавказ.

Минаха няколко месеца и започнаха да се взривяват автобуси, тролейбуси. В един от автобусите бе намерена неизбухнала бомба. Прочетох описанието и то ми напомни на описанието на бомбата, за която ми бе разказал онзи човек! Отидох при началника на отдела: „Спомняте ли си, бях ви писал една докладна. Бомбата е подобна.“ Колесников каза: „Не си спомням.“ Отвори касата, рови, рови. „Съвсем съм забравил за нея.“ Изобщо никой никъде не бе изпращал онази ориентировка.

Намерих в моята каса фоторобота, показах го на Колесников. Той най-сетне откри в касата си съответните документи и каза: „Ще докладвам на ръководството.“ Точно тогава в кабинета ми влезе Женья Макеев, видя фоторобота и попита: „Кои са тези? Та това са хора от бандата на Лазовски. – И каза имената им. – Ти откъде ги взе?“ Разказах му всичко и че Колесников е забравил. Сега, казвам, ще докладва на ръководството. Ще ги издирват. Макеев се засмя: „По-скоро ще намерят нас с тебе, отколкото тях.“ И си тръгна.

С една дума, през 96-а терористичен акт можеше да се състои не в московски тролейбус, а на летището.

Излиза, че борбата с тероризма малко интересуваше ръководството на ФСБ. През 1995 година Платонов беше ходил на проверка в Питер и се разбра, че там не се води на оперативен отчет нито едно дело във връзка с тероризма. А на мен веднъж ми провалиха фантастична операция – не ми дадоха да внедря свой агент при едни хора в Москва, свързани с Басаев.

Това стана така. Бях в командировка в Налчик. Един ден ме намери Макаричев тогава министър на сигурността в републиката, – и ми каза, че на летището в Налчик граниচারите задържали двама чеченци, връщащи се от Турция. Арестували ги за незаконно преминаване на границата. Носели два чувала, пълни с ислямски знамена, Корани, призови за джихад – много такива неща.

Образувахме предварително производство, предадохме го във ФСБ. Цял екип изучаваше снимките, книгите, слушаше касетите, а аз работех

с дневниците. Обикновен дневник, стихове – „руски псета“, „руснаците трябва да се изтребват“... Момчето пишеше грамотно на руски, без грешки. От дневника личеше, че е воювал и мрази руската армия: „Ще дойде ден, когато ние ще победим.“

В дневника намерих нещо интересно: „Вчера посетихме нашите момчета в затвора в Истанбул, Трабзон.“ Погледнах датата – спомних си кога беше завзет фериботът в Трабзон. И ми светна: та те са ходили в затвора да навестят хората, които са участвали в завземането на ферибота. Тогава отидох при Макаричев и му казах: „Вижте, те лично познават хората, които са участвали в Трабзон. Трябва да организираме вътрешнокилийна разработка.“ Макаричев каза: „Напред!“

Сложихме ги в различни килии. Аз трябваше да завербувам чеченец, когото бихме могли да сложим при тях. Намерих един. Момчето беше воювало в Чечения, там било в конфликт с полевия си командир и обясни, че искало да му отмъсти. Помоли да му помогнем за това.

Накарахме го да подпише декларация, че е съгласен да влезе в ареста за десет дена. Подготвихме документи, получихме санкция от прокурора и го сложихме при единия от задържаните. Килията беше оборудвана с техника и ние слушахме от управлението всички техни разговори.

Агентът се оказа ловък, умееше да предразполага. Имаше белези – обясняваше, че е воювал, и успя да спечели доверието на задържания чеченец. От разговорите им установихме, че задържаният е от групата на Басаев. Предложих следната комбинация. Отивам в ареста, викам задържания чеченец, показвам му удостоверение от Московското управление на вътрешните работи и му казвам: „Сега спешно по етапен ред ви откарваме в Москва, в Лефортово, защото пръстовите ви отпечатъци дават основание да бъдете заподозрян в престъпление, извършено в Москва.“ Изобщо му давам да разбере, че заминава за Москва с нас. А за агента бяхме отработили легендата, че ще го пуснем под домашен арест, че адвокатът му е успял да му издейства това. Защото уж беше арестуван заради дребна кражба на пазара. Агентът каза на обекта, че го пускат. И точно тогава казах на обекта, че тръгваме за Москва. Стана! След разговора с мен той се върна в килията и каза на агента: „Слушай, мен ще ме водят в Москва.“ Агентът го пита: „С какво мога да ти помогна тогава? Защото мен ме пускат. Ще си бъда в Налчик.“ А онзи му каза: „А дали не можеш да заминеш за Москва? Всичко ще ти уредим, документи и изобщо. Имам хора.“ Дава му телефона на една от своите конспиративни квартири. „Иди при тях. Те ще ти помогнат. Само им

предай, че мен ще ме вкарат в Лефортово и че няма да говоря.“

Следователят пита: „Какво ще правим?“ Казвам: „Сега аз се връщам в Москва, а вие го изпратете по етапен ред след мен.“

Когато пристигнах, веднага докладвах на ръководството, че този човек трябва незабавно да бъде докаран в Москва, поне за две седмици. Както и агентът, за да продължим разработката.

Те ми казват: „А с какви средства ще живее в Москва и къде?“ – „Ама вие не разбирате ли – горещия се аз, – че сега внедряваме чеченец. Намерихме лице, което фактически е свързано с групата на Басаев. Този човек даде на нашия агент телефон, където живеят чеченци. Той ще дойде и ще контактува с тях. Ще внедрим човека в среда на чеченци, които са свързани с бунтовниците – с Басаев, с Хатаб. Нали пищите, че взривяват всичко наред. И ето, ще внедрим при тях наш агент.“ А те си знаят тяхното: „Ама ти разбираш ли колко е сложно това?“

– И така ли приключи всичко?

– Да, изпуснахме такава възможност! Ако бяхме внедрили агента при Басаев, или блоковете в Москва нямаше да бъдат взривени, или този агент щеше да ни донесе стопроцентова потвърдена информация, че блоковете не са взривени от хората на Басаев. Именно затова не им е трябвал. Но всичко това се оформи в главата ми доста по-късно – след като блоковете рухнаха, а аз вече не бях в органите.

Изчезващата чеченска следа

След като гледах филма „Покушение срещу Русия“ много хора продължиха да се съмняват. Казват -вината на ФСБ не е доказана. Нека се върнем към тази тема.

– Да започнем с мотивите. Няма престъпление без мотив. И тук имаше мотив. Ответната реакция на взривовете – ето този мотив. А ответната реакция означаваше война в Чечения. На кого беше изгодно да вдига блоковете във въздуха? Определено не на чеченците. На кого беше нужна тази война? На Путин. За да гласуват хората за него. Разправят, че той произнесъл прочутата си фраза „Ще ги удавим в нужника!“ случайно, под моментно впечатление. Мисля, че не е така. С тази фраза той спечели изборите. Тя беше неговият предизборен лозунг. Нещо като „Цялата власт на Съветите!“

– А защо не на Басаев и Хатаб? Нали те се заканваха да пренесат войната в Русия.

– Това е възможна версия. Но е малко вероятна. Ако чеченци бяха подготвили взривовете – като вземзедие за поражението в Дагестан, – те щяха да го заявят открито. Както всички терористи по света, които поемат отговорността за един или друг акт. Ако е налице взрив и терористът не поема отговорността, терористичният акт губи смисъла си като символична акция.

Второ: блоковете бяха взривени точно преди войната. Всяко престъпление се разглежда по време и по място. По време. И тук изплува най-важното. Официалната власт заявява, че чеченците са извършили взривяванията като отмъщение за поражението в Дагестан. Но между операцията в Дагестан и взривяванията на блоковете беше минало съвсем малко време. Съвсем малко! Четири блока бяха взривени, стотици килограми експлозив бяха намерени в други блокове и обезвредени. Такова количество хексоген е трябвало да се внася в Русия едва ли не цяла година. При режима, който бе въведен след боевете в Дагестан – нито една кола да не бъде задържана? Това е просто невъзможно. Затова, ако говорим за мотив, версията, че това е било провокация, а не акт на вземзедие, ми се вижда най-убедителна.

– Колко време е нужно, за да се подготви един терористичен акт? Като взривяване на блок например?

– Взривяване на блок може да се организира за едно денонощие – ако имаш всичко необходимо. А ако нямаш, трябва първо да подбереш изпълнители. Сред тях може да има агентура на правоохранителните органи. По-нататък: трябва да подготвиш тези хора. Пак е нужно време. И да подготвиш мястото, и да докараш експлозива, взривното устройство...

– Тоест става дума за три-четири месеца, така ли?

– Да. Още повече че тогава се водеха бойни действия в Дагестан. На Хатаб и Басаев, които се биеха на предната линия, не им е било до взривявания. Едва после те са можели да седнат и да помислят: виж какво, понесохме поражение, трябва да отмъстим.

– Между другото, ти къде беше по това време?

– Лежах в Лефортово. Когато стана взривът на Каширское шосе, аз го чух. Онази нощ ни разрешиха да отворим прозореца. А до мен седеше Боря Черногоров. И той не спеше. Попитах го: „Боря, чу ли взрива?“ Той каза: „Да.“ Човек, който е воювал, добре чува взривовете.

– А защо не допускаш, че го е сторил някой полуобезумял чеченец, за да отмъсти за семейството си например?

– Четири блока? В течение на един месец? В различни градове –

Москва, Буйнакск, Волгодонск? И онези два блока в Москва, където успяха да обезвредят взривните устройства. Абсолютно невъзможно! Тук е работила мощна организация.

И защо взривовете престанаха след онзи епизод в Рязан, когато подозрението падна върху ФСБ? И защо бяха унищожени веществените доказателства, които попаднаха в ръцете на ФСБ? Защо Кремъл толкова грижливо неутрализира

всички опити за разследване?

Все пак чеченската версия не бива да се отхвърля, макар и да е неправдоподобна. Дори само защото е предпоследната от всички версии. Ако бъде опровергана, всичко е ясно от гледна точка на логиката. Има мотив, има ресурси. Ако не са чеченците, значи е Кремъл – няма кой друг!

– ФСБ обяви, че главен организатор на взривовете е бил Ачимез Гочияев. Но го откри ти. Как стана това?

– Не е точно така. Не аз го открих, а той мен. По-точно, моя съватор, Юрий Фелщински. Крие се някъде в Кавказ, най-вероятно в Грузия. И добре прави, че се крие, защото не е потрябвал на ФСБ жив.

След като посредникът на Гочияев се е обадил на Фелщински, аз му съставих въпросник и той изпрати писмени обяснения. Други контакти той не е осъществявал.

Според Гочияев неговата строителна фирма наистина е вземала под аренда мазетата на взривените блокове. Но той казва, че не е знаел, че в тях е закарано взривно вещество. Наемал е помещенията по молба на своя партньор, който според него е бил свързан с ФСБ. След първия взрив партньорът му се обадил в пет часа сутринта и казал: „Ела веднага, в склада има пожар.“ Но Гочияев решил да изчака, а след втория взрив разбрал, че е бил използван, без да знае, и предупредил, както казва, милицията, „Бърза помощ“ и Спасителната служба за другите два блока с приготвен експлозив – в Копотня и Борисовские пруди. А след това се укрил, защото го обявили за главния терорист.

Не е трудно да се провери тази информация – достатъчно е да се прегледат записите на обажданията в тези служби и да се установи кой и кога се е обаждал.

– Ти склонен ли си да вярваш на Гочияев?

– В показанията му има логика. Важното е, че е лесно да се проверят, разбира се, ако разрешат.

В полза на версията на Гочияев говорят и косвените данни. ФСБ например съобщи, че Гочияев „на едно място е допуснал непростима

грешка – наел е избеното помещение с истинското си име“. И са започнали да го издирват буквално няколко часа след първия взрив. Как е възможно той, този супертерорист, планирайки престъплението, да регистрира склада на собственото си име? А на други места да използва паспорта на свой роднина? Нима не е могъл да вземе паспорт с руско име? За какво му е било да използва документ с кавказко фамилно име? Вместо да се издава по този начин, е можел да наеме някого. Кой държи повечето сергии по пазарите? Азербайджанци. А кои са продавачите? Млади рускини. Защото, когато започне истерията – бийте черните! – за тях е опасно да стоят зад сергиите.

Лудост е да наемаш помещение с кавказко име. Само опитай да наемеш апартамент в Москва. Веднага ще довтаса участъковият и ще ти поиска пари. Брат ми например е наел и всеки месец си плаща на участъковия.

Мисля, че ако Гочияев наистина е наел помещенията на свое име, най-вероятно някой специално е решил да насочи подозренията към кавказците.

– Беше публикувана снимка на Гочияев с Хатаб.

– И то не една, а две. И двете – фалшиви. Самият Гочияев чрез посредника си категорично отрича братият боевик, сниман заедно с Хатаб, да е той. Дори е предал няколко свои семейни снимки за сравнение. Когато ФСБ публикува тези снимки с Хатаб, ние тук в Англия им направихме подробна експертиза. Поканихме най-видния криминалист, който дава показания в английските съдилища.

И какво се разбра. Първо, на семейните снимки, които ни предадоха чрез посредника, наистина е Гочияев. Експертът потвърди, че това е човекът от паспортната снимка в обявата за издирване.

Второ, според заключението на експерта снимките на боевика с брадата „не могат да послужат“ за установяване на личността, тъй като по-голямата част от лицето е закрита.

Трето, сравнението на изображенията на братият боевик с автентичните снимки на Гочияев показва, че според трите най-важни параметра – формата на ушите, очите и зъбите – това са различни хора.

Тъй че ФСБ будалка всички ни, като върти тези снимки по телевизията. Защо го правят ли? За да отклонят подозренията от себе си. За мен цялата тази история със снимките е много сериозен аргумент в полза на версията, разказана от Гочияев.

Пророкът Селезньов

– Показанията на Гочияев вероятно не са единствената нова информация след излизането на вашата книга?

– Продължаваме да получаваме нови. Първо, изказването на Никита Чекулин, бившия директор на „Росконверсвзривцентър“, който разказа откъде е вземан хексогенът. Второ, очевидно поне двама души – съвсем не чеченци – са знаели за взривовете предварително.

– Давай поред.

– Никита Чекулин говори на презентацията на нашия филм в Лондон и разказа как под чадъра на Министерството на образованието в самия център на Москва е работел странен научен институт – „Росконверсвзривцентър“, който е прехвърлял промишлени количества хексоген от военни складове в неизвестно направление – в някакви подставени структури. Хексогенът е бойно взривно вещество, пълнеж за снаряди, използват го само артилериисти и терористи. Къде са отивали тоновете хексоген с фалшива маркировка и фалшиви фактури?

Когато Чекулин научил за тази дейност и докладвал на началството, се разтревожил министърът на образованието Владимир Филипов – нали този НИИ се водел към неговото ведомство. Филипов започнал да тропа на всички врати, да пише поред на всички министри: и на Рушайло, и на Патрушев, и на Клебанов, и на Иванов, и на генералния прокурор Устинов – настоявал за разследване, но всичко свършило с това, че ФСБ потулила инцидента и забранила разследването. Филипов така и не научил кой под носа му е крал хексоген.

Чекулин донесе в Лондон цялата си кореспонденция с министрите и копия от фалшивите фактури за хексогена и сега всичко това е публикувано в Интернет. Който се интересува, може да го види.

– А кой е знаел предварително за взривовете?

– Един от живеещите във взривения блок на Каширское шосе. Казват, че работел във ФСБ. В онази нощ се спасил уж по чудо – излязъл за бира до денонощния магазин – и точно тогава гръмнало. Всичко в дома му изгоряло: и мебелите, и дрехите. Останал, дето се вика, с дрехите на гърба си – по анцуг. А на другия ден на събранието на оцелелите обитатели на блока дошъл с риза, сако и вратовръзка. А портиерката, не щещ ли, взела да се чуди: „Слушай, съседе, как стана така, че завчера си бил по анцуг, а днес си облечен като за сватба. Та това е старото ти сако. Нали трябваше да изгори. Като си слязъл посред нощ за бира, да не би да

си взел и куфарче с дрешки?“ Човекът се смутил, а след два дена намерили портиерката мъртва.

– Откъде знаеш това?

– Сергей Юшенков ми го разказа, когато беше в Лондон. Там в Думата искали да организират разследване за взривовете, но нищо не излязло, не им позволили. Тогава създали обществена комисия под председателството на Сергей Ковальов. И ето хората отиват при тях и им разказват.

– А вторият, който е знаел предварително за взривовете, разбира се, е председателят Селезньов?

– Председателят на Държавната дума. Представи си, посред заседание на Селезньов донасят бележка и той съобщава: „Ето какво ми пишат: снощи е вдигнат във въздуха жилищен блок във Волгодонск.“ А през онази нощ наистина беше взривен блок, но в Москва, на Каширка. А блокът във Волгодонск беше взривен чак след три дена.

След ден-два Жириновски на заседание на Думата му задава въпрос: „Генадий Николаевич, обяснете ни, ако обичате, как стана така, че ни съобщихте за взрива в понеделник, а той е станал в сряда? Откъде сте научили това три дена предварително?“

И Селезньов какво? Казва: „Благодаря ви, Владимир Волфович, разбрах вашата гледна точка“ и му изключва микрофона. Има стенограма и видеозапис.

– Добре ще е да научим кой е донесъл бележката на Селезньов. Когато журналистите го начоголиха, той им избяга. Каза само: „Определено не беше Березовски.“

– Естествено, че не е бил Березовски. Няма какво да научаваме, аз знам кой я е донесъл – неговият помощник, Лях. Дългогодишен агент на ФСБ, между другото. Сега работи в „Славнефт“, заместник е на Гуцери-ев. Явно е станал гаф, оплели са се във взривовете.

– Откъде знаеш, че е бил Лях?

– Имам си източници.

Сянката на Рязан

– В Рязан взривът беше предотвратен от местната милиция. А три дена по-късно ченгетата са открили бомбаджиите от ФСБ. И тогава Патрушев заяви, че това било учение. Какво мислиш ти?

– Ами знаеш ли, според мен в Рязан наистина се проведе учение. За

обществото. И ние завършихме това учение много успешно.

Научихме се не само да подозираме, но и да говорим за това открито. Именно след Рязан се започна новото отброяване на времето за ФСБ. Виж сега – преди две години само неколкостотин души разбираха – в Рязан ФСБ е подготвяла истински взрив. Днес го разбират стотици хиляди. Да говориш за връзката между ФСБ и терористичните актове вече не е предателство, не е кощунство, а законен въпрос. Животът вече е друг.

Именно затова въпросът за Рязан е изключително важен. От Рязан пътят води право към Москва, към взривовете в столицата. Защото технологията, почеркът не просто си приличат, а са идентични.

Когато се случи всичко това в Рязан, аз го погледнах с очи на детектив. Отхвърлих емоциите, мислите от рода на „а могат ли те да ни взривят или не могат, жестоко ли е това или не е жестоко“, оставих само фактите. Не ме интересува кои са те: чеченците, хора от ФСБ, от ЦРУ или ФБР – интересуват ме само фактите.

А фактите говорят, че в град Москва през септември 99-а са били извършени особено тежки престъпления – два терористични акта. Чрез вдигане във въздуха на два жилищни блока, за която цел голямо количество взривно вещество е било складирано в избените помещения. Взривното вещество е било в чували от захар, поставени са били и взривни устройства. В чувалите е имало хексоген.

– Обясни ми още веднъж – защо около този хексоген вече три години се вдига такъв шум.

– Ами защото според първата експертиза хексоген беше намерен и в Москва, в двата разрушени блока, и в Рязан където бе открита връзката на взривовете с ФСБ. Сега властите се опитват да променят резултатите от московската експертиза, казват, че веществото не е било хексоген, а селитра. Откъде ще се вземе тя след половин година? Вие какво, още веднъж ли сте правили оглед на местопроизшествието? Доколкото знам, местопроизшествията са били залети с асфалт. Къде сте направили този оглед? И въз основа на какво?

Много е интересна историята с Дахкилгов, който беше задържан по подозрение, че е участвал във взривяването в Москва. Ръцете му били изцапани с хексоген, той работел с бои. Били го два месеца. Всеки ден. А после, когато „установили“, че това не е хексоген, а селитра, дори не му се извинили. Да се благодарим, че остана жив – това му казали.

А за Рязан разправят, че експертизата изобщо била сгрешила. Там нямало взривно вещество. „Това не е хексоген – каза Патрушев по

телевизията, – а захар.“

– Възможна ли е изобщо грешка при такива произшествия, от национален мащаб?

– По принцип грешката винаги е възможна. И пак отхвърлям емоциите: дали става дума за национален мащаб или не; дали престъплението е обществено значимо или не, Та у нас всяко престъпление трябва да бъде обществено значимо. Всяко престъпление – срещу личността, срещу държавата – трябва да бъде разследвано от правоохранителните органи по един и същ начин. Винаги е възможно да се сгреша. На теория. Но ако това е грешка, трябва да се проведе специално разследване. Ако е умишлена грешка на експерта с цел отклоняване на следствието в невярна посока, спрямо него трябва да бъде възбудено наказателно дело.

И въз основа на какво е била проведена повторна експертиза? Вие какво, не вярвате ли на експерта си? Вие какво, открили сте и някакви други компоненти, частици при огледа на местопроизшествието? Извинете, да не би да сте го охранявали половин година? Дори да сте намерили частици от селитра, къде са доказателствата, че тази селитра е от взрива, а не е подхвърлена нарочно? Още повече че първата експертиза се е провела и за двата взрива. Тъй че, ако експертът е допуснал грешка, тя е била умишлена. И трябва да се види – един и същ експерт ли е провел експертизата или различни. Ако са били различни, те или са действали в сговор, или грешка практически е невъзможна.

А защо са писали „селитра“ ли? Защото са разбрали, че са сгафили в Рязан с хексогена и е трябвало да докажат, че почеркът не е един и същ. И московският хексоген на бърза ръка беше превърнат в селитра.

За да не може да се направи идентификация.

По-нататък. Относно блока в Рязан. Първото, което се набива в очи, е еднаквият похват: взривното устройство е заложено в избеното помещение на блока. Това няма как да се скрие. Било е образувано предварително производство с окраска „тероризъм“. А такива разследвания се водят от ФСБ. Какво значи това? Предварително производство с окраска „тероризъм“ е могло да бъде образувано само в случай че в чувалите са били открити взривно вещество и взривно устройство. Тоест, ако това е приличало на покушение за взривяване.

Ако бяха намерили учебен, както те заявяват, детонатор и хексоген, щеше да бъде започнато следствие във връзка с откриването на взривни вещества. В такива случаи делата се водят от МВД. Ако е било захар и боен детонатор – работата пак е за МВД, заради бойния детонатор. Ако

ли пък в някакви чували се намерят учебен детонатор и захар – следствие изобщо не се води. Прави се доследствена проверка и толкоз.

Обаче имаме налице разследване с окраска „тероризъм“ – доказателство, че в чувалите са открити взривно вещество и боен детонатор. Дори експертът да е сбъркал, приборът да е дал (както казват те) грешка – да е объркал захарта с хексоген, което е практически невъзможно, защото хексогенът изобщо не прилича на захар – тогава случаят щеше да е работа на МВД. Добре, експертът не е различил захар от хексоген, но какво сега – и боен детонатор от учебен ли не е могъл да различи?! Та той го е обезвредил, този боен детонатор! Щом на случая са придали окраска „тероризъм“, значи и едното, и другото са били бойни.

По-нататък. Ако са провеждали учение, нима са сложили боен детонатор? Защо? Вие какво, учение за бдителност ли сте провеждали (както беше съобщено на населението), или сте проверявали дали гражданите умеят да обезвреждат детонатори? Със същия успех можехте да поставите мина на трамвайна спирка, за да проверите как жителите на Рязан ще се справят с обезвреждане на противотанкови мини.

Второ. Ако там е имало боен детонатор без хексоген, можели са да пострадат скитници или деца, които често се мотаят из избените помещения.

– Но как е могло обществото да повярва в лъжата за някакво учение?

– Не е и повярвало. Попитайте кой да е нормален човек – никой не вярва. Защото те използват едно-единствено „доказателство“: не може ФСБ да е взривила своите. Слаб аргумент. Грозни, където половината население е руснаци, можаха да го изтрият от лицето на земята, а блоковете в Москва – не могат? Пък и от къде на къде ей така, без мотивировка, отхвърлят версия?

Щом започнахме да подозираме целия чеченски народ, защо да не заподозрем боклуците от ФСБ?

Да продължим нататък. Какви други признаци говорят, че онова в Рязан не е било учение? Колата, с която те са провеждали учението, е била крадена. В закона за оперативно-следствената дейност не е казано, че при провеждане на учения правоохранителните органи използват краден транспорт.

Когато някакви хора поставят някъде взривно устройство, от какво се страхуват най-много? Как най-лесно могат да бъдат идентифицирани? По колата. И по външността. Външността не е сигурен признак. Вярно, правят се фотороботи, но всеки неподготвен човек ще погледне

някое лице, което само е зърнал бегло, и ще каже: „Да, прилича.“ Пък и външността лесно се променя.

– Никой не грехи толкова, колкото очевидците.

– Да. И после, служителите на ФСБ, които са минирали този блок, несъмнено са имали алиби. Дори някой да е можел да ги идентифицира, те щяха да намерят цял куп документи и свидетели, че през това време са се намирали на друго място. Единственото слабо звено при тях е била колата. Колата след взрива.

Преди взрива, ако милицията ги беше задържала и бе намерила у тях чувалите с хексогена, те биха могли да представят документи, че провеждат оперативно-следствени мероприятия – намерили са крадена кола, натоварена с хексоген, и сега откарват колата в Москва за проверка.

Ситуацията след взрива – тя е била опасният момент. Какво й е удобното на крадената кола? Три месеца ще търсят притежателя й. После уж ще го намерят. После ще се разбере, че притежателят има приятел чеченец. Или роднина в Кавказ. Още половин година ще го разработват. Ще разправят на всички, че са по следите на предполагаемия престъпник. А после ще го пуснат, ще се извинят, както стана с онзи ингуш – Дахкилгов. Затова са откраднали кола.

Кое друго е опасно? Ако караш хексоген в оперативната кола, в нея може да останат микрочастици от веществото. Ако се намереше тази кола и идентификацията покажеше, че е същата, която е била в Рязан, а в нея откриеха и микрочастици хексоген, тогава Патрушев вече не би могъл да твърди, че са провеждали учение.

Какво друго усложнение са имали в Рязан? Не им се е искало в рязанското управление да знаят. Колкото по-малко хора знаят – толкова по-малка ще е вероятността да изтече информация. Естествено, и в най-централния апарат само тесен кръг е знаел, че те взривяват блокове.

След като са заредили „чувалите със захар“, те са откарвали колата по посока на Москва и са я изоставили. Защо ли? Да речем, ако колата бъде установена, поне разследването ще се е отдалечило от Рязан. А двамата терористи за известно време са останали в тайното си жилище, та после спокойно да си тръгнат.

Пък и жена в колата по-трудно би събудила подозрения. Така че всичко е било подготвено много грамотно, професионално.

– Каж ми, а изоставената кола проверена ли е за следи от хексген?

– Това вече не знам. По този въпрос – никъде нито дума. Но дори

само за открадването на кола Патрушев би трябвало да бъде даден под съд.

– А не ти ли се струва странно, че една открадната кола е изчезнала и никой не е я проверявал? Защо МВД не я е проверило?

– Не знам.

Сега – внимание. Патрушев заяви, че това е било „учение“ не веднага, а едва след като бяха задържани негови служители. Тоест беше образувано предварително производство и милицията е издирвала неговите служители като предполагаеми терористи. Та той е поставил живота на служителите си под заплаха. При задържането са могли просто да ги убият, ако бяха оказали дори и най-малка съпротива.

Спецслужбите и другите силови ведомства добре знаят кога може и кога не бива да се провеждат учения. Категорично е забранено да се прави скрита проверка на военнослужещи, докато изпълняват служебни задачи, на кораби при бойно дежурство, на подразделения, поставени под боен режим. А този ден за милицията в цяла Русия е бил обявен усилен вариант на служба. Милиционерите са застъпвали на дежурство с бойно оръжие. Издавали са им заповед, предвиждаща възможност оръжието да се използва. Тоест Патрушев е проверявал не само гражданите на Рязан, но и – тайно, негласно, скрито – рязанската милиция, когато тя е била в режим на бойна служба с бойно оръжие! Което е категорично забранено. Все едно е изпратил в охраняван склад двама свои служители, за да проверят как часовият изпълнява задълженията си. И, естествено, часовият би ги застрелял.

Със същия успех може да се „провери“ без предупреждение Службата за охрана при президента – доколко е готова за възможен терористичен акт.

Подобна логика може да доведе буквално до абсурд. Например „Алфа“ да отвлече пътнически самолет и да го насочи към центъра на Москва. И като го свалят, Патрушев да каже: „Ами ние провеждахме учение, проверявахме вашата бдителност.“

– Ученията не бива да се провеждат с риск за живота, нали?

– Какво ти за живота, цивилното население не бива да почувства дори най-малък дискомфорт. Ученията се обявяват предварително и хората се готвят за тях – нали затова са учения. Ако в ученията участва цивилно население, в тях участва и службата за гражданска отбрана. Сигурен съм, че не е имало никакво учение.

Интересно, какво ли е казал на Патрушев Рушайло, който от екрана на телевизията хвалеше своята бдителна милиция за предотвратяването

на взрива, а половин час по-късно Патрушев пак оттам заяви: „Какъв ти взрив – това беше захар!“

Патрушев просто заличаваше следите, както го прави всеки престъпник. Имах един подобен случай. Веднъж задържахме наемния убиец Криулкин. При задържането той оказа въоръжена съпротива. Хванахме го на местопрестъплението, с оръжието. Как успя да избегне наказателната отговорност ли? Просто смениха предпазителя на пистолета. Първата експертиза показа, че пистолетът е боен. Беше повдигнато обвинение, убиецът бе задържан под стража. После се проведе втора експертиза, при която се разбра, че предпазителят не бил железен, а пластмасов, тоест това не е боен пистолет, а фалшив.

– Кой е сменил предпазителя?

– „Експертите“. Така и Патрушев смени хексогена със захар – железния предпазител с пластмасов.

Провокацията

Защо ФСБ е опитала да взриви блок именно в Рязан? Защото рязанската въздушнодесантна дивизия се бие в Чечения и десантните части всеки момент трябваше да започнат там операция. От една страна, са подготвили взрива, за да покажат, че е налице чеченски тероризъм, а от друга – да насъкат десантниците срещу чеченците, да разпалят у тях чувството за мъст.

Защото какво е за курсанта градът, в който е учил четири години? Това означава, че в Рязан са съпругата му, роднини, приятели. Дошъл е тук голобрадо хлапе, а от него са направили мъж. И той ще се гордее с това цял живот. В Рязан са му дали синята барета и фланелката. Тъй че за всеки десантник взривът в Рязан е лична обида.

– Спомняш ли си, край Вилнюската телевизионна кула беше убит един спецназовец с изстрел в гърба? Именно след това „Алфа“ се втурна на бой.

– Да. Шацких. Той беше близък приятел на моя началник Александър Михайлович Платонов. Когато убиха Шацких, Михалич се тръшкаше: „Виждаш ли, уредих момчето в «Алфа», а то какво стана...“

– И са стреляли по незащитено от бронезилетката място. Преди атаката на Белия дом друго момче от „Алфа“ беше застреляно пак така. Стреляли са по същото място. И тогава след убийството „Алфа“ тръгна в атака.

– Каква история, а, какво съвпадение! Момчето, което беше убито при атаката на Белия дом, беше Гена Сергеев, роден брат на съпругата на Платонов. После всички казваха: „Александър Михайлович, вече не уреждай никого на работа в «Алфа».“ Михалич пак се тръшкаше – той обичаше Гена.

Как е бил убит Гена? Те са се придвижвали с БТР и той видял ранен войник. Гена беше много почитено момче. Спрял БТР-а и казал: „Трябва да помогнем на човека.“ Наоколо го разубеждавали: „Остави, да продължаваме.“ Но той слязъл. Вдигнал войника и го понесъл към бронетранспортъора. И тогава – изстрел в гърба му. И то не откъм Белия дом, а от противоположната посока. Аз разговарях с Михалич, той каза: „Знам кой е организирил всичко това – Барсуков.“

А какво стана в Останкино през 93-а година? Защо Лисюк е дал команда да се стреля? Защото с изстрел от тълпата са убили един войник. И аз знам, че когато имаше безредици във Фергана, там беше пратен Лисюк. Чух какво се говореше в отряда, нали служех там във втори полк. Какъв е бил техният метод? Провокация! Да речем, хората просто се събират, никого не закачат, но трябва да бъдат разпръснати. Тогава преобличат един войник в цивилни дрехи и го пращат сред тълпата. И той оттам хвърля нещо по войниците. Толкоз. „Аха! Те хвърлят камъни по нас!“ И се започва. Разпръсват тълпата. Та Лисюк е специалист по такива провокации.

– Все пак нещо не ми се вярва. Жени, деца, свои хора – нима е възможно?

– Нашите момчета могат всичко, нима още не си го разбрал? Особено ако им се плати добре.

Има такова явление в психологията – отказ да гледаш истината в очите, ако тази истина е прекалено страшна. Например – предателство от страна на най-близкия ти човек. Широко разпространено явление, аз постоянно се сблъсках с него в оперативната си работа.

Същото е и в политиката. Има една такава формула – ние нищо не сме знаели! Германците казваха така за концлагерите. У нас казваха така за ГУЛаг, за чистките. Макар че по-честно щеше да бъде да се каже – не са искали да знаят, докато не им го навряха под носа.

Спомняш ли си, аз ти разказвах как началникът на едно РУОП създава банда за натиск върху бизнесмените, за да има от кого да ги защитава? И никой не се учудва – всички са свикнали. Е, ако се изкачим сега от районно на държавно ниво, излиза, че взривените блокове са абсолютно същата форма на натиск на подведомствена територия. Само че

не в рамките на микрорайон, а върху цялата страна.

Защо тогава подскачаме чак до тавана: не, това не може да бъде, защото нашите хора не са способни на такова нещо? В микрорайона са способни, а в страната не са? Каква е разликата? Властта, също като онзи началник на районен отдел на милицията, наема банда (или не й пречи) за създаване на атмосфера на страх. Видите ли, виновни са чеченците. Хайде да ги „давим в нужника“. Наоколо е пълно с терористи, не губете бдителността си, проверявайте паспортите на лица с подозрителна „окраска“. Добре, съгласява се обществото, и отстъпва пространство от своята свобода.

И те вече могат, извличайки полза за себе си, да осигуряват „чадър“ за олигарси и да решават политически проблеми: да газят политически конкуренти, да вдигат рейтинга на своите кандидати, да побеждават на изборите.

Но тогава излиза, че тази власт ни е натрапена. Избрали сме си я, ръководени от страха. Не си спомням кой, май беше Разбаш, каза на погребението на Листев: „Сега ние се примиряваме с всеки негодник, стига той да ни каже: ще ви дам сигурност и ред.“ Пророчески думи!

Защото в какво се крие опасността от всеки „чадър“? В обстоятелството, че това е служба за охрана, която не си наел сам. Не можеш да я уволниш. Не ти плащаш за „чадъра“, а те ти вземат парите. Те така се и изразяват: вземаме от бизнесмените.

Същото е и с властта: ние я наемаме. Срещу свои пари. Отиваме, гласуваме, наемаме я. Властта обаче е на друго мнение: не вие ми плащате, а аз ви вземам парите.

Прави като мен

– Тези доводи, този анализ на събитията са узрели у теб отдавна. Когато обаче те бяха обсъждани остро в Русия, ти, кой знае защо, не надигна глас. В независимото разследване на Николаев в НТВ те нямаше.

– Ами, първо, не всичко ми се изясни толкова бързо. Защото по време на взривовете аз лежах в Лефортово. Достъпът ми до информация беше ограничен. Когато излязох от ареста, аз, естествено, си поговорих с всички познати. И много от тях се подсмиваха – тия хора съвсем откачиха, вече вдигат блокове във въздуха!

И после, да си кажа честно, страх ме беше. Когато ме пуснаха, всички започнаха да ми втълпяват – и роднини, и приятели, – че не бива

да пиша, да се изказвам публично. Какво, ти ли си най-заинтересованият? Пак ли искаш да те тикнат зад решетките?

Не можех да изляза открито и да заявя: ФСБ е взривявала блоковете. Бях под домашен арест, постоянно ме заплашваха, всеки момент можеха да ме поставят под стража. Ако бях се появил в програмата на Николаев – направо от Останкино щяха да ме закарат в Бутирка.

Когато стана взривът на „Пушкинская“, аз бях в Сочи със семейството си. Върнах се и веднага се обадох на генерал-лейтенант Миронов, началника на Оперативно-следственото управление. „Иван Кузмич! – казвам. – Докога с тези неща! Взривиха подлеза на «Пушкинская». Хора загиват. Нека ви обясня кой го прави.“ – „Хайде стига, Саша, пак ли започваш!“ – „Но нали загиват хора! Деца! Вие какво, не знаете ли кой го прави?“ Мълчи. Моля го: „Призовете ме, аз ще ви дам обяснения.“ – „Зает съм“ – такъв беше неговият отговор.

– А какво щеше да му кажеш?

– Първо, за Лазовски. Щях да свържа всички взривове в една логическа верига.

– А кое ти се видя най-странното във взрива на „Пушкинская“?

– Битовата версия, че са си делели магазинчетата – пълна лъжа. Интересното е, че взривът на „Пушкинская“ се случи точно докато НТВ се занимаваше с предишните взривове.

Когато работех, аз имах следния принцип: постави се на мястото на потърпевшия и се постави на мястото на престъпника. Казвах и на своите подчинени: ако бъдете равнодушни към чуждата мъка, на тази работа ще престанете да бъдете хора.

Разтърси ме историята на онази жена, която с дъщеря си отишла да купи нещо, преди да заминат на курорт. И останала да лежи в подлеза. А аз тогава бях на курорт. Представих си на мястото на тази жена моята съпруга и малкия ни син. Ние толкова очаквахме това пътуване! Аз – след престоя в килията. Синът ми пък никога не беше виждал морето... Ужасно ме заболя. И тогава се обадох на Миронов.

Подлезът на „Пушкинская“ изигра ролята на детонатор. Бях търпял, търпял, гледал, анализирал, а после, когато това момиченце... си помислих: е какво толкова могат да ми сторят? Завършил съм военно училище. Вече половината мои съученици са в гроба. Само това, че съм жив на трийсет и осем години, имам два крака, две ръце, две очи – при тази моя професия вече е много! От какво толкова се страхувам? Абе да става каквото ще! И се обадох на Миронов.

Не твърдя, че взривът на „Пушкинская“ и взривените блокове са

едно и също нещо. Почерците са различни. Но аз исках да разкажа на Миронов за Лазовски – ако го бяха забравили. Да напомня, че в Москва живее един Макеев, който разработваше Лазовски. Да им напомня за Воробьев, за взривените автобуси. Да им напомня, че у нас взривове стават, кой знае защо, преди избори. Приключат ли изборите – всичко утихва.

– А защо смяташ, че взривът на „Пушкинская“ не е причинен от гангстерска война?

– Ако беше работа на гангстери, щеше да бъде въввлечен определен кръг лица. Да речем, ти държиш магазинче, а аз започвам да те рекетирам: веднъж те заплашвам, втори път, трети път. После те взривявам. Но ти ще отидеш при правоохранителните органи, ще се оплачеш от мен, нали така? Попитай кой да е детектив: ако едно престъпление е извършено от гангстери, то рано или късно се разкрива. Дори да са изпипали всичко – без следи, без нищо, – после все някой ще се напие в ресторант и ще го издрънка. Информацията от всяко положение един ден изтича. А тук – нищо.

А и с какво съвпадна взривът на „Пушкинская“? С натиска върху НТВ, с протокол номер шест. НТВ говореше, че войната в Чечения е престъпна. А властите мълчаха. Съветът на федерацията започна да надига глава. Ако Рязан е бил избран, защото там учат десантниците, то в Москва са избрали мястото, където хората си определят срещи. Ти какво, да не би нито веднъж да не си си правил среща до паметника на Пушкин? Показаха на всички, че всеки москочанин е можел да се озове на това място. За да нагнетяват общия страх. И хората си мислят: абе я стига с тоя Съвет на федерацията! Я стига с това НТВ! Важното е да сме живи и здрави.

– Как мислиш, възможно ли е един ден да бъде открит изпълнителят на този терористичен акт?

– Разбира се, че е възможно. Стига да се заеме един независим следовател с двама-трима опитни оперативни работници. Дори да са унищожили всички веществени доказателства, останали са маса свидетели. Дръпнат ли нишката от Рязан, ще изскочи Москва. Веднага. Работа за един месец. Вярно, ако никой не пречи.

Там има много нишки за издръпване. Например онзи човек, който е обикалял обитателите и е събирал подписи. Да вземеш и да го попиташ: кой го е пратил да върши това?

– Тоест в потулването на историята с „учението“ е участвала твърде голяма група хора, за да може всичко да се запази в тайна?

– Не, не е там работата. Най-важното е било да се осигури алиби на Патрушев и неговите съучастници.

– Всеки оперативен работник ли е наясно какво е станало в Рязан?

– Разбира се, всички бяха наясно.

– А защо никой дори не гъкна?

– Защото хората са на служба. Ченгето, следователят са много уязвими хора. Но все пак хората говорят. Прочети какво пишат в Интернет. Никой не се съмнява, че блокът в Рязан е бил миниран от ФСБ. А това е ключов въпрос. Щом блокът в Рязан е тяхна работа, значи – и Москва. Почеркът е един и същ.

Как разсъждават хората – какво мога да направя аз? Да организирам митинг? Я се опитай, де. Да изляза пред телевизията? Добре, отиваш... Представи си – отива човек в телевизията: „Добър ден! Аз съм полковник от запаса, изпълнявал съм длъжността началник-отдел в Московската следствена служба. Според мен блокът в Рязан е бил миниран от ФСБ.“ Как ще свърши това?... Впрочем не всички мълчат: полковникът от КГБ каза в едно интервю: онова, което написа Литвиненко, е стопроцентова истина. Но той е един – кой го е чул? Просто ние нямаме гражданско общество. И властта успя да реанимира страха.

– В едно от интервютата си ти се обърна към бившите си колеги от ФСБ да последват примера ти, да се покоят, да разкажат истината за взривовете. Нима мислиш, че онези, които са го сторили, може да имат съвест, която ги гризе?

– Не знам, не съм минирал блокове и не мога да кажа какво изпитват тези хора. Но аз не се обръщах към тях. Определено има безброй служители, използвани, без да го знаят – помощници, шофьори, дори сапъорите, които са подготвяли взривните устройства. Защото те не са били предупредени предварително с каква цел се върши всичко. Ами онези, които са заличавали следите след провала в Рязан? Там са били задействани десетки хора. Тъкмо някой от тях трябва да заговори. Поне един човек! Вярвам, че такъв ще се появи.

– Но този човек ще рискува главата си.

– Напротив, той рискува главата си, като мълчи. Ето ме, аз нали съм жив.

ЕПИЛОГ

Той си тръгна

– След всичко, което ти се случи, как гледаш на своята бивша Кантора?

– Висоцки има една песен за Изстребителя, който бил много недоволен, задето цялата слава от победите се пада на летеца. Та какво е той в сравнение с могъщата машина? И ето, летецът е убит. Сбъдва се мечтата на Изстребителя – той е сам в небето, той, е шефът. Но Изстребителят изведнъж с ужас осъзнава, че е свикнал с... шурвала.

Нещо подобно се случи и със спецслужбите – нали и те са Изстребители на народа си, колко хора изстребиха само! Те винаги са мечтали за власт – но властта не беше тяхна, а на КПСС. И ето че сега я имат. И става ясно, че не могат без шурвал. По-рано поне са вършили нещо – охранявали са партийната номенклатура, борели са се със западното влияние, изземали са традиционни еврейски ястия от колетите за затворниците... а сега какво – останаха без работа, занимават се с банален бандитизъм.

Всичко е точно по Висоцки: пълна неспособност за самостоятелни решения. Системата е свикнала да изпълнява, да решава задачи, но не и да ги формулира. Едно е да изпълняваш указанията на политическото ръководство на страната, друго да бъдеш това ръководство. Системата не е способна на това.

Системата има една цел – да се хареса на властта, а значи – да й служи вярно. Но сега именно тя е властта. И действа инстинктивно, тоест безсмислено.

Чекистът никога не казва нито „да“, нито „не“. Защото и първата, и втората дума носят информация. Затова за Системата е най-добре да не казва изобщо нищо.

В какво се проявява висшето оперативно майсторство? В измамата. Измама заради измамата. Много е важно да имаш възможност да дезинформираш противника и да контролираш алтернативните източници на информация. Виждаме това в историята на НТВ и ТВ6.

Още сега е очевидно, че управлението на държавата напомня ръководството на спецслужбите, където вътрешноведомствените положения стоят над федералните закони, а Конституцията е документ за прикритие.

И друго. За Системата е характерна пълната ѝ неспособност на компромис, който е приравнен към предателство. Ако ФСБ започне да прощава, тази Кантора скоро ще загине. Ето защо – вечен бой срещу врага. Тъй че ще воюваме безкрайно.

– С една дума, не знаем накъде летим. Какво ще стане с нашия Изтребител без щурвал? С всички нас?

– Нямам отговор. Аз съм просто оперативен работник. Отговор можем да намерим само заедно – целият народ.

– Още веднъж ще се върна към въпроса, който вече зададох веднъж. Ти повдигаш страшни обвинения. Възможно ли е наши хора да са способни на това?

– Това не са наши хора. За тях Судоплатов стои много по-високо от Сахаров. Кой е Сахаров за тях – дисидент, предател. Спомняш ли си как веднъж академикът заяви, че спецслужбите са разстреляли наши войници, попаднали в плен в Афганистан? Нарече го луд. Защото: наши хора не са способни на това. Ето, и за взривовете казват същото.

– И тебе наричат луд. Може би затова си изглеждал някак излишен в Кантората. Ти постоянно си им пречил, натрапвал си се с твоите идеи, припомнял си им законите. И теб – ченгето, ловджийското псе – са те пропъдили. Вече не е нужно да преследваш никого, сега трябва само да охраняваш натрупаното.

– От тези подвиквания – „Литвиненко, къде се вреш?“ – ми е дошло до гуша. Тъкмо си хванал някоя следа, аха-аха ще настигнеш плячката, а те – „Назад, тук!“ Слушай какво ще ти разкажа накрая. Правехме обиск по делото за Холодов в офиса на Константин Мирзоянц в Асоциацията на ветераните на „Витяз“. Открихме в касата генерал-лейтенантска униформа, документи на Александър Лебед, негови лични снимки и папка с гриф „Строго секретно. От особена важност“ от Съвета за сигурност – списък на чеченци, представляващи оперативен интерес за органите на властта. Шифрован текст от ГРУ за Чечения.

Този списък съществуваше в четири екземпляра: в Съвета за сигурност, при директора на ФСБ, при министър-председателя и при президента.

Имаше и един документ компромат срещу всички ръководители на МВД, с изключение на министъра Куликов. Хем какви папки: „Корупция“, „Поръчкови убийства“, „Чадъри“. Просто ужас.

– Като имаме предвид броя на екземплярите и лицата, за които са били изготвени, можем да смятаме, че висшето ръководство на страната е знаело какво става...

– Когато следователят видя всичко, каза: „Аз няма да иззема това.“ – „Как така няма да го изземете? – Бях смаян. – Вие сте длъжен да го направите.“ – „Ние търсим по това дело съвсем други веществени доказателства, а това не е веществено доказателство по нашето дело.“ – „В кодекса пише: «При обиск се изземат също и всички предмети, забранени за обществен достъп» – убеждавам го аз. Строго секретни документи, и то от особена важност, са забранени за обществен достъп в страната, пък и изобщо – как ще оставим такива документи на частна охранителна фирма?“

Обадих се на ръководството, говорих с Волох. Той каза: „Да, да, Саша. Това не може да се остави там. Трябва да се иземе. Реши този въпрос.“ И затвори телефона. Обаждам се в прокуратурата, на началник-отдела. Той каза: „Има следовател, той решава и не може да го командват.“

А собственикът на фирмата стоеше там и повтаряше: „Това са документи на Лебед.“ Контраразузнавачът не бива да изоставя секретни документи. Това е все едно милиционер да прекрачи труп и да си продължи по пътя. Да изостави секретни документи е престъпление за един контраразузнавач. Следователят каза: „Ами вземете ги вие.“

– А ти не можеш да ги вземеш без протокол, нали?

– Не мога. „Тогава – казвам – ще напиша протокол за иззеждането.“ Следователят: „Аз провеждам обиска. Не можем да извършваме наведнъж две следствени действия в едно помещение. Щом приключим с обиска, излезем и затворим вратата, ти влизай и изземай.“

Как така – влизай, излизай? Взех решение да се обадя на Куликов, министъра на вътрешните работи. А в този момент той полагал венци заедно с Черномирдин. Поискаха да си оставя телефона. След десет минути се обажда Куликов: „Да, Саша, слушам. Какво има?“ Казвам му: „Анатолий Сергеевич, тук намерихме документи на Лебед, строго секретни, от особена важност.“ Той каза: „А защо се обаждаш на мен? Имаш си ръководство.“ Отговарям: „Нашето ръководство не иска да вземе решение.“ Той се развълнува: „Разбирам. Какво друго има там?“ Аз бодро рапортувам – такива и такива секретни документи и компромат срещу цялото ръководство на МВД. Куликов смотолевя: „А за мен има ли?“ Успокоих го: „Няма. Само за вашите заместници.“ Куликов: „Добре. Сега ще пратя човек, ще ги изземат.“

Дойде началникът на Управлението на оперативните служби Трубников, силно ми стисна ръката, благодарни и иззе всички тези документи.

Пристигам на Лубянка, Волох ме пита с интерес: „Е, какво намери

там?“ Докладвам му: „Ами, всичко иззеха.“ Волох: „Браво, браво. Прокурорите ли?“ Аз след известна пауза: „Не. Милицията.“ Той се смя: „Ами те как се озоваха там?“ Обясних му, че съм бил принуден да се обадя на Куликов. Волох: „Кой ти даде право да се обаждаш на министъра на вътрешните работи?“ Докладвам: „Извинете. В закона пише, че съм длъжен да взема всички мерки, за да не допусна престъпление. Търсих по телефона Ковалъв, казаха ми, че бил в отпуск, търсих вас, но ви нямаше на телефона. Следователят каза, че ще си тръгне от офиса, а охранителите заявиха, че ще ме изгонят. Какво трябваше да направя? Тогава се обадох на Куликов.“ Волох: „Абе ти разбираш ли какво си направил? Откачи ли бе, човек? Куликов и Лебед се мразят в червата! Какво ти липсва в живота? Имаш красива жена, апартамент, живееш си спокойно, защо си вреш носа навсякъде?“ Казвам: „Как да си го вра? Нямам вина, че наоколо гъмжи от престъпления.“ – „Саша – простена генералът, – представи си, че утре Лебед стане президент на Русия – закъде сме ние тогава! За тебе, то се знае, никой няма да се сети, защото си подполковник, а нас, генералите, ще ни изгонят.“ Успокоих го: „Мисля, че Лебед няма да стане президент.“ – „Откъде знаеш?“

Когато си излизах, Волох ми нареди: „Отивай в отпуск в Налчик, за колкото искаш време. Стига си работил. Моля ти се, не прави нищо повече. Изобщо нищо не прави.“

* * *

И той си тръгна. В безсрочен отпуск.

Когато си тръгна, властите ни уверяваха, че трябва да се почувстваме обидени – предадоха ни, видете ли. Извинете, приятели, предадоха вас – а дали е било заслужено или не – хайде да разнищим нещата.

Но как?

Ще повтора: той си тръгна, защото ни нямаше нас, обществото. Докато в страната няма съдебна власт и гражданско общество, те са принудени да бягат, а не да решават проблемите си по съдебен ред.

А за мен това бягство означава едно: онези останаха по-малко. Значи ние ставаме повече. Това е то.

ПРИЛОЖЕНИЯ

РЯЗАНСКАТА ИСТОРИЯ

Из книгата на Александър Литвиненко и Юрий Фелцински „ФСБ взривява Русия“

Само факти

На 22 септември... в 21,15 шофьорът на футболния клуб „Спартак“ Алексей Картофелников, живущ в блок номер 14/16 на улица „Новодомци“, дванайсететажен с един вход, построен преди повече от 20 години, се е обадил в Дашково-Песочинския участък на Октябърския районен отдел на вътрешните работи в Рязан. Съобщил е, че 10 минути преди това е видял пред входа на блока, където на първия етаж се намира денонощният магазин „Ден и нощ“, кола жигули модел 5 или 7, бяла на цвят, с московски номер Т534Вw77RUS. Колата влязла в двора и спряла там. Мъж и млада жена слезли от нея, отишли в избенното помещение и след малко се върнали. После колата се приближила плътно до вратата на мазето и всичките трима пътници започнали да внасят някакви чували. Единият от мъжете бил с мустаци. Жената била с анцуг. После и тримата се качили в колата и си заминали.

„...Видях тази бяла жигула-седморка, когато излизах от гаража – спомня си Картофелников. – По професионален навик обърнах внимание на номера. Гледам върху номера на региона залепен лист хартия и на него изписана рязанската серия «62». Изтичах до вкъщи да се обадя на милицията. Цели десет минути ми даваше заето...“

...Пристигналите в 21,58 ч московско време служители на милицията под командването на милиционерския прапорщик Андрей Чернишов намират в мазето на блока със 77 апартамента три 50-килограмови чувала от захар. Чернишов, който пръв е влязъл в минираното мазе, си спомня:

„Към десет часа постъпи сигнал от дежурния: в блока на улица «Новодомци» номер 14/16 са били забелязани излизащи от мазето

подозрителни лица. Пред блока ни посрещна младо момиче, което ни разказа за човек, излязъл от мазето и заминал с кола със залепени номера. Оставих един милиционер пред входа, а с другия слязохме в мазето. Мазето в този блок е дълбока и наводнена. Единственото сухо място е миниатюрно помещение, нещо като каменна барачка. Осветихме с фенерчетата там имаше няколко чувала от онези, с които се пренася захар, поставени един върху друг. Горният чувал беше цепнат и се виждаше някакво електронно устройство: жици, омотани с изолирбанд, часовник... Разбира се, бяхме леко шокирани. Изтичахме навън, аз останах да пазя входа, а момчетата тръгнаха да евакуират обитателите. След петнайсетина минути дойде подкрепление, пристигна началството от Управлението на вътрешните работи. Служители на МЧС [Министерство по извънредните ситуации. – Б. а.] в присъствието на представители на ФСБ изнесоха чувалите. Разбира се, след като нашите техници по взривовете ги бяха обезвредили. Никой не се съмняваше, че се намираме в бойна ситуация.“

И тъй, един от чувалите е бил цепнат. В него е било вкарано непрофесионално изработено взривно устройство. Състояло се е от три батерийки, електронен часовник и саморъчно направен детонатор. Часовниковият механизъм е бил нагласен за 5,30 сутринта в четвъртък. Техниците по взривовете от инженерно-технологичния отдел на старши лейтенант от милицията Юрий Ткаченко са обезвредили бомбата и веднага, около 11 часа вечерта, са направили пробно взривяване на сместа. То не е предизвикало детонация – или заради малкото количество на пробата, или защото сапърорите са взели проба от веществото от горните пластове, докато основната концентрация на хексогена може да се е намирала в долната част на чувала. Експресният анализ на намиращото се в чувалите вещество, направен посредством газов анализатор, показал „пари на взривно вещество от типа на хексогена“. Тук е важно да обърнем внимание на факта, че грешка не е била възможна: приборите са били модерни и изправни, а квалификацията на специалистите, провели изследванията – висока.

Външно съдържанието на чувалите не е приличало на захар. Свидетелите, открили подозрителните чували, по-късно в един глас са твърдели, че в чувалите е имало вещество жълто на цвят, на гранули, напомнящи ситен кус-кус. Именно така изглежда хексогенът. Пресцентърът на МВД на Русия на 23 септември също съобщи, че „при изследването на

въпросното вещество е открито наличие на хексогенни пари“, а взривното устройство е било обезвредено. С други думи, през нощта срещу 23 септември местните експерти са определили взривното устройство като бойно, а „захарта“ – като взривно вещество. „Нашият предварителен оглед показва наличието на взривни вещества. (...) Ние сметнахме, че опасността от взрив е била реална“ заявява по-късно началникът на Октябърския районен отдел на вътрешните работи в Рязан подполковник Сергей Кабашов.

...Обитателите на рязанския блок посред нощ са били вдигнати по тревога и евакуирани за двацет минути, кой с каквото е бил облечен, на улицата. Ето как е описал тази сцена вестник „Труд“: „За броени минути, без дори да ги оставят да си съберат багажа (от което после са се възползвали крадците), милиционерите накараха хората да напуснат апартаментите и ги събраха край блока – опустял и тъмен. Жени, старци, деца стояха близо до входа, не смеейки да се отдалечат в неизвестното. Някои бяха не само без горни дрехи, но и боси. (...) Няколко часа те пристъпваха от крак на крак под ледения вятър, а инвалидите, свалени долу с количките им, плачеха и проклинаха всичко на света.“

Районът около блока е бил отцепен. Било е студено. Директорката на местния кинотеатър „Октябър“ съжалила хората и ги пуснала в салона. Тя е организираща и раздаването на чай. В блока са останали няколко старци инвалиди, които физически не са били в състояние да напуснат апартаментите. Една от тях е била парализирана жена, чиято дъщеря, Ала Савина, е прекарала цялата нощ навън в очакване на взрив. Ето нейните спомени:

„Малко след десет часа вечерта милиционери тръгнаха по апартаментите и помолиха хората колкото може по-бързо да слязат на улицата. Както бях по нощница, само си наметнах шлифера и изтичах навън. На двора научих, че блокът ни бил миниран. А в апартаментата остана мама, която не може сама да стане от леглото. Ужасена се втурнах към милиционерите: «Пуснете ме помогнете ми да изнесем мама!» Не ме пушнаха да се върна. Чак в два и половина заедно с обитателите започнаха да обикалят поред апартаментите и да оглеждат – дали няма нещо подозрително. Отидохме и у нас. Аз показах на милиционера болната си майка и заявих, че няма да изляза без нея. Той спокойно си записа нещо в тефтерче и изчезна. А аз изведнъж съвсем ясно осъзнах, че сигурно двете с мама сме сами в минирания блок. Обзе ме непоносим страх... И

не щеш ли – на вратата се звъни. На прага – двама старши офицери от милицията. Питат ме строго: «Вие какво, гражданко, искате жива ли да се погребете?!» Краката ми се подкосяваха от страх, но не отстъпих – без мама не тръгвам. И изведнъж те се смелиха: «Добре, останете, блокът вече е обезвреден.» Оказа се, че са извадили детонатора от «заряда» още преди да тръгнат по апартаментите. И тогава аз, без да ме кара някой, се втурнах навън...“

Пред блока са се събрали всевъзможни извънредни служби и ръководители. След като експертизата е установила наличието на хексоген, на групата по отцепването е била дадена команда да разшири отцепения район – за в случай на взрив. Началникът на местното Управление на ФСБ генерал-майор Александър Сергеев поздравил обитателите на блока с второто им раждане. На героя на деня Картофелников съобщават, че е роден с голям късмет (и след няколко дена от името на градската администрация му връчват ценен подарък – цветен телевизор родно производство, – заедо с открит бомбата). А една от руските телеграфни агенции оповестява пред цялото човечество щастливата му находка.

„В Рязан е предотвратен терористичен акт: в избеното помещение на жилищен блок милицията е открила чували със смес от захар и хексоген.“

Както е съобщил на кореспондента на ИТАР-ТАСС първият заместник-началник на щаба по гражданската отбрана и извънредните ситуации в Рязанска област полковник Юрий Карпеев, в момента се провежда експертиза на намереното в чувалите вещество. По думите на оперативния дежурен в МЧС на РФ в Москва намереното взривно устройство е било нагласено за 5,30 ч московско време сутринта в четвъртък. Установени са марката, цветът и номерът на автомобила, с който е бил докаран експлозивът, съобщил е на кореспондента на ИТАР-ТАСС и. д. началник на Управлението на вътрешните работи в Рязанска област Алексей Савин. По неговите думи специалистите провеждат серия експертизи за определяне състава и взривоопасността на намерената в чувалите смес. (...) По думите на заместник-началника на администрацията на областта Владимир Марков обстановката в Рязан е спокойна. Обитателите на блока, които са били евакуирани от жилищата си незабавно след откриването на предполагаемия експлозив, са се върнали в своите апартаменти. Били са проверени всички съседни блокове...

В нула часа и пет минути чувалите са изнесени от избеното помещение и натоварени на пожарна кола. Но чак до 4 часа сутринта се е решавал въпросът къде да бъде откаран намереният експлозив. ОМОН, ФСБ и местните войскове части отказват да вземат чувалите при себе си. В края на краищата ги откарват в двора на Главното управление за гражданска отбрана и извънредни ситуации (ГУ за ГОиЧС) в Рязан, прибират ги в гаража и поставят охрана. Както по-късно си спомнят спасителите, те щели да си пийнат чаец с тази захар, но експертизата показала, че захарта е била смесена с хексоген.

Чувалите остават в тяхната база няколко дена. После ги откарват в Москва, в експертно-криминалистичния център на Министерството на вътрешните работи. Впрочем пресслужбата на Управлението на вътрешните работи за Рязанска област е съобщила, че чувалите са били откарани в Москва още на 23 септември. В 8,30 сутринта работите по разминирането и проверката на блока приключват и на обитателите е разрешено да се върнат в апартаментите си.

Още вечерта на 22 септември в Рязан са вдигнати по тревога 1200 милиционери, задействан е план „задържане“. Намерени са няколко очевидци, съставени са фотороботи на тримата заподозрени, поставени са постове по шосетата в областта и близките райони. Показанията на очевидците са били достатъчно подробни. Имало е надежда злосторниците да бъдат заловени.

За борба срещу терористите губернаторът на областта и администрацията на града отделят допълнителни средства. Към охраната на жилищните блокове са привлечени военнослужещи, организирано е нощно дежурство от жителите на всички блокове, проведен е допълнителен оглед на целия микрорайон, преди всичко на жилищните сгради (до петък са били проверени 80 блока в района). Опустяват градските пазари – търговците не смеят да докарват стоки, а купувачите – да пазаруват. По думите на началника на администрацията на Рязан Анатолий Баранов „практически целият град не спа, а на улицата прекараха нощта не само обитателите на този блок, но и всичките 30 хиляди души от микрорайона Дашково-Песочная, в който той се намира.“ В града се засилват паническите настроения: носи се мълва, че Рязан е избран за терористични актове, защото тук се намира 137-и гвардейски парашутно-десантен полк, който е воювал в Дагестан. Освен това край Рязан е разположено Дягилевското военно летище, от което войските се

прехвърлят в Кавказ. Шосето от Рязан е задръстено, защото милицията проверява напускащите града автомобили. Операцията „задръжане“ обаче не дава резултат, колата на терористите не е намерена, самите терористи не са задръжани.

След обявяването на операцията „задръжане“, когато изходите на града са вече затворени, силите на оперативните подразделения на рязанското Управление на вътрешните работи и УФСБ са се опитвали да установят точното местонахождение на издирваните терористи. Имало и щастливи случайности. Служителката на автоматичната телефонна централа Надежда Юханова е регистрирала подозрително обаждане до Москва. „Напуснете града поединично, навсякъде е блокирано“ отговорил гласът от Москва. Юханова незабавно съобщила за това обаждане в рязанското УФСБ... Подозрителният телефон незабавно бил поставен под контрол. Оперативните работници не се и съмняват, че са открили терористите. Усложненията обаче дошли от обстоятелството, че средствата за технически контрол определили московския телефон, на който се обадили терористите. Номерът бил на едно от служебните помещения в столичната ФСБ.

След като около 9,30 вечерта на 22 септември напускат улица „Новодомци“, терористите не рискуват да заминат за Москва, тъй като на пусто нощно шосе самотна кола винаги се забелязва и рискът да бъдат спрени от някой пост на Държавната автомобилна инспекция е твърде голям... Терористите е трябвало да изчакаат до сутринта, още повече че не са могли да напускат обекта преди взрива. Бойната задача още не е била изпълнена. На сутринта по шосето ще има много коли. Вследствие на терористичния акт през първите няколко часа ще цари паника. Дори свидетели да са засекли двамата мъже и жената в колата им, милицията ще търси трима терористи; ще търси именно двама мъже и жена. Сам човек с кола винаги може да се измъкне от всякаква хайка.

Фактът, че се е случило именно така, е фиксиран от вестник „Труд“, описал операцията „задръжане“ в действие: „Обстановката в Рязан беше нажежена до краен предел. По улиците се движеха усиления милиционерски патрули и курсанти от местните военни институти. Всички изходи и входи на града бяха блокирани от въоръжената до зъби патрулно-постова служба и от автоинспектори. Образуваха се километрични задръствания от леки и товарни коли, придвижващи се към

и откъм Москва. Милицията претърсваше всички купета и багажници. Търсеха трима терористи, двама мъже и една жена, чиито словесни портрети бяха разлепени едва ли не на всеки стълб.“

След като получават инструкцията, един от терористите тръгва на 23 септември по посока към Москва, изоставя колата в района на Коломна и безпрепятствено стига до Москва по някакъв друг начин. По този начин рязанската милиция изпуска един от терористите и колата. Привечер на 23 септември, след по-малко от едно денонощие, на шосето Москва-Рязан в района на Коломна, приблизително на половината път до Москва, колата е намерена от милицията без пътници в нея. Това е същата кола „с облепени номера, с която е превозено взривното вещество“ – съобщава прес-секретарят на УФСБ за Рязанска област Юрий Блудов. Оказва се, че колата фигурира в списъка на издирваните. С други думи, терористите са провели операцията с крадена кола (класически за терористичен акт похват).

Двамата терористи остават в Рязан.

„Учението“ на Патрушев

Сутринта на 23 септември информационните агенции на Русия предават сензационната новина, че „в Рязан е предотвратен терористичен акт“. От 8 часа сутринта телевизионните канали започват да излъчват подробности за проваленото злодеяние: „Според служители на правоохранителните органи от Рязанското управление на вътрешните работи бялото кристално вещество, намерено в чувалите, е хексоген“ – предават всички телевизионни и радиопрограми на Русия.

В 13,00 програмата „Новини“ на държавния канал РТР взема интервю пряко в ефир от С. Кабашов: „Значи дадени са ориентировки за задържане на автомобила, чиито белези ни посочиха обитателите. Засега няма резултати.“ „Техниците по взривовете от градската милиция – съобщават «Новини» – са направили предварителен анализ и са потвърдили наличието на хексоген. Сега съдържанието на чувалите е изпратено в московската лаборатория на ФСБ за получаване на точно заключение. През това време в Рязан началникът на администрацията Павел Дмитриевич Маматов е провел екстрено съвещание със своите заместници,

разпоредил се е да бъдат затворени всички мазета в града и по-внимателно да бъдат проверени наетите помещения.“

Маматов отговаря на въпроси на журналисти: „Каквито и служби да задействаме днес, в течение на една седмица можем да проведем всички мероприятия по затваряне на тавани, мазета, ремонтване, поставяне на решетки и така нататък само при едно условие: ако обединим усилията си с вас.“ С други думи, в 13 часа на 23 септември целият Рязан е поставен на бойна нога. Издирват се терористите, проверяват се тавани и мазета. В 17,00 „Новини“ излиза в ефир, като предимно повтаря новините от 13 часа.

В 19,00 „Новини“ излиза в ефир с поредната информационна програма: „Днес за авиоударите по летището в Грозни говори премиерът на Русия Владимир Путин“...

...Путин коментира и последното извънредно произшествие в Рязан: „Относно събитията в Рязан. Не мисля, че това е следствие от някакво недоглеждане. Щом тези чували, в които е намерено взривно вещество, са били забелязани -това означава, че все пак плюсът е поне в обстоятелството, че населението реагира правилно на събитията, които стават днес в страната. Ще се възползвам от въпроса ви, за да благодаря на населението на страната за това. Ние сме длъжници на хората, задето не опазихме загиналите, и сме им благодарни за реакцията, която наблюдаваме. А тази реакция е много правилна. Никаква паника, никакво снизхождение за бандитите. Това е нагласа за борба срещу тях до край. До победа. Ние непременно ще го направим.“

С други думи, на 23 септември премиерът на Русия Путин е смятал, че в Рязан е предотвратен опит за терористичен акт.

...На 24 септември в речта си пред Първото общоруско съвещание по борба с организираната престъпност министърът на вътрешните работи Рушайло говори за предотвратения в Рязан терористичен акт... „Има определен напредък, например предотвратяването на взрив в жилищен блок в Рязан“...

Половин час след това съвещание Патрушев излиза с декларация, че в Рязан е проведено учение, в чувалите е имало захар, а взривното

устройство е било фалшиво.

Важно е да отбележим, че за подготвян в Рязан взрив (всички официални участници в събитията, служителите от силовите ведомства, дипломатично използват думата „учение“) ръководството на Рязанска област не е знаело. Губернаторът на областта В. Н. Любимов заявява това на 24 септември в интервю на живо по телевизията: „За това учение не знаех дори аз.“ Началникът на администрацията на Рязан Маматов е откровено раздразнен: „Направиха от нас опитни зайци. Провериха Рязан «за въшки». Аз не съм против ученията – бил съм в казармата, вземал съм участие в учения, но такова нещо не бях виждал никога.“

Управлението на ФСБ за Рязанска област също не е било уведомено за „учението“. Ю. Блудов съобщава, че „ФСБ не беше предварително уведомено, че в града се провежда учение“. Началникът на Рязанското управление на ФСБ генерал-майор А. В. Сергеев отначало е съобщил в интервю пред местната телевизия „Ока“, че нищо не му е известно за провеждано „учение“. И едва по-късно на въпрос на журналисти разполага ли с някакъв официален документ, потвърждаващ провеждането на учение в Рязан, чрез своя прес-секретар отговаря, че за него доказателство за учението е телевизионното интервю на директора на ФСБ Патрушев. По тази причина местните служби на ФСБ, по спомени на една от обитателките на блок 14/16, Марина Виталиевна Северина, са обикаляли после апартаментите и са се извинявали: „У нас дойдоха от ФСБ – няколко души начело с полковник. Извиниха се. Казаха, че и те нищо не са знаели.“ И точно това е случаят, в който ние вярваме на служителите на ФСБ, вярваме в тяхната искреност.

Рязанското управление на ФСБ е разбрало, че ги използват като „необходимата жертва“, че за организирането на взрива Генералната прокуратура на Русия и обществеността може да обвинят Рязанското управление на ФСБ. Потресени от коварството на своите московски колеги, рязанци решават да си осигурят алиби и да съобщят на целия свят, че рязанската акция е била подготвена в Москва. Само така можем да си обясним декларацията на УФСБ за Рязанска област, появила се скоро след интервюто на Патрушев за „учението“ в Рязан. Ще цитираме декларацията на рязанското УФСБ изцяло:

„Както стана известно, поставянето на открития на 22.09.99

имитатор на взривно устройство е било част от провеждане на междурегионално учение. Съобщението за това беше изненада за нас и се появи в момент, когато Управлението на ФСБ бе открило местопребиваването в град Рязан на свързани с поставянето на устройството лица и се готвеше да ги задържи. Това стана възможно благодарение на бдителността и помощта на много жители на град Рязан, на взаимодействието им с органите на Министерството на вътрешните работи, на професионализма на нашите служители. Благодарим на всички, които ни съдействаха при нашата работа. И занаят ще правим всичко възможно, за да осигурим сигурността на рязанци.“

Този документ ни позволява да направим следното заключение.

Първо, Рязанското УФСБ не е имало отношение към операцията по взривяването на блока в Рязан. Второ, минимум двама терористи са били открити в Рязан. Трето, терористите са живеели в Рязан, макар и временно, при което очевидно е била разкрита цяла мрежа от конспиративни квартири, най-малкото две. Четвърто, в момента, когато се е подготвяло задържането на терористите, от Москва е пристигнала заповед те да не бъдат задържани, тъй като терористичният акт в Рязан е „учение“ на ФСБ.

На 21 март 2000 година, пет дена преди президентските избори, когато темата за провалилия се взрив в Рязан отново бе разисквана с политически мотиви от конкуриращите се за властта страни, началникът на следствения отдел при УФСБ на РФ за Рязанска област подполковник Юрий Валентинович Максимов потвърди:

„Ние възприемахме всички събития от онази нощ насериозно, като бойна обстановка. Съобщението за учение на ФСБ на РФ беше за нас пълна изненада и се появи в момент, когато Управлението на ФСБ бе открило местопребиваването в Рязан на лицата, свързани с поставянето на имитационното (както се разбра по-късно) устройство, и се готвеше да ги задържи...“

Тоест на два пъти документално бе потвърдено, че терористите, минирали блока в Рязан, са били служители на ФСБ, че в момента на провеждането на операцията те са живеели в Рязан и че тяхното местопребиваване е било открито от служители на УФСБ за Рязанска област. Това уличава Патрушев в очевидна лъжа. На 25 септември в интервю пред една телевизионна компания той заяви, че „хората, които по идея

би трябвало да бъдат разкрити веднага, са се намирали сред излезлите на улицата обитатели на блока, в който уж е било поставено взривно устройство. Те са участвали в процеса на съставянето на собствените си фотороботи, разговаряли са със служители на правоохранителните органи“.

Действителността е била съвсем друга. Терористите са се разбягали по конспиративните си квартири. Но в момента, когато ръководството на Рязанското УФСБ съобщава по служебно задължение в Москва за неминуемото задържане на терористите, Патрушев издава заповед те да не бъдат арестувани и предотвратеният в Рязан терористичен акт да бъде обявен за „учение“. Можем да си представим физиономията на служителя на Рязанското УФСБ, а най-вероятно на Патрушев е докладвал самият генерал-майор Сергеев, когато са му наредили да пусне терористите!

...„Московский комсомолец“ („МК“) прояви чувство за хумор: „На 24 септември 1999 г. началникът на ФСБ Николай Патрушев излезе със сензационна декларация: опитът за терористичен акт в Рязан изобщо не е бил такъв. Това е било учение. (...) Същия ден министърът на вътрешните работи Владимир Рушайло поздрави своите служители за успешното спасяване на блока в Рязан от неминуем взрив.“

Никой не вярва

По-нататъшното разследване спира пред грифа „строго секретно“. Предварителното производство, образувано в УФСБ на РФ за Рязанска област във връзка с факта на откриване на взривно вещество по член „тероризъм“ (чл. 205 от НК на РФ), е засекретено. Материалите по делото не са достъпни за обществеността. Имената на терористите (служителите на ФСБ) са скрити. Ние не знаем дали те са били разпитани и какво са казали при този разпит.

На 29 септември 1999 година вестниците „Челябинский рабочий“, „Красноярский рабочий“ и самарският „Волжская коммуна“ (1 октомври) публикуват идентични статии: „Както стана известно от добре информиран източник в Министерството на вътрешните работи на Русия, никой от оперативните работници на министерството и техните колеги от УФСБ за Рязан не вярва в никакви «учебни» подготовки за взрив в

града. (...) Според високопоставени служители на Министерството на вътрешните работи всъщност жилищният блок в Рязан е бил реално мириран от неизвестни лица с истинско взривно вещество и с използване на същите детонатори като в Москва (...) Косвено тази теория се потвърждава и от обстоятелството, че образуваното в Рязан предварително производство по член «тероризъм» не е прекратено и досега. Нещо повече, резултатите от първоначалната експертиза на съдържанието на чувалите, проведена на първия етап от експерти на местното управление на вътрешните работи, са били иззети от служители на ФСБ, пристигнали от Москва, и незабавно засекретени. А милиционерите, общували със своите колеги криминалисти, провели първата експертиза на чувалите, продължават да твърдят, че в тях наистина е имало хексоген и всякаква грешка е изключена.“

...В самата ФСБ не е имало единомислие относно провежданата от Патрушев операция. Например началникът на ЦОС при УФСБ за Москва и Московска област Сергей Богданов е нарекъл „учението“ в Рязан „груба и непремислена работа“ (щом са ги хванали, значи работата е била груба). Началникът на УФСБ за Ярославска област генерал-майор А. А. Котелников на въпрос за „учението“ е отговорил: „Аз имам свое мнение за рязанското учение, но не бих искал да коментирам действията на своите колеги.“

В заключение ни се иска да цитираме мнението на бившия генерален прокурор на Русия Ю. И. Скуратов, изразено в интервю пред парижкия вестник „Руска мисъл“ (публикувано на 29 октомври 1999 година): „Аз бях много силно смутен и притеснен от случилото се в Рязан. Тук наистина може да се очертае схема: самите спецслужби са имали отношение към подготовката за взрив в Рязан, а когато бяха разкрити, много непохватно се оправдаваха. Силно съм изненадан, че прокуратурата така и не разнищи докрай този епизод. Това е нейна задача.“

Аналитична справка

Поставянето на чувалите в жилищния блок в Рязан не може да е било учебно поради редица формални обстоятелства. При провеждане на учение задължително трябва да е налице предварително съставен план за него. В този план трябва да бъдат определени: ръководител на учението, негов заместник, наблюдатели и проверявани, тоест хора, които учението проверява (жителите на Рязан, служителите на УФСБ за

Рязанска област и т. н.). Планът трябва да съдържа въпросите, подлежащи на проверка. Планът трябва да разполага с така наречената легенда – своеобразен сценарий на разигравания спектакъл. В случая с Рязан сценарий на поставянето на чували със захар в избенното помещение на жилищния блок. В плана трябва да е описано материалното обезпечаване на учението: автотранспорт, парични средства (например за закупуването на три чувала захар, по 50 килограма всеки), храна (ако в учението вземат участие голям брой хора), въоръжение, свързочни средства, система за кодова връзка (кодovi таблици).

След всичко това планът се утвърждава при висшестоящото ръководство и едва тогава, въз основа на утвърдения план, се издава писмена (задължително писмена) заповед за провеждане на учението. Непосредствено преди началото на учението на лицето, утвърдило плана за него и издало заповедта за провеждането му, се докладва за началото му. След завършването на учението – за неговото завършване. Задължително се съставя докладна записка за резултатите от учението, където се определят положителните и отрицателните изводи, поощряват се отличилите се, посочват се провинилите се. Със същата заповед се отчитат материалните ценности, изразходвани или унищожени в хода на учението (в рязанския случай – минимум три чувала захар и патрон за детонатора).

Учение не се провежда без наблюдатели, тоест хора, които оценяват отстрани резултатите от учението и после съставят отчети за постижения и недостатъци, поощряват, критикуват, правят изводи. В Рязан не е имало наблюдатели.

За планирано провеждане на учение задължително се уведомява началникът на местното УФСБ. Той е на пряко подчинение на директора на ФСБ и никой няма право да проверява Сергеев без санкция на Патрушев. По същия начин без санкцията на Сергеев никой няма право да проверява служителите на Рязанското УФСБ, подчинени на Сергеев. Значи Патрушев и Сергеев е трябвало да бъдат в течение на „учението“ и са били длъжни да направят изявление пред обществеността за провежданото „учение“ още вечерта на 22 септември. От страна на Патрушев обаче подобно изявление е направено едва на 24 септември, а от страна на Сергеев изобщо не последва такова, тъй като той нищо не е знаел за „учението“.

По закон ФСБ има право да проверява само себе си. Тя не може да проверява други структури или частни лица. Ако ФСБ проверява органи на МВД (например рязанската милиция), то това е вече съвместно учение, за тях биват уведомявани и съответните ръководители на МВД в центъра и по места. Ако учението ще засегне цивилното население (както беше в Рязан), тогава се привличат и службите за гражданска отбрана и МЧС. При всички случаи се съставя съвместен план за учението, който се подписва от ръководителите на всички ведомства. Този план се утвърждава от лице, наблюдаващо всички включени в учението силови структури.

Учението може да бъде максимално доближено до реална ситуация, например учение с бойна стрелба. При това обаче е категорично забранено да се провеждат учения, при които може да пострадат хора или може да възникне опасност от заразяване на околната среда. Специално подчертана е забраната да се провеждат учения по отношение на военнослужещи и подразделения, носещи бойна служба, или на кораби на бойна вахта. Ако един граничар е на пост, забранено е за проверка на неговата бдителност да се имитира пресичане на границата. Ако има охраняван обект, забранено е в рамките на учение да се напада обектът.

Бойната служба се различава от ученията по това, че по време на служба се решават бойни задачи с бойно оръжие. Във всеки род войски (и в милицията) има устав за бойната служба, в който всичко е описано до последната подробност. На 22–23 септември 1999 година в Рязан рязанските милиционерски патрули в града са носели бойна служба с оръжие и специални средства, които са имали право да употребяват при задържане на служители на ФСБ, пренасящи странни чували в избено помещение на жилищен блок. Цялата милиция на Рязан след поредицата взривове в Русия работеше в усилен вариант, в условия на реална опасност от извършване на терористични актове. А значи при провеждането на необявено учение някой служител на ФСБ без късмет е можело да бъде застрелян.

А е имало и образувано производство по чл. 205. Това означава, че следователят е издал постановление за издирване и задържане на заподозрените и че при задържането е можело да ги убият. Основанията за образуване на предварително производство са ясно определени в Наказателно-процесуалния кодекс на РФ. Там няма подточка за

образуване на производство по време на учение или във връзка с учение. Необоснованото или незаконно образуване на производство е престъпление само по себе си, също както и незаконното му прекратяване.

Засекретяването на образуваното производство е било незаконно деяние. Съгласно член 7 от закона на РФ „За държавната тайна“, приет на 21 юли 1993 година, „не подлежат на определяне като държавна тайна и засекретяване сведения (...) за извънредни произшествия и катастрофи, заплашващи сигурността и здравето на гражданите, и техните последствия; (...) за факти на нарушаване на правата и свободите на човека и гражданина; (...) за факти на нарушаване на законността от страна на органи на държавната власт и техни длъжностни лица (...) Длъжностни лица, взели решения за засекретяване на изброените сведения или за включването им за тези цели в носители на сведения, представляващи държавна тайна, носят наказателна, административна или дисциплинарна отговорност в зависимост от причинената на обществото, държавата и гражданите материална и морална вреда. Гражданите имат право да обжалват такива решения в съда.“

Взривното устройство е много важен формален момент. Ако взривното устройство не е било бойно, не биха могли да образуват предварително производство по член 205 от НК на РФ (тероризъм), то е шяло да бъде образувано във връзка с факта на намирането на взривно вещество и предадено в Министерството на вътрешните работи, а не във ФСБ. В края на краищата, ако говорим за „учение“, бдителността на рязанци е била проверена за бързо откриване на чувалите с взривно вещество, а не за работа с взривно устройство.

Но непосветен човек е трудно да разбере какво се крие зад невинната фраза „образувано е предварително производство по чл. 205“. Преди всичко това означава, че разследването ще се провежда не по линия на милицията, а по линия на ФСБ. ФСБ и без това е претоварена с дела, не би поела излишно дело. И щом тя го е поела, значи е имало солидни основания (тези солидни основания са били резултатите от експертизата). Престъплението, във връзка с което е образувано това производство, в срок от едно денонощие се докладва на дежурния по ФСБ на РФ... За всички постъпили съобщения дежурният докладва всяка сутрин лично на директора на ФСБ. А в случай че става нещо сериозно, например предотвратяване на терористичен акт в Рязан, дежурният има право да се обади на директора на ФСБ вкъщи, дори през нощта. Тъй че за откритите в мазето на рязанския блок чували с взривно вещество и

бойно взривно устройство Патрушев е знаел не по-късно от седем часа сутринта на 23 септември, повече от денонощие преди да се появи версията за „учението“.

Най-сетне, учение не може да е било провеждано с крадена кола. Присвояването на автомобилно превозно средство е престъпление, кражба. Лицето, извършило такова престъпление, подлежи на наказателна отговорност. Според закона за ФСБ служителите нямат право да извършват престъпления дори при изпълнение на бойни задачи. При провеждане на оперативни учения с оперативния състав се използва само служебен транспорт на ФСБ (включително оперативни автомобили, от които ФСБ има два автопарка само в централния апарат). Ако автомобилен инспектор спре такава кола, например за превишена скорост, по шосето Москва-Рязан, или пък я задържи рязанската милиция, защото московският номер на колата е облепен с подозрителна хартийка, колата веднага се определя като водена на специален отчет. За всеки милиционер това винаги е указание, че колата представлява оперативен транспорт на правоохранителните органи или спецслужби.

Учението непременно би се провеждало с оперативно транспортно средство. И обратното, ФСБ не е можела да извърши терористичен акт с помощта на оперативна кола. Колата е можело да бъде забелязана (и е била забелязана), определена (и е била определена).

А колко грозно би изглеждало, ако терористите бяха вдигнали във въздуха блока в Рязан, използвайки кола, която се води на отчет в автопарка на ФСБ. А ако терористи взривят блок с крадена кола, това е нещо естествено. От друга страна, ако служители на ФСБ денем (не нощем) бъдат спрени с крадена кола за рутинна проверка или за превишена скорост, те ще покажат служебните си удостоверения или „документи за прикритие“ и никой милиционер не би се захванал да проверява документацията на колата, тъй че не би научил, че колата се издирва.

Колата, с която са пристигнали терористите, би била единствената улика, останала след взривяването на жилищния блок. Единствената следа, която би могла да издаде престъпниците. Колата е най-слабото звено в подготовката и провеждането на всеки терористичен акт. Блокът в Рязан е можело да бъде взривен единствено с помощта на крадена кола.

Захар без сладост

Трите чувала със захар са били откарани за експертиза в Москва. Но ако захарта е била най-обикновена, защо е трябвало да я пращат за експертиза? И което е по-важно, защо лабораторията я е приела за експертиза? И то не една лаборатория, а две – от различни ведомства (МВД и ФСБ). И защо по-късно е била направена повторна експертиза? Нима не е можело да разпознаят захарта от първия път? И защо всичко това се е точило няколко месеца? Да откарат захарта за експертиза в Москва е имало смисъл само за да лишат рязанци от веществени доказателства, и то само в случай че в чувалите е имало експлозив.

Обаче от пресслужбата на ФСБ е постъпило съобщение, че за проверка на съдържанието на рязанските чували те са били закарани на полигон и е бил направен опит да бъдат взривени. Нямаше взрив, тъй като те бяха пълни с обикновена захар – рапортувала ФСБ. „Интересно, кой идиот ще закара за взривяване на полигон три чувала обикновена захар?“ – иронично подхвърля вестник „Версия“. Така де, защо ФСБ е закарала чувалите на полигон, щом е знаела, че в Рязан е проведено „учение“, а в чувалите е имало захар, купена на местния пазар?

А на всичко отгоре, и пак край Рязан, били открити нови чували с хексоген. При това били много и това намирисвало на връзка с ГРУ. Във военния склад на 137-и Рязански полк на ВДВ [Въздушнодесантни войски. – Б. пр.], разположен край Рязан, на територията на специализирана база за подготовка на разузнавателно-диверсионни отряди, е бил съхраняван хексоген, разфасован в 50-килограмови чували от захар, подобни на намерените на улица „Новодомци“. През есента на 1999 година редникът от въздушнодесантните войски (войскава част 59236) Алексей Пиняев и негови колеги били командирани от Подмосковието в Рязан, именно в този полк. Докато охранявали през ноември 1999 година „склада с оръжие и боеприпаси“, Пиняев и негов приятел влезли в склада, по-скоро от любопитство, и видели в помещението въпросните чували с надпис „Захар“.

Воините десантници пробили с щик дупчица в един от чувалите и си отсипали в пластмасова кесийка малко държавна захар. Но чайт с крадената захар се оказал странен на вкус и не бил сладък. Уплашените бойци занесли кесийката на командира на взвода. А той, заподозрял нещо нередно, тъй като историята за взривовете е била коментирана

месеци наред, решил да провери „захарта“, като я даде на специалист сапър. Веществото се оказало хексоген. Офицерът докладвал на началството си. В частта начаса довтасали служители на ФСБ от Москва и Тула (хъдето, както и в Рязан, имало въздушнодесантна дивизия). Хората от специалния отдел при полка не били допуснати до разследването. Десантниците, открили хексогена, били разкарвани по разпити за „разкриване на държавна тайна“. „Дори не можете да предположите, момчета, в каква неприятна каша сте се забъркали“ казал един от офицерите. На пресата съобщили, че в частта изобщо няма войник на име Пиняев и информацията за намерени във военен склад чували с хексоген е измислица на журналиста от „Новая газета“ Павел Волошин. ФСБ провела служебно разследване във връзка с инцидента. Историята за експлозива била успешно потулена, а командирът и колегите на Пиняев били изпратени да се бият в Чечения.

За самия Пиняев измислили още по-мъчително наказание. Отначало го накарали да се отрече от думите си. После началникът на Следственото управление на ФСБ на РФ заявил, че „войникът ще бъде разпитан във връзка с възбуденото срещу него наказателно дело“. А служителка от ЦОС при ФСБ направила заключението: „Пострада войничето...“ Наказателното дело срещу Пиняев било възбудено през март 2000 година за кражба от армейски склад с боеприпаси на... кесийка захар. Трудно е обаче за разбиране какво отношение е имало Следственото управление на ФСБ на РФ към дребната кражба на хранителни продукти.

Както твърдят рязанските сапъри, взривно вещество не се съхранява, не се опакова и не се транспортира в 50-килограмови чували – прекалено е опасно. За вдигане във въздуха на малка постройка са достатъчни 500 грама взривна смес. 50-килограмови чували, маскирани като захар, може да са нужни изключително за терористични актове. Очевидно именно от този склад са били получени трите чувала, поставени после в носещите основи на блока в Рязан. Приборите на рязанските експерти не са сгрешили.

Историята със 137-и полк от ВДВ имаше продължение. През март 2000 година, точно преди изборите, десантниците дали под съд „Новая газета“, която публикува интервюто с Пиняев. Искът „За защита на честта, достойнството и деловата репутация“ е бил подаден в Басманный междурегионален съд от командването на полка. Както заявил командирът на полка Олег Чурилов, въпросната статия оскърбила не само честта на полка, но и на цялата руска армия, тъй като такъв редник през септември 1999 година в полка не е имало. „И не отговаря на

действителността твърдението, че войник може да проникне в склад, където се съхраняват боеприпаси и взривни вещества, защото той няма право да влезе в него, докато се намира на караулна служба.“

С една дума, Пиняев там не е имало, но са го дали под съд. В чувалите е имало захар, но е била „разкрита държавна тайна“. А 137-и полк е дал под съд „Новая газета“ не заради статията за хексогена, а защото караулен по време на служба няма право да влиза в охранявания от него склад и твърденията за обратното са оскърбили руската армия.

СПИСЪК НА ИМЕНАТА

А

Александър – псевдоним на агент на ФСБ, поддържал връзка с автора на книгата

Альохин Алексей – директор на гастроном

Альошин Игор – старши оперативен пълномощник на Първи отдел на Оперативно-следственото управление при ДБТ във ФСБ на РФ

Акимов Владимир Владимирович – агент на ФСБ, служител на „Ланакo“, шофьор на Михаил Лазовски, осъден за тероризъм

Аминов Вячеслав Маркович – бизнесмен, приближен на Патрушев, Путин и Иванов

Андрюшин Николай Аркадиевич – заместник-началник на отдела за военно контраразузнаване на ФСБ на РФ, в/ч 70850, подполковник

Анисимов Николай – началник на Управлението на ГВП по надзор над ФСБ на РФ, генерал-майор от юстицията

Б

Бавдей Борис – началник на направление в 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, подполковник

Баграев Владимир – прокурор от ГВП на РФ, генерал-майор от юстицията, адвокат на групата „Медия-Мост“

Баев – началник на отдел „Кадри“ на УРПО при ФСБ на РФ

Балдин Виктор – началник на 3-ти отдел на УСБ при ФСБ на РФ, полковник

Барсуков Михаил Иванович – директор на ФСБ на РФ (1995–1996), генерал-полковник

Барсуков Сергей Валериевич – старши следовател по ОВД в ГВП

на РФ, водил всичките четири наказателни дела срещу автора, подполковник от юстицията

Басаев Шамил – премиер на Чеченската република, боен командир (издирван за тероризъм)

Березовски Борис Абрамович – предприемач, политик, заместник-секретар на СБ на РФ (1996–1999), заместник изпълнителен секретар на ОНД (1998–1999), депутат в Държавната дума (1999–2000). Съпредседател на партия „Либерална Русия“

Бородин Павел Павлович – управляващ делата на президента на РФ (1993–1998)

Брежнев Леонид Илич – генерален секретар на Комунистическата партия на Съветския съюз (1964–1982)

Буковски Владимир Константинович – правозащитник, бивш политически затворник, през 1976 г. заменен от СССР срещу лидера на чилийските комунисти Луис Корвалан

В

Ваганов Владимир – заместник-началник на 3-и отдел на УБКК при МБ на РФ, полковник

Василищев Василий – началник на отдел в УСБ при ФАПСИ на РФ, полковник

Волох Вячеслав Иванович – началник на Оперативното управление при АТЦ във ФСБ на РФ до 1998 г., генерал-лейтенант

Волф – прякор на престъпен бос, водач на реутовската ОПГ

Воробьев Владимир – агент на ФСБ, осъден за тероризъм, подполковник

Г

Гафур – прякор на гражданин на Узбекистан, водач на узбекската ОПГ

Гапон – майор от МВД на СССР

Голованов Виктор – началник на УУР при ГУВД, Москва

Голдфарб Александър – учен, правозащитник, секретар на А. Д. Сахаров (1974–1975), гражданин на САЩ. Съдействал за бягството на автора във Великобритания

Горбачов Михаил Сергеевич – президент на СССР

Горлатих – старши оперативен пълномощник от 6-и отдел на ОРУ при ДБТ във ФСБ на РФ

Горшков Дмитрий – старши оперативен пълномощник по ОВД от 1-и отдел на ОРУ при ДБТ във ФСБ на РФ

Гочияев Ачимез Шагабанович – гражданин на Русия, понастоящем официално заподозрян от ФСБ на Русия в организиране на взриввания на жилищни блокове

Григорянц Сергей Иванович – правозащитник, общественик в РФ

Гриневски Андрей – старши оперативен пълномощник по ОВД в 1-и отдел на ОРУ при ФСБ на РФ, капитан

Гризов Борис Вячеславович – министър на вътрешните работи на РФ (от 2001)

Гусак Александър Иванович – началник на 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, подполковник, осъден условно на три години лишаване от свобода, амнистиран в съдебната зала през 2001 г.

Гусински Владимир Александрович – бизнесмен, ръководител на група „Мост“

Гуцериев Михаил Сафарбекович – бивш президент на „Славнефт“

Гушча Юрий Андреевич – заместник-началник на управлението за военно контраразузнаване при ФСБ по вътрешните войски на МВД, генерал-майор

Д

Дахкилгов Тимур – гражданин на Русия, държан шест месеца в изолатора на ФСБ по подозрение в съучастничество във връзка с взривванията на жилищни блокове; понастоящем освободен

Двали Давид – приближен на Путин, доверено лице на автора, убит през 2000 г.

Дециев Борис – старши оперативен пълномощник по ОВД в УИК при ФСБ на РФ, подполковник

Джабраилов Умар Алиевич – бизнесмен

Джабраилов Хусейн Алиевич – негов по-малък брат

Доренко Сергей Леонидович – популярен телевизионен журналист

Дудаев Джохар Мусаевич – първият президент на Чечения, генерал-майор

Дудаева Ала Фьодоровна – съпруга на първия президент на Чечения, живее в Турция

Дустум Абдурашид – генерал от афганистанската армия. Лидер на Северния алианс

Дяченко Татьяна Борисовна – дъщеря на президента Елцин, помощник на президента на РФ до 1999 г.

Е

Евстафиев Аркадий Вячеславович – прес-секретар на Анатолий Чубайс, задържан на 19 юни 1996 г. заедно със Сергей Лисовски при опит да изнесат от Белия дом кашон от ксерокс, съдържащ половин милион долара

Едигов Муса -телохранител на президента на Чечения Джохар Дудаев

Елсултанов Ширани – следовател от Генералната прокуратура на РФ

Елцин Борис Николаевич – първият президент на РФ (1991–1999)

Енин Николай В. – заместник-началник на 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, подполковник

Ерин Виктор Фьодорович – министър на вътрешните работи на РФ(1991–1995)

Ермолински Владимир, по прякор Метиса – осъден за бандитизъм, професионален престъпник, член на ОПГ

Ермолов Алексей Петрович – руски генерал от инфантерията, командир на Кавказкия корпус и главнокомандващ в Грузия през периода на кавказката война от 1816–1827 г.

Ермолов Сергей – старши оперативен пълномощник по ОВД в 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, майор

Есамбаев Махмуд Алисултанович – танцьор, един от лидерите на чеченската общност в Москва

Ж

Жириновски Владимир Волфович – лидер на партия ЛДПР, депутат в Държавната дума на РФ

З

Зданович Александър Александрович – началник на ЦОС при ФСБ на РФ, генерал-лейтенант, от 2002 г. заместник-началник на ВГТРК (Всесъюзна държавна теле-радиокомпания), офицер от действащия резерв на ФСБ на РФ в ТВ

Зиракадзе Паата – гражданин на Грузия, вземан за заложник от бандити

Зорин Виктор Михайлович – бивш началник на АТЦ при ФСБ на РФ, генерал-полковник

Зюганов Геннадий Андреевич – лидер на КПРФ, депутат в Държавната дума на РФ

И

Иванов – началник-отдел в ГВП, полковник от юстицията

Иванов Сергей Борисович – заместник-директор на ФСБ на РФ (1998–1999), секретар на СБ на РФ (1999–2001), министър на отбраната на РФ (от 2001), генерал-лейтенант

Иванюженков Борис Викторович – министър на спорта (1999–2000), член на подолската ОПГ, с прякор Ратан

Илюхин Виктор Иванович – депутат в Държавната дума от КПРФ, председател на Комисията за сигурност

Илюшенко Алексей Николаевич – и. д. генерален прокурор на РФ (1994–1996)

Индюков Николай – старши следовател по ОВД при генералния прокурор на РФ, генерал

К

Камишников Александър Петрович – заместник-началник на УРПО при ФСБ на РФ, капитан I ранг, издал заповед да бъде убит Б. А. Березовски

Карнаух Владимир – съдия в московския гарнизонен военен съд

Катишев Михаил Борисович – заместник генерален прокурор на РФ до 1999 г.

Кивилиди Иван Харлампиевич – banker, президент на Росбизнесбанк, на 4 август 1995 г. отровен с бойна отрова, поставена в телефонната слушалка, заедно с него загива и неговата секретарка, престъплението не е разкрито

Клебанов Иля Йосифович – вицепремиер на Руската федерация

Климкин Николай Иванович – началник на московското РУОП, генерал майор от милицията

Ковальов Николай Дмитриевич – директор на ФСБ на РФ (1996–1998), армейски генерал, депутат в Държавната дума на РФ

Ковальов Сергей Адамович – депутат в Държавната дума, правозащитник

Кожанов – заместник-началник на Службата за криминална милиция при Москворецкия РОВД, полковник от милицията

Колесников Владимир – заместник генерален прокурор на РФ,

бивш първи заместник-министър на вътрешните работи на РФ, генерал-полковник

Колесников Евгений Александрович – заместник-началник на ОРУ при ДБТ във ФСБ на РФ, генерал-майор

Комаров Александър – старши оперативен пълномощник от 1-и отдел на ОУ при ДБТ във ФСБ на РФ, капитан

Кореца – прякор на престъпен бос от солнцевската ОПГ

Коржаков Александър Василиевич – началник на СБП на РФ (1991–1996), генерал-майор, депутат в Държавната дума на РФ

Костюков – заместник-началник на УБКК при МБ на РФ

Кох Алфред Рейнголдович – бизнесмен, вицепремиер на РФ (1997)

Кравченко Евгений – съдия в Московския гарнизонен военен съд, подполковник от юстицията, след издаване на оправдателна присъда на автора уволнен

Криулкин Владимир Семьонович – наемен убиец по прякор Людоеда, убит

Круглов Алексей – старши оперативен пълномощник от 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, майор

Куликов Анатолий Сергеевич – министър на вътрешните работи на РФ (1995–1999), армейски генерал, депутат в Държавната дума

Кумаев Владимир – вътрешнокилийен агент, бивш офицер от ГРУ при ГЩ на МО на РФ

Кумарин-Барсуков Владимир Сергеевич – престъпен бос от Санкт Петербург

Курганов Игор – началник на 3-и отдел на УИК при ФСБ на РФ, полковник

Л

Лазовски Максим Юриевич – агент на ФСБ на РФ, ръководител на „Ланако“, организатор на поредица терористични актове и убийства, убит

Латишонок Константин – оперативен пълномощник от 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, старши лейтенант, участник в пресконференцията на 17 ноември 1998 г.

Лвов Феликс – бизнесмен, убит

Лебед Александър Иванович – кандидат за президент на РФ (1996), секретар на СБ (1996), губернатор на Красноярския край (1998–2002), генерал-лейтенант от ВДВ, загинал през 2002 г.

Лисовски Сергей Фьодорович – шоу-бизнесмен, собственик на

„Премиер-СВ“, участник в предизборната кампания на Б. Н. Елцин, задържан на 19 юни 1996 г. заедно с Аркадий Евстафиев при опит да изнесат от Белия дом кашон от ксерокс, съдържащ половин милион долара

Листев Владислав Николаевич – известен телевизионен журналист, водещ на програмите „Взгляд“, „Поле чудес“, генерален директор на телевизионната компания ОРТ, убит от неизвестни лица във входа на дома си на 1 март 1995 г.; престъплението не е разкрито

Литновски Иля – член на ОПГ на Кореяца

Лужков Юрий Михайлович – кмет на Москва

Луценко Владимир Василиевич – ръководител на ЧОП „Стелс“, генерал-майор от действащия резерв на ФСБ на РФ

Лисков Анатолий Григориевич – ръководител на апарата на директора на ФСБ на РФ, генерал-лейтенант

Лисюк Сергей Иванович – командир на отряд „Витяз“, агент на ФСБ на РФ, генерал-майор

Любочка – старши оперативен служител от 3-и отдел на ОРУ при ДБТ във ФСБ на РФ, полковник

Лях Николай Иванович – ръководител на секретариата на Г. Селезньов, председател на Държавната дума на РФ

М

Маградзе Сулхан Александрович – директор на банка „Атлант“

Мадекин Павел – старши оперативен пълномощник в 1-и отдел на УСБ при ФСБ на РФ, водил оперативното дело срещу автора, майор

Макаричев Александър Константинович – заместник-ръководител на апарата на правителството на РФ, в миналото министър на сигурността на Кабардино-Балкария, заместник-началник на УРПО при ФСБ, генерал-лейтенант

Макеев Евгений – старши оперативен пълномощник по ОВД в 1-и отдел на ОУ при ДБТ на РФ

Малишев Александър Иванович – водач на тамбовската ОПГ в Санкт Петербург

Маров Михаил Алексеевич – адвокат на автора, генерал-майор от юстицията

Масхадов Аслан Алиевич – президент на Чеченската република (от 1997)

Медведев Григорий – старши оперативен пълномощник на ОВКР при ФСБ на РФ, в/ч 70850, майор, загинал през 1995 г. в Чечения

Мензис Джордж – адвокат на автора в Англия
Меркулов – началник на отдел „Кадри“ във ФСБ на РФ, полковник
Микеладзе Джамал Варламович – престъпен бос по прякор Арсен,
убит
Минда – престъпен бос от Санкт Петербург, водач на ОПГ
Минченко – прокурор от ГВП на РФ, полковник от юстицията
Мироничев – служител от ГРУ при ГЩ на МО, осъден
Мионов Иван Кузмич – началник на ОРУ при ДБТ във ФСБ на
РФ, генерал-лейтенант
Михас – прякор в криминалните среди на Сергей Михайлов, водач
на солнцевската ОПГ
Мурашов Аркадий Николаевич – бивш началник на ГУВД на
Москва

Н

Нанаеца – прякор на Алексей Владимирович Чернов, престъпен
бос, от когото Хохолков е поискал пари от продажба на наркотици
Невзоров Александър Глебович – телевизионен журналист, депутат
в Държавната дума
Нефьодов Сергей А. – старши оперативен пълномощник по ОВД в
3-и отдел на УИК при ФСБ на РФ
Никишин Александър Николаевич – полковник от ВВ на МВД на
РФ, помощник на министъра на вътрешните работи на РФ, Герой на РФ
Николаев Валерий – старши следовател по ОВД в Генералната про-
куратура на РФ, водил делото на В. Гусински
Николаев Николай – телевизионен журналист

О

Ободянски – член на ОПГ, оглавявана от Петросян
Овчински Владимир Семьонович – помощник на министъра на вът-
решните работи Куликов, началник на общоруското бюро на Интерпол,
генерал-майор от милицията
Одинокоев – жител на Московска област, „потърпевш“ по дело сре-
щу автора
Окроашвили Георгий Гурамович – бизнесмен, починал
Ониани Тариел Гурамович – лидер на т. нар. сванска ОПГ, живее
във Франция
Осадчи Александър Илич – помощник на директора на ФСБ на РФ,

генерал-лейтенант

Осипов И. И. – заместник-началник на Московското РУОП

П

Паламарчук Андрей – следовател от ГВП, старши лейтенант от юстицията

Патаркацишвили Бадри Шалвович – бизнесмен, делови партньор на Борис Березовски. Първи заместник генерален директор на ОРТ (1995–1999), председател на Съвета на директорите на ТВ6 (2001)

Патрушев Николай Платонович – министър на сигурността на Карелия (1992–1994), началник на УСБ при ФСБ на РФ (1994–1998), заместник-директор (1998–1999), директор на ФСБ на РФ (от 1999), армейски генерал, Герой на РФ

Петелин Геннадий Василиевич – началник на секретариата на В. С. Черномирдин

Петросян Арам – осъден за бандитизъм, с прякор в криминалните среди Звяра, водач на ОПГ

Писяков – доверено лице на ФСБ на РФ

Пичуга – прякор на престъпния бос Юрий Пичугин

Платонов Александър Михайлович – началник на 1-и отдел в УБТ при ФСБ на РФ, полковник

Плеханов Николай Алексаидрович – престъпен бос от Омск по прякор Котака

Плохих Олег – старши оперативен пълномощник в 12-и отдел на УУР при ГУВД на Москва, майор от милицията

Погосов Сергей – бизнесмен, агент на ФСБ на РФ, псевдоним Григорий

Понкин Андрей В. – старши оперативен пълномощник в 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, участник в пресконференцията на 17 ноември 1998 г., майор

Поуп Едмънд – бизнесмен, гражданин на САЩ, осъден за шпионаж през 2000 г., помилван от В. В. Путин

Причисленко Сергей – прапрапрадядо на автора

Путин Владимир Владимирович – вицекмет на Санкт Петербург (1994–1996), директор на ФСБ на РФ (1998–1999), премиер на РФ (1999), президент на РФ (от 2000), подполковник

Р

Рогозин Георгий Георгиевич – първи заместник-началник на СБП на Русия, генерал-лейтенант

Родин Анатолий – заместник-началник на 1-и отдел на ОУ при ДБТ във ФСБ на РФ, полковник

Рохлин Лев Яковлевич – генерал-лейтенант, депутат в Държавната дума, убит на 3 юли 1998 г. на вилата си с изстрел в главата. В престъплението беше обвинена съпругата му Тамара Рохлина

Рохлина Тамара – съпруга на генерал Рохлин; осъдена за убийство на съпруга си през 2000 г. Смята обвинението за изфабрикувано. След решение на Върховния съд на РФ обвинителната присъда е отменена. Делото се преразглежда.

Рушайло Владимир Борисович – министър на вътрешните работи на РФ (1999–2001), секретар на СБ на РФ (от 2001), генерал-полковник

С

Савостянов Евгений Вадимович – началник на Московското управление на КГБ-ФСК (1991–1994), заместник-ръководител на администрацията на президента на РФ (1996–1998)

Салим – прякор на член на узбекската ОПГ

Сафонов Анатолий Ефимович – първи заместник-началник на ФСК на РФ, генерал-полковник

Сахаров Андрей Дмитриевич – академик, правозащитник, лауреат на Нобелова награда за мир

Свистунов Вадим Осипович – адвокат на автора

Селезньов Геннадий Николаевич – депутат от КПРФ, председател на Държавната дума на РФ (от 2000)

Сергеев Геннадий Николаевич – Герой на Русия, офицер от група „Алфа“, загинал при атаката на Дома на правителството през 1993 г.

Симаев Владимир – помощник на началника на УРПО при ФСБ на РФ по сигурността, полковник

Синица – „моделер“, сътрудник на ГРУ при ГЩ на МО на РФ

Скрябин Алексей – началник на направление в 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, почетен служител на Държавна сигурност, подполковник

Скуратов Юрий Илич – генерален прокурор на РФ (1995–1999)

Слепия – прякор на престъпен бос

Смирнов – заместник-началник на управление „Кадри“ при ФСБ на РФ, генерал-лейтенант

Соболев Валентин Алексеевич – първи заместник-директор на

ФСБ, генерал-полковник

Собчак Анатолий Александрович – политик, бивш кмет на Санкт Петербург, „наставник“ на В. В. Путин. Починал от сърдечна недостатъчност при съмнителни обстоятелства на 20 февруари 2000 г.

Соловей – старши оперативен пълномощник в 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, капитан

Соловьев Евгений Борисович – заместник-директор на ФСБ на РФ, генерал-полковник

Солоник Александър – с прякор в криминалните среди Македонски, наемен убиец, член на курганската ОПГ

Сосковец Олег Николаевич – първи вицепремиер на РФ (1993–1996)

Старовойтов Александър Владимирович – началник на ФАПСИ на РФ, армейски генерал

Старовойтова Галина Василиевна – политик, основателка на движението „Демократична Русия“, убита от неизвестни лица във входа на дома си на 20 ноември 1998 г.; престъплението не е разкрито

Степашин Сергей Вадимович – директор на ФСК на РФ (1994–1995), министър на вътрешните работи (1998), министър-председател (1999), председател на Сметната палата на РФ (от 2000), генерал-полковник

Стрелецки Валерий Андреевич – началник на отдел „П“ в Службата за сигурност на президента на РФ, полковник

Судоплатов Павел Анатолиевич – началник на Терористичното управление при НКВД/МГБ до 1953 г.; през 1953 г. осъден по делото на Берия на 15 години лишаване от свобода, реабилитиран през 1992 г., генерал от НКВД на СССР

Сунцов Михаил Василиевич – началник на Оперативно-след-ствено бюро на РУ ОП при МВД на Русия

Сурков Владислав Юриевич – помощник на началника на оперативното управление при АТЦ във ФСБ на РФ, полковник

Т

Тайванчик – прякор на Алимжан (Алик) Тохтахунов – узбекски престъпен бос, представител на Гафур в Европа

Тарпищев Шамил Анвярович – тенисист, министър на спорта на РФ (1993–1996)

Тейтъм Пол – бизнесмен, съсобственик на хотел „Радисън-Славянская“, гражданин на САЩ, убит в Москва на 3 ноември 1996 г.;

престъплението не е разкрито

Трепашкин Михаил – началник на следствия отдел в Департамента на данъчната полиция за Московска област, бивш следовател от ФСБ на РФ, полковник, участник в пресконференцията на 17 ноември 1998 г.

Трофимов Анатолий Василиевич – заместник-директор на ФСБ на РФ, генерал-полковник

Трубников Вячеслав Иванович – началник на Управлението за криминално разследване при МВД на Русия, армейски генерал

У

Умар Паша – старши оперативен служител в УРПО при ФСБ на РФ, етнически чеченец, участник в операцията по убийството на Дудаев, полковник

Устинов Владимир Василиевич – генерален прокурор на РФ (от 2000)

Утьонок – прякор в криминалните среди на водача на ОПГ в Ухта

Ф

Фьодоров Владимир Александрович – началник на ГБДД на Русия, генерал-лейтенант от милицията

Федотов Андрей – старши оперативен пълномощник в 4-и отдел на УУР при ГУВД на Москва, майор от милицията

Фелцински Юрий Георгиевич – гражданин на САЩ, доктор на историческите науки

Филатов Сергей – началник на администрацията на президента на РФ

Филипов Владимир Михайлович – министър на образованието на РФ (от 1998)

Х

Харченко Владимир – шофьор в търговска фирма, наклеветил автора

Хатаб (Хабиб Абдул Рахман) – арабски боевик, един от лидерите на вахабитите в Чечения, убит през 2002 г.

Хинщейн Александър Евсеевич – журналист от вестник „Московский комсомолец“, агент на ФСБ

Хлебников Пол – журналист, автор на книгата „Кръстникът от

Кремъл“, гражданин на САЩ

Холодов Дмитрий Юриевич – журналист от вестник „Московский комсомолец“, загинал на 17 октомври 1994 г. в резултат

на взрив от минирано дипломатическо куфарче в помещението на редакцията. В покушението е била обвинена група офицери от ВДВ, напълно оправдани от съда през юни 2002 г.

Хохолков Евгений Григориевич – началник на УРПО при ФСБ на РФ, генерал-майор

Ц

Цхай Владимир Илич – заместник-началник на УУР при ГУВД на Москва, полковник от милицията, починал през 1999 г.

Ч

Чекулин Никита Сергеевич – заместник-директор на НИИ „Росконверсвзривцентър“

Черногоров Борис – майор от ФСБ на Русия, извършил нападение над Трепашкин по указание на ръководството на ФСБ

Черномирдин Виктор Степанович – премиер на РФ (1992–1998), посланик на РФ в Украйна

Чубайс Анатолий Борисович – вицепремиер на РФ (1992–1996, 1997–1998). Ръководител на предизборния щаб на Елцин (1996), началник на администрацията на президента на РФ (1996–1997), ръководител на РАО на ЕЕС (от 1998), политик, реформатор

Ш

Шацких – офицер от група „Алфа“, загинал при атаката на телевизионната кула във Вилнюс

Шебалин Виктор В. – заместник-началник на 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, участвал в групата по убийството на Дж. Дудаев, участник в пресконференцията на 17 ноември 1998 г. („човекът с маската“), полковник

Шеварднадзе Едуард Амвросиевич – президент на Грузия

Шевчук Николай – старши оперативен пълномощник от 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, капитан

Шчеглов Герман – старши оперативен пълномощник от 7-и отдел на УРПО при ФСБ на РФ, майор, участник в пресконференцията на 17 ноември 1998 г.

Щчекочихин Юрий Петрович – журналист, депутат в Държавната дума на РФ от фракцията „Яблоко“

Щчеленков Андрей – служител във фирма „Ланако“, капитан

Ю

Юмашев Валентин – генерален директор на издателство „Огоньок“ (1995–1996), началник на администрацията на президента на РФ (1997–1999), зет на президента Елцин

Юмашкин Алексей А. – служител на УФСБ за Москва и Московска област, майор

Юршевич – началник на СОБР при Московското РУОП, полковник от милицията

Юшенков Сергей Николаевич – депутат в Държавната дума, един от лидерите на партия „Либерална Русия“

Я

Яковлев – заместник главен военен прокурор, генерал-лейтенант от юстицията

Япончик – прякор на престъпния бос Вячеслав Кирилович Иванов, който излежава присъда в САЩ

Ястржембски Сергей Владимирович – бивш посланик на РФ в Словакия, пресекретар на Б. Н. Елцин (1996–1998), помощник на президента Путин по чеченския въпрос (от 2000)

СЪКРАЩЕНИЯ

„Алфа“ – Антитерористична група на ФСБ на Руската федерация

БАБ – Борис Абрамович Березовски

АТЦ – Антитерористичен център във ФСБ на Руската федерация

ВЧК – Общоруска извънредна комисия

ГВП – Главна военна прокуратура

ГРУ при ГЩ на МО на РФ – Главно разузнавателно управление при Генералния щаб на Министерството на отбраната на Руската федерация

ГУВД – Главно управление на вътрешните работи

ГУИН – Главно управление по изпълнението на наказанията

ГУОП – Главно управление за борба с организираната престъпност

ДБТ – Департамент за борба с тероризма при ФСБ на РФ

- КГБ – Комитет за държавна сигурност на СССР
- КПРФ – Комунистическа партия на Руската федерация
- ЛДПР – Либерално-демократична партия на Русия
- МБ – Министерство на сигурността на Руската федерация
- МВД – Министерство на вътрешните работи на Руската федерация
- МУР – Московска криминално-следствена служба
- МЧС – Министерство на извънредните ситуации на Руската федерация
- НКВД – Народен комисариат по вътрешните работи на СССР
- ОБХСС – Отдел за борба със злоупотребите със социалистическата собственост
- ОВД – Особено важни дела
- ОВКР – Отдел за военно контраразузнаване
- ОМОН – Отряд на милицията със специално предназначение
- ОНД – Общност на независимите държави
- ООН – Отряд със специално предназначение
- ОПГ – Организирана престъпна групировка
- ОРУ – Оперативно-следствено управление
- ОУ – Оперативно управление
- РАО на ЕЕС Руско акционерно дружество на системата за енергетика и електрификация
- РОВД – Районно управление на вътрешните работи
- РУОП – Регионално управление по борба с организираната престъпност при Министерството на вътрешните работи на Руската федерация
- СБ – Съвет за сигурност
- СБП – Служба за сигурност при президента
- СВР – Служба за външно разузнаване на Руската федерация
- СИЗО – Следствен изолатор
- СОБР – Специален отряд за бързо реагиране
- УБКК – Управление по борба с контрабандата и корупцията
- УБТ – Управление по борба с тероризма
- УВКР – Управление по военно контраразузнаване
- УИК – Управление по икономическо контраразузнаване
- УОТМ – Управление по оперативно-техническите мероприятия
- УРПО – Управление по разработка и пресичане на дейността на престъпни организации при ФСБ на РФ
- УСБ – Управление по собствена сигурност
- УУР – Управление по криминално разследване

УФСБ – Управление на ФСБ (териториално)

ФАПСИ – Федерална служба за правителствени връзки и информация на Руската федерация

ФСБ – Федерална служба за сигурност на Руската федерация

ФСК – Федерална служба за контраразузнаване на Руската федерация

ФСНП – Федерална служба за данъчна полиция на Руската федерация

ФСО – Федерална служба за охрана на Руската федерация

ЦОС – Център за обществени връзки при ФСБ на Руската федерация

ЧОП – Частно охранително предприятие

КРАЙ

© Александър Литвиненко
© Здравка Петрова, превод от руски

Александр Литвиненко
Лубянская преступная группировка

Източник: <http://bezmonitor.com>, OCR: Сашо

(с) Александр Литвиненко
ЛПГ – Лубянская преступная группировка
GRANY, New York, 2002
(с) Здравка Петрова, превод
(с) Факел експрес, 2003

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2019>]